REBREANU

opere

el

LIVIU REBREANU

OPERE 3

Text ales şi stabilit,
note, comentarii şi variante
de Niculae Gherlan
şi Nicolae Liu

NUVELE

CUPRINS

CALVARUL. AVERTISMENT.....4
DE CE?.....6
PRIMEJDIA.....15
SABIA LUI DAMOCLE.....30
CUMPĂNA SOARTEI.....46
GURA LUPULUI.....61
A DOUA OARĂ.....73
MARGINEA PRĂPASTIEI.....87
GOANA.....98
CATASTROFA.....122
DE CE?.....140
IŢIC ŞTRUL, DEZERTOR.....145
GHINIONUL.....164
FIARA.....171
OMUL MIC ŞI OAMENII MARI.....178
LA URMA URMELOR.....186
CUMPĂNA DREPTĂŢII.....192
DINCOLO.....210
ZEVZECUL.....221
IDILĂ DE LA ŢARĂ.....227
BARONEASA.....232
CINEMA.....236
RĂZBOIUL.....238
RĂZBOIUL. Însemnările unui sublocotenent.....241
VREMURI RĂZBOINICE.....246
O SCENĂ.....250
PUIA.....254
DIVORŢUL.....256
„ÎNTÂIUL GROPAR”.....261

UMBRE.....268
ALIBI.....275
DUMNEZEU.....284
CUPEUL FERMECAT.....287
VENUS.....293
ŢĂRANUL ŞI COASA.....299
SENTINELA.....305
BARBA.....310
SFÂRŞITUL.....314
FAMILIA MISTERIOASĂ.....318
ANA MARIA [Prelucrare].....321

CALVARUL. AVERTISMENT

Acum câteva luni s-a stins un poet foarte tânăr şi foarte necunoscut. Ziarele, atât de grăbite să descopere fapte diverse, nici măcar nu i-au înregistrat moartea. Adevărat că moartea aceasta n-a prea fost senzaţională. Un om şi-a curmat viaţa în clipa când a înţeles limpede că, între el şi oamenii spre care năzuise din toate adâncimile sufletului său, s-a deschis o prăpastie — atâta tot. Ce poate să însemne moartea unui om în vremea atâtor bătălii înverşunate în care se topesc zilnic mii de vieţi? Ş-apoi moartea însăşi nu e dureroasă; îngrozitoare este numai calea până la ea. Căci pe calea aceea se spulberă speranţele, sângerează inimile, se sfâşie sufletele...

În urma poetului mort de bunăvoie a rămas un teanc de file stropite cu sânge. Le-am răsfoit din curiozitate. Pe urmă am citit cu luare-aminte. Era povestirea unei agonii zbuciumate, zvârlită pe hârtie într-o grabă înfrigurată, în ultimele ceasuri ale scriitorului. Mi s-a părut interesantă, mai ales că este sinceră ca o spovedanie.

Războiul e o tragedie uriaşă, alcătuită dintr-o complexitate de tragedii mărunte. Câte milioane de oameni a înghiţit măcelul, atâtea milioane de drame a stârnit în lume, unele zdrobind numai trupurile, altele strivind sufletele. Şi poate că cele mai tăcute, ascunse, zăvorite în tainiţele inimii, au fost cele mai cumplite. Gloanţele, obuzele şi toate uneltele născocite spre a

omorî cât mai mulţi oameni au cel puţin silinţa de-a ucide repede, de-a sfârşi mai curând chinurile trupeşti; pe când suferinţele sufleteşti rod îndelung temelia vieţii, ca o ceată de carii flămânzi, până ce izbutesc s-o sfărâme.

În paginile acestea, găsite în faţa unui mort, războiul nostru, prea bogat în dureri, e mai mult decât un leit-motiv sforăitor. Nu i se văd zvârcolirile muiate în bălţi de sânge, nu i se aud fanfarele eroice, nici vaierele de doliu, dar i se simt pretutindeni palpitaţiile vijelioase, atotcuprinzătoare. Trece peste un om, îl calcă în picioare, i se încuibează în inimă, îl stăpâneşte şi, în cele din urmă, îl aruncă în ocna morţii.

Ar fi fost poate potrivit să dau în vileag manuscrisul întocmai. Ar fi avut însă o înfăţişare de actualitate care i-ar scade preţul omenesc. De aceea am schimbat mai toate numele, care în original sunt purtătoarele unor persoane mai mult sau mai puţin cunoscute; am lăsat numai câteva, de-ale acelora ce, din diverse consideraţii, îmi închipuiesc că vor supravieţui frământările de astăzi. Am suprimat apoi unele pasagii care mi s-au părut că îngreuiază fără folos mersul povestirii, precum şi, pe cât s-a putut, supărătoarele repetări de fapte şi expresii. De asemenea, nu m-am sfiit să îndrept pe ici-colo stilul, fără totuşi a altera forma generală, care, prin spontaneitatea şi chiar prin neglijenţele ei, constituie o parte bună din farmecul cărţii. Şi, în sfârşit, spre a înlesni citirea, am grupat povestirea în capitole cu titluri pe care le-am desfăcut iarăşi în părţi numerotate.

Se cuvine să mai adaug, pentru încheiere, că toate câte le povesteşte poetul dispărut sunt lucruri întâmplate aievea. Dacă totuşi pe alocuri cartea pare un roman, de vină este numai viaţa — care, orice s-ar 5 *zice, este cel mai iscusit romancier din lume.*

L. REBREANU

martie 1919

DE CE?

1

Mă numesc Remus Lunceanu. Sunt de treizeci şi unu de ani. Unii mă cred mai tânăr, fiindcă sunt slăbuţ, iar alţii mai bătrân, poate pentru că părul mi-e alb ca oaia... Multă lume mi-a spus că aş fi simpatic uneori. Cu toate acestea, puţini m-au iubit. Aş putea zice chiar că nimeni nu m-a iubit cu adevărat. Am o sumedenie de prieteni când îmi merge bine, şi n-am niciunul când aş avea nevoie.

Sunt convins că am talent... Acuma, la marginea prăpastiei, îmi pot îngădui toată sinceritatea. Da, deseori, în sufletul meu, mi-am zis că sunt poate genial. Cine ştie?! E posibil să fiu, sau cel puţin ar fi fost posibil. Noroc însă n-am avut în viaţă. Numele meu a circulat numai în cercul acela prea strâmt care se cheamă „lumea literară şi artistică”, şi încă şi în cercurile acestea!... Viaţa te îndoaie, te suceşte, te îmbrânceşte şi-ţi impune compromisuri de care ţi-e silă. Inima ta te mână spre înălţimile albastre şi soarta te târăşte în noroiul uliţelor fără soare.

Am fost modest şi timid totdeauna. Gălăgia m-a îngrozit. Poate dacă n-aş fi fost aşa, azi n-ar trebui să mă recomand cu atâta stăruinţă şi nici să scriu ceea ce scriu. Dar revolverul e aici, lângă mine, acum. Dacă întorc puţin

ochii, îi văd gura neagră, cocoşul ameninţător... Trebuie să mă grăbesc. Ceasurile îmi sunt numărate. Mi-au mai rămas atât de puţine! Nici să mă înduioşez nu mai am vreme... Se apropie zorile şi nu se mai poate să văd răsăritul soarelui!... Nu, nu! E hotărât. M-am hotărât! Înainte, înainte!...

Cusururi multe mi-a hărăzit Dumnezeu. Şi multe păcate. Şi multe slăbiciuni. Mi le-am cunoscut totdeauna fără înconjur, ceea ce nu fac niciodată cei isteţi în viaţă. Isteţimea mea în viaţă, vai de ea... N-am ştiut să mă apropiu de oameni. Aşteptam să se apropie ei de mine. Şi nici ei nu prea s-au apropiat. Eram o fire de veşnică opoziţie. Contraziceam cât puteam. Aceasta n-ar fi rău. Asemenea temperamente răzbesc şi se impun în lume când sunt însoţite de căldură şi mai ales de vehemenţă. Eu însă am fost contrazicătorul calm, agasant, plicticos, care, izbândind, lasă ură sau indispoziţie în urmă. De multe ori, în discuţii, după ce opoziţia mea triumfa, simţeam cum se aşază gheaţa în sufletele celor convinşi, şi parcă-i auzeam cum gândesc cu toţii: „O fi având dreptate, dar e scârbos”...

M-am silit să-mi schimb firea. Şi n-am izbutit. Din pricina aceasta apoi s-a urzit în jurul meu o atmosferă stranie, în care se prind prea lesne toate bănuielile, toate învinuirile, toate săgeţile otrăvite. Un prieten, care se înfuria când îi imputam că nu mă iubeşte îndeajuns, odată, plângându-mă că cutare m-ar fi ponegrind, mi-a zis zâmbind cu un înţeles adânc:

— Ce-are a face, dragul meu? Ţie nu-ţi pasă de nimic...

Niciodată n-am ştiut să protestez şi să mă revolt la vreme. Jicnirile mă amuţeau în loc să mă facă să izbucnesc cu emfază. Mă durea zile întregi cea mai neînsemnată aluzie răutăcioasă, mă frământa şi mă chinuia, dar nu eram în stare s-o abat cu furia spontană care retează ascuţişurile. Mă mulţumeam în cele din urmă cu conştiinţa cinstei, uitând că cinstit nu e acela care e

cinstit, ci acela pe care ceilalţi îl consideră cinstit, chiar dacă inima lui ar fi mai neagră ca postavul pompelor funebre...

M-am însurat la o vârstă când alţii visează amante, care se schimbă ca şi cămăşile. Nevastă-mea e drăguţă şi bună, şi e singura fiinţă de care sunt aproape sigur că mă iubeşte, afară de mama, care mi-a păstrat, sărăcuţa, un cult special, fiindcă îi seamăn în toate privinţele. Tina mea mă vede cuceritor şi genial, mai ales când e în toane bune. Mă ridică în slavă pretutindeni unde poate, ceea ce face impresie asupra unora, căci admiraţiile mereu repetate sunt molipsitoare, ca şi calomnia. Trei sferturi din confraţii mei de azi şi-au făcut celebritatea lăudându-se singuri în scris şi prin viu grai, până ce a sfârşit şi lumea să creadă cum cred ei.

Mai am şi trei copilaşi, o fetiţă şi doi băieţei. Nevasta şi copiii îmi sunt toată mângâierea în viaţă şi toată averea, adică îmi erau... Poate că e cam caraghios s-o spun. Dar acuma pentru mine nimic nu mai e caraghios, acuma, când peste câteva oare...

Nu, nu vreau s-o iau înainte. Am nevoie de ordine, oricât îmi vine de greu să fac ordine în mintea care în curând nu va mai trebui să se zbuciume...

Aş fi vrut să trăiesc cel puţin atâta să-mi văd mărişori copiii. Mă gândeam fetiţa s-o fac dansatoare, fiindcă e frumoasă, mlădioasă şi graţioasă. De multe ori ne-am certat cu nevastă-mea din pricina aceasta, căci ea ţine foarte mult la traiul liniştit, burghez, cu leafă fixă şi sigură... De-acuma va putea face orice cu ea. Eu nu voi mai avea niciun amestec...

Pierd şirul, iată... Spun lucruri fără importanţă, când am atâtea, însemnate, pe care trebuie să mi le scot din inimă înainte de a-i opri bătăile. Ce greu este să coordonezi când sufletul îţi geme de povara durerilor!

De-abia acum îmi aduc aminte că am uitat să spun tocmai ceea ce ar fi trebuit să arăt în primul rând: sunt

ardelean. Asta-i tot. De vreo zece ani am venit în ţară. Dincolo fusesem un biet nimic îndrăgostit de scrisul românesc. Sună a frază goală adaosul acesta, şi totuşi, câte doruri naive cuprinde... Numai cel ce a trăit între străini vrăjmaşi ştie şi poate simţi şi preţui cu adevărat nostalgia cea mare şi copleşitoare. Mi-a trebuit o sforţare cumplită ca să mă arunc în necunoscut cu o poezie proastă în buzunar şi speranţe măreţe în minte. De câte ori n-aş fi avut dreptul să regret sforţarea aceea, de câte ori! Şi n-am regretat-o nici chiar azi, când...

Deziluziile au venit curând, veşnic noi.

N-am găsit iubirea pe care o aduceam eu de-acasă. Am fost nevoit s-o închid bine în inima mea, s-o tăinuiesc şi s-o apăr de glume şi de ironii. Pe-atunci care dintre profeţii de azi ar fi îndrăznit să proclame ceea ce se împlineşte? Pe-atunci alte lozinci aveau căutare, şi visătorii erau puşi la colţ...

În lume numai cel ce ţipă are dreptate. Şi mie, vai, urâtă mi-a fost gălăgia de orice fel... Şi frazele care înlocuiesc sentimentele şi astupă golurile!

M-am uitat împrejur şi am văzut, şi multe speranţe am pierdut din cele frumoase. M-am retras în ungher, umil, irosindu-mi visurile ca un sihastru. Şi anii au trecut peste mine şi m-au călcat în picioare şi mi-au înăbuşit glasul. Ce mai putea rămâne din visurile de odinioară?

Măcar de-aş fi avut temperament de luptător. Războinicii se adună, se frământă în gura mare, se îmbulzesc, înaintează... Dar lupta nu mă ademenise niciodată. Se vede că mă născusem în zodia învinşilor lipsiţi de îndrăzneală şi de vigoare. Dacă aş fi fost astfel, poate că nici nu mai veneam aici, poate că rămâneam acolo unde războiul era o stare normală, unde e veşnic nevoie de luptători...

Războiul!

Am ajuns, în sfârşit. De-acuma va merge mai lesne. Nu-mi va mai fi teamă că voi pierde şirul...

2

A venit sub forma unui afiş mic, pe care scria cu litere roşii: mobilizarea... L-am văzut întâia oară în geamul tutungeriei de-alături. Şi inima mi-a tremurat, şi ochii mi s-au umplut de lacrămi. În sfârşit! De câte ori n-am visat eu clipa aceasta, deşi, sau mai ales că gura-mi fusese mută!

Niciodată n-am simţit mai mare fericire. Trebuie să fi fost chiar cam ridicol puţin. N-aveam răbdare şi nici stare. Mă întorsei repede acasă. Nevastă-mea s-a uluit văzându-mă cu ochii aprinşi, cu obrajii îmbujoraţi...

— S-a făcut, Tinico! A sosit ceasul...

Dar nu am putut sta acasă. Bucuria cere s-o plimbi ca şi o haină nouă. Am hoinărit toată ziua mişcat, zăpăcit, răguşit de însufleţire... A fost ziua cea mai veselă şi mai fericită din toată viaţa mea, care se încheie acuma...

A doua zi veni doctorul Aurel Neamţu, un prieten şi consătean, îmbrăcat în uniformă.

— Ei, ce faci? îmi zise, zâmbind cu mulţumirea ce strălucea pe feţele tuturor atunci.

— Cum, ce fac? Merg. Mai încape vorbă?! Eu nu-s patriot de cafenea, mă ştii...

— Da, dar nu e atât de simplu cum îţi închipui... Ceilalţi sunt toţi aranjaţi...

— La biroul de informaţii? Mulţumesc! N-am ştofă de informator şi-mi repugnă meseria asta. Cred că pot pretinde să mi se îngăduie să-mi fac datoria întreagă la locul de onoare!

Mă aprinsesem, şi omul aprins e totdeauna declamator puţin. Se oferi să meargă cu mine la Ministerul de Război de îndată. El, cu uniforma, răzbea mai uşor.

Am pătruns la un căpitan foarte ocupat. A aruncat o ochire în hârtiile ce i le prezentam şi mi-a răspuns grăbit:

— La Statul-major, domnule, nu aici... Noi n-avem vreme acum să ne ţinem de d-astea. La Statul-major, în strada...

Ieşii contrariat puţin.

— Nu ţi-am spus că va merge greu? îmi zise tovarăşul.

— Haidem la Statul-major!

Am scris degrabă altă petiţie, am adăugat actele. Am izbutit să intrăm numai în curtea reşedinţei Statului-major. Trebuia să vorbim cu un colonel. Mi-a luat însă hârtiile un maior dintr-o fereastră. Dar mi le-a înapoiat numaidecât, zicând:

— Treci d-ta la Ministerul de Război, în strada... Acolo se rezolvă chestiile acestea...

— Tocmai de-acolo vin, domnule maior... Mi s-a spus că aici...

— Da?... Foarte rău... Aici avem alte dara veri... în orice caz, aşteaptă câteva zile, sau o săptămână, două, până se vor linişti puţin lucrurile, şi încearcă din nou la minister, în strada...

Convorbirea s-a sfârşit. Alt client mi-a luat locul sub fereastră.

Ce să fac?... Să aştept? Bine, să aştept. Într-adevăr, primele zile de mobilizare impun sarcini uriaşe autorităţilor militare. Nu-i de mirare că n-ajung să se ţină de asemenea mărunţişuri. Voi aştepta. N-am ce face. Trebuie să aştept...

Am aşteptat. Am găsit şi o consolare. Tiberiu Cordoveanu, un locotenent de dincolo, refugiat în timpul războiului, un luptător cunoscut de toată lumea, aştepta ca şi mine, fiindcă de asemenea nu voia să se războiască la partea sedentară. Dacă el trebuie să aştepte, de ce n-aş putea aştepta şi eu?

Am aşteptat două săptămâni, şi pe urmă m-am înfiinţat iar la Ministerul de Război. Acelaşi căpitan grăbit m-a

întâmpinat. Doar că acuma părea ceva mai nervos.

— Nu ţi-am spus să mergi la Statul-major?

— Am fost şi m-au trimis înapoi aici.

— Aici? Aici? Aici? scandă căpitanul, fluturându-mi hârtiile cu mirare. Aici degeaba vii... Cel puţin acuma e degeaba. Poate mai târziu! Mai aşteaptă şi d-ta niţel. N-avea frică, nu se isprăveşte războiul aşa repede...

— Atunci cel puţin să las actele, să mă aveţi în vedere? ... Îmi daţi un număr ca să ştiu să le iau urma şi...

— Nu-i nevoie... Hârţoage avem destule... Când va veni rândul d-voastră o să se anunţe.

Peste o săptămână m-am îmbulzit din nou în cabinetul căpitanului. De astă dată mi-a zis zâmbind, compătimitor:

— Bine, domnule, d-ta de ce nu te astâmperi? Ţii cu orice preţ să mori? Du-te şi-ţi vezi de treabă! Avem noi grije de d-voastră...

— Cu toate acestea, aş vrea să-mi văd situaţia clarificată. O să las actele, sau poate mai bine să le trimit prin poştă, ca să am o dovadă?...

— Aşa să faci... Bună ziua!...

Am împachetat bine toate hârtiile. M-a costat nouăzeci de bani expedierea. Recipisa mi-a rămas în portofoliu. O amintire. Cu atâta m-am ales de altfel.

Cu căpitanul n-am mai îndrăznit să dau ochii. Mă temeam că în cele din urmă o să mă dea afară. Observasem că-i devenisem o obsesiune. Dar peste câteva zile am aflat de la un sergent mai milostiv că hârtiile mele au sosit şi că au căzut chiar în mâinile căpitanului. Îmi închipuiesc cum m-a blagoslovit văzându-le...

De-acuma totuşi mă mai liniştii. Bine că sunt actele sub ochii celor hotărâtori! De rezolvat trebuie să se rezolve. Când e atâta nevoie de oameni, s-ar putea să se înlăture?

Cu toate acestea, inactivitatea, în momentele când se vedea că e nevoie de puterile tuturor, mă omora. Aş fi dorit să fac orice în aşteptare. Aveam ceasuri 50 de

disperare aproape. Toată lumea să fie oare folositoare, numai eu nu?

Credeam că voi fi chemat undeva, oriunde. Dar când am văzut că chemarea nu vine, m-am hotărât să mă ofer singur: Cine ştie cât poate să ţină rezolvarea în care îmi pusesem nădejdea? Până atunci să stau cu mâinile în sân?

Într-o zi văzui că e nevoie de desenatori la direcţia muniţiilor.

„Până una-alta şi aici aş putea fi de folos! mi-am zis. Mă pricep la desen puţin, şi, în orice caz, nu sunt prost”…

Am bătut, şi poarta nu mi s-a deschis…

Iarăşi văzui că se caută, la serviciul supravegherei internaţilor sau prizonierilor, oameni cari să cunoască mai multe limbi străine…

— Bravo! Iată un loc unde trebuie să fie nevoie de mine!

Am bătut, şi porţile au rămas închise…

Mi-am luat inima în dinţi şi m-am oferit la serviciul care-mi era cel mai urât, la cenzură. Şeful de cabinet, un băiat foarte cumsecade, mi-a primit cererea şi tot el mi-a înapoiat-o peste câteva zile.

— Mai aşteaptă şi tu niţel… Trebuie să se aranjeze şi situaţia voastră azi-mâine! mi-a spus dânsul cu o căldură care voia să fie încurajare sau consolare.

Azi-mâine! Când aud acuma vorba asta, mi se pare o ironie usturătoare. Săptămâni întregi, luni de-a rândul a ţinut acel „azi-mâine”.

Şi războiul îşi urma calea însângerată şi glorioasă, începea să ne zgâlţâie frontierele, să ne zguduie munţii ocrotitori. O ameninţare mare plutea în văzduh, cutremurând sufletele, răspândind înfrigurarea. Vrăjmaşul se năpustea cu furie să ne puie genunchiul pe grumaz. Vitejia se fărâmiţa în faţa puhoiului cotropitor. Loviturile alternau când ici, când colo. Nicio jertfă nu li se părea prea mare, atâta le era de cumplită setea de răzbunare…

Braţele noastre prindeau să slăbească. Ne împuţinam parcă văzând cu ochii. Se astupa colea un gol, şi dincolo se ivea îndată altul; povestea antireului lui Arvinte. Lumea toată ne privea, ne compătimea şi ne trimetea fraze. Şi vlaga noastră se scurgea din mii de răni…

3

Casa noastră luase foc, şi eu trebuia să privesc neputincios…

Mă revoltam acasă, singur, amărât. Devenisem plictisit, posomorit… Doar câte un zvon optimist mă mai înviora, chiar dacă vedeam că nu poate fi serios, în ceasurile grele speranţa e cea mai vie şi mai mângâietoare şi se agaţă bucuroasă de toate închipuirile. Nu se poate să ne prăbuşim când avem dreptatea în frunte. Nu se poate! Nu se poate!

Şi aşteptam mereu…

Azi-mâine!

Din când în când, mai călcam pe la Ministerul de Război. Nu mă mai duceam la căpitanul meu. Îmi dădeam seama că, în zilele acelea, ar fi avut dreptate să mă poftească să închid uşa pe dinafară. Dar aveam acuma pe sergentul blajin, cu ochii speriaţi, cu glasul blând… îl îndrăgisem… La dânsul mă opream. Părea că-mi înţelege sufletul. Îmi zâmbea când mă vedea intrând în odaia veşnic plină de oameni cu feţele îngrijorate. Şi mereu îmi şoptea cu o nădejde curată în voce:

— Nimic… Tot nimic… Mai ai răbdare…

PRIMEJDIA

1

— Vin nemţii!…

Când au început să se răspândească vorbele acestea de groază, duşmanul încă nu ne spărsese Carpaţii. Se şopteau însă pretutindeni, pe stradă, în localurile publice, cu o stăruinţă aproape suspectă, ştiri grozave. Otrava disperării se picura în suflete ca să le înmoaie, să le încovoaie. Oameni care avusese gura plină de măceluri la întruniri, în vreme de pace, se strecurau acum discret la gară, umpleau trenurile, înarmaţi cu paşapoarte pentru toate continentele. Ironiile şi tiradele ziarelor împotriva guzganilor care părăsesc corabia erau zadarnice.

— Vin nemţii!…

Dar nu veneau. Se părea chiar că norocul armelor ne zâmbeşte. Veni o victorie, uşoară poate. Veni. Şi deodată toate sufletele care se pitiseră se înălţară iar. Refugiaţii remarcabili se întoarseră în grabă să-şi reia rolurile conducătoare. Toate feţele se înseninară. Parcă simţeai cum şapte milioane de oameni respiră uşuraţi, cum li s-a luat de pe inimi o piatră de moară. Dispăruseră aproape de tot corbii care-şi cârâiau veşnic nemulţumirea la toate urechile. Ne necăjeam că comunicatele sunt atât de zgârcite. Ne-ar fi trebuit amănunte ca să putem ticlui mai

bine planurile nădejdilor noastre. Umblam cu harta la subţioară, s-o am mereu la îndemână, să pot explica îndată cum o să-i învăluim, cum o să-i aruncăm, cum o să-i strivim…

Apoi deodată s-a întunecat iar cerul. În acelaşi loc unde avusesem izbânda pleznră munţii, se revărsă puhoiul. Un zvon gâdilitor; cu o nouă şi decisivă victorie a noastră, s-a spulberat în câteva ceasuri. Zăgazurile se prăbuşeau cu o iuţeală fulgerătoare. N-apucai să-ţi închegi speranţa că potopul se va opri ici, când te şi pomeneai cu vestea oficială care-ţi destrăma brusc încrederea de-abia înfiripată. Au luat Târgu-Jiu, au ajuns la Filiaşi, la Craiova, la Olteţ, au trecut Oltul!…

Într-o clipă, Bucureştii se cutremură ca un furnicar uriaş în care un păgân ar fi lovit cu piciorul.

— Vin nemţii! răsuna surd în fiecare colţişor…

Acuma veneau. Din creşterea disperării oamenilor puteai citi cum se apropie, îi auzeai şi-i simţeai* Lacrimile şi zvonurile soseau înaintea lor… Colo au dat foc satelor, dincolo au împuşcat bărbaţii, au tăiat mâinile copiilor… Au declarat că vor să distrugă pentru totdeauna neamul românesc, să nu-i mai rămână nici pomenirea…

Străzile Bucureştilor gemeau, se frângeau. Drumul spre gară, ziua-noaptea, era un şir neîntrerupt de trăsuri, căruţe, automobile, camioane… Părea că o ţară întreagă a pornit să se mute aiurea, îngrozită de o primejdie nemaipomenită. Frica cuprindea pe oameni brusc, îi îndemna să plece, ca şi când fiecare minut de întârziere ar fi adus moartea sigură. Boccele uriaşe acopereau în trăsuri pe băjenarii înfricoşaţi. O avere muncită toată viaţa se strângea într-un geamantănaş şi într-o colivie goală. Femei bătrâne fugeau de ici-colo căutând o trăsură, cu zbârciturile udate de lacrămi proaspete…

Era panica… Nimic n-o mai putea mulcomi. Şi ca un refren cumplit, care îngheţa inimele, toate buzele şopteau, fără încetare:

— Vin nemţii!…

2

Atât de mare-mi era credinţa, sau poate naivitatea, că frica încă nu-şi făcuse loc în sufletul meu niciun moment până acuma. Nu îmi putea intra în minte că s-ar putea lua cu adevărat Bucureştii, Am avut totdeauna o încredere oarbă în fatalitate, în minunile necunoscutului. Ziua de mâine aproape niciodată nu m-a îngrijit. Vom vedea ce va aduce. În orice caz, puterea întâmplării e necuprinsă. Un minut poate să schimbe brusc toate. Binele poate veni tot atât de brusc ca şi răul…

Acuma însă realitatea cea mai cumplită zgâlţâia uşa:

— Vin nemţii!…

Trebuia să mă deştept, să înţeleg că primejdia se apropie în goana mare.

Vedeam în fiecare zi, în fiecare ceas cum dispăreau figurile cunoscute. Azi-dimineaţă a plecat cutare, aseară a plecat cutare, mâine pleacă ceilalţi. Dar eu? Eu ce fac?

Întâia oară mi s-a pus întrebarea aceasta într-o vineri seara, la cafeneaua obişnuită, unde veneau aducătorii de veşti noi. În loc de veşti, în seara aceea au venit cu toţii uluiţi.

— Peste patru ceasuri plecăm! Adio!… Adio!…

Era cenzura, care pornea. În cafenea, lumina obişnuită. Şi feţe multe, speriate, îngrijorate. Şi zgomotul surd de glasuri răguşite, grăbite, şi scene de despărţire, triste, cu zâmbete de încurajare silite, cu vorbe de nădejde necredincioase… Am ieşit zdrobit. Prin creier îmi hăuia asurzitor întrebarea:

„Eu ce fac?… Ce fac”…

Afară se lăsase o ceaţă grea, foarte umedă. Oamenii

păreau nişte stafii zăpăcite. Luminile caselor se zbuciumau, se gâtuiau. Macadamul duduia sub roţile trăsurilor cari alergau în aceeaşi direcţie, spre aceeaşi ţintă, care nu se vedeau şi în care, totuşi, parcă zăreai feţele înfricoşate de ameninţarea vrăjmaşă. Vin acasă mâhnit de moarte. Aripile speranţelor sunt frânte. Sufletul e ca o casă pustie în care bate viscolul mai furios decât pe câmpul deşchis.

— S-a sfârşit tot... Mâine plecăm... Mâine, negreşit... Strânge ce crezi, pregăteşte... Ne ducem... O, ce vremuri deznădăjduite!

Nevastă-mea s-a uitat la mine cu nişte ochi de groază. A căutat să mă descoasă, să afle ceva. N-a izbutit. Nu puteam vorbi. Amărăciunea mă înveninase cu trup, cu suflet. Mi-am îngropat obrajii în jurnalele de seară, scormonind vreun rând barem care să-mi redea încrederea, care să abată lovitura nenorocirii. Dar ziarele erau searbede, pline de aceleaşi fraze convenţionale, de aceleaşi îndemnuri la linişte, încredere... Vorbe goale, care te întristau mai mult, îţi profanau parcă durerea...

Pe urmă, noaptea fără somn, fără visuri, fără odihnă... Ce noapte!

Gândurile se năpusteau asupra mea din toate colţurile creierului, înfricoşătoare, chinuitoare, ameninţătoare... Numai atunci mi se lămuri situaţia crâncenă în faţa căreia mă aflam... Şi nicio ieşire, niciuna!

Dar parcă hotărâsem... Da, da... Mâine plecăm... Mâine!... Unde? Cum?

Întrebări îmi răscoleau tot sufletul... Unde? Cum?

În seara aceea toată averea noastră era de şasesprezece lei şi treizeci şi cinci bani... Nu mi-e ruşine s-o spun. Am fost un biet calic toată viaţa. Sărăcia lucie s-a răsfăţat în casa mea totdeauna. De multe ori nu ştiam dimineaţa ce vom mânca seara, iar ziua de mâine era veşnic o problemă. De câte ori nu am stat seara ceasuri întregi aşteptând pe vreun prieten sau cunoscut căruia să

îndrăznesc a-i cere împrumut câţiva lei pentru coşniţa de mâine...

Urâte sunt mărunţişurile vieţii, şi totuşi, ele alcătuiesc temelia, ele ne îndreaptă năzuinţele şi paşii. Se pot face fraze multe şi frumoase despre minciuna materialismului, despre trebuinţa de-a nu ţine seama de daraverile materiale, de-a trăi pentru ideal... De obicei frazele sunt făcute de cei ce au din belşug de toate. În realitate, grija stomacului e cea mai cumplită, ea îţi iroseşte trei sferturi din viaţă...

Când hotărâsem că mâine plecăm, uitasem mărunţişurile acestea. Fusese idealul care vorbise. Realitatea a venit pe urmă şi a decretat că nu se poate pleca mâine. Mai întâi trebuie să avem cu ce să plecăm...

Deci nu vom porni mâine. Mai trebuie să zăbovim câteva zile, până ce încherbălim măcar atâta să putem ajunge până-n Moldova. Acolo vom vedea ce va mai fi... Va să zică, e hotărât: mai stăm câteva zile. Nici primejdia nu e încă imediată... Se poate chiar ca luptele de acuma să se întoarcă în binele nostru, şi atunci...

În vremea când asemenea gânduri îmi ardeau în minte, prin noaptea umedă, apăsătoare, huruiau neîncetat camioanele grele, grăbite. Casa se hurduca în răstimpuri, ca o ameninţare. Nevasta suspina prin 5 somn, iar copiii zâmbeau visând cine ştie ce frumuseţi. Candela, în colţ, între iconiţe ieftine şi afumate, se zbuciuma luptându-se cu întunerecul. Lumina slabă, roşcată, tremura mereu în ritmul roţilor care zdruncinau strada într-o goană furioasă...

3

Zilele următoare mă duceam mai întâi la gară, apoi la

minister. La gară îmbulzeala nu contenea, poate chiar sporea. Oamenii se repezeau orbeşte asupra vagoanelor, îşi lăsau bagajele, ţipau, se ghionteau, plângeau, se căţărau pe scări, pe coperişe, se rostogoleau prin murdărie şi noroi... Nicio sforţare nu era prea mare pentru a dobândi un locşor. Trenurile plecau unul după altul, şi mulţimea totuşi creştea neîncetat, mulţimea, care n-avea alt gând decât plecarea... La minister încetase orice activitate serioasă. Funcţionarii se adunau prin câte un birou, cu feţele îngrijorate, spăimântate, discutând plecarea sau rămânerea. S-a aflat că directorii au plecat împreună cu câte două-trei ajutoare, aproape pe furiş. Toţi ceilalţi rămân aici, din ordin... şi sub ameninţare de destituire... Totuşi, discuţiile continuă, şi în fiecare zi sunt mai puţini cei ce iau parte. Nicio ameninţare nu e în stare să-i oprească... Se vor plăti lefurile pe trei luni... în curând; se lucrează la state... Pe urmă? Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu!...

În fiecare seară viu acasă cu hotărârea că mâine plecăm, şi în fiecare dimineaţă amânăm... Sfaturile nopţii sunt îngrozitoare, ele îţi arată argumentele, mizeriile, nenorocirile.

— Cred că mâine luăm leafa... Atunci poimâine plecăm, irevocabil!

Asta miercuri seara.

Noaptea am petrecut-o pe jăratec. În noaptea aceea de-abia mi-am adus aminte că sunt ardelean. Şi când mi-am adus aminte, mi-a venit să sar din pat, să pornesc pe loc, oricum, pe jos, numai să nu mai fiu aici. Mi se părea mereu că aud, înfundate, bubuituri de tunuri. Poate că mâine nemţii vor intra. Cine să ştie? Comunicatele sunt atât de zgârcite... Şi atunci? Am început să blestem pe căpitanul de la Ministerul de Război, pe cel ce m-a amânat până ce azi am ajuns în halul în care sunt...

Nenorocirea cea mai mare, când ai vreme s-o cântăreşti, parcă se mai uşurează. M-am pus s-o

cântăresc fără să vreau. Adică ce-ar fi dacă m-ar prinde aici nemţii? Au venit singure răspunsurile.

În cazul cel mai rău, m-ar considera dezertor austriac, deşi nu sunt, m-ar mai face agitator iredentist şi cine ştie mai ce, m-ar trimite la un tribunal militar, sau poate nici nu m-ar mai judeca, şi m-ar împuşca sau m-ar spânzura, după cum ar crede de cuviinţă. Sau, presupunând un caz mai puţin rău, m-ar înrola la austriaci şi m-ar trimite în foc, să mă bat pentru ei, undeva, poate chiar pe frontul nostru... Dar dacă aş avea vreun noroc mare? Dacă nici nu s-ar sinchisi de mine? La urma urmelor, s-ar putea şi asta. Sunt doar de-atâta vreme în ţară şi de atâta vreme nu mai am nicio legătură cu „patria” ungurească... Pentru dânşii eu nu pot fi decât un zero care nu multiplică şi nu împarte...

Da, dar... Nu se va găsi, oare, nimeni să mă denunţe, din răzbunare sau din simplă plăcere?...

Pot eu să-mi încredinţez soarta unei speranţe atât de deşarte?

Nu, nu... S-a hotărât! Îndată ce luăm leafa, pornim. Cel puţin acolo voi fi scăpat de ameninţarea aceasta... Cel puţin atâta.

În clipa următoare, însă, răsare întrebarea: dar acolo, ce?

Şi răspunsurile, cu toate că nu sunt atât de precise, sunt tot negre. Ziarele repetă într-una să stea lumea pe loc, să nu plece decât cei cu obligaţii militare. Şi dau argumente, multe, de ce să nu plece. Eu la ce plec? Obligaţii militare? Cât le-am dorit, cât le-am cerut, cât m-am silit să le am! Zadarnic! Hârtiile mele, săracele, poate că obsedează şi astăzi pe bietul căpitan. O, dacă ar fi fost rezolvate, n-aş mai avea acuma frământările acestea. Aş fi şi eu mândru... Dar aşa... Cum plec, de ce plec, la ce plec? Numai fiindcă vine primejdia mea? Ce să fac acolo? Singur nu pot merge. Sau poate că da? S-ar simplifica grozav... Cum rămân însă aici nevasta şi copiii? Cum?... Şi

dacă-i iau cu mine, unde-i duc, la ce?... Poate că totuşi se va rezolva situaţia mea acolo... Poate? Trei luni de zile n-au fost de ajuns să se rezolve aici, unde era ordine. Ce va fi acolo?...

Şovăirea aceasta mă sugruma. Iată începutul sfârşitului. Şovăirea ucide.

Cu o sforţare bruscă, am întrerupt-o. A doua zi m-am repezit la gară, să iau bilete. Ce să mă mai gândesc, să cumpănesc? Trebuie să plecăm deocamdată, pe urmă vom vedea ce-o fi... Trei ceasuri m-am zbătut în faţa ghişeelor închise.

Se anunţase că nu se mai liberează bilete, şi totuşi ne-am războit acolo sute de oameni, cu acelaşi gând, cu aceeaşi nădejde. Pe urmă, încetul cu încetul, ne-am potolit, ne-am rărit. Unii îşi croiau drum spre peron, să se caţăre de tren oricum, alţii ne-am întors pleoştiţi acasă... Vom reveni. După amiazi, mâine... Mai e încă vreme...

Cotesc din Calea Gri viţei pe Calea Victoriei. Trăsurile sunt mai rare. Ţârâie o ploaie plicticoasă. Deodată se aude o răbufneală surdă, foarte depărtată. Câţiva oameni se opresc în drum, se uită pe sus... De-abia mai fac câţiva paşi, altă bubuitură, tot înfundată... Geamul unei vitrine tremură... Da, da, tunurile... îmi grăbesc mersul... Nu mai e vreme... Nu mai e...

Şi bubuiturile grele, rari urmează toată ziua, îndoliază sufletul capitalei înfricoşate...

4

Tunurile se aud toată noaptea, şi a doua zi, şi apoi mereu, mereu, până ce se împlineşte soarta...

În bubuiturile lor vrăjmaşe se amestecă apoi ceata de zvonuri. Cutare tren cu refugiaţi s-a ciocnit cu un tren

militar, mii de morţi... Femei, copii sunt striviţi în trenuri, se aruncă pe câmp cadavrele din vagoane... Aeroplanele nemţeşti bombardează trenurile şi sunt măceluri cumplite... Sute de oameni plecaţi s-au întors înapoi... Grozăvie ne aşteaptă aici, dar grozăvie ne pândeşte şi dincolo...

Tramvaiele cară toată ziua răniţii din spitale, în faţa Ateneului e plin de amputaţi, de muribunzi... Lumea îi înconjoară, plânge de suferinţele lor...

Ce mai aşteptăm oare? Ce mai aşteptăm?... Se spune că chiar mâine nemţii vor intra în Bucureşti. Dar ziarele tot parcă mai au o rază de speranţă... Ce aşteptăm?

„Trebuie! Trebuie!... Aici mă pândeşte moartea!”... îmi ziceam mereu, chinuit de nehotărârea ce se făcuse stăpână pe mine.

Umblam acuma pe străzi, fără ţintă, căutând un leac nerăbdării. Capul îmi vuia de gândurile cari se ciocneau, se întreceau ca apa în clocot într-o oală nouă. Simţeam că zilele, poate chiar orele, sunt numărate. Dacă mai urmează ezitarea, voi fi surprins...

O mână uşoară mă apucă de umăr prin faţa palatului. Era Nicolae Iota, un prieten de cafenea, băiat tânăr, frumuşel, cu o mustaţă foarte îngrijită.

— Ei? făcu dânsul, parcă mi-ar fi ghicit frământarea.

— Sunt în situaţia cea mai cumplită din viaţa mea, îi spusei, cu o trebuinţă vie de-a împărtăşi cuiva turburarea ce mă rodea. Mă înăbuş şi nu găsesc ieşirea. Simt că trebuie să plec, simt lămurit. Asta-i datoria, asta-i cinstea şi scăparea! Şi totuşi... Pot să-mi părăsesc nevasta şi copiii? Sau poate să-i iau cu mine? Răspunderea aceasta mă doboară şi mă face să şovăiesc. Ca să mă acoper pe mine, mi-e îngăduit oare să primejduiesc pe ai mei?

Iota zâmbi cu superioritate, mă luă de braţ şi-mi vorbi foarte simplu, foarte calm:

— Adevărat, pentru ardeleni urmează zile crâncene. Cel mai cuminte e acela care poate pleca. Ce-i aşteaptă aici,

cine poate şti?! Fii sigur însă că nemţii nu sunt canibali. Barbari da, dacă vrei. Dar o barbarie modernă. Nu vor scoate ochii nimănui, nici n-o să taie braţele copiilor... Nu. Ei o să le cumpere, înţelegi diferenţa? Obţii acelaşi rezultat prin mijloace mai... ştiinţifice... în sfârşit... Crezi că ei numai de voi au să se ocupe? Ar fi ridicol. A, da, pe cei care au ţipat în gura mare, dintre ardeleni, da... Ceilalţi?... Poate dacă ocupaţia va ţine prea mult. Altminteri, poţi dormi pe-o ureche... Crede-mă pe mine. Eu judec rece. Nu zic că nu-i primejdie. Aceeaşi primejdie te pândeşte însă şi în Moldova sau poate în Rusia, căci de unde ştii unde se opreşte vijelia?... Azi voi, ardelenii, nu sunteţi tocmai... dezirabili. De ce să ne astupăm urechile? Trei sferturi din cei ce fac opinia publică aici sunt convinşi că voi şi ovreii sunteţi pricina înfrângerii. Un general strigă în gura mare că în Ardeal n-a găsit decât trădători... De ce nu v-a admis înarmată? De ce? Nu ţi-ai pus întrebarea? Cu multe stăruinţe au fost primiţi doi-trei. Atât. Încolo, la o parte, sau la spionaj. Noi am plecat să liberăm Ardealul, iar acuma ne vedem cotropită ţara. Trebuie ţapi ispăşitori. Voi sunteţi... Ce vrei? Mâine, de s-o întoarce soarta, veţi fi iarăşi divinizaţi. Deocamdată, însă, asta-i situaţia... Va să zică, trebuie să tragi consecinţele, fără sentimentalism şi fără speranţe deşarte. În Moldova, sau unde se vor opri, vei fi un câine al nimănui şi în calea tuturor. Şi încă cu familie... Dac-ai fi numai tu, hai, treacă-meargă... Nici aici nu-ţi va merge mai bine, evident. Poate mai rău. Dar cel puţin vei suferi numai tu, orice s-ar întâmpla. Aici mai rămân cunoscuţi şi prieteni. Acolo toţi sunt împrăştiaţi în toate unghiurile ţării şi poate ale lumii. Atunci ce mai alegi? Stai, ia-ţi inima-n dinţi, aşteaptă. Poate să ai noroc şi să treacă apele peste tine fără să te clintească.

— Dar tu? îi zisei deodată.

— Eu? Aş pleca, mărturisesc. Nu pot. Am ordin special să stau pe loc. Aş pleca, evident. N-am putut suferi

niciodată robia, chiar trecătoare... Cu toate astea, voi rămâne, voi înghiţi... Ei, vom fi împreună... Vom mai vorbi... Salutare!

A intrat într-o prăvălie şi n-a mai ieşit. Nu-mi spusese nimic nou. Aceleaşi lucruri mi le repetam eu însumi, de-o săptămână, ziua-noaptea. Şi totuşi, după ce a dispărut, simţii ca şi când mi-ar fi dezvăluit cine ştie ce taine. Poate pentru că îl cunoşteam având legături cu zeii guvernanţi, şi că, astfel, este ecoul părerilor lor?

Dar în aceeaşi zi cel puţin zece alţii îmi şoptiră vorbe la fel: un perceptor, un actor, un deputat, un ziarist, un judecător, un negustor, un avocat... Parcă s-ar fi înţeles cu toţii să mă doboare tocmai în clipele de cea mai aspră şovăire. De ce nu mi-au vorbit astfel ieri sau acum o săptămână? Sau poate de-abia acum s-au hotărât şi dânşii.

— Vom fi cu toţii împreună... Şi ce-o vrea Dumnezeu, să vie!

Acasă mă întâmpinară două geamantane şi două valize de mână, pline, gata. Nevastă-mea mă privi întrebătoare, iar când nu scosei nicio vorbă, îmi zise încet:

— Noi suntem gata... De-acuma, cum zici tu...

— Nu ştiu... Nu ştiu...

— Poate ar fi bine să pleci singur... Noi vom face ce-om putea... Am auzit că se întâmplă grozăvii cu ardelenii pe unde-i prind nemţii.

— Aş... grozăvii... Astea-s nerozii de mahala! răspunsei.

Credeam, însă, şi eu neroziile de mahala, în sufletul meu. Mă arătam voinic nevoie-mare, zâmbeam de zvonurile ce alergau din gură-n gură, dar inima-mi tremura. Necunoscutul e totdeauna chinuitor...

Câteva ceasuri am stat în mână cu recipisa actelor mele militare. Şi-mi ziceam mereu că n-am avut niciun noroc în viaţă. Şi-mi închipuiam ce fericit aş fi acuma aflându-mă undeva cu oştirea noastră mutilată, împărţindu-i durerile şi jalea. Pe când azi, ce dureri

mărunte mă sfâşie?... îmi părea rău că n-am încercat chiar la faimosul birou de informaţii, cu toată oroarea ce mi-o inspira. Cel puţin aş fi avut o menire, oricât de puţin mândră... Adevărat, se spunea că la Iaşi vor fi înlăturaţi toţi ardelenii, şi de acolo... Dar, oricum, la Iaşi... aş fi la Iaşi...

Duminică, pe la prânz, nevastă-mea veni acasă plângând cu sughiţuri.

— Trebuie să pleci numaidecât! murmură de câteva ori desperată.

Nu pricepeam. Mi-a explicat. Zvonurile o chinuiseră prea mult. Mă visa mereu mort, visa nemţi şi unguri... N-a mai putut. S-a dus la Marghiloman, să-i ceară un sfat sau barem o informaţie.

— Trebuie să pleci imediat, aşa mi-a spus. Marghiloman, înţelegi? Imediat. Nemţii unde ajung adună pe toţi ardelenii, îi pun la zid şi-i împuşcă, fără nicio judecată... Trebuie să pleci, Remule dragă... Fie-ţi milă de noi!... Uite, mi-a dat şi o hârtie de la Crucea roşie să ajungi până la Roman. Acolo vei face ce vei putea... Dar trebuie să pleci numaidecât... Ultimul tren porneşte după amiazi. Mi-a dat şi-o adresă unde să mergi. A fost foarte cumsecade... Pleacă... Pleacă!... Altfel ne ameninţă o soartă cumplită...

Obrajii îi erau scăldaţi în lacrămi. Îşi frângea mâinile. Deznădejdea o cuprinsese întreagă.

— Dar tu?... Voi? îi zisei, sculându-mă brusc şi grăbindu-mă să-mi strâng ce-mi va trebui pe drum.

— Noi, a spus să rămânem negreşit aici, fiindcă acolo vor fi greutăţi şi mai mari... De noi să n-ai grije. Vom trăi sau vom muri, ce-ţi pasă? Curajul ei mă mişcă. Mă oprii. Înţelesei numai atâta, că vrea să se sacrifice pentru mine, ea şi copiii, că primeşte să se despartă, rămânând cu câţiva gologani şi cu casa goală, numai ca să mă scape pe mine... Răspunsei liniştit deodată, parcă o mină nevăzută mi-ar fi ridicat toate şovăirile şi toată teama:

— Nu, nu… Rămân aici cu voi… Ce-o fi să fie!

— Or să te omoare!

— De moarte nu scapi nicăiri… Cel puţin veţi şti şi voi c-am murit… Cum mi-o fi scris…

Mă potolisem pe deplin. Acuma ştiam ce fac. Eram liniştit…

În colţurile ochilor ei mai luceau lacrămile. Pe buzele ei flutura, însă, un zâmbet poate de mulţumire, poate de frică. Vedeam că a înţeles lupta mea. Simţeam puţină mândrie. Mă gândeam că am făcut, într-un fel, un eroism… Se învârti câteva clipe pe lângă candelă, se închină de câteva ori, apoi murmură cu tristeţe:

— Cât te-ai chinuit, sărmane de tine! Şi cine ştie cât va mai trebui să te chinuieşti!… Doamne, ajută-ne şi fereşte-ne de cele rele!…

5

Veni agonia…

Duminică după amiazi trecu pe Calea Victoriei un convoi de prizonieri germani, un convoi lung, jalnic. Curioşii îi priveau cu o teamă ciudată. Un perceptor însă începu să ţipe în gura mare:

— Uite cine ne bate pe noi! Uite! Nemâncaţii, golanii ăştia!… Ptiu!..

Scuipă, se înfurie, dădu din mâini. Era un om tinerel, tuns până la piele, cu faţa rotundă şi cu mustăţi englezeşti. Îl indignase înfăţişarea prizonierilor slăbuţi, perpeliţi, murdari, frânţi de oboseli… Nimeni nu-i ţinu isonul. Doar câţiva copii râseră miraţi…

Tunurile băteau într-una. Bubuiturile păreau mai apropiate, să le poţi număra. Totuşi, seara se răspândi vestea că nemţii au fost bătuţi cumplit, că fug mâncând

pământul… Noaptea tunurile amuţiră, ceea ce părea a întări vestea… Câte speranţe nu s-au făurit atunci în Bucureştii torturaţi de înfrigurare?

A doua zi n-au mai apărut jurnale. În schimb, pe toate zidurile se lăfăia ordonanţa generalului Mustaţă, care în fiecare rând te împuşca de trei ori dacă vei face cutare sau cutare. În alte vremuri ar fi râs oamenii de atâtea ameninţări; acuma citeau pâlcuri-pâlcuri, clătinau din cap şi şopteau spăimântaţi:

— Va să zică, tot vin?…

Echipe speciale erau însărcinate să rupă toate afişele, afară de ordonanţa cu împuşcările, să dispară orice urmă de-a celor plecaţi. Mulţi însă au sfâşiat şi afişul generalului-prefect, încât iar s-a împrăştiat bucuria:

— Nu mai vin…

Spre seară, prin unele localuri s-a împrăştiat ultimul comunicat oficial, tipărit pe o fiţuică albă. Avea numărul o sută. Fericiţi şi invidiaţi am fost cei ce am avut norocul să-l putem înfăşură şi păstra ca o relicvă scumpă!

Oraşul s-a luminat seara şi luminile au ars toată noaptea, în vreme ce tunurile bubuiau iarăşi, neîncetat. Luminatul era în ordonanţă. Pe la miezul nopţii, sergenţii au sculat oamenii din somn pe la mahalale, să aprindă lămpile şi să deschidă uşile, căci vin nemţii… Aşa cerea în ordonanţă…

Nemţii însă nu s-au arătat nici a doua zi. A venit totuşi o nouă ordonanţă, în care se vorbea de intrarea trupelor imperiale germane în capitală şi de trupele duşmane, adică române…

Lumea nu-şi mai putea stăpâni frigurile. De ce nu vin? Sau, poate, nu mai vin de loc? Unii jurau că azi-noapte au intrat patrule de ulani în cutare mahala şi au plecat iar. Alţii ştiau sigur că vestea victoriei noastre e adevărată, că n-are să calce picior de neamţ în Bucureşti…

Mulţi îşi schimbase peste noapte convingerile. Până ieri făceau spume când vorbeau de nemţi; azi căutau să-ţi

dovedească ce popor mare sunt nemţii şi cât sunt de blânzi...

Carp se plimba pe Calea Victoriei, pe jos. Convertiţii cei mulţi îşi scoteau pălăria până la pământ, cerându-i parcă protecţia şi simţindu-se fericiţi dacă vedeau c-au fost observaţi. Şi Marghiloman umblă numai pe jos, grăbit, de-abia biruind a răspunde la saluturile ce-l întâmpină din toate părţile...

Ce rari sunt oamenii care n-au crucea roşie la braţ sau măcar la butonieră!

După amiazi, ieşind în oraş, întâlnesc pe stradă pe bătrânul poet Mihail Dorna. Cine nu-l cunoaşte şi nu-l admiră! E îngrijorat. Bastonul îi tremură în mână. Mustaţa cănită, neagră-corb, zvâcneşte la fiece vorbă.

— Bine că te întâlnesc... Am să-ţi vorbesc ceva foarte grav...

— Mă sperii, maestre?

Mă trage într-un gang, lângă o cafenea. Vorbeşte cu o seriozitate regală:

— Uite ce este... Bandiţii ne-au prăpădit ţara. Vezi acuma în cel hal am ajuns. Trebuie s-o salvăm, să luăm noi frânele în mână. Până când să ne ţie de căpăstru numai incapabili şi mişei?... Germanii vor veni. Trebuie să fim pregătiţi, să nu ajungem iar pe mâinile hoţilor... De-acuma m-am hotărât să ies din rezerva vinovată în care am stat până acuma. Vom forma noi guvernul... Am şi eu legăturile mele. Chiar azi voi întâlni pe episcopul catolic, care-i prieten cu Mackensen. Mă voi pune în contact şi vom face lovitura de stat. Nu mai vrem să ştim de aceia care ne-au târât în dezastru. Vom alcătui o gardă naţională. Voi merge chiar eu în fruntea ei. Să poftească să mai vie apoi Brătienii şi ceilalţi să ne reclame puterea! Gloanţe le vom da... Eu îmi rezerv deocamdată portofoliul Finanţelor, fiindcă tot stau cam slab cu finanţele, de altfel probabil ca şi d-ta... M-am gândit la d-ta pentru portofoliul Cultelor... De ce adică n-ai fi şi d-ta ministru, care ai

talent, chiar geniu, şi ar fi alde fârţângăi?... Să nu şovăi, căci vremea presează... Gândeşte-te bine şi mâine să-mi dai răspunsul definitiv... Acuma haidem să luăm un şvarţ. Şi discreţie, nu-i aşa? Momentele sunt critice

Şi în cimitire se fac glume...

SABIA LUI DAMOCLE

1

Miercuri…

Cerul e plumburiu. Nişte nouri murdari, grei şi leneşi se lăfăiesc în văzduh. Plouă o ploaie zgribulită, stăruitoare. O tristeţe nespusă s-a coborât pretutindeni, peste tot oraşul, în toate sufletele, în aerul umed şi înăbuşitor. Ochii sunt parcă porniţi pe lacrămi…

Dis-de-dimineaţă, un cumnat al meu vine galben la faţă să ne spună răguşit:

— Azi la ora unsprezece intră nemţii pe la Bragadiru… Toată poliţia e concentrată pe străzile de la Dealul Spirei, încoace, pe Calea Rahovei, pe strada Carol… Ordin sever să nu fie nimeni pe străzi, nici chiar la ferestre…

Ne-au podidit lacrămile pe toţi. Ne uitam unii la alţii, cu ochii roşii, uluiţi, fără să mai schimbăm o vorbă. Ce ne-am mai fi putut spune? Groaza bătea la uşi, se pregătea să intre în casă, o aşteptam să ne strivească…

Pe urmă i-am văzut…

Au venit pe Calea Griviţei, pe unde nu erau aşteptaţi. În frunte, un ofiţer roşcovan, cu un băţ în mână. Pe urmă, un vierme cenuşiu de oameni, poate vreo două sute. Păşeau rar, obosiţi şi se uitau împrejur miraţi. Unii aveau braţele încărcate cu flori, alţii cu turtă-dulce, primite pe drumul până la Palat, de la cete de femei care alergau nebuneşte

pe trotoare, se aruncau deseori asupra soldaţilor şi-i îmbrăţişau. Altminteri, Calea Victoriei îşi pierduse animaţia. Curioşii se piteau pe la geamuri. Pe-afară se vedeau numai străini, care parcă nu mai fuseseră niciodată pe-aici, care au răsărit acuma din cine ştie ce bârloguri. Nu se mai auzea decât vorbă nemţească şi urale stridente. De unde atâta nemţime aici? La bodega „Hig-Life", în semietaj, agăţat într-o fereastră deschisă, un omuleţ slab, cu cioc negru, ţipa din răsputeri: „Ura, ura!", fluturând o batistă. Era vânăt de însufleţire... Cine-o fi fost?

Detaşamentul de soldaţi a intrat în curtea Palatului. Ofiţerul a rostit o comandă, sau poate o cuvântare, apoi toţi au strigat de trei ori: „*Hoch!*" Femeile cele entuziaste au năvălit pe urmă printre dânşii, i-au înconjurat, i-au mângâiat, i-au giugiulit. Una voinică, înaltă, ca un jandarm, alerga de la unul la altul, strălucitoare de fericire şi repetând într-una:

— Nu ţi-e foame, drăguţule?... Vino cu mine la mama să-ţi dăm o cafea cu lapte!

În aceeaşi vreme bucătarii de campanie s-au instalat chiar dinaintea sălii tronului. Toată curtea era plină de fel de fel de oameni şi de căşti ascuţite, întrebările şi răspunsurile curgeau. Şi ce vesele toate feţele acelea, ce vesele! Îţi umplea sufletul de durere şi de ruşine veselia aceea. Câţiva români, prea curioşi, se strecurau umili prin babilonia străină, iar alţii încremeniseră pe stradă, pe trotoare, cu feţele înlăcrimate, cu batistele la gură, ca să-şi înăbuşe plânsul. Nu mai aveai voie acuma nici să plângi. Începe robia. Străinii se aşezau la masă. Trebuia să te oploşeşti într-un ungher, tăcut, să aştepţi să treacă furtuna...

Un automobil soseşte din jos în goana mare cu un uruit ascuţit, care te pătrunde până-n măduva oaselor. Trece... Pe la Biserica Albă opreşte, şi un ofiţer întreabă pe un trecător, care salutase umilit, unde e Palatul regal.

Automobilul întoarce brusc. Omul rămâne cu pălăria în mână, ploconit, parcă ar cere pomană. Era un funcţionar cunoscut.

— Cum îţi vine să-i saluţi?

— Da’ ce vrei, să fiu mojic? S-au uitat la mine. N-ai văzut? De ce să creadă că suntem barbari şi prostcrescuţi?

Avea atâta convingere în glas, că m-am speriat. M-am depărtat repede, cuprins de o frică stranie…

O domnişoară mă întâlneşte. Are ochii plânşi.

— Ce nenorocire! Ce jale! ciripeşte ea tremurând.

Facem câţiva paşi. Soldaţii germani se amestecaseră printre lumea de pe trotoare, sporită. Unul vine drept la noi. Întreabă ceva, o stradă sau o adresă. Domnişoara, foarte amabilă, se grăbeşte să-i explice pe nemţeşte.

— De ce vorbeai nemţeşte? îi zic cu mustrare.

— Cum să nu vorbesc? Dacă ştiu? Să creadă că suntem proşti?

Am părăsit-o.

Înţelesesem. Jalea noastră nu va putea avea nici măcar puţină mândrie…

Perceptorul, care acum trei zile se indignase văzând prizonierii, mă întâmpină într-un colţ de stradă cu acelaşi glas aspru:

— Ei, domnule? Ai văzut oameni cumsecade? Ce-ţi spuneam eu?!

— Ce?

— Cum ce?! D-ta nu ţii minte de la gură până la nas? Ori vrei să spui că n-am dreptate?… Priveşte, priveşte! ăştia sunt oameni civilizaţi, da, zic şi eu! Cel mai mare popor din lume, domnule!… Nu-ţi dau voie să mă contrazici…

Treceau tocmai nişte soldaţi. Perceptorul se răstea la mine, ţipa, ca şi când ar fi vrut să oprească în loc toată strada. De-abia am izbutit s-o şterg. Poate că de n-o ştergeam, m-ar fi dat îndată pe mâna mosafirilor…

Da, da, trebuia să-mi dau seama. Robia noastră va fi mai tristă. Noi nu ştim cum se poartă doliul. Nu ştim. Încrederea? O, cum s-a mai dus, cum a mai dispărut! Poate că n-a mai rămas nimeni cu credinţa neştirbită!

Înfrângerea aceasta e cea mai grea, fiindcă ucide sufletele...

2

A doua zi, după amiazi, puţinii cari rămăsesem din cercul obişnuit ne adunarăm la cafenea să schimbăm impresii, adică mai curând să ne încurajăm reciproc, în dosul cuvintelor nepăsătoare tremura aceeaşi teamă. Simţeam parcă întinsă deasupra capetelor noastre o gheară nevăzută, ce ne ameninţa cu sugrumarea. Zâmbeam mult, ca şi când prin aceasta am fi vrut să ne arătăm nepăsarea, deşi zâmbetele erau silite şi ofilite. Făceam haz de soldaţii duşmani, care năpădeau oraşul oprindu-se cu duiumul în faţa vitrinelor în care se mândreau încă atâtea bunătăţi. Un pictor schiţă îndată o îngrămădire de-acestea de cuceritori, pe un petic de hârtie... Vorbeam însă toţi cu glasul scăzut şi uitându-ne mereu împrejur. Nu puteam uita că nu mai suntem în Ţara Românească şi că de~acuma toţi pereţii au urechi multe şi primejdioase...

Aici veni pe-nserate Tiberiu Berdeni. De-abia îl recunoscurăm. Avea barbă mare şi era slab ca un ogar. Foarte afectat, ne spuse că printre cele dintâi automobile nemţeşti care au intrat în Bucureşti, unul a fost al poliţiei secrete, aducând liste nesfârşite cu numele tuturor celor ce au vrut războiul sau au ocărât pe centrali.

— Din întâmplare făcui cunoştinţă cu unul din poliţiştii aceştia şi am văzut listele, zise Bordeni cu o gravitate

apăsătoare. Aproape toţi băieţii sunt trecuţi în listele astea negre…

Ne-am cutremurat fără voie cu toţii. Ne îngrozea omul acesta, care cunoştea pe poliţiştii duşmani abia sosiţi, şi poate că fiecare ne-am zis în clipa aceea că şi el trebuie să fie din poliţia ameninţătoare. El însă tăcu câteva momente, privindu-ne cu o superioritate zdrobitoare, apoi, adresându-se mie şi poetului Pilade, adăogă rar şi îndesat:

— Şi d-voastră sunteţi pe lista neagră, amândoi…

— De ce? întrebarăm deodată.

— Fiindcă aţi scris la *Adevărul*…

— Dar dacă nici n-am scris?

— Nu ştiu. Acolo aşa sunteţi trecuţi. Poate că e o greşeală la mijloc… Deocamdată nu trebuie să vă speriaţi. Eu am să intervin în favoarea d-voastră şi sper să izbutesc…

Am îngălbenit amândoi şi în curând am plecat, aproape pe furiş, fără o vorbă. În stradă ne-am strâns mâna mai puternic ca de obicei.

— În orice caz, să ne întâlnim zilnic până ce o fi să ne înhaţe… rosti Pilade, zâmbind amar.

— Da, da, să ne întâlnim, murmurai şi eu.

Până acasă mă uitam mereu înapoi, aşteptându-mă în fiece clipă să fiu oprit. Am răsuflat când am intrat în casă. Aşa, acuma cel puţin se va şti de urma mea. Încercai să fiu vesel. Nevastă-mea însă îmi ghici sufletul şi nu mă slăbi până nu-i spusei tot.

— Stai acasă, Remule dragă. Barem, de-o veni nenorocirea, să te găsească între noi. Tot ar fi mai puţin îngrozitor decât să aud de la străini…

— Mai bine era să fi plecat… zisei pleoştit. Mai bine, ehe! Dar acuma…

— Eu ţi-am spus să pleci…

— Da, mi-ai spus… Poate că şi acuma ar mai fi chip de a mă strecura, ce zici? Decât să mă prindă aici, mai

bine…

Părăsirăm însă asemenea planuri. Era prea târziu. Două zile trecuseră de când duşmanul era stăpân în inima României.

Ce strâmbă e soarta! N-ar fi fost oare mai bine să fi luat o hotărâre? Azi poate n-aş fi în situaţia aceasta… Desigur că n-aş fi… Acuma aş… Degeaba, degeaba… Prea târziu… Nu se mai poate desface ce s-a făcut, sau mai curând nu se poate face ceea ce ar fi trebuit să se facă…

Două zile stătui acasă tresărind de câte ori se deschidea poarta, de câte ori se auzea o trăsură în stradă sau vreo gălăgie, aşteptând sfârşitul…

Pe urmă nu mai avui răbdare. Trebuia să aflu ce este, trebuia să găsesc o ieşire, oricare ar fi… A treia zi după amiazi întâlnii pe Bordeni, împreună cu Pilade.

— De ce nu te-ai mai arătat? mă întâmpină Bordeni cu unsurâs straniu. Încă de alaltăieri i-am spus d-lui Pilade că nu mai e nicio primejdie. Am vorbit eu, am stăruit şi v-am scăpat deocamdată. Va să zică, fiţi liniştiţi… De-o mai fi ceva, eu sunt aici, o să vă anunţ din vreme… Cred însă că aţi scăpat…

Pilade moţăi din cap, trist, abătut.

De ce atârnă soarta omului uneori, în vremi însângerate! De cine mai atârnă! Şi totuşi trebuie să zici cu însufleţire:

— Mulţumesc!

3

În fiecare după-prânz ieşeam în oraş o oră. Ne întâlneam cu toţii, cei rămaşi din cercul de odinioară. Câţiva profesori şi câţiva funcţionari înlocuiau oarecum o parte din goluri. Aduceam fiecare câte o ştire: colo nemţii

au făcut asta, dincolo bulgarii asta, ici ungurii asta... Pe urmă, mereu despre cei plecaţi. Ne înduioşam. Şi ziceam că tot astfel se vor fi gândind la noi şi ei. Ne închipuiam ce vor fi făcând prin Moldova şi-i plângeam, precum credeam că ne plâng şi ei pe noi. Nici nu ne putea trece prin minte că ei... A, dar să n-o luăm înainte!

Într-o după-amiază eram de-abia vreo cinci la întâlnirea obişnuită. Un chelner ne şopti în mare taină că au început arestările cu duiumul şi că hotelul e aproape plin de ostateci; ne spuse chiar câteva nume cunoscute... N-apucarăm însă bine să cercetăm ştirea aceasta, care de altfel circula mai vag şi prin oraş, când vedem că la intrarea cea mare s-a oprit un ofiţer german întovărăşit de un civil cu o barbă roşcată încâlcită. Priveliştea nu ne-ar mai fi mişcat, căci acuma soldaţii inamici inundaseră toate colţurile Bucureştilor şi ne obişnuiserăm cu dânşii. Dar ofiţerul cu civilul parlamentau... şi parcă arătau mereu spre masa noastră. Peste câteva clipe ieşiră amândoi, iar noi respirarăm uşuraţi.

— Aţi văzut cum ne fixau mereu numai pe noi? zise Nicolae Iota, care era cel mai nepăsător, fiindcă înainte de război fusese germanofil furios şi chiar scrisese nişte broşuri bombastice despre victoriile nemţeşti.

— Numai să n-o păţim... adăogai eu neliniştit.

— Aşi, ce să păţim?! De noi au să se agaţe? Ar fi ridicol, râse Iota cu superioritate. Poţi dormi fără grije, ţi-am mai spus-o şi când erai să faci prostia să pleci pe drumuri în lumea mare... N-am avut dreptate?

— O, ce n-aş da acuma să fiu plecat, oriunde, numai să nu-i văd lăfăindu-se...

— Ne vine rândul tuturor, murmură Pilade calm. O să ne ridice pe toţi, încetul cu încetul. Sunt sigur...

În clipa aceea ofiţerul de adineaori apăru iar, veni drept spre noi, se opri lângă Iota, îl atinse pe umăr, se plecă şi-i şopti ceva. Nepăsătorul îngălbeni deodată, apoi se făcu roşu-foc, se sculă în picioare. Ofiţerul îl luă deoparte, îi

mai zise ceva, foarte încet, şi Iota îşi luă repede paltonul.

— Ce este? Ce este? bâlbâirăm cu toţii, uimiţi de spaimă.

— Nu ştiu... Vrea să-mi spuie ceva... Ştiu eu? şopti dânsul iarăşi, galben ca ceara, zăpăcit şi uluit.

Plecă cu ofiţerul. Şvarţul îi rămase pe masă. Stăturăm câteva minute fără să scoatem o vorbă. Lumea dimprejur de-abia băgase de seamă ce se întâmplase.

— Nu spuneam eu? zise apoi Pilade rupând tăcerea. Au să ne ia pe rând...

Nici nu mai puteam vorbi. Ne uitam unii la alţii, cu ochii mari, întrebători, aşteptând ceva.

Poate c-o să ne ia îndată şi pe noi...

Trecu astfel vreo jumătate de ceas. Pe urmă, apăru un subofiţer austriac şi merse tocmai la chelnerul care ne servea. După ce schimbară câteva vorbe, chelnerul veni repede şi chemă pe Pilade.

— Nu v-am spus? rosti dânsul cu un zâmbet amar. Pe rând mergem...

îşi căută paltonul; vru să se îmbrace. Austriacul însă făcu semn, râzând, că nu e nevoie. Venise trimis de Iota, care-şi uitase bastonul şi care ne ruga să-i înştiinţăm familia că este arestat la comandatură, deocamdată...

— Când ne mai întâlnim? întrebă unul.

Nu răspunse nimeni. Nu mai îndrăzneam să ne întâlnim. Doar pe-acasă sau poate întâmplător pe stradă... Sau, cine ştie, poate nicăiri... Poţi să ştii ce va mai fi mâine?... Ne-am risipit...

4

Ne mai vedeam totuşi uneori, mai ales pe stradă. Dar vorbeam puţin. Schimbam câteva cuvinte şi ne

despărţeam repede. Mutrele suspecte mişunau pe Calea Victoriei, se ţineau după oameni, trăgeau cu urechea... O vorbă scăpată în vânt zbura îndată la comandatură. Un cofetar făcuse chef acasă la dânsul de bucurie că auzise că ai noştri ar fi reluat Ploeştii. A fost ridicat de la masă şi trimis pe jos, aşa cum se găsea, până la Ploeşti, să se convingă că nu e adevărat ce-a auzit... Va să zică, nici în pereţii casei tale nu te poţi încrede...

Un fotograf mă opri într-o dimineaţă în faţa Palatului.

— Ei, bine că te întâlnesc!... Te căutam... Am să-ţi vorbesc ceva foarte important...

Fotograful era o figură cunoscută prin cercurile noastre. Avea legături intime cu toţi gazetarii, cu mulţi scriitori şi artişti. Altminteri, tânăr, cu o mustaţă neagră, tunsă englezeşte, veşnic cu dungă la pantaloni şi cu mare trecere la femei, îndeosebi la cele mai uşoare.

Mă luă de braţ, ca şi când am fi fost prieteni de când lumea, şi-mi vorbi toată vremea cu un ton care nu îngăduia contrazicere:

— D-ta ştii nemţeşte bine...

— Da, dar...

— Avem nevoie de d-ta... Eu sunt prieten intim cu locotenentul Kammert, care conduce *Gazeta Bucureştilor.* I-am vorbit de d-ta, fiindcă nu e mulţumit cum iese ediţia românească. Trebuieşte un traducător bun. D-ta ai fi...

— Da, dar...

— Nu ţi se cere decât să traduci în româneşte. Atâta tot. În schimb vei fi plătit bine. O mie de lei lunar cel puţin. Mâine dimineaţă te aşteaptă locotenentul. Voi fi şi eu acolo...

— Mi se pare c-ai greşit adresa, îi zisei acuma. Mai bine orice decât...

— Nu uita că, dacă nu primeşti de bunăvoie, vei fi rechiziţionat, spuse fotograful cu o uşoară ameninţare în ochi. Iar atunci vei lucra şi pe degeaba...

— Aş vrea să văd cum se poate rechiziţiona un om ca

să scrie la o gazetă duşmană…

— O să fie bine, murmură dânsul zâmbitor. D-ta vino acolo, şi vei vedea… O să fie bine!

Mă gândii dintru-ntâi nici să nu mă duc de loc, dar pe urmă îmi amintii că suntem în puterea lor şi ar fi poate mai bine să mă lămuresc cu însuşi ofiţerul-ziarist.

Locotenentul mă primi cu o politeţă exagerată, îmi oferi ţigări şi începu:

— D-ta vrei să scrii la ziarul nostru?

— Nu, domnule, nu vreau şi nici nu pot… Tocmai venisem să…

— Cum, d-ta nu eşti ziarist?

— Nu, sunt oleacă de poet şi… n-am făcut niciodată gazetărie.

— Dar mie mi s-a spus că d-ta cunoşti limba germană.

— Prea puţin ca să pot fi de vreun folos. Astfel că chiar rechiziţionându-mă…

— Ce rechiziţie?…

— Aşa mi s-a spus…

— Nu, nu… Dacă nu vrei, noi nu te putem sili. Aici e chestie de încredere. Ne trebuiesc oameni de încredere…

Fotograful aştepta afară, la uşă.

— Ei, s-a făcut?

— Nu, domnule, eu nu doresc să fiu om de încredere pe-aici…

— Am vrut să-ţi fac un bine, şi d-ta dai cu piciorul… Halal! zise dânsul privindu-mă de sus până jos cu o compătimire dispreţuitoare.

De când ajunsesem sub stăpânirea vrăjmaşă nu mă simţisem niciodată mai bine ca în ziua aceea. În sufletul meu mă credeam chiar erou puţin. Ce, e nimica să refuzi de la obraz pe un locotenent prusac atotputernic? Să sfidezi internarea sau închisoarea? Numai fotograful să nu se încăpăţâneze sau să se răzbune…

De altfel, de germani nu mă sinchiseam prea mult de la început. Ce pot să-mi facă?. Doar să mă închidă… Dar

austriacii, ungurii!... Din fericire, încă nu se auzea nimic de activitatea lor.

În orice caz, ar fi bine să-mi iau măsuri de siguranţă...

O ordonanţă cerea ca toată lumea să-şi procure de la poliţie un bilet de identitate, faimoasele *ausweis*-uri. Aici era poate ocazia să mă acoper. Comisarul de la circumscripţie îmi era prieten. I-am explicat şi s-a învoit. Şi m-a trecut în bilet „născut la Şaru-Dornei, judeţul Neamţ”.

În sfârşit! Dacă ar fi să se cerceteze transilvănenii, eu sunt mântuit. Afară când aş fi denunţat sau când aş fi trecut pe vreo listă neagră specială de-a lor... Bine, dar atunci e totuna. Atunci urmează unul din cazurile pe care le-am prevăzut în clipa când m-am hotărât să rămân aici. Atunci nu mai e scăpare...

Până atunci însă viaţa îşi urmează cursul ei...

5

Da, da, viaţa nu se opreşte nicio clipă.

Trece nepăsătoare peste ruine, peste cadavre, peste toate nenorocirile. Omul trebuie s-o primească aşa cum este sau cum vine, fără să murmure sau să se împotrivească.

Şi omul e fiinţa cea mai mlădioasă din lume. Împrejurările îl îndoaie şi-l sucesc cum le place. Uitarea se aşterne repede peste ziua de ieri. Privirile se îndreaptă veşnic înainte. Ce-a fost ieri nu ne mai interesează. Ne chinuieşte numai ce va fi mâine sau poimâine...

Acuma parcă ocupaţia vrăjmaşă ar fi fost de când lumea. Aceeaşi goană pentru pâinea de toate zilele, acelaşi vălmăşag pentru un locşor mai bun în viaţă. Doar că astăzi stăpânirea e străină... Dar cine se mai gândeşte

la stăpânire când stomacul ţipă? A amorţit entuziasmul, a pierit idealul... Pâinea, pâinea!...

Aproape două luni de zile uitasem toate acestea.

Trăiam într-o speranţă nelămurită. Vedeam realitatea şi n-o simţeam. Mi se părea că starea aceasta nu poate să dăinuiască. Trebuie să se sfârşească repede. Cum? Nu-mi dădeam seama.

Acasă ne strânsesem într-o singură odăiţă, în subsol. Acolo găteam, mâncam, stăm şi dormeam. Ţineam gologanii cu şapte aţe. Ziceam că trebuie să ne ajungă negreşit... Până când? Nu ştiam. Trebuie să ne ajungă...

Zilele însă treceau şi speranţa se destrăma, se destrăma...

Şi iarna parcă înadins se pusese să ne strivească.

— Ştii că nu mai avem lemne decât pentru două-trei zile? zise nevastă-mea într-o seară, cu groaza aceea în ochi care te îngheaţă, pe care o cunosc numai cei nevoiaşi şi înfricoşaţi de tainele zilei de mâine.

Era zadarnic. N-aveai de unde şi mai ales cu ce să iei. Ca să mai întindem mizeria, începurăm să trimitem la vecini oalele cu mâncare, să fiarbă. În odaie nu mai făceam foc decât dimineaţa şi seara, câte puţin, să se dezmorţească aerul. Ziua tot mai trece, şi frigul nu se simte atât de mult. După amiazi nevasta şi copilaşii se cocoţează pe canapea, îmbondoriţi în toate straiele ce se găsesc prin casă...

Degeaba. Iarna se înteţea. Şi nicio licărire de nădejde...

Apoi deodată se răspândi prin oraş: în curând vor începe să plătească lefurile funcţionarilor... Guvernul nostru a trimis zece milioane prin Crucea roşie pentru funcţionarii din teritoriul ocupat...

Pe când însă dârdâiam şi ne mângâiam cu aşteptarea aceasta, o adresă de la minister mă anunţă că postul meu s-a suprimat pe ziua de cutare. N-am crezut. Am alergat la minister. Mai erau câteva sute suprimaţi, ca şi mine.

Eram revoltat. M-am dus aţă la girantul ministerului, un

omuleţ foarte scund, cu un cap foarte mare, cu nişte ochi foarte şireţi. A ridicat din umeri.

— Trebuie să facem economii, multe economii.

Avem greutăţi enorme…

— Bine, dar asta înseamnă să rămân pe drumuri! Şi tocmai acuma, în vreme de ocupaţie duşmană, când leafa de-aici îmi era singura speranţă…

— Aranjează-te aiurea. Acuma e nevoie de oameni muncitori.

— Unde? La nemţi, poate…

— Desigur. Toţi suntem în slujba lor.

— Vă rog să vă gândiţi că nici nu e patriotic ca 25 în asemenea vremuri…

— N-am să primesc de la d-ta lecţii de patriotism.

Mă înfuriai deodată.

— Ba ai putea să primeşti, domnule… Nu se lasă muritori de foame sute de oameni acuma…

Destul de trist…

Am trântit uşa atât de tare, că s-a speriat şeful de cabinet.

În stradă, însă, m-au podidit lacrămile. Nici nu-mi venea să mai vin acasă. Cu mâna goală?… O, ce groaznice sunt asemenea clipe!…

6

— De ce nu iei şi tu o slujbă undeva? Tu, care ştii nemţeşte, ai găsi cât baţi în palme… Stăm foarte slab, dragul meu… Mâine-poimâine nu vom mai avea nici măcar o bucăţică de pâine…

Nevastă-mea vorbea aşa. Glasul îi era muiat în lacrămi. N-am îndrăznit să mă uit în ochii ei când am răspuns:

— Nu pot… nu pot… nu pot…

A tăcut.

Peste câteva zile a reînceput:

— Văd că toată lumea se aranjează în slujbe. Nemţii primesc pe oricine cu braţele deschise... Numai noi stăm cu mâinile în sân. Nu ştiu ce aşteptăm!?...

Nu ştiam nici eu, adevărat. Simţeam doar că tocmai pentru că ştiu nemţeşte nu se poate să am niciun fel de legătură cu dânşii. Zece ani, de când sunt aici, n-am vorbit niciodată nemţeşte, n-am cunoscut niciun german, deşi nimeni nu s-ar fi mirat s-o fi făcut. Şi să încep acuma, când sunt duşmanii ţării?... Mai bine...

În mintea mea luasem o hotărâre. Cu ultimii douăzeci lei voi îmbrăţişa meseria de văxuitor de ghete. O lădiţă, câteva cutii de cremă... Voi rămâne însă departe, chiar dacă toată lumea ar trece de partea lor...

Totuşi, să nu lăsăm să ajungă lucrurile până aici. Să căutăm...

În fiecare dimineaţă era o vălmăşeală fără seamăn la brutării. Nu se ajungea pâinea, şi oamenii vegheau toată noaptea pe trotuarul înzăpezit, în gerul tăios, ca să poată apuca mai repede rândul. Acolo zgribuleam şi eu zi cu zi, cu cartela-n mână... Acolo mi-a venit o idee năzdrăvană...

N-ar fi, oare, chip de câştigat ceva din vânzarea pâinii? În loc să se omoare atâta lume aici, s-ar putea împărţi. Ar lua oamenii mai degrabă, ar fi mulţumiţi şi ei, şi eu... Chestia este doar să găsesc un brutar mare, să-mi încredinţeze un număr oarecare de pâini. Asta însă ar cere un capital sau o garanţie, şi eu de-abia am după ce să beau apă...

Câteva zile m-am silit să dau peste vreun brutar care să nu-mi ceară nimic afară de garanţia morală... *et caetera*... Am izbutit să obţin în cele din urmă o scrisoare de recomandaţie de la Filip Weingarten, un om cumsecade şi săritor la nevoie... Dar am rămas cu scrisoarea în buzunar, căci în vremea aceasta se organizase mai bine distribuţia pâinei, şi planul meu

căzuse în baltă…

Filip Weingarten totuşi mi-a întins o mână de ajutor, mai pe urmă… Se deschiseră şi teatrele, iar el era ceva pe-acolo. Vremurile sunt atât de tulburi, că nu te poţi mira cum un cinstit negustor ajunge să fie ceva la teatru. A avut nevoie de dânsul teatrul, şi omul s-a dus, mai ales că odinioară laurii scenei erau mai să-l ademenească… Trebuiau subiectele pieselor ce se jucau, pentru programe, în româneşte şi nemţeşte. De obicei, lucrurile acestea le fac antreprenorii. Weingarten mi-a cerut mie să-i aranjez subiectele, mai drăguţ, mai literar. Vezi, sărmana literatură tot e bună la ceva!… l-am aranjat. Şi am luat nu ştiu cât, avere nu, desigur. Era cel dintâi câştig al meu sub ocupaţie. Mi se părea o minune. Nevastă-mea a dat un acatist de bucurie. În sfârşit, nu ne-a lăsat Dumnezeu să murim…

Să murim, nu, dar dac-ar fi fost să continuăm aşa, anevoie am fi dus-o până la capăt… De altfel, izvorul acesta a secat repede. Programele au trecut în curând în exploatarea onui negustor care nu se mai sinchisea de „drăguţ şi literar”… Şi tot Weingarten a sărit iarăşi. M-a pus controlorul concertelor la Ateneu. Ceva mai sus ca aceia care rupeau biletele, căci eram şeful lor. Şi ceva mai jos, fiindcă mi se plăteau zece lei numai în ziua când era concert, iar concerte erau cel mult unul pe săptămână… Nu curgea, dar picura… Tot mai bine decât nimic… Bine că nu-i mai rău…

7

În zilele acelea m-am pomenit într-o seară iarăşi cu Bordeni. M-a căutat acasă, m-a sculat de la masă, că are să-mi spună ceva extrem de important.

— Uite ce este, îmi şopti dânsul cu o mutră foarte gravă. Mâine sau poimâine vei fi chemat la comandatură. Nu te speria. Poate să te ţină acolo două-trei zile, pe urmă îţi dă drumul. Te-a implicat Iota că ai fost războinic… Dar să n-ai frică. Eu mă fac luntre şi punte să vă scap. Sunteţi vreo şapte pe răboj… Stai acasă şi aşteaptă liniştit. Deocamdată nu e nimic grav…

Am stat acasă. Nevastă-mea plângea şi-şi frângea mâinile. Eu însă într-adevăr nu mai eram spăimântat. Greutatea vieţii mă apăsa atât de mult, că aş fi fost aproape bucuros s-o pot sfârşi, oricum ar fi. Groaza şi mizeria îţi oţelesc inima şi ţi-o împietresc, încât ajungi să nu te mai doară nimic, să nu te mai frământe nicio speranţă.

Am stat acasă trei zile încheiate. Şi iar nimic. Mă întrebam uluit ce-o fi fost la mijloc. Sau n-o fi fost nimic?

O pisică crâncenă se juca cu soarta oamenilor, îi chinuia înainte de a-i sfâşia…

8

Se desprimăvăra acuma. Se uşura viaţa, se reînfiripau nădejdile.

— Nu mai e mult, ne şopteam cu ochii strălucitori.

Uitam parcă amarul realităţii de dragul închipuirilor dorite.

Sau, dacă nu-l uitam de tot, îl înghiţeam mai bine.

Eram traducător de programe şi compozitor de reclame, plătit cu bucata. Am rămas toată vara. Mă mândream cât puteam că nici măcar n-am stat de vorbă cu niciun duşman, cu toate că trecuse o jumătate de an de ocupaţie. Celor ce n-au cunoscut ocupaţia, care nu i-au simţit penetraţiunile ştiinţifice li s-ar părea stranie

asemenea mândrie. Ce-o fi mai firesc decât să fii aievea duşmanul duşmanului tău?

Şi totuşi, ce greu e când ai ajuns în puterea lui! Când de viaţa şi chiar de toanele lui îţi atârnă viaţa! Uşor e să osândeşti, dar câte fereli şi vicleşuguri îţi trebuiesc de vrei să nu cazi în ispită şi să nu păcătuieşti când păcatul te îmbie la fiecare pas, iar ispita te batjocoreşte pretutindeni!

Nu e mare cinste să-ţi târăşti traiul din traduceri şi reclame neroade. Poate însă că e mai uşor ca văxuitul ghetelor. Dacă nu m-aş fi sfiit să mă aşez cu lădiţa la un colţ de stradă să fac concurenţă ţigănuşilor, de ce m-aş sfii c-am putut rămâne măcar prin împrejurimile meseriei mele? Fireşte, viaţa nu e dulce, dar, la urma urmelor, când mi-a fost cu adevărat dulce?

Şi-n vremea aceasta alţii… Dar ce mă privesc pe mine ceilalţi? Ce mă privesc?… E vorba numai de conştiinţa mea… De ea e vorba… Sărmana!…

CUMPĂNA SOARTEI

1

E uşor să te baţi în piept că-ţi iubeşti ţara când nimeni nu te opreşte s-o iubeşti. Dar s-o iubeşti când nu e voie, când iubirea e privită drept o crimă, când mii de ispite te pândesc să te abată, atunci are un preţ, atunci ţi se cuvine recunoştinţa. Adică nu... Atunci îi simţi mulţumirea. Atât. O datorie firească n-are nevoie de recunoştinţă, ci numai de suflet. Rău este când n-o împlineşti, când însă ţi-o faci, nu-ţi câştigi merite deosebite.

În realitate, dragostea de ţară şi de neam nu ştii s-o preţuieşti şi nici s-o simţi aievea decât sub pumnul străinului. Atunci îţi umple tot sufletul, îţi înnobilează toată firea, îţi sporeşte nădejdile şi-ţi întăreşte încrederea. Fructul oprit e cel mai dulce. Numai cel ce suferă pentru ţara lui, cel ce trebuie să scrâşnească dinţii şi să-şi înghită mânia, cel ce se revoltă „cu pumnii strânşi în buzunare”, numai în inima aceluia îşi coboară rădăcinile adânci adevărata iubire. Suferinţa singură zămisleşte pasiunile mari...

În împrejurări grele, sub ameninţări multe simţi într-adevăr nevoia să-ţi dovedeşti iubirea. Cele mai neînsemnate lucruri iau în ochii tăi dornici proporţii

uriaşe. Alteori ţi s-ar fi părut ridicole; acuma le mângâi cu evlavie.

Poate niciodată n-a clocotit în inimi mai multă ură ca sub ocupaţia germană. Cazurile singuratece care ar arăta contrariul n-au nicio însemnătate. Sunt urmările politicianismului, care a pus totdeauna ambiţiile personale mai presus de orice în lume.

Mulţimea cea mare însă s-a purificat în flăcările încercărilor…

Eram închişi într-o temniţă uriaşă, unde nu pătrundea decât ceea ce îngăduiau cotropitorii. Şi ei numai otrava o îngăduiau să picure în sufletele noastre, zi cu zi, ucigătoare de speranţe. Şi tocmai în clipele când eram mai însetaţi de încredere şi răbdare.

Ne luptam cu disperare împotriva primejdiei. Era vară acuma. Seara ne adunam iarăşi, o mână de scriitori, actori, pictori, avocaţi, medici, funcţionari… „Fanaticii”, cum ne ziceau cei ce pierduseră nădejdea sau care nu au avut-o niciodată. Împreună ne rugam, ne întăream şi făuream viitorul cât mai trandafiriu cu putinţă. Ziarele germane şi ungureşti inundaseră Bucureştii. Într-însele aflam uneori ştiri care ne erau dragi. Le traduceam, le transcriam în mai multe exemplare, le împărţeam printre cei dornici ca şi noi.

— Merge bine! era lozinca noastră.

Într-un ziar nemţesc am descoperit într-o zi un rezumat al articolului reginei noastre despre Bucureşti, reprodus dintr-o gazetă belgiană. L-am învăţat pe dinafară. Zile de-a rândul îl recitam tuturor cu o mândrie copilărească:

— Ai văzut articolul reginei?… O, îţi stoarce lacrămi… Stai, că parcă-l am la mine… Are să te înduioşeze…

Apoi într-o zi m-am prezentat cu o bombă: un jurnal francez. Un actor tânăr şi plin de talent făcuse cunoştinţă cu un soldat german, alsacian, de la cenzura ziarelor. Şi alsacianul i-a împrumutat pentru câteva ceasuri un veritabil *Le Temps.* De un an de zile aproape nu mai

văzusem gazetă franceză... Toate mâinile s-au întins spre mine. Riscam însă să dormim seara cu toţii la Cercul militar. Am fugit acasă, să-l sorbim în tihnă:

— Spune ceva despre noi?

Asta era întrebarea cea mai urgentă, fiindcă toată ziua auzeam că suntem un popor atât de păcătos, încât ne-au părăsit şi aliaţii, şi Dumnezeu; deci nu ne mai rămâne decât să cădem la picioarele mărinimoşilor învingători, care or să ne ierte dacă îi vom ruga frumos...

Spunea ceva şi despre noi. Era o telegramă a regelui Angliei către regele nostru, în care se reînnoia asigurarea că aliaţii ne dau, împreună cu admiraţia lor, tot concursul pentru realizarea dreptelor noastre revendicări...

Am copiat-o degrabă şi am răspândit-o, în franţuzeşte, ca să fie mai veritabilă:

„Au moment oii voire majeste”...

2

În vremea aceasta, însă, reprezentanţii politicianismului se agitau din răsputeri. În fiecare zi se aruncau zvonuri noi în circulaţie despre dezastrul nostru definitiv sau despre opera lor salvatoare. *Gazeta Bucureştilor* se reorganizează şi anunţă cu alai că redacţia ei a trecut în mâinile unor „fruntaşi politici români”. Au început interviuri furioase, urmate de articole fulgerătoare. Cei de dincolo erau trădătorii, criminalii, vânduţii... Dincolo, adică dincolo de linia de foc. Vrăjmaşul care ucidea la Şiret pe soldaţii noştri era prietenul adevărat al românilor...

Deodată apoi se răspândi vestea că germanii pregătesc o ofensivă formidabilă pe frontul nostru. Două săptămâni circulaţia pe căile ferate e suspendată pentru civili.

— Vor să ia Moldova şi au s-o ia... Ce vrei? Am intrat într-o belea cumplită! îmi spuse un doctor. Acuma vezi ce-au făcut prietenii d-tale?

În acelaşi timp alţii şopteau tuturor la ureche că s-au şi numit prefecţii pentru judeţele moldovene.

— Numai Carp poate să ne mai salveze... Ei, dar conu Petrache cere mână liberă, puteri discreţionare. Altfel nu se mişcă, adăogau aceştia melancolic.

Rostul melancoliei îl lămureau alte zvonuri:

— Carp face lovitură de stat. Va detrona pe rege, va răsturna toată dinastia, va declara duşmanii patriei pe cei ce au pornit războiul şi le va confisca averile, apoi va aduce pe tron un prinţ german, cutare băiat al kaizer-ului, şi în schimb vom avea Basarabia.

Chiar a doua zi e tulburare mare în oraş. S-a aflat că se pregăteşte o mobilizare în teritoriul ocupat. Armata ce se va ridica va ocupa Moldova şi va lupta alături de nemţi împotriva aliaţilor. Oamenii se închină de spaimă. Vai de mine, asta ne mai lipsea!...

Un şef de cabinet al unui girant de minister îmi face o vizită într-o după-amiazi. Are o geantă doldora şi o înfăţişare foarte gravă. Vorbeşte în fraze învăţate pe de rost, pompoase: interesele ţării, salvarea ţării, dezastrul... Şi la sfârşit îmi prezintă o listă:

— S-a pornit o mişcare frumoasă. Câţiva oameni de inimă s-au hotărât să facă pasul hotărâtor. Trebuie s-o rupem cu trecutul ticălos. Un singur om avem care poate să ridice iar ţara, care posedă energia şi perspicacitatea adevăratului om de stat. Mai e nevoie să-ţi spun numele? Dacă ţara va fi la înălţimea lui, va putea ieşi onorabil din cataclismul în care au aruncat-o cei fără minte. Ei bine, mişcarea noastră urmăreşte o consultare discretă a ţării. Avem îngăduinţa şi concursul ocupanţilor. Cei ce vor să ne sprijinească trebuie să-şi arate adeziunea. În foarte scurt timp se va cunoaşte rezultatul... Sper că d-ta eşti de-al nostru...

Trebuie să fi îngălbenit sau să mă fi schimbat la faţă, căci fără să-mi aştepte răspunsul, a continuat:

— Fireşte, iscăleşti numai dacă vrei... Noi nu silim pe nimeni... Pot să-ţi spun însă atâta, că toţi funcţionarii şi intelectualii sunt cu noi...

— Cred, dar eu nu pot... îmi face impresia că mi s-ar usca mâna în clipa când aş iscăli aşa ceva. Nu pot...

— Faci rău că nu vrei să înţelegi rostul vremii...

— Te rog... Fii şi d-ta drăguţ...

A înţeles. Mă aşteptam să aibă urmări convorbirea aceasta, neplăcute pentru mine. Dar s-a sfârşit aici. Nici el n-a suflat o vorbă, nici eu...

În schimb, aflam mereu că peste o sută de mii de iscălituri s-au adunat şi că se mai adună, că în curând urmează lovitura...

Mă doare mâna când scriu acestea, precum m-a durut atunci sufletul...

3

Cade trăsnetul. Ruşii fug. Coastele Moldovei se descoperă. Pumnalul duşman s-a ridicat... Suntem pierduţi...

Şi deodată o rază de speranţă... Au început ai noştri ofensiva! Va să zică, nu suntem pierduţi?... Comunicatele româneşti dispar din *Gazeta* reorganizată, înţelegem că-i bine. Peste vreo săptămână le-am descoperit în ziarele din Austria. Ura! Câţi prizonieri? Câte tunuri? Ce sate au luat? Multe... Da... Mărăşti trebuie să fie... Repede hărţile... Sunt aproape de graniţa Transilvaniei... Acuma desigur c-au trecut-o... Oho, de când au trecut-o... Câţiva aduc vestea sigură că ai noştri au luat Kezdi-Vasarhely şi că se apropie de Braşov, de unde o să cază peste nemţii

ce ne încătuşează pe noi…

E scurtă bucuria. Porneşte ofensiva germană… Tremură toată lumea. De-acu s-a isprăvit definitiv… Nu ştiu câte zeci de divizii au fost aduse din Franţa. Vor să ne dea lovitura de graţie… Comunicatele jubilează: prizonieri, pradă, înaintare… Pe stradă nu mai întâlneşti decât feţe plouate. Deznădejdea s-a aşternut greu de tot… Se telegrafiază regelui la Iaşi să lase tezaurul în ţară. Depeşile nemţeşti vestesc că regele, guvernul, Camerele au şi fugit din Iaşi, că evacuarea Moldovei se face într-o debandadă îngrozitoare…

Suntem atât de puţini cei ce mai avem încredere, încât parcă mi-e şi ruşine. Numai încăpăţânarea sau prostia mai poate nădăjdui… Chiar şi „fanaticii” s-au pleoştit. Un actor comic şi cu mine rămânem neclintiţi.

— Eu cred că tot o să ne ajute Dumnezeu! îmi şopti dânsul.

— Eu simt că nu putem pieri…

Dar seara, un scriitor, care a răscolit multă gălăgie în vremea ocupaţiei, îmi comunică strălucitor:

— A căzut Tecuciul!

— Nu se poate… Nici nemţii nu anunţă…

— Acuma a venit telegrama… Mi-a spus ministrul…

— Cu toate astea nu cred. Pun rămăşag că nu-i adevărat!

— Bine, bine, nu crede. Ai să vezi mâine…

Peste câteva clipe însă un băiat foarte tânăr, care auzise, intervine:

— Dă-mi voie, domnule… Eu sunt fiul ministrului… Nu ştiu dacă Tecuciul a căzut. Dar sigur este că va cădea. Până-n două săptămâni Moldova e ocupată. De altfel, s-au şi luat măsurile toate… Dacă te interesează, pot să-ţi arăt şi un mic document… Poftim! Te rog însă să mi-l înapoiezi, fiindcă deocamdată trebuie să rămână în taină…

Era un afiş, în formatul unui ziar. L-am desfăcut repede:

„Chemarea mitropolitului primat”. Am citit: „Români moldoveni, şi voi, români de pretutindeni, adunaţi între Carpaţi şi Prut, auziţi glasul fraţilor voştri din România ocupată! Oştile puterilor centrale sunt în trecătorile Carpaţilor, sunt la porţile de sus şi la porţile de jos ale Moldovei. Ele înaintează şi ţara va fi din nou cruntată de sânge”... Şi iar mai citesc: „Dar Domnul-Dumnezeu s-a îndurat de ţara aceasta. El a îmblânzit inima biruitorului către noi şi a făcut dintr-însul tovarăşul nostru pentru mântuirea României”... Litere groase, mari, citeţe, care-ţi plezneau ochii. Şi jos, tipărite şase nume de arhierei...

— Ei, acuma ce mai zici? făcu tânărul când îi înapoiai afişul.

— Cu toate acestea, Moldova nu se va lua... Sunt în stare să fac orice rămăşag...

Aveam mania rămăşagurilor, care îmi aţâţau încrederea.

Băiatul „ministrului” mă privi cu o compătimire zdrobitoare.

— Ce te face pe d-ta să te pui împotriva evidenţei?

— Nu ştiu... Simt eu că nu vor trece... Dovezile d-tale pot să fie nimicitoare, dar simţirea mea e mai tare...

Numai câteva zile a mai ţinut forfoteala aceasta sugrumătoare. Pe urmă comunicatele germane au început să se mulcomească. Viitorii prefecţi moldoveni spuneau că a intervenit o pauză, dar va porni năvala şi mai furioasă în curând. Încetul cu încetul, pătrundeau şi alte ştiri, din care se închega refrenul:

— Au fost bătuţi cumplit nemţii la Şiret...

Veneau amănunte care-ţi umflau pieptul. S-au speriat nemţii de vitejia şi îndârjirea românilor. Cutare regiment s-a luptat numai în cămaşă zile de-a rândul. Numai la Verdun s-a pomenit o apărare atât de măreaţă. Germanii au avut pierderi uriaşe. Zece divizii sau poate mai multe au fost complet nimicite. Mackensen era cât p-aci să cadă prizonier. Kaizerul, care venise să vază cu ochii inundarea

Moldovei, a plecat cu coada-ntre picioare. Presa franceză şi engleză are coloane întregi despre victoria noastră, una din cele mai frumoase din tot războiul. La Paris, o stradă s-a botezat „Avenue Averesco”, iar la Londra, una „Mărăşeşti-Street”…

Umblam mai ţanţoşi pe stradă, parcă şi noi am fi avut o parte în victoria aceasta.

Cineva aduse mai pe urmă ştirea că Mackensen a făcut o vizită bătrânului Lupu-Costache, felicitându-l pentru vitejia fără pereche a oştirei române. Şi se zicea că bătrânul Lupu-Costache a roşit, nu se ştie dacă de mândrie sau de ruşine…

Liniştea obişnuită se coborâse iar în Bucureşti când, întâlnind pe scriitorul gălăgios, îl întrebai:

— Ei, ce mai face Tecuciul?

— Ironia e gratuită, dragă… Adică îţi închipui tu că nemţii, dacă ar fi vrut cu orice preţ, n-ar fi trecut?… Probabil însă că n-au vrut…

— Desigur. Nici vulpea n-a vrut strugurii…

4

Zvonul alerga de câteva săptămâni că are să pornească un ziar românesc independent, sub conducerea unui fruntaş liberal rămas în teritoriul ocupat, care se împotrivise la intrarea în război contra Germaniei. Se spunea că jurnalul acesta e menit să contrabalanseze propaganda nemţească ce o face cu totul fără perdea *Gazeta Bucureştilor*. Nu va putea lupta împotriva ocupanţilor, dar nici nu le va linge mâinile. Mulţi şopteau chiar că Corbea a fost lăsat înadins aici ca, la un caz de nevoie, liberalii să poată întoarce frontul… Gazeta era aşteptată cu interes şi chiar cu un fel de nerăbdare…

— D-ta ce faci? mă opri într-o zi un scriitor cu barbă. Din ce trăieşti?

— Vai de capul meu cum trăiesc!...

— Atunci de ce mai stai pe loc? N-ai auzit? Iese un jurnal românesc. Poţi să câştigi şi d-ta ceva. Directorul chiar s-a gândit şi ar vrea să te vază...

— Nu pot să mă amestec în politică. N-am făcut-o înainte; cu atât mai mult n-o pot face acuma... Şi mai ales împotriva sufletului meu...

— Faci exces. Întâi că d-ta n-ai să faci politică. D-ta îţi faci literatura d-tale... şi atâta tot... Pe urmă, nu uita, gazeta e românească. Scrupulurile deci sunt deplasate. Directorul doar e o garanţie... Ori îţi închipui că eşti mai român ca dânsul?

Ispita era zâmbitoare. Şi totuşi... M-a cuprins iar criza şovăirii, întocmai ca atunci când fusese vorba de-a pleca sau de-a rămâne. În împrejurările în care suntem nevoiţi să ne târâm viaţa, ceea ce mi se oferă e tot ce se poate mai onorabil... Fireşte, relativ... Dar relativitatea e temelia întregei clădiri sociale. Nimic nu e absolut pe lume. Şi mai ales nimic nu poate fi absolut când baionete vrăjmaşe călăuzesc paşii unei ţări...

Îmi dădeam seama că e nevoie aici de o concesie sufletească... şi concesiile sunt începutul prăpastiei. Şi totuşi... Dacă nu voi face concesia aceasta, mâine voi fi silit să fac poate una mai mare sau să mă lungesc pe jos în aşteptarea morţii fără glorie. Intransigenţa desăvârşită se bazează veşnic pe independenţa materială, care te pune la adăpostul cerinţelor burţii... Idealismul, degeaba îşi plimbă capul prin înălţimile albastre, dar umblă cu picioarele prin materialismul de toate zilele.

Am stat de vorbă cu directorul şi mi-am deschis sufletul. Şi m-a priceput. Avea ochii înlăcrimaţi. El era convins până-n măduva oaselor că suntem pierduţi. Dar nu vrea să-mi zdrobească iluziile. Din nenorocire, au să mi se spulbere singure. Realitatea e cel mai puternic leac

al închipuirilor… Nu-mi cere să mă solidarizez câtuşi de puţin cu politica ziarului care va salva ce se mai poate din ruine. Sunt poet, să rămân poet. Să văd numai de literatură. Îmi doreşte să găsesc mângâiere într-însa… Asta nimeni în lume nu poate să mi-o impute…

Ziarul a pornit în clipele când nourii cei mai ameninţători se îngrămădeau pe orizontul ţării. Ruşii tratau armistiţiul cu duşmanii, târându-ne şi pe noi cu dânşii… întunerecul se cobora încetişor peste visurile noastre. Toate păreau a fi fost zadarnice. Nenorocirile se prăvăleau aşa de furtunos, încât ultima speranţă se sfia şi se ascundea din ce în ce mai adânc în căldura inimii…

5

Ura are nevoie de descărcare, ca şi iubirea. Tăinuită, te înăbuşe. O simţeam cum mă gâtuia tot mai strâns. Evanghelia ei îmi fusese străină până atunci. Dar acum se înfiripase singură, aproape chiar împotriva voinţii mele, care era protivnica urei. Se închegase încetul cu încetul, mi se îngrămădise în inimă şi începea să mă doară cu atât mai mult că nu-i puteam da drumul în dragă voie.

Ura e născocitoare şi şireată, întocmai ca iubirea. Găseşte prilejurile şi le exploatează cu îndârjire.

Ura mea a găsit o ieşire îngustă şi s-a bucurat…

La Teatrul Naţional se încuibase o trupă germană de actori, despre care trebuia să vorbim. De obicei, cronicele din ziare sunt nişte reportaje convenţionale. Gentileţea şi indulgenţa trebuie să predomine într-însele, ca să nu supere pe nimeni; cel mult o aluzie e îngăduită uneori, foarte uşoară şi, dacă se poate, spirituală… Cu toate acestea, am început să tratez pe reprezentanţii culturii cotropitoare cu ceea ce se cheamă „severitate obiectivă”.

Lumea teatrală a observat îndată şi şi-a frecat mâinile: „Bravo, ăsta ne răzbună şi pe noi!”... Cenzura nu se prea sinchisea de afacerile culiselor, cel puţin la început. Corecturile veneau ştampilate probabil fără a fi fost citite... Actorii germani însă s-au revoltat. Aşteptau osanale şi mulţumiri pentru că au binevoit să se coboare cu arta lor în faţa unor barbari striviţi. Şi ce-au făcut, ce n-au făcut, că într-o bună zi m-am pomenit chemat la şeful cenzurei, un baron foarte spilcuit. S-a sculat în picioare când am intrat, ca să-mi poată spune mai apăsat:

— D-ta vei fi internat la Corabia!

— Dar pentru ce, domnule baron?

— Fiindcă ai o atitudine vădit protivnică puterilor centrale. Între altele, felul cum îţi permiţi d-ta să scrii despre artiştii noştri este de-a dreptul jignitor.

— Am crezut că în artă e permisă obiectivitatea. Şi de altfel cenzura a permis publicarea...

— A permis înadins ca să vedem până unde vei merge... înţelegem noi obiectivitatea dvs., care nu-i altceva decât duşmănie mascată. Nouă nu ne trebuie obiectivitatea d-tale. Noi nu suntem aici ca să lăsăm să se insulte instituţiile noastre... Am terminat. Voi lua măsurile trebuincioase...

Nici nu ştiu cum am ieşit din biroul domnului baron. Simţeam numai că mi-e foarte cald şi că toate se clatină în faţa mea.

Două zile au stăruit pentru bietul de mine câţiva fruntaşi cu trecere, până ce au îmblânzit pe şeful spilcuit. De, în împrejurări de-acestea ura trebuie să se îngrămădească, neputincioasă, în inimi. Când eşti sub călcâi, nu ţi-e îngăduit nici să te zvârcoleşti, altminteri îţi stârneşti singur strivirea zadarnică...

6

Pe urmă, poate încăpăţânarea mea, sau poate răutatea altuia, sau poate toanele soartei m-au încurcat într-un bocluc căruia i-am tras ponoasele până-n clipa aceasta, când...

M-am certat cu un scriitor. Fiindcă cearta s-a stârnit pe o chestie literară, a degenerat, firește. Scriitorii sunt, într-o privinţă, ca ţiganii: se ceartă şi-n cimitir. Doar că sfada lor e poreclită polemică.

Henric Adler avea la îndemână un jurnal înfiinţat înadins pentru a-i preamări gloria şi a-i doborî adversarii. Era un om ciudat Adler: o inimă acră, setoasă de orice răzbunare, şi o limbă pătimaşă, neagră, veninoasă. Niciun mijloc nu i se părea urât dacă printr-însul putea desfiinţa un protivnic...

Faţă de mine, după ce ne-am dezbinat, a început o campanie sistematică şi stranie. Toate înţepăturile, când mai pe faţă, când mai ascunse, culminau într-un fel de refren: boanghina!

Dintru-ntâi, n-am priceput ţinta refrenului. Îmi închipuiam că, simţindu-se prea slab, caută să mă lovească aruncându-mi în lume ruşinea că sunt transilvănean. Asemenea încercări am mai avut şi altădată, cu alţii. A fi transilvănean fusese totdeauna, în ochii unora, o mare scădere. Ne învăţasem s-o înghiţim fără multă supărare. Aşa erau vremurile odinioară... Dar acuma? Când ungurii se plimbau pe Calea Victoriei? Când a fi ardelean e o crimă care te duce imediat la puşcărie şi poate chiar mai departe?... Sau ura i-a întunecat vederea, sau... A doua posibilitate nu îndrăzneam să mi-o închipuiesc...

Atacurile însă continuau aceleaşi, cu o stăruinţă uimitoare, pe toate căile, pe toate potecile. Îmi ajungeau la urechi vorbe de necrezut. Că Adler se laudă

pretutindeni că în curând voi fi măturat de pe-aci, că... Unii prieteni mă sfătuiau să mă feresc sau să caut să-l împac, căci Adler e hotărât să mă dea pe mâna nemţilor, fiindcă într-ascuns fac propagandă împotriva lor, deşi sunt dezertor austriac...

Zâmbeam necrezător. Oricât ar fi cineva de pornit, asta nu se poate... Asta ar fi... Şi nu se poate!...

Şi tăceam...

În vremea aceea începuseră să mai pătrundă aici ştiri de dincolo de zidul de foc ce tăia ţara în două. Cenzura germană împărţea redacţiilor bucureştene ziare din Moldova, pentru trebuinţele lor politice... Cât le mai doream noi ziarele acelea! Cât mai alergam noi după o veste de dincolo! Tot ne interesa. Orice nume ne bucura. Ca şi când ne-ar fi înviat din morţi cei mai scumpi ai noştri...

Într-o zi, ducându-mă în oraş, întâlnesc pe Dulcegaru, un omuleţ sfrijit, cu un nas foarte subţire, sufletul *Gazetei Bucureştilor*. Explica foarte agitat cine ştie ce unui domn burtos şi roşcovan. Când mă zări, Dulcegaru îşi întrerupse explicaţiile şi-mi zise cu un zâmbet mulţumit de felicitare:

— A, ştii că te înjură Iorga?

— Pe mine? întrebai tresărind. De ce?

— Nu ştiu... Lasă, dragă, nu te emoţiona. Nu eşti singurul. Pe toţi ne terfeleşte. Şi pe mine!... Lasă, îţi face cinste să fii înjurat...

Era cea mai grea ştire ce-o primisem, poate în toată viaţa. La posibilitatea aceasta nu mă gândisem niciodată. Groaza veşnică în care mă zbăteam de un an de zile, ameninţarea chinuitoare sub care îmi târam viaţa nu-mi dăduse răgaz să-mi închipuiesc că cei de la care nădăjduiam mântuirea s-ar putea să răspundă prin ură la iubirea noastră cea mai scumpă şi mai înălţătoare, pentru care cheltuiam toată căldura inimilor noastre robite...

Îmi rămăsese întipărit în ochi zâmbetul lui Dulcegaru. El se simţea măgulit, fireşte, că-l înjură Iorga. Asta-i ridica

valoarea în ochii săi proprii şi în ai altora ca dânsul. Zâmbetul lui mă urmărea şi mă îngheţa, Iată-mă deci şi pe mine printre cei pe care eu însumi îi priveam ca pe nişte... Iată-mă!...

M-am repezit la un redactor politic al gazetei:

— Domnule, e adevărat că m-a înjurat Iorga?

Cu un zâmbet asemenea celui cu care mă apostrofase Dulcegaru, îmi răspunse nepăsător:

— Nu ştiu... Nu-mi aduc aminte... Dar se prea poate... Ei, şi ce are a face? Şi pe mine m-a înjurat...

— Bine, pe d-ta înţeleg. Şi eu te înjur pe d-ta... Dar pe mine de ce, de ce?

Îmi tremura glasul şi ochii îmi erau umezi. A băgat de seamă şi mi-a zis, clătinând din cap:

— Cât eşti de copilăros... Se vede că n-ai făcut niciodată politică... Ce-ţi pasă? Te înjură? Îţi face reclamă... Te lansează...

— O, asemenea reclamă... Reclamă funerară...

— Astâmpără-te şi cată-ţi de treburi... Nu te alarma. Nu-i nimic. Mie nu mi-a căzut în mână numărul acela... Dar în nu ştiu care fiţuică, într-o informaţie parc-a fost ceva...

— Ce-a fost? Ce-a fost?

— Nu mai am jurnalul. În orice caz, nu te insulta. Spunea numai că într-un ziar din Bucureşti ce le-a parvenit au văzut articole iscălite de cutare şi cutare, iar la d-ta adăoga: „român transilvănean”... Toate astea n-au nicio importanţă. Nerozii...

Nerozii! Ce uşor e să mângâi când nu te doare!

Câte nopţi şi zile m-au urmărit pe urmă „neroziile” acestea şi m-au chinuit! Mă simţeam ca un naufragiat care, oriîncotro s-ar întoarce, găseşte numai jale şi deznădejde... Aici Adler şi ungurii, iar dincolo... Aici port groaza în spinare pentru că sunt boanghină, dincolo sunt huiduit pentru că-s... „român transilvănean”. Şi toate

acestea fiindcă un căpitan nervos sau poate alţii mai mari n-au avut vreme să-mi dea şi mie un locşor printre cei mulţi...

7

Tocmai în zilele acelea m-am mai pomenit cu o veste... „Nenorocirea nu vine niciodată singură.” Se leagă una de alta, se întovărăşesc...

Un gazetar bolnăvicios, prăpădit, Albeanu, care lucra ca translator în birourile cenzurei, îmi spuse că un agent de la poliţia de siguranţă, o cunoştinţă de-a lui (căci se zicea că toţi agenţii români rămaşi în teritoriul ocupat s-au pus numaidecât în slujba nemţilor), l-a întrebat de mine: dacă mă cunoaşte, dacă-i adevărat că sunt fugit din armata austriacă, dacă-i adevărat că pretutindeni ocărăsc pe nemţi... S-a primit adică un denunţ împotriva mea, iar el a fost însărcinat să cerceteze...

— Şi ce i-ai răspuns?

— Că te cunosc, dar că nu-s adevărate învinuirile ce ţi se aduc.

— Şi cum au rămas lucrurile?

— Nu ştiu. Când l-oi mai vedea o să-l întreb...

GURA LUPULUI

1

Orice durere are leac. Greutatea este doar să-l dibuieşti. Dacă n-ar fi uitarea şi speranţa, viaţa ar fi atât de chinuitoare, că n-ai putea-o îndura nici măcar o zi.

Ş-apoi omul e animalul cel mai răbdător de sub soare. Oriunde l-ai arunca, trăieşte. Oricum l-ai tortura, se obişnuieşte. Primejdia cea mai crâncenă, dacă-l urmăreşte mai stăruitor şi mai îndelung, nu-l mai spăimântă, ba chiar îl oţeleşte.

Altădată, de mi-ar fi spus cineva că voi trăi luni întregi, un an de zile sub veşnica ameninţare a unui necunoscut plin de suferinţe, n-aş fi crezut. Şi iată, trăiesc... Şi nădăjduiesc mereu, şi chiar pot râde uneori... O singură ţintă am: să mă strecor... Trebuie să rabd, să tac, să cred... Pe urmă, când se va prăbuşi zidul, se va face lumină, şi-n lumina aceea se va lămuri înfăţişarea fiecăruia...

Fireşte, astea sunt mângâierile disperării... Dar atunci nici nu-mi dădeam bine seama. Atunci disperarea-mi era atât de mare, încât mi se părea că-i cea mai trandafirie speranţă... De o parte, Adler mă îmbrăca în haine strigătoare, care să mă dea în mâinile pândarilor, iar de altă parte, ceilalţi, care nu ştiau poate nimic, dar totuşi mă arătau cu degetul, împingându-mă cu aceeaşi

înverşunare în braţele nenorocirii…

O, de-abia astăzi văd cât am fost de copilăros 1 De-abia azi s-a făcut lumină deplină în inima mea, ca să pot privi lumea aşa cum este… De aceea am şi luat hotărârea cea tristă… singura care-mi poate aduce mângâierea curată… în curând! În curând!… Mai sunt câteva ceasuri… La o parte şovăirile!…

Cezar Danilovici-Gorj îmi spuse într-o zi, abătut, că Adler, auzind cum că eu scrisesem înainte de război nişte poezii despre Ardeal într-o revistă, a scos îndată un carnet, a însemnat ceva şi pe urmă a cutreierat toate librăriile şi tipografiile, să găsească numerile acelea din revistă, fiindcă „avea nevoie de ele”.

— Mi-e frică să nu-ţi facă vreun rău, adăogă Danilovici. Omul acela e în stare de orice… Iartă-mă te rog. Mă simt vinovat şi eu, căci eu am scăpat vorba cu poeziile. Dar nici nu-mi puteam închipui că un român să fie capabil…

Peste câteva zile, un artist dintre cei mai buni îmi zise:

— Fereşte-te de Adler. Trebuie să ştii că întrebuinţează toate, absolut toate mijloacele împotriva d-tale… Chiar ieri mi-a spus că umblă dosarele d-tale la nemţi şi că vei fi umflat repede-repede…

— Dar cum să mă feresc? Pentru mine nu-i scăpare. De altfel, pentru nimeni… Şi crezi d-ta că s-ar putea să…

— O, fără doar şi poate! Sunt sigur. Toată greutatea e numai să te lucreze astfel încât să nu rămână urmele meşteşugirilor lui… Nu înţelegi?

2

Începeau zvârcolirile noastre de pace. Într-o zi s-a ivit un automobil românesc pe Calea Victoriei, Ne opream în loc, cu capul gol, cu faţa strălucitoare de bucurie.

— Ai noştri… Uite de-ai noştri!…

Şopteam. Nu puteam îndrăzni nici să ne bucurăm…

Oamenii cu greutate plângeau ruinarea ţării. S-a isprăvit. Am ajuns robi din stăpâni ce eram. Nu mai e nicio nădejde. Sfârşitul…

Căutau să convingă pe cei ce mai credeau.

În fiecare zi mi se explica amănunţit şi mie, cu argumente definitive, că suntem morţi şi orice optimism e o crimă naţională.

— Iată, să presupunem cazul cel mai bun, mă cuminţea un gazetar grav. Germania va fi bătută în apus. Bine. Urmează masa verde… Crezi d-ta că Germania nu va avea nicio greutate acolo, chiar bătută?… Ei bine, atunci ea va ceda englezilor, francezilor, belgienilor… tuturor. Dar în chestia noastră nu poate ceda. Pe-aici e plămânul ei… Şi când Germania va fi cedat în toate şi nu va mai fi în litigiu decât România, îţi poţi închipui d-ta că aliaţii vor reîncepe războiul numai pentru noi? Îţi poţi închipui?… Şi chiar să vrea guvernele, crezi că popoarele lor ar consimţi să-şi mai verse sângele pentru ca noi să luăm Transilvania?

— Toate bune, dar eu totuşi pun capul pe tocător că vom avea Ardealul!

Râdea cu o superioritate zdrobitoare.

— Ăsta-i raţionamentul sergentului de stradă, nu te supăra… D-ta vezi realitatea, căci trebuie s-o vezi, şi totuşi te hrăneşti cu închipuiri. Lumea însă nu se conduce după fantezii, tinere, lumea umblă după lucruri palpabile!

Îndată, pe urmă, un prieten protector mă dojeni cu multă bunăvoinţă:

— E păcat de d-ta că stai cam în umbră. Profită! Scrie! D-ta ai mult talent… De ce nu încerci să intri în politică? Ai putea fi mai folositor ţării. În momentele acestea patrioţii adevăraţi nu-i îngăduit să stea la o parte. Începe! Trebuie să-ţi circule numele, să te cunoască lumea… Nu vezi că toţi sunt într-o activitate binefăcătoare? Numai d-

ta tânjeşti. Lasă visurile. Trebuie să ne resemnăm cu toţii. Dacă scapi prilejul acesta... s-a isprăvit. Acuma e momentul să te ridici, acuma, acuma!

Nu m-am putut supăra. Omul era atât de bine voitor! Bar am răspuns cu aceeaşi seriozitate:

— Mai curând să mi se usuce amândouă mâinile decât să intru în orgia aceasta funebră... Am scris numai literatură până acuma, şi totuşi mi se pare că am făcut o crimă. Şi poate chiar că este... Dar încă să mai mâzgălesc şi politică!... Ş-apoi, vezi, eu încă n-am desperat. Eu mai cred. Va trece întunerecul şi trebuie să vină lumina... Cred! Cred!...

M-a compătimit cu privirea. I se părea că sunt cu adevărat vrednic de milă...

3

Marţi... Se vestea o minunată zi de aprilie... Prin curte vrăbiile se certau ca nişte cumetre geloase... Un soare vesel şi călduţ se juca în perdelele subţiri ale ferestrelor... De-abia mă deşteptasem...

Deodată, un bocănit aspru în uşă. Sării fript din pat. Nu ştiu de ce îmi tremura inima. Luai o haină şi mă repezii să deschid. În vestibul, un ofiţer austriac, cu o faţă aspră, colţuroasă, cu fălcile largi, cu o mustaţă groasă şi cu o privire supărăcioasă şi pătrunzătoare.

— Domnul Lunceanu? zise militarul cuprinzându-mă dintr-o căutătură.

— Da, eu sunt, murmurai.

— Aha! făcu dânsul cu o vădită mulţumire. Vreau să vă vorbesc ceva foarte urgent.

— Poftim... Intraţi!

Îl văzui făcând un semn cuiva, care stătea afară. Apoi

intră cu şapca în cap, fără să mă scape de loc din ochi, ca şi când i-ar fi fost frică să nu mă piardă.

— Poftim! îi zisei, arătându-i un scaun, fiindcă el, adâncit cum era întru a mă examina bine, nu mai spunea nimic.

Auzindu-mi glasul, îşi reveni.

— Domnul Lunceanu, da... Eu sunt comisar de poliţie militară şi aş dori să aflu care este situaţia d-voastră faţă de monarhia şi armata austro-ungară.

În primul moment mă gândisem să tăgăduiesc c-aş fi ardelean. Dar imediat îmi luai seama. M-aş încurca degeaba, mai rău. Înţelegeam că avea informaţii precise asupra mea.

— Nu mai am nicio relaţie cu armata şi ţara d-voastră. Am renunţat de mult şi am optat pentru cetăţenia românească.

— Da?... Aveţi acte?

— Desigur.

— De câţi ani aţi plecat din Ungaria?

— Sunt mai bine de zece ani...

— Da?... Va să zică, nu sunt valabile actele... În orice caz, aş dori să le văd...

Îi arătai câteva hârtii. Îşi aruncă ochii în ele, mormăi, zâmbi batjocoritor.

— Ştiam. Gospodărie românească... Hm...

Le vârî în buzunar, apoi rosti, ridicând tonul:

— Acum vă rog să mă urmaţi!

— Unde?

— Veţi vedea... Aştept până vă îmbrăcaţi... Sunteţi căsătorit?

— Da... Nevastă-mea este în odaia de-alături...

— Atunci vă rog să-i comunicaţi să treacă undeva în vecini pentru astăzi, deoarece casa aceasta trebuie s-o închidem...

— Cum, să plece din casă?

— Numai pentru puţin timp... Aici în niciun caz nu

poate rămâne. Se va face o percheziţie amănunţită şi trebuie să fim singuri...

Nu răspunsei nimic. Doar dintru început, de când mă hotărâsem să rămân aici, prevăzusem eventualitatea aceasta. Acum soarta s-a împlinit... Numai inima îmi bătea cumplit, zdrobită şi speriată.

Nevastă-mea ascultase la uşă. Presimţise un rău. Era ca varul. Se agăţă de mine tremurând toată.

— Ce este? Te-a arestat?... Unde te duce?

— Nu ştiu... Trebuie să mă îmbrac repede... Îmbrăcaţi-vă şi voi...

Nu-i putui spune că trebuie să plece şi ea din casă. Dar se vede că auzise şi înţelesese tot, căci îmi zise ea singură, frângându-şi mâinile:

— Ce să mă fac cu copiii? Unde să ne ducem?...

— Linişte şi încredere, îi şoptii. Să nu ne pierdem capul... Aşteaptă să vedem ce-o fi!...

În câteva minute eram îmbrăcaţi... Ungurul aştepta în birou, calm, rece. Când mă văzu gata, zâmbi. Se apropie de mine şi, privindu-mă adânc în ochi, îmi zise cu un glas mai moale:

— În interesul d-tale te povăţuiesc să-mi încredinţezi corespondenţa ce-ai avut-o cu Iorga... Ştim cu siguranţă că ai fost în relaţii strânse. Îţi uşurezi mult situaţia printr-un gest spontan de francheţe!

— Dar dacă nici nu-l cunosc pe d-l Iorga?

— Eu ţi-am spus aceasta ca să te servesc. D-ta faci cum crezi... Te previu însă că avem informaţii sigure despre propaganda d-tale iredentistă atât dinainte de război, cât şi de acuma, în timpul ocupaţiei...

Mă despărţii de nevastă şi de copii, simplu, fără lacrămi. Voiam să fim tari.

— Tăcere şi încredere, zisei. Cine ştie? Poate că mă mai întorc... Ai grije de copii!

— Domnule, te rog, spune-mi cel puţin unde-l duci! zise nevastă-mea către ofiţerul-poliţist cu un glas moale, dar

hotărât.

— Deocamdată nu vă pot spune [nimic. Vă anunţăm noi mai târziu dacă va fi nevoie, răspunse dânsul, întunecat. De altfel, dacă domnul nu e vinovat, poate să se întoarcă… Noi nu suntem barbari, doamnă!

În curte aştepta un militar şi un civil. Comisarul le spuse ceva, apoi ieşirăm. O trăsură stătea în faţa porţii. Ne-am urcat şi am pornit pe străzi lăturalnice.

— Ce vreţi cu mine? întrebai deodată, nemaiputându-mă stăpâni. Ce-am păcătuit? Spune-mi! Acuma cred că poţi… Sunt doar în mâinile d-voastră…

— Hm! făcu el răsucindu-şi mustaţa cu mândrie. Urlă ziarele, domnule, că d-ta eşti liber!

— Care ziare?

— Toate… Lasă, c-ai să vezi d-ta… Nu arestăm noi degeaba pe nimeni!…

4

Trăsura ajunse în Bulevardul Carol şi se opri în faţa unei case cu etaj, fără nicio firmă. Ce-o fi aici de nu-i nicio firmă?

Urcăm la etaj. Dăm într-un antreu întunecos, pe urmă într-un coridor, pe urmă într-o odăiţă unde, la vreo trei mese, scriau o droaie de subofiţeri austriaci. Toţi ridică nasurile, ca la comandă, şi-şi aţintesc privirile curioase asupra mea. Însoţitorul meu mă pofteşte graţios să iau loc pe un scaun, şopteşte ceva unuia din militari, probabil să mă aibă în pază, apoi dispare pe altă uşă…

Capul îmi era gol. Nu puteam închega nicio gândire. Fruntea-mi era încărcată de năduşeală; o ştergeam mereu cu o batistă şi nu mă răcoream. Auzeam cum suflă greu oamenii aceia încovoiaţi lângă mese, cum scârţâie

peniţele pe hârtie, fiecare cu alt sunet, ca şi când s-ar târî nişte gândaci goniţi pe o duşumea stricată. Stăpânea o tăcere atât de mare, că-mi făcea rău...

Deodată, o uşă se deschise cu zgomot, şi în odaie năvăli ţanţoş, cu pălăria pe cap, un civil bine îmbrăcat, îl recunoscui. Era un gazetar care, în vremea neutralităţii, fusese cel mai înverşunat apostol al războiului. O faţă rasă, oacheşă şi o pereche de ochelari sub care licăreau nişte ochi mici, scufundaţi în orbite... Zărindu-mă aici, se zăpăci o clipă, dar se reculese curând şi-mi zise amabil:

— Ce-i cu d-ta? Ce cauţi pe-aici?

— Am fost adus... îmi închipuiesc că pentru a fi arestat...

— Hm, hm...

Clătină din cap, îngândurat. Vru să mai zică ceva, dar ceilalţi îl chemau din toate părţile:

— *Herr* Ionescu!... *Herr* Ionescu!

Acuma-mi adusei aminte numele: Virgil Ionescu.

Mă agăţai îndată de numele acesta ca înecatul de firul de pai mântuitor. Iată ultima licărire de speranţă. Omul acesta se vede că are trecere. Cum, necum, ce-mi pasă! ... Trebuie să încerc... Altfel, sunt pierdut...

— Lasă, nu fi speriat, îmi zise dânsul cu mândrie, când îl rugai să-mi întindă o mână de ajutor. Vorbesc eu cu căpitanul... Şi cred că am să reuşesc... Numai să nu fi făcut vreuna prea boacănă... De ce te-a arestat?

— Parcă eu ştiu?

A intrat îndată pe uşa unde dispăruse însoţitorul meu, care de altfel în curând se arătă iar, şi-mi zise scurt:

— Mergem mai departe...

Cotirăm prin câteva străzi necunoscute. Într-o ulicioară dosnică, într-o casă simplă, cu o curte curată, intrarăm.

— Aşa. D-ta rămâi acuma aici, rosti comisarul dându-mă în primire unui căprar, care lucra într-un birou împreună cu doi civili unguri, spâni, nespălaţi, greţoşi la vedere.

Stătui acolo vreun ceas. Civilii dresau procese-verbale câtorva demobilizaţi români, în uniformă, pe care îi trimiteau în Ungaria. Pe urmă fui introdus în altă odaie, unde un locotenent încorsetat începu să mă descoasă: de câţi ani sunt în ţară, de ce nu m-am prezentat la mobilizare în Austria, de ce am lucrat împotriva patriei mele, de ce urăsc şi azi puterile centrale?... Răspunsurile mele le-a adunat într-un proces-verbal ceremonios, pe care m-a pus să-l iscălesc.

— Am terminat, zise apoi apăsând un buton de sonerie. Se vor lua măsuri aspre împotriva d-tale... Dar astea nu intră în atribuţiile mele...

Un strajameşter fu însărcinat să mă ducă iar nu ştiu unde. Părea om paşnic. Pe drum îl întrebai:

— Mă rog d-tale, unde mă duci? Ce-o să fie cu mine?

— Eu nu pot să ştiu, murmură el cu blândeţe. Eu te voi da în primire, şi mai încolo nu ştiu nimic.

Ajunsei iarăşi în Bulevardul Carol, unde fusesem întâia oară. Dar acuma, după puţină zăbavă, fui înfăţişat unui căpitan înalt, roşcovan, ras.

— D-ta? îmi zise căpitanul repede, uitându-se în hârtiile de la strajameşter. Da, da...

Citi procesul-verbal, apoi îl puse pe birou.

— D-ta eşti foarte vinovat, reluă dânsul legănându-se pe picioare, cu mâinile în buzunarele pantalonilor. Mai întâi eşti dezertor, fiindcă nu te-ai prezintat să-ţi faci datoria către ţară...

— Am renunţat la orice legături cu ţara aceea, întrerupsei eu.

— Vei fi renunţat d-ta, dar n-a renunţat ea! mi-o reteză căpitanul. Al doilea, eşti trădător, pentru că ai agitat împotriva patriei d-tale şi ai păstrat o atitudine duşmănoasă faţă de prezentul şi viitorul ei. Va să zică, vina d-tale e mare, e nespus de mare.

— Sunt cetăţean român, domnule căpitan, şi deci nu pot avea nicio vină faţă de o ţară străină!

— Te înşeli! D-ta nu eşti cetăţean român, pentru că nicio autoritate austro-ungară nu ţi-a eliberat vreun act oficial prin care să-ţi recunoască lepădarea de supuşenia ungară. Şi chiar dacă ai avea asemenea acte, azi, în plin război, nimeni n-ar mai fi obligat să ţină seama de ele. Când patria e în pericol, toţi copiii ei trebuie să-i sară în ajutor... D-ta n-ai făcut aceasta. Dimpotrivă. D-ta ai dat mâna cu duşmanii ei. Ştii ce pedeapsă te aşteaptă?

Tăceam. Îmi clocoteau creierii şi totuşi mi se înţepa în memorie fiecare vorbă, chinuindu-mi inima.

— Acuma când ştii, putem vorbi şi altfel, urmă dânsul cu altă voce şi cu o privire cercetătoare. Înainte de a fi slujbaşi, suntem oameni. Ca om pot să te înţeleg şi chiar să te scuz. După legile de-aici, d-ta eşti acoperit. Deşi nu sunt obligat, sunt hotărât să ţin seama de aceasta. Războiul răscoleşte multe porniri murdare. Uneori putem trece peste ele!... Va să zică, nu vreau să te fac să faci cunoştinţă cu tribunalele noastre militare, care nu cunosc milă şi iertare... Va să zică, eşti liber! Te povăţuiesc însă să te astâmperi, să nu ajungi a doua oară aici, fiindcă atunci întoarcem cojocul...

Nu putui scoate nicio vorbă. Mi se părea atât de straniu felul cum grăia căpitanul acuma, încât îmi închipuiam că face o glumă sinistră. După o scurtă pauză, însă, el urmă, înmuind şi mai mult glasul:

— Eşti liber deci, şi poţi să pleci... înainte de-a pleca însă, să-mi dai un răspuns... D-ta cunoşti bine pe Iorga...

— Nu, nu-l cunosc de loc! zisei deodată speriat.

— Nu se poate. Ştiu sigur că-l cunoşti şi că ai avut corespondenţă cu dânsul... Am nevoie de corespondenţa omului acesta... Suntem informaţi că, după izbucnirea războiului, Iorga a transportat de la Vălenii-de-Munte la Bucureşti câteva lăzi de corespondenţă. Lăzile au fost descărcate la Hotel Regal. Când s-a evacuat capitala, lăzile au rămas aici, dar nu mai sunt la hotel... D-ta trebuie să ştii unde sunt. Spune!

Mă privea acuma cercetător, sfredelitor.

— Domnule căpitan... eu n-am vorbit niciodată cu domnul Iorga şi nici n-am avut nicio corespondenţă cu dânsul. Prin urmare, n-am ce să spun... Aş dori însă să adaug că, chiar dacă aş şti, aş prefera orice decât să vorbesc. Sunt sigur că şi d-ta m-ai dispreţui dac-aş răspunde.

— Va să zică, nu vrei să spui nimic?

— Nu ştiu nimic şi n-aş spune nimic dacă aş şti ceva.

— Bine. Eram sigur că gestul meu faţă de d-ta nu va găsi niciun ecou. Nu face nimic. Eu nu-mi iau vorba înapoi. Ştii însă că în clipa aceasta oamenii mei îţi percheziţionează casa. N-aş dori să afle ei ceea ce d-ta nu vrei să-mi spui, căci atunci s-ar schimba lucrurile...

— În privinţa aceasta sunt fără nicio grijă.

— Bine, Bună ziua, zise căpitanul întorcându-mi spatele.

Strajameşterul, care stătuse toată vremea lângă uşă, făcu o mişcare să mă oprească.

— Este liber, mormăi căpitanul cu o privire cruntă...

5

Într-o clipire fui în stradă şi sării într-o birje, să mă văd mai repede acasă. A, acasă! Ce fericire era aceasta! Parcă mă întorceam de la groapă...

În faţa casei găsii un camion în care erau aruncate de-a valma vrafuri de cărţi de-ale mele. În curte întâlnii un soldat austriac cu un coş încărcat de hârtii de-ale mele.

— Percheziţia!...

Trei ofiţeri şi comisarul care mă arestase erau în toiul operaţiei. Toate uşile deschise larg. Un militar tacticos

citea cu băgare de seamă încordată toate hârţoagele de prin birou. Altul îmi scotocea în bibliotecă, aruncând într-un coş cărţile ce i se păreau suspecte. Al treilea răvăşea prin dulapurile de haine, în vreme ce comisarul răscolea colecţiile de ziare şi reviste. Şi soldatul ieşea mereu cu coşurile pline şi se întorcea cu ele goale...

Când mă văzu nevastă-mea, se pomi pe plâns.

— Uite ce s-alege de casa noastră... Ne iau tot!

— Lasă-i să ia... Bine cel puţin că nu m-au luat şi pe mine!

Ofiţerul de la bibliotecă zise zâmbind încurcat:

— Sunt profesor şi eu şi ştiu ce înseamnă cărţile, dar n-avem încotro... De altfel, să n-aveţi nicio teamă. O să vi se înapoieze tot ce se ridică. E vorba numai să le cercetăm de aproape...

Chiar în clipa aceea unul răsfoia un caiet în care-mi însemnasem zi cu zi impresiile din vremea războiului şi a ocupaţiei.

— Ce-i asta? mă întrebă dânsul.

— Nimic de seamă. Nişte însemnări fără importanţă... Literatură...

— A, trebuie să fie foarte interesant...

Atâta avusesem de ce să mă tem puţin, caietul acesta. L-au găsit. Acum nu-mi mai pasă de nimic. M-au descoperit. Ce-aş mai putea face? Numai norocul mai are cuvântul. Încolo, orice iluzii sunt deşarte. Vine sfârşitul...

Ei, ce-o mai fi să fie! Bine că deocamdată sunt scăpat. Baremi de ziua de azi să mă bucur. Cea de mâine nu mai e a mea...

Nevastă-mea plângea într-una şi mă întreba:

— Cel puţin poţi fi sigur că nu te mai ridică?

— Cel puţin aşa cred... Sigur nu mai este nimic în lume!

A DOUA OARĂ

1

Respiram parcă mai uşor. Din gura lupului m-a zvârlit iarăşi în vârtjeul vieţii o toană a soartei... Ce e soarta omului! Dacă s-ar fi întâmplat să se scoale căpitanul în ziua aceea cu piciorul stâng, azi aş fi fără îndoială în cine ştie ce temniţă ungurească sau poate chiar... Dar fiindcă soarta n-a vrut decât să-mi fâlfâie pe dinaintea ochilor groaza cea mare, iată-mă liber!... Până când? O, asta e o întrebare la care nimeni n-ar putea răspunde. Nici nu vreau să mă gândesc, fiindcă atunci n-aş mai putea trăi. Vreau să mai nădăjduiesc, să cred că sfârşitul este încă departe...

— la seama, îmi zicea însă nevastă-mea mereu, să nu fie ungurul mai şiret de cum bănuieşti. Mărinimia aceasta e suspectă. Sunt sigură că ţi-a dat drumul numai pentru că urmăreşte ceva... Nu ştiu de ce, dar simt că aşa este. Mai bine ar fi dacă te-ai putea face nevăzut...

Aceleaşi bănuieli mă frământau şi pe mine, oricât căutam să le îndepărtez... Dar zâmbeam. Dacă ar fi vrut să mă ţină sub lacăt, de ce nu m-au oprit îndată? Sau poate m-a pus în libertate înadins ca să-mi descopere complicii?... Adică n-ar putea avea şi un poliţist un acces

de generozitate omenească măcar o dată în viaţă?

Peste o săptămână mă pomenii iar cu un strajameşter. Îngheţai. Dar omul, de la cele dintâi vorbe, arătă o blândeţe uimitoare. Spunea că m-a văzut când m-au adus acolo, la ei, şi că era nenorocit văzându-mă în preajma temniţelor ungureşti. El se numeşte Rudolf, este german din Transilvania şi a trăit în România până la izbucnirea războiului. Face serviciu la biroul negru, dar inima lui bate cu noi... L-am simţit numaidecât că vrea să mă ispitească.

— Şi ce vrei de la mine? l-am întrebat după ce l-am ascultat o bucată bună de vreme.

S-a zăpăcit. S-a roşit. Se vede că nu era un copou bătrân.

— Stau tocmai pe-aici, pe-aproape... Mergeam la slujbă şi am intrat, zise dânsul şovăitor.

— Îmi ştiai adresa?

— De la biurou...

A schimbat repede vorba, începând iarăşi să vorbească de război, de români, de Ardeal... La plecare îmi zise jovial:

— Sper că vom fi prieteni de-acum înainte.

Nevastă-mea stătuse pe ghimpi în odaia de alături.

— Ei, am avut dreptate? Aşa-i că eşti urmărit?

— Ce-mi pasă?... N-au decât să mă urmărească. Parcă nu-i totuna?... Cum mi-o fi scris...

Într-o după-amiazi, apoi, venind spre casă, nevastă-mea mă apucă brusc de braţ şi-mi şopti:

— Suntem urmăriţi... Un civil se ţine după noi... L-am recunoscut, căci l-am mai zărit de câteva ori trecând pe strada noastră şi uitându-se prin curte... Mi se pâre că-i chiar strajameşterul care te ispiteşte, în haine civile...

Ne oprirăm înadins la o vitrină. Trecu agale pe lângă noi, şi la vreo cincizeci de paşi se opri la altă vitrină, uitându-se din când în când pe furiş spre noi...

Când sosirăm acasă, rămăsei în curte cu un ziar în mână. Omul trecu prin faţa casei cu paşi rari, făcând pe

nepăsătorul, aruncând o privire întâmplătoare în curte... Peste câteva minute îl văzui întorcându-se, cu acelaşi mers şi cu aceeaşi privire întâmplătoare...

2

O dată, pe la începutul verii, strajameşterul veni mai radios.

— Am o citaţie pentru d-ta... Ţi-am adus-o înadins eu, ca să nu te sperii... Trebuie să te prezinţi la comenduirea austriacă...

— De ce? Iar mă arestaţi? întrebai eu cu o linişte care mă mira pe mine însumi.

— Aşi... ce arestare?... Nu te-aş fi prevenit eu dac-ar fi vorba de aşa ceva?... Dar ştii d-ta cum e biurocraţia noastră... Zice că trebuie să te înregistreze nu ştiu unde, precum că nu mai ţii de noi... în sfârşit, fleacuri...

— Eşti sigur d-ta că nu voi fi oprit acolo? îi zisei iarăşi, privind drept în faţa-i roşcovană.

— Absolut sigur, răspunse dânsul repede. De altfel, am să caut să fiu şi eu pe-acolo... Fii liniştit şi sigur. Cum te văd şi cum mă vezi... Eu, când mi-e simpatic cineva, îl servesc ca pe un frate...

Seara am ţinut un sfat de familie. Nevastă-mea mă bocea şi-mi prevestea că voi fi arestat, şi de astă dată fără întoarcere.

— Cum poţi să fii atât de naiv? Cum crezi tu că ungurii o să te lase să le scapi din mână?... De câte ori nu m-ai ascultat ţi-a mers rău... Eu zic să nu mai aştepţi nicio clipă şi să fugi în Moldova... Trebuie să fie cu putinţă, că doar n-o fi stând pe Siret neamţ lângă neamţ... Au trecut ei oameni când erau tranşeele pline, dar acuma!...

N-am ascultat-o... Vedeam cum se strânge laţul

împrejurul meu, şi totuşi mă îmbătăm cu speranţe. Poate că n-o fi nimic... Poate că toate bănuielile noastre sunt închipuiri născocite de groaza care ne turbura... Eram ca osânditul la moarte care nădăjduieşte până în ultimul moment; vede ştreangul, şi tot mai crede că încă n-a venit sfârşitul, că poate...

M-am dus la comenduire. N-am găsit pe nimeni. Chiar atunci se mutau de-acolo biurourile. De-abia a doua zi am putut afla că s-au instalat în strada Doamnei. Am fost îndreptat la un locotenent ungur, care-mi zise, cântărindu-mă bine din ochi:

— Aa... Da, da... Acuma însă ai întârziat. Să te duci în ziua de cincisprezece... în str. Mihai-vodă, numărul...

Aceasta m-a liniştit. Dac-ar fi fost să mă aresteze nu m-ar mai fi amânat. Bine că n-am riscat o fugă care, dacă n-ar fi izbutit, m-ar costa viaţa poate...

Ziua de cincisprezece cădea într-o luni. Eram atât de sigur că nu mi se mai poate întâmpla niciun rău, încât nici nu spusei nevestei unde mă duc. De ce să mai tremure biata femeie degeaba?

— Să dea Dumnezeu să nu fie nimic, îmi zise ea când ieşii din casă. Dar de ţi s-ar întâmpla ceva, mai bine să fugi.

Râsei... Femeia tot femeie. Veşnic cu frica-n spinare...

3

Îmi împărţisem vremea. Întâi mă duc la tipografie, unde trebuie să las nişte corecturi, pe urmă mă abat pe la unguri, unde într-un sfert, cel mult o jumătate de oră o să isprăvesc, pe urmă...

În strada Mihai-vodă, la poartă, o sentinelă cu baioneta la armă. O casă greoaie, posomorită, cu zăbrele la

ferestre.

Intrai... în curte, câţiva ţărani, servitori, zarzavagii, aşezaţi pe jos, lângă perete. În fund, un gard înalt de scânduri închidea curtea sau mai curând o despărţea... într-un vestibul larg, fără nicio mobilă, dădui peste un strajameşter bătrân, care vorbea româneşte cu accent ovreiesc.

— Uite, te rog, îi zisei. Am fost chemat aci pentru nu ştiu ce formalitate. Aş vrea să termin mai repede, fiindcă am treabă... N-ai fi d-ta bun să mă îndrepţi?

Îşi puse ochelarii şi citi citaţia.

— Trebuie să mai aştepţi... Comisiunea vine de-abia pe la zece...

— Care comisiune?

— Comisiunea de recrutare...

— Dar eu n-î. M a face cu comisiunea dvs.... Mi s-a spus că...

— Mă rog, eu nu ştiu... O să vorbiţi cu d-l căpitan, şi cum va hotărî dumnealui...

Îmi întoarse spatele. Îl oprii.

— Atunci eu plec şi mă reîntorc pe la zece...

— Nu se poate, domnule... Aici poate să intre oricine, dar nu se poate ieşi decât cu permisiune!...

Vremea trecea îngrozitor de încet. Mă plimbam prin vestibulul pustiu. Din când în când, câte un soldat trecea fluierând. Nimeni nu se sinchisea de mine. Curtea însă era acum aproape plină, iar strajameşterul bătrân ţipa necontenit la oameni, îi aşeza pe două rânduri, îi împrăştia...

Tocmai pe la unsprezece veni comisiunea: câţiva ofiţeri şi doctori... Deodată se învioră toată casa. Subofiţeri şi soldaţi alergau de ici-colo. Strajameşterul strigă câteva zeci de nume pe o listă. Odaia se umplu de oameni.

— Repede... Dezbrăcaţi-vă colo, în odaia aceea!...

N-aveam vreme să mai stăm pe gânduri. Strajameşterul ne zorea. Apoi ne conduse pe toţi în faţa

comisiunii... Când veni rândul meu, un căpitan cu mustaţă blondă îmi zise:

— D-ta nu... Treci la o parte... Poţi să te îmbraci...

„Slavă Domnului! mă gândii. Iată că tot nu m-a părăsit norocul!”...

Mă îmbrăcai în două minute. În antreu, strajameşterul bătrân citea altă serie de pe listă.

— Cred că eu am isprăvit şi pot să plec...

— Nu, vai de mine!... Aşteptaţi... Urmează jurământul...

— Bine, dar...

Nu mă mai ascultă. Se repezi în odaie să zorească pe ceilalţi să se îmbrace mai repede... Ce să fac? Să mai aştept... Fireşte. Sunt doar obişnuit să aştept mereu... Toată viaţa mea a fost o aşteptare fără sfârşit... Ei, dacă n-ar fi trebuit să aştept odinioară la Ministerul de Război, azi n-aş mai tremura eu aici de groază...

Vreo douăzeci şi cinci de inşi au fost aleşi buni pentru carne de tun. Împreună cu dânşii am intrat iarăşi în biroul comisiunii. Căpitanul s-a uitat la mine, a strâns puţin din sprâncene, pe urmă a aşezat pe români de o parte, iar pe unguri de alta.

— D-ta nu, îmi zise iarăşi. D-ta treci colea.

Eram sigur că am scăpat. Am îndurat puţină spaimă, dar cel puţin...

— Când pleacă convoiul? întrebă căpitanul pe strajameşterul bătrân.

— Mâine dimineaţă aţi hotărât...

— Bine. Atunci, adăogă întorcându-se spre mine, tot mâine dimineaţă pleci şi d-ta...

— Unde?

— În Ungaria.

— Dar, domnule căpitan, eu...

— Aici nu se discută!

Odaia se învârtea cu mine. Simţeam ca şi când m-aş prăbuşi într-o prăpastie fără fund...

4

În curtea a doua un strajameşter tăcut, posomorit ne puse pe două rânduri. Bătea soarele. Era miezul zilei… Un soldat ne dădu câte-o pâine… Apoi strajameşterul mă scoase din rânduri, mai scoase încă pe doi inşi şi ne făcu semn să-l urmăm.

Între două corpuri de case era alt gard de scânduri, înalt până la acoperişuri şi tivit pe sus cu sârmă ghimpată. Poarta, închisă cu două lacăte uriaşe, era păzită pe dinăuntru de o santinelă. O fundătură strâmbă, largă de vreo trei paşi şi lungă de vreo zece. În stânga, zidul casei, cu câteva ferestre înalte; în dreapta, două-trei ferestre cu drugi de fier. Strajameşterul deschise o uşă: o odaie joasă, murdară, în care se înghesuiau vreo treizeci de oameni, soldaţi, copii, civili, bătrâni… Feţe îndobitocite, nepăsătoare, alături de câteva figuri triste, desperate… Apoi mai deschise alte uşi care dedeau în nişte beciuri întunecoase, strimte, în care se zăreau câte cinci-şase nenorociţi…

— Ce-i asta? zisei strajameşterului. De ce mă închideţi?

— Ordin, murmură dânsul scurt.

— Nu se poate! Cum? Din senin să…

— Ordin, repetă strajameşterul. Alegeţi unde vreţi să intraţi!

Îmi făcea un hatâr… Am intrat în odaia unde erau cei mulţi. Acolo cel puţin sunt ferestre, pe când în celelalte m-aş înăbuşi…

Tovarăşii mă priviră cu multă curiozitate. Fiecare avea câte-o întrebare: Cum am ajuns aici? Ce-am făcut? Cine sunt?… Unul burtos, fără guler, cu părul vâlvoi, îmi oferi îndată protecţia lui. Îmi spuse că un soldat ungur, care a fost închis aici două săptămâni, pleacă chiar azi după

amiazi. Mă sfătuieşte să-i iau locul pe patul de scânduri, căci altminteri voi fi silit să mă culc pe jos împreună cu cei mai ordinari, şi pe duşumea ploşniţele te mănâncă mult mai rău... Să-mi scot îndată haina şi gulerul, cum a făcut şi dânsul, ca să nu mi le hărtăpănesc. Altfel, să nu disperez, vom duce-o bine, fireşte, binele posibil aici... Trebuie să ştiu însă că aici nu pătrunde niciodată nimeni, afară de strajameşterul care m-a adus şi care e român bucovinean, dar foarte fricos. Aici poţi sa mori, să putrezeşti, fără să-ţi afle cineva de urmă. Nu poţi comunica cu nimeni de-afară. Doar când se nemereşte vreo sentinelă cumsecade poţi să strecori două-trei rânduri unde vrei. Riscul însă e mare. Să. Încerc cu soldatul care se liberează, să trimit veste acasă...

Pereţii erau negri şi umezi iar duşumelele putrede şi mâncate de carii. Într-o fereastră, un mocan dobrogean, mărunţel, citea dintr-o carte de rugăciuni şi se închina des. Vreo cinci inşi jucau cărţi pe patul de scânduri, tăcuţi, cu feţele asudate. Unii sforăiau, alţii fluierau sau cântau, numai puţini păreau posomoriţi şi se plimbau nervoşi de ici-colo, neîncetat, ca fiarele în cuşcă...

În urechi îmi răsunau mereu cuvintele căpitanului: „Mâine dimineaţă pleci în Ungaria”... Nu-mi mai era frică, mă rodea însă cumplit gândul că nimeni nu ştie unde-am ajuns. Îmi blestemam prostia de-a nu mă fi înţeles cu nevastă-mea ce să facă de-ar fi să nu mă mai întorc... Am râs ca un zevzec când ea m-a prevenit... Acuma, iată-mă! ...

Deodată, toată lumea se năpusti spre uşa care se deschidea cu zgomot. Era vremea prânzului. Un soldat împărţea dintr-un hârdău bucăţi de carne fiartă. Cel din urmă îmi întinse mie o halcă zdravănă. Nu voiam s-o primesc. Nu simţeam nici urmă de foame, deşi nu luasem nimic în gură toată ziua.

— Ia-o şi dă-mi-o mie! şopti cineva la spatele meu.

Era chiar soldatul care se libera după amiazi.

— Mai bine s-o mănânc eu! zise dânsul cu ochii sticlitori, când i-o trecui.

Profitai atunci să-l rog să-mi ducă o scrisoare acasă. Cum nu! O duce negreşit... Se va duce de-aici direct la mine şi va spune şi din gură c-aşa şi aşa...

Am umplut repede câteva file din carnet şi i le-am dat. Le-a băgat în sân, asigurându-mă mereu că se duce glonţ la nevastă-mea...

Acuma parcă mi s-ar fi luat o greutate de pe inimă. Eram sigur că rândurile acestea vor face minuni, că toată lumea va sări să mă scape... De-abia aşteptam să văd plecând pe soldatul salvator...

A plecat pe la patru... Mă bucuram ca şi când aş fi plecat eu. Socoteam câte minute îi trebuiesc până ajunge acasă, câte apoi până ajunge nevastă-mea la cei ce se vor grăbi să intervină pentru mine, pe urmă cât mai trebuie până sună telefoanele, până sosesc ordinele să-mi dea drumul din iadul acesta... Nimic nu e mai grăbit în lume ca speranţa...

Unul dintre jucătorii de cărţi, un băieţandru în uniformă de soldat austriac, îşi pierduse la joc toată averea, şi acuma se urni înjurând, scuipând şi blestemând. Când mă văzu, se opri o clipă, apoi veni repede la mine:

— Salut... Eu vă cunosc, domnule Eunceanu!...

— Da?... De unde anume?

Zâmbi şiret, se scărpină în cap şi-şi trase şapca pe ochi:

— Apoi să vedeţi, zise cu importanţă. Acum vreo trei luni am fost în serviciu la biroul din Bulevard. Atunci unul, Adler, v-a reclamat la domnul Horovitz, şi domnul Horovitz i-a spus lui domnul Fozocaş. Pe urmă domnul Fozocaş mi-a poruncit să vă urmăresc şi să nu vă scap din ochi, că-i primejdie mare. Tocmai atunci însă eu nu prea aveam chef de slujbă, că eram în dragoste cu una de la Hotel Carpaţi. Dar domnul Fozocaş mă apuca mereu că unde stai şi ce faci şi d-astea. Ca să mă scap de el i-am spus că stai la Hotel Bulevard, camera treizeci şi şapte...

De nu crezi, să întrebi când vei fi iar liber, dacă nu te-a căutat acolo poliţia ungurească... Pe urmă, nici n-am mai dat pe la birou, până ce m-au prins şi m-au adus aici... Fire-ar cu toţii ai dracului să fie!...

— Pe Adler de unde îl cunoşti?

— Nu-l cunosc de loc. Habar n-am cine-o fi. Dar domnul Fozocaş mi-a spus că Adler v-a reclamat la domnul Horovitz...

— Pe mine atunci de unde mă cunoşti?

— Auzii adineaori numele d-voastră de la domnul cel burtos, dar n-am putut lăsa cărţile atunci. M-am ars ca un prost... Acuma n-am nicio lăţcaie... Baremi o ţigară de-aş avea... N-a veţi d-voastră cumva?...

5

Pe la cinci şi jumătate veni strajameşterul: să-mi strâng tot ce am, căci plec. Tovarăşii mă pizmuiau şi se mirau. Nu s-a mai pomenit să scape cineva aşa de repede...

— Nu ne uita! îmi strigau de la toate ferestrele.

Să ne trimiţi niţel tutun!...

Plecam împreună cu un evreu tânăr, ras de mustăţi, grăsuliu.

În curtea a doua ne luă în primire alt strajameşter foarte blond, cu mustăţi foarte lungi, şi cu un dosar foarte mare la subţioară.

După primele tresăriri de bucurie, îndoiala începu iar să mă frământe. Intrai în vorbă cu strajameşterul, care părea foarte prietenos.

— Unde mergem acuma? îl întrebai.

— Ua birou, în strada Doamnei, răspunse dânsul.

— D-ta ce zici, îmi dă drumul?

— Asta nu pot s-o ştiu. Să vezi ce-ţi spune domnul

căpitan... Ştiu însă că înainte de amiazi venise ordin special ca d-ta să fii oprit şi păzit bine...

Încetinii pasul de spaimă.

— Dar poate să fi venit acuma alt ordin... La cătănie aşa merge, urmă strajameşterul fără să mă privească.

Iar mă mulcomii. Desigur c-a venit acuma vreun ordin. Nevastă-mea trebuie să fi primit scrisoarea, a alergat, au sunat telefoanele şi...

— Nici n-ar fi drept să mă ţineţi, reluai eu mai târziu. Sunt plecat de atâţia ani din ţara d-voastră...

— Asta nu înseamnă nimic, făcu strajameşterul. În război nu se ţine seama de aşa ceva... Toată lumea trebuie să meargă la cătănie...

Era vorbăreţ. Începu să-mi povestească, cu multe amănunte, cum domnul Iadeş de pe Calea Victoriei, cetăţean român de cincisprezece ani, locotenent în armata română, venit acum câteva săptămâni ca demobilizat, a fost înhăţat îndată de unguri, trimis la Curtea marţială şi condamnat la cinci ani temniţă grea... Apoi altul, un doctor, care de la vârsta de şaisprezece ani a trăit în ţară, a fost osândit la Cluj la nouă ani temniţă, fiindcă a servit în armata română ca medic şi a căzut prizonier...

— Mai rău a păţit-o, tot acum în urmă, un profesor, care rămăsese în Bucureşti, şi care fusese odinioară sublocotenent de artilerie la noi... Cineva l-a denunţat, c-aşa se întâmplă mai totdeauna... Numaidecât a fost ridicat. În lanţuri l-au pus, şi aşa l-au dus până la Timişoara, iar acolo l-a osândit la moarte, fiindcă, vezi, avusese grad de ofiţer şi mi se pare că făcuse şi politică împotriva noastră... în război aşa este, domnule!... Moartea vine repede...

„Moartea vine repede... repede... repede”... îmi intrase în inimă vorbele acestea ca nişte cuie năpraznice...

6

Strada Doamnei, colţul cu strada Şelari... Aici avea strajameşterul ordin să mă aducă... Jos e o drogherie. Poarta e în strada Şelari...

Ne-am urcat la etajul al doilea pe nişte trepte largi. Capul scării era un fel de coridor deschis. Am cotit la stânga, într-un antreu lung, întunecos. Strajameşterul a bătut la o uşă şi am intrat. Un birou cochet, cu fum mult, albastru. Căpitanul, cel din comisiune, şedea la o masă, cu spatele spre intrare. Un locotenent gras, cu o faţă speriată, fuma aprig, tolănit pe un fotoliu.

— D-ta ai vrut să vorbeşti ceva, îmi zise căpitanul, fără să întoarcă ochii. Acuma te ascult...

I-am spus ceea ce mai spusesem celuilalt căpitan, când mă ridicase întâia oară. Nu m-a întrerupt de loc. Pe urmă am tăcut.

— Nu pot să-ţi fac nimic, rosti dânsul rar, întorcându-se spre mine, cu un teanc de hârtii în mână. Absolut nimic... Trebuie să te expediez mâine negreşit în Ungaria...

— Dacă s-a hotărât aşa, evident, nu mai am ce zice. Azi d-voastră dispuneţi de soarta noastră. N-am încotro, trebuie să mă împac... Dar cel puţin să-mi daţi voie să-mi aranjez afacerile înainte de-a mă porni unde aţi hotărât! Sunt stabilit aici de atâţia amar de ani, am familie, am obligaţiuni. Nu pot dispare aşa, fără să-mi ştie de urmă... Atâta favoare cred că mi se poate îngădui. Chiar celor mai fioroşi criminali li se îngăduie putinţa aceasta...

— Regret, dar nu pot... Îţi spun şi motivul: fiindcă ai fugi dacă ţi-aş asculta rugămintea... Am mai dat drumul aşa deunăzi proprietarului Hotelului Bristol, milionar, şi a şters-o, în Moldova sau dracul ştie unde... Nu pot să-mi iau şi răspunderea d-tale... Am destule răspunderi...

— Făgăduiesc solemn că n-am să fug, dacă mi se dă voie să-mi iau cel puţin rămas bun...

Eram sincer. Nici prin gând nu-mi trecuse să fug. Nu sunt o fire îndrăzneaţă, şi o fugă ar însemna să te joci cu viaţa... Nădăjduiam însă negreşit că orice amânare e un câştig pentru mine, dând posibilitate lumii întregi să-mi ia apărarea, să mă salveze. Îmi închipuiam că, într-adevăr, în clipele acelea toată lumea s-a oprit din mersul ei obişnuit şi este în căutarea mijloacelor spre a-mi netezi calea libertăţii.

— Mi-e peste putinţă. Am ordine speciale în privinţa d-tale, aşa că orice stăruinţă e de prisos, zise căpitanul cu aceeaşi voce nepăsătoare, apoi adăogă către strajameşter: Să-l duci înapoi în Mihai-vodă!...

Mă retrăsei până lângă uşă. Îmi fierbeau creierii. Nu mai era, va să zică, nicio nădejde! Ba dimpotrivă, trebuia să înţeleg că viaţa mea atârnă de un fir de păr... Cine ştie ce păcate grele vor fi închipuit aceştia în sarcina mea?... Sunt pierdut... Pierdut... Pierdut...

Ovreiul, care fusese adus împreună cu mine, se apropie de căpitan şi-i spuse ceva foarte încet.

— Bine, murmură ofiţerul. Dânsul e liber!

Strajameşterul salută ţeapăn şi ne zise:

— Haidem!

7

Trecurăm prin coridorul deschis din capul scării în alt antreu, în care dădeau o mulţime de uşi. Ea dreapta, într-o odăiţă foarte mică, cu uşa deschisă, scria un militar negricios, ciupit de vărsat. Strajameşterul îi puse pe masă o hârtie şi-i zise, arătându-mă:

— Duci pe domnul în strada Mihai-vodă!

Cellalt nici nu ridică ochii.

— Bine, bine!

Strajameşterul pieri, îndată, pe altă uşă.

În antreu mai era un demobilizat român, cu şapca în mână, şi ovreiul, vesel şi mulţumit.

Îmi era atât de cald, mă temeam mereu să nu leşin. Îmi scosei pălăria şi începui a-mi face vânt cu desperare. Gândurile-mi vuiau în cap într-un vălmăşag înfricoşător. „Sunt pierdut, pierdut, pierdut!” îmi fulgera mereu, ca un refren, şi în acelaşi timp părerea de rău că nici nu mi-am luat rămas bun de-acasă mă chinuia cumplit. Mă plimbam prin faţa odăiţei unde scria militarul cu paşi grăbiţi. Mă uitam mereu spre dânsul şi mă frământam să ghicesc ce poate scrie, de ce nu vine odată, să plecăm, să se sfârşească.

Un minut, mult două, poate, să fi trecut. Şi deodată îmi reamintii zâmbetul straniu al lui Virgil Ionescu când mi-a făgăduit că pune o vorbă bună pentru mine. De ce zâmbetul acesta?... Apoi parcă auzeam vorbele băieţandrului, de adineaori: unul Adler... Horovitz... Fozocaş... De ce vorbele acestea?...

„Sunt pierdut... Vor să mă omoare! îmi zisei cutremurându-mă. De-aceea atâtea viclenii... Au căutat probe şi au găsit... Ce-or fi găsit?... Ce?... Vor să mă omoare!”...

Cu gândul acesta ajunsei până în capul scării. Când văzui treptele, îmi trăsni în minte ultima posibilitate: să fug, orice ar fi... Trebuie să fug... să fug... să fug!...

Mă întorsei înapoi în antreu, să mai văd ce face militarul. Eram atât de hotărât, cum nu fusesem niciodată în viaţa mea. Singura scăpare e fuga. Dacă izbutesc... Dacă nu izbutesc...

Tocmai când sosii în dreptul uşii, militarul se vede că isprăvise de scris şi se scula. Îmi aruncă o privire plictisită şi făcu doi paşi spre ieşire. Asta însemna prăbuşirea planului meu. Nu se poate!... Un fior de disperare îmi clătină deodată toţi nervii.

„Nu se poate... Trebuie să fug!” îmi ţiuia necontenit în

minte.

Mă repezii ca o fiară la militar şi-l izbii cu pumnii în faţă. Îl văzui cum căzu peste masa de scris, cum i se ridică picioarele în sus... Trăsei repede uşa. Cheia era în broască. O întorsei de două ori...

Când să pornesc spre scară, zării pe demobilizat şi pe ovrei. Se uitau la mine cu ochii mari, speriaţi, nemişcaţi. Mă gândii să le zic ceva, dar nu puteam, nu aveam glas. Îi pironii însă cu o privire atât de îngrozită, încât rămaseră ţintuiţi locului... Mersei încet spre scară, parc-aş fi uitat că trebuie să fug. Apoi mă cuprinse deodată o frică mare.

„Repede! repede, cel puţin să nu mă prindă aici! îmi fulgeră prin minte. Doamne-ajută!”...

MARGINEA PRĂPASTIEI

1

Coborâi scara ca o furtună. O fată mă întâlni la parter şi se lipi spăimântată lângă perete, văzându-mă cum goneam.

„La dreapta, că-i mai cu noroc”, mă gândii trecând pe sub poartă, fără să mă opresc, fără măcar să şovăiesc.

Pe stradă, oamenii umblau alene sau grăbiţi, nepăsători ca totdeauna. Din asfinţit soarele împroşca o lumină vie, fierbinte... îmi încetinii mersul. Nu ştiu de ce. În faţă văzui mai multe firme pe care citii „dentist”. Trecui uliţa cu gândul să intru drept în casa aceea. Dar până să ajung pe cellalt trotuar, mă răzgândii şi o luai cu paşi lungi şi grăbiţi pe strada Doamnei, spre Colţea. Îmi scosei pălăria şi-mi făceam vânt cu ea, să nu mă cunoască de la spate, dacă cumva ar fi pe urmele mele. Mă rodea să mă uit înapoi, să văd de nu aleargă cineva după mine, dar acuma îmi pierise îndrăzneala. Şi mai ales voiam să rămân cu iluzia de salvare până-n ultima clipă... Cineva venea grăbit înapoia mea, păşind apăsat; parcă erau cizme grele, poate milităreşti, poate...

„Sunt ei, mă gândeam ascultând bocănitul potcoavelor. Acuma mi-e indiferent... Cel puţin am încercat ce s-a putut”...

Aproape de strada Colţei nu mă putui stăpâni; întorsei capul. În urma mea venea un ucenic cu bocanci militărești în picioare, cu faţa murdară şi lucitoare de sudori. Altminteri, nimeni… îmi râdea inima.

„Of! Slavă Domnului!”

Trecui mai repede strada, îndreptându-mă în neştire spre Piaţa Sf. Gheorghe. După câţiva paşi, însă, cotii pe o uliţă lăturalnică.

„Trebuie să-mi pierd urma!” îmi ziceam.

Mersei în zig-zag pe câteva străzi scurte, încrucişate, şi nemerii în dosul bisericii Sf. Gheorghe, în grădină. Aici îmi veni în minte că n-am decât tocmai doi lei în buzunar.

„Unde să mă duc? îmi ziceam cuprins iarăşi de nelinişte. Acasă nu se poate… Oriunde, numai acasă nu!”…

Magazinul Pietraru e prin apropiere, şi Pietraru mi-e prieten. Mă pomenii în prăvălie. Mă trânti pe un scaun. Mi se tăiaseră picioarele din genunchi, iar mâinile îmi tremurau cumplit. O moleşeală grea mă strivea…

— Lasă-mă, lasă-mă să mă odihnesc, să-mi viu în fire! gâfâii sleit.

Pe urmă îi povestii repede ce-am păţit. Negustorul se cruci. Vedeam bine că se speriase. Dacă m-ar prinde aici, ar da şi el de bucluc, ar fi privit drept complice…

— Şi acuma ce vrei să faci? mă întrebă Pietraru încurcat.

— Deocamdată să-mi dai ceva parale, zisei cu un râs silit. Pe urmă…

De-abia acuma începui să mă gândesc mai bine. Ce vreau să fac? Unde să fug? Unde să mă ascund?

— Uite ce este, reluai pe urmă. Astă-seară voi dormi în casa unui cumnat al meu care e în Moldova. Casa e goală. Soacră-mea o îngrijeşte… Dar trebuie să trimit vorbă acasă… Cum facem? Dă-mi d-ta un băiat, să meargă repede…

— Nu un băiat, zise negustorul mai chibzuit. Afacerea e

delicată şi primejdioasă. Trebuie un om de încredere. Se va duce mai bine Lazăr, care a mai fost pe la d-ta şi e om în toată firea...

Lazăr se însărcină bucuros să meargă. Îl voi aştepta aici... Să umble deci cât mai repede!...

Trecu un ceas, se înseră şi Lazăr nu mai venea. Ce s-o fi întâmplat?

— Eu mă duc, zisei negustorului. Nu mai am stare. Trebuie să ajung la adăpost, altfel... Când vine

Lazăr, să-l trimiţi să-mi spuie ce-a făcut...

Pornii pe ulicioare dosnice. Aşa nu riscam să întâlnesc pe nimeni. De altfel, se întunecase binişor. Trebuia un ocol mare până, să ajungă în Calea Griviţei.

În Piaţa Lahovary mă lovii piept în piept cu P.P. Ciortan.

— Ce-i cu d-ta? mă întâmpină dânsul. Adineaori, trecând prin faţa casei d-tale, am văzut lume adunată, militari austriaci... S-a întâmplat ceva?

Îi spusei. Era prieten, n-aveam de ce să mă feresc.

Vestea aceasta însă mă puse pe gânduri. Te pomeneşti că s-au interesat ce neamuri am, au aflat de cumnatul meu, au pus să-i supravegheze casa şi, în clipa când mă voi arăta, mă înhaţă...

Cu cât mă apropiam de ţintă, cu atât mi se topea curajul şi încrederea. Simţeam că mă duc de bunăvoie în ghearele primejdiei. Şi cu toate acestea mergeam...

Capul îmi era atât de gol, că nici nu puteam încerca să mă gândesc că s-ar putea să mă adăpostesc aiurea.

Felinarele de gaz dormitau rare, îndepărtate. Castanii de pe marginile străzii erau nişte cuiburi mari de umbre... Trotuarele însă gemeau de oameni şi macadamul uruia de trăsuri. Şi mulţi militari germani de care mă feream înfricoşat să nu întâlnesc cumva vreun strajameşter dintre aceia cari mă văzuseră azi. De altfel, îmi închipuiam şi eram convins că toată poliţia e alarmată şi aruncată pe urmele mele...

Ca să ajung în apartamentul dorit, trebuia să trec

printr-un gang, printr-o curte şi să urc o scară strâmtă. Cum să mă arunc eu în primejdia aceasta? În gang, în curte, pe scară poate mă aşteaptă... şi pot fi prins ca un şoarece...

Atunci toate ar fi fost în zadar...

Mă apropiai pe cellalt trotuar, să văd dacă nu e ceva suspect pe-afară. În faţa casei stăteau câţiva inşi în uniforme.

„Uite-i!" îmi zisei întorcându-mă repede.

Vreun ceas m-am învârtit prinprejurul casei şi pe urmă m-am hotărât să mai aştept, să mă mai plimb... Am ieşit în strada Popa Tatu. Îmi era uscat gâtul de sete şi de foame. De-abia mă ţineam pe picioare. Am dat buzna într-un birt sărăcuţ şi puţin luminos...

Acuma mă gândii să fac un ocol prin str. Sectorului, să ies pe dincolo în apropierea casei... Pe la mijlocul drumului însă zări un soldat cu armă.

— Au pus sentinele prinprejur!

M-am mai frământat vreun ceas... Nu mai puteam. Trebuie să pun capăt, orice ar fi.

Mă dusei drept spre poartă. Într-o fereastră o doamnă lua aer.

— Aici stă d-na Demetrescu? întrebai cu gândul să aflu dacă n-o fi cineva ascuns prin gang şi să am vreme s-o tulesc într-un caz de nevoie.

— Da, da, aici... în curte... la etaj...

Intrai în gang. Întâlnii o servitoare. Frica îmi puse în gură altă întrebare, şi răspunsul fu liniştitor:

— Aici stă şi e chiar acasă... A venit adineaori împreună cu un domn tinerel...

„E vreun agent secret, fără îndoială", mă gândii. 10 Servitoarea însă strigă:

— Madam Demetrescu!... Te caută un domn!...

— Să poftească, să poftească!...

Nu e nicio primejdie, slavă Domnului! Altfel nu m-ar fi chemat cu atâta seninătate.

Urcai scara, bâjbâind prin întunericul năbuşitor…

2

Domnul cel tinerel era chiar cumnatul meu. Ne-am înduioşat puţin până ce le-am spus cum am luat-o la picior.

— Dar ce este acasă? zisei eu cu nerăbdare. Ce s-a întâmplat? Ce-au făcut?.;.

Soacră-mea a luat cuvântul:

— Am fost acolo şi am văzut tot… Tina, îndată 25 ce a văzut că nu vii la masă, a bănuit că trebuie să fi păţit ceva. Era însă desperată că nu ştia nici măcar de unde să-ţi ia urma… A umblat toată după-amiaza pretutindeni să-ţi găsească urma, şi degeaba… Tocmai spre seară a venit acasă, plânsă, nenorocită. Ne sfătuiam ce-ar fi de făcut să aflăm cel puţin unde eşti, când ne pomenim cu un militar. „Aici şade d-nul Eunceanu?” „Aici.” „Unde-i?” „Nu-i acasă. N-a venit toată ziua… Chiar suntem moarte de grije ce-o fi păţit”… „Prost borbat, borbat la d-ta… Mâine trebuia să meargă la Ungaria. Vream să duc pe el la alt birău. Până întors spatele, el fugit… Mare prost!” Vorbea foarte rău româneşte şi înjura într-una pe ungureşte. S-a aşezat în poartă, cu revolverul în mână, să nu iasă nimeni din curte. Peste vreo jumătate de ceas au mai picat doi ca dânsul. Alte întrebări şi înjurături ungureşti… Acuma nouă ni-e era frică să nu faci tu greşeala să vii acasă, să te prindă… Atunci iată că vine Lazăr de la magazinul Pietraru. Numaidecât ungurii l-au declarat arestat şi pe el. Totuşi, a izbutit să şoptească Tinei cum că vii să dormi aici… Tina fusese deşteaptă de spusese că n-are nicio rudă în Bucureşti. De mine le-a spus că sunt o cucoană străină venită în vizită la chiriaşii

de sus... Asta a fost norocul. M-am îmbrăcat, mi-am pus voalul pe obraji şi am ieşit în curte. Ungurii m-au lăsat fără să mă oprească... Ne-am sfătuit, însă, cu Tina că nu e bine să rămâi tu aici. De unde ştii că nu află ei de pe la vecini, sau cine ştie cum, că aici stă un cumnat de-al tău? Aici te ia ca din oală... M-am gândit deci să dormi aici noaptea asta, iar mâine să te duci la Irina Pacu. Ştii unde stă? Pe la Obor. Irina ţine la voi, şi acolo poţi sta cât îţi place, că n-au cum să-ţi dea de urmă. Trebuie să aştepţi să se mai potolească puţin doldora asta şi pe urmă să pleci spre Moldova, cu socoteală, să nu pună iar mâna pe tine...

Cumnatul se hotărî să mai treacă o dată pe la mine pe-acasă, să vază ce mai este acolo.

Era miezul nopţii. I-am aşteptat întoarcerea: într-o tremurare.

— Sunt trei unguri în curte... Stau jos pe scaune, cu revolverele gata... Tina şade în faţa lor şi plânge...

3

Irina Pacu mă primi cu însufleţire. Eram erou în ochii ei şi se simţea întrucâtva eroină şi ea fiindcă avea prilejul să mă tăinuiască şi să-mi înlesnească scăparea. Bărbatul ei era în Moldova, ofiţer. Aştepta zilnic să sosească cu demobilizaţii. O sfială foarte uşoară şi trecătoare părea că o nelinişteşte puţin: să nu zică lumea ceva că găzduieşte un bărbat străin...

Chiar în după-amiaza aceea a făcut legătură cu nevastă-mea printr-o prietenă de-a ei. Astfel am aflat că austriacii au stat toată noaptea în curte să mă aştepte, că doi agenţi civili urmăresc pe Tina pas cu pas, că să mă feresc grozav, deoarece s-au mobilizat toţi spionii

împotriva mea şi că să caut să plec din Bucureşti cât mai grabnic…

Seara au venit mosafiri la Irina Pacu. Am fost prezentat în culorile cele mai strălucitoare: eroul, victima, martirul… Toţi dădură năvală să-mi fie de ajutor, fiecare voia să contribuie cu câte ceva la salvarea unuia d-ai noştri. Erau micile posibilităţi de a-şi exprima oamenii dragostea de ţară… Era o fericire pe vremea aceea să poţi face ceva prin care să zădărniceşti o violenţă a duşmanului…

În noaptea aceasta a trebuit să dorm la surorile Mihăilescu, nişte fiinţe nespus de blânde şi delicate.

De altfel, stabilisem că nicăieri nu voi sta mai mult de-o zi, ca să nu se întâmple să mă vândă cineva…

Totuşi, la Irina Pacu petrecui două zile, căci acuma era vorba să plec repede. Ea alerga în toate părţile să-mi găsească vreun prieten la Focşani, care să-mi înlesnească trecerea prin cordonul de la Mărăşeşti, să-mi adune mijloacele de călătorie…

Vineri eram hotărât să pornesc a doua zi. Aveam să merg cu trăsura la Chitila, să iau trenul până la Buzău, apoi să-mi urmez calea iarăşi cu căruţa…

Tocmisem un birjar să vină la patru dimineaţa. L-am aşteptat zadarnic. N-a venit. Birjarii s-au boierit rău în război…

Atunci mi-am mutat cartierul la un profesor al Conservatorului, pe urmă la o cucoană pe lângă strada Buzeşti, pe urmă înapoi la profesorul de la Conservator.

Acolo m-a găsit pictorul Manole Stelian, un suflet cald, impresionabil, de artist adevărat, ascunzând sub o înfăţişare glumeaţă o inimă plăpândă. I se umplură ochii de lacrămi când mă văzu prăpădit, istovit de chinuri şi frământări.

— Cred că ar fi mai bine şi mai cuminte să vii la mine să stai până-ţi facem rost bun de plecare, îmi zise dânsul. Ştii că eu sunt directorul Muzeului Modern, cu subterane, odăiţe, ascunzători, ieşiri nenumărate… Acuma, vara,

muzeul e închis. Poţi sta deci nesupărat, ziua în muzeu, să citeşti, să te distrezi; noaptea dormi la mine... N-are să te ştie nimeni. Am un servitor credincios, pe care-l putem iniţia. Încolo, nici copiii mei n-au să bănuiască nimic...

4

A doua seară dormeam la Stelian. Într-adevăr, acolo mă simţeam în siguranţă. Apoi cu Stelian puteam întocmi un plan de călătorie bine chibzuit... în orice caz, aveam un sprijin. Nu mai eram singur...

Socoteam că e bine c-am mai întârziat plecarea. Dacă mă aventuram sâmbătă, poate că-mi frângeam gâtul, căci în gara Chitila se află veşnic agenţi trimişi de poliţia din Bucureşti...

Ca să zăpăcim de tot pe urmăritori, ne înţeleserăm să trimit o scrisoare unui prieten de la Iaşi în care să-i spun ce-am păţit şi să-l rog să dea de-acolo un anunţ mare pentru *Gazeta Bucureştilor:* „Am sosit cu bine în Moldova”... Ungurii vor vedea, vor înţelege că le-am scăpat din gheare şi vor slăbi urmărirea, iar eu voi putea pleca mai liniştit... Făcui o ciornă de scrisoare... Dar pe urmă părăsirăm ideea aceasta. Scrisoarea poate ajunge în mâini străine, şi atunci mi se compromit toate năzuinţele...

Cinci zile am stat în muzeu... Citind, plictisindu-mă, făurind planuri peste planuri... încercai chiar să scriu ceva. Începui o poveste pentru copii... Nu mergea. Mi-era peste putinţă să-mi adun gândurile... Păstram încă în buzunar câteva fraze zmângălite şi ciorna scrisorii, printre alte file albe... Cine ştie? Poate că totuşi voi izbuti să înjgheb ceva...

5

Trecuse zece zile de când fugisem şi stăteam ascuns. Începusem să-mi pierd răbdarea şi încrederea. Viaţa aceasta, veşnic cu spaima în spinare că, printr-o vorbă scăpată sau printr-o imprudenţă, s-ar putea să fiu descoperit înainte de-a porni baremi spre pământul libertăţii, mă cărunţea. Să plec, să plec! Atâta mai visam.

Joi după amiazi, Stelian veni în muzeu întovărăşit de un avocat tânăr, mărunt, veşnic cu un zâmbet pe buze. Era Camil Popescu.

— Uite salvatorul! strigă Stelian.

— Cu toate că eşti un burghez încăpăţânat, noi, proletarii, te vom strecura dincolo, adăogă avocatul râzând.

Camil Popescu era socialist.

Veneau cu planul întocmit gata. Socialişti avem în toate oraşele. Sub scutul lor trebuie să călătoresc şi să mă strecor în Moldova. Sunt oameni de inimă, discreţi, săritori. Dacă nici ei nu mă vor scăpa, atunci înseamnă că n-am noroc şi nu-mi mai rămâne decât să mă supun orbeşte soartei.

Voi pleca din Bucureşti cu un căruţaş „socialist” până la Ploeşti. Voi fi înarmat cu scrisori de recomandaţie pentru toate oraşele. Tovarăşii vor face tot ce se poate... Mâine dimineaţă va veni căruţaşul să luăm înţelegere în privinţa plecării de-aici...

Căruţaşul se chema Grofu, un om foarte oacheş şi mustăcios. Hotărâsem să pornim noaptea, ca să ajungem la Ploeşti devreme...

Urmărirea nevestei mele, cel puţin pe faţă, încetase. Era însă foarte probabil că tot îi mai supravegheau mişcările... Când a auzit Tina că plec, şi-a pus în gând să

vie să mă vază. A născocit o întreagă ţesătură de şiretenii ca să i se piardă urma. A luat o trăsură şi s-a dus tocmai în Dealul Spirei, unde s-a încurcat prin câteva străzi. Pe urmă s-a urcat în tramvai şi a mers până la gară. În casa unor prieteni s-a îmbrăcat în ţigancă şi a pornit pe jos, în papuci, spre reşedinţa mea, cu o geantă la umăr. Îşi înnegrise şi obrajii, aşa încât d-na Stelian, văzând-o, era cât p-aci să cheme servitorul s-o gonească.

După douăsprezece zile îngrozitoare, revedeam întâia oară pe Tina. Grija şi emoţiile o slăbiseră, iar ochii îi erau arşi de lacrămile vărsate. Câte a trebuit să îndure biata femeie din pricina mea! Strajameşterii unguri, furioşi, s-au ţinut o săptămână încheiată pe urmele ei. Veneau în miez de noapte, cu revolverele întinse, o sculau din pat, mă căutau cu luminarea, prin toate ungherele... Îi puneau arma în piept să le spună unde sunt, căci ea nu se poate să nu ştie. Voiau s-o convingă că sunt bărbat rău, fiindcă am fugit lăsând-o în mizerie cu copiii, şi o sfătuiau că, de s-ar întâmpla să vin, să alerge, îndată, la dânşii să-i înştiinţeze, căci va primi câte două sute de lei pe fiecare lună de la consulatul lor... Şi, între ei, se îndemnau să mă împuşte fără nicio vorbă, de m-ar găsi, şi să raporteze pe urmă că m-am împotrivit... Sărmana Tina trebuia să asculte, să înghită şi să plângă... Apoi noi încercări, cu agenţi civili... Ba din partea cutărui prietin, ba din partea cutăruia cunoscut venea ştafeta grabnică să întrebe în taină unde sunt, căci s-a găsit un mijloc sigur de-a mă trece în Moldova... Toate vicleniile poliţieneşti erau mobilizate împotriva nervilor unei slabe femei...

Acuma, printre lacrămile revederii, tremura o mulţumire adâncă. Va mai suferi până ce va afla că am ajuns cu bine la liman, dar liniştea e pe drum, se apropie...

— Îndată ce vei fi trecut, să telegrafiezi, sub alt nume, să nu se întâmple să te ridice şi de-acolo!... Vezi bine că nimeni nu-ţi poate da nicio mână de ajutor... Fii prudent!

... Nu risca!... Nu te gândi la noi!... Dacă se va putea, vom veni şi noi după tine... Numai tu să fii acuma la adăpost, să scapi din primejdia aceasta...

Îşi stăpânea lacrămile, voia să mă încurajeze şi în cele din urmă se porni pe un plâns cu hohote. O chinuiau presimţirile, când bune, când rele... Era îndeosebi nenorocită că nu-mi procurasem, pentru orice eventualitate, un bilet de identitate străin... De-abia am izbutit să o conving că, dac-ar fi să mă oprească undeva, apoi un act mincinos n-ar face decât să-mi îngreuneze soarta...

Noaptea, târziu, m-am dus cu Stelian la Grofu, în fundul unei mahalale. Căruţa era în faţa casei. Toţi dormeau. M-am trântit şi eu în fân. Mai aveam vreo două ceasuri până la plecare. Ar fi bine să mă odihnesc puţin. Cine ştie ce mă aşteaptă mâine-poimâine?

Stăteam întins cu faţa în sus în căruţă. Auzeam sforăitul Grofului, care dormea în curte, pe jos. Din grajd pătrundea ronţăitul calului, când grăbit, când leneş. Ici-colea, câte-un hămăit de câine fricos; stăpânirea duşmană îi îngrozise; nici câinii nu mai îndrăzneau să latre în voie... Cerul era vânăt-închis, curat şi ciuruit de sclipirea stelelor...

Mi se volburau în minte crâmpeie de gânduri răzleţe, iar inima-mi era plină de speranţe şi de temeri. Sorbeam stelele din ochi, de care nu voia să se apropie somnul...

Niciodată nu mi s-a lămurit mai adânc sentimentul libertăţii ca în clipele acelea petrecute în tremurarea necunoscutului ce mă pândea în vârful unei căruţe cu fân... Cerul înstelat mi se părea mai mândru ca totdeauna, înfăţişându-mi largul nesfârşit al lumii peste care totuşi omul e stăpân... Şi mie vor să-mi răpească toată lumea aceasta, pe mine vor să mă silească să îndrăgesc ceea ce mi-e urât şi să urăsc ceea ce mi-e drag... Strângeam pumnii, ca şi când aş fi vrut să mă apăr

cu orice preţ împotriva celor ce vor să mă încătuşeze…

Grofu de-abia se urni din culcuş. El nu părea grăbit de loc, şi nici mişcat. Mocoşi vreun ceas până unse căruţa, până înhămă calul, până drese o roată, până-şi găsi biciul… Degeaba îl zoream; nu ieşea dintr-ale lui… Apoi, când să pornim, se luă la harţă cu nevastă-sa şi trebui să-i ascult mai bine de-un sfert de oră cum îşi aruncă în şoaptă, ca să nu scoale vecinii, sudălmile cele mai alese. În sfârşit, sesăturară amândoi, şi Grofu îşi scuipă în palmă, învârti biciul şi bufni, îndemnându-şi calul:

— Hai, Lăstune!… Hi!…

GOANA

1

Calul mergea la pas, oricât îl îndemna Grofu, mai cu vorba, mai cu biciul.

— E orb de amândoi ochii, îmi spuse căruţaşul, de-aceea nu aleargă. Altminteri însă e un cal prea bun. Mai ales la povară duce cât doi…

Când s-a luminat de ziuă am văzut că mârţoaga avea şoldurile strâmbe şi coastele rupte,

— Numai de nu ne-am împotmoli pe drum cu armăsarul d-tale… zisei cam îngrijat.

— Lasă, domnule, îmi iau toată răspunderea, murmură omul puţin ruşinat.

Dimineaţa ne-a bătut o răpăială de ploaie de vară, care ne-a pătruns până la piele. Pe urmă însă a început să ardă soarele şi să se încingă o bujală ca în cuptor…

Am poposit de vreo şase ori, am mers mai mult pe jos decât în căruţă, dar spre seară am ajuns în Ploeşti.

— Bine că ne văzurăm aci! îmi mărturisi Grofu, clipind şiret. Tare mi-a fost frică să nu crape mârţoaga pe drum… De, spun drept, atâta cale n-am mai făcut niciodată…

Am tras la un han, Grofu mi-a luat geanta şi am pornit îndată să căutăm pe Ghedeneanu-Jalea, care avea să-mi facă vânt mai departe. Îl găsirăm, dar parcă într-un ceas

rău. Citi scrisoarea mea, încreţi fruntea, bâlbâi ceva încurcat şi, în sfârşit, îmi spuse că nu poate face nimic, că nu cunoaşte pe nimeni care m-ar putea servi, că-i pare bine de cunoştinţă şi m-ar găzdui la dânsul, dar are mosafiri... Cu tovarăşul Grofu nici nu dădu mâna, încât acesta se simţi adânc jicnit.

— Haidem, tovarăşe, îmi şopti. Lasă, că ne descurcăm noi mai bine singuri...

Afară, apoi îmi spuse dispreţuitor că Ghedeneanu-Jalea e un mormoloc fără voinţă şi că e însurat cu o nemţoaică. Păcat că ne-am pierdut vremea cu dânsul.

— Dar cum rămân eu acuma?

— Răbdare şi sânge rece, mă mângâie Grofu. Deocamdată mergem la han, mâncăm, şi pe urmă, lasă pe mine! Să-mi zici mie cuţu dacă nu eşti mâine la Buzău! ...

Am dormit la han. Nu prea împărtăşeam încrederea tovarăşului şi mai ales mi se părea semn rău că din prima zi se încurcă socotelile.

— Uite cum facem, zise Grofu a doua zi dimineaţa. D-ta vrei să ajungi la Buzău teafăr, nu-i aşa? Ei, eu zic că drumul drept e cel mai bun. Vii cu mine frumuşel la gară, îţi scot eu bilet, să nu se întâmple să fie vreun spion, şi te pun în tren. Pot să-ţi dau în scris că nimeni n-are să te supere... La Buzău, apoi, ai de-a face cu un tovarăş care mai bine moare decât să nu te servească...

În gară era o îmbulzeală cumplită. Grofu se zbătea ca un balaur în faţa ghişeului.

— Iute, iute, să nu plece trenul! mă zori când se văzu cu biletul în mână.

Pe linia întâi un şir lung de vagoane pline de soldaţi. Grofu se repezi la o uşă.

— Militar! Militar! răcniră câţiva de la geamuri.

— Arde-v-ar focul! murmură căruţaşul cătrănit.

Trenul de Buzău era gata de plecare. Grofu îmi aruncă geanta într-un compartiment plin-plinuţ.

— Aşa-i că nu te-a mâncat nimeni? şopti dânsul zâmbind cu bunătate. De-acu mergi sănătos! Noroc şi izbândă!

Îi strânsei mâna. Rămase pe peron cu ochii la mine, nişte ochi cuminţi şi blânzi. Trenul se urni gâfâind. Grofu mai zise ceva, dar nu-l mai auzii. Îi zâmbeam însă cu o tresărire de inimă. Aici lăsam un suflet cald. Cine ştie ce mă aşteaptă mai încolo?

2

N-aveam adresa omului de încredere de la Buzău. Trebuia să colind o serie de cafenele şi restaurante, să întreb de Boiangiu... într-o cârciumă cu biliard îi aflai urma. Patronul era socialist, muşteriii socialişti şi, firește, toţi cunoşteau pe socialistul Boiangiu.

— Trebuie să pice îndată, îmi zise cârciumarul frecându-şi mâinile. Până atunci luaţi loc... Cu ce vă putem servi?

Toată lumea mă cântărea cu coada ochiului. Socialiştii români sunt foarte bănuitori şi au oroare de străini, fiindcă în fiecare se poate ascunde vreun spion de-al poliţiei, iar poliţia li-e urâtă foc, şi poate cu temei...

Boiangiu se nemeri tocmai să întârzie. Era un om voinic, cu urme de vărsat pe faţă, cu o mustaţă bălaie bărbătească şi cu nişte ochi albaştri dulci, plini de căldură şi de bunătate. Purta cravata roşie obligatorie. Toţi îl iubeau, căci îl primiră cu însufleţirea ce întâmpină de obicei pe omul simpatic.

— Să trăieşti, nene Boiangiule... Ai întârziat, Boiangiule... Uite, te aşteaptă un domn!...

— Pe mine? făcu dânsul rotindu-şi ochii prin odaie.

Când mă zări, se apropie simplu, întrebător:

— Mă aşteptaţi pe mine?

— Da, am o scrisoare pentru d-ta…

— De la cine?

— Poftim şi vezi… Explicaţiile ţi le voi da pe urmă…

Se aşează la masa mea, îşi scoase pălăria şi citi scrisoarea cu mare luare-aminte de vreo două ori.

— De la tovarăşul Camil Popescu din Bucureşti, murmură dânsul. Sunteţi socialist?

— Nu. Sunt numai fugar.

— Tocmai, căci nu-mi aduc aminte să vă fi văzut pe la club… Dar, mă rog, spuneţi-mi ce doriţi!…

Ascultă fără să mă întrerupă. Pe urmă tăcu, mă privi drept în ochi.

— Vom trece împreună, zise deodată hotărât. Acuma mă duc să-mi aşez una-alta. Până atunci d-ta poţi să te odihneşti niţel. Hangiul o să-ţi dea o cameră. Mâine seară suntem la Iaşi…

Vorbi ceva cu cârciumarul, dădu câteva ordine unor tovarăşi mai tineri, cari pierdeau vremea în jurul biliardului, şi apoi plecă grăbit.

Îmi sălta inima. Omul acesta mă umplea de încredere. Simţeam că-şi pune tot sufletul în joc, că astfel trebuie să izbutim…

Eram totuşi nerăbdător. Stăteam pe spini. Cum să mă odihnesc? Întâi să mă văd dincolo, pe urmă odihna…

Pe la vreo cinci după amiazi, Boiangiu veni cu un geamantănaş în mână.

— Gata! zise dânsul. Plecăm…

— Dar cum?

— Cu trenul…

— Dar…

— Lasă… Lasă cum zic eu!

Îmi luai geanta şi ne îndreptarăm spre gară. Călătoria cu trenul mă înspăimânta. Doar tocmai de tren mă feream, unde lesne se putea să întâlnesc vreo mutră nepoftită care să mă nenorocească. Crezusem că vom

merge cu căruţa până la Focşani. Aşa-mi închipuisem eu... Dar acuma eram în stăpânirea lui Boiangiu... Trebuia să-l urmez...

— D-ta stai aici, să nu ne fure geamantanele, până scot biletele, îmi şopti tovarăşul.

Începuse să mă zgâlţâie frica. Aşteptarea în furnicarul de oameni era pentru mine primejdioasă. De-abia în vagon m-am mai mulcomit.

— Până unde mergem?

— Lasă... pe urmă! făcu Boiangiu.

3

Nu pricepeam ce vrea tovarăşul. Aveam bilete numai până la Râmnicul-Sărat. De altfel, numai până acolo puteai merge fără o autorizaţie specială. În Râmnic însă stăpâneau austriacii. Cum mă duc eu chiar în mijlocul lor? E o nebunie. Şi Boiangiu tace mereu, fumează şi se gândeşte. Ce-o fi vrând?... încercam să-l descos. Degeaba.

— Pe urmă, pe urmă! îmi zicea muşcându-şi buzele.

Controlorul era un soldat german, bătrânatec, spân, cu ochi de veveriţă. Ne-a perforat biletele măsurându-ne bine, dar n-a zis nimic.

Pe urmă, văzui pe Boiangiu stând la sfat cu un frânar român, care întovărăşea pe controlorul neamţ.

După câteva staţii râmaserăm singuri în compartiment. Frânarul veni şi şopti:

— I-am spus, nene Boiangiule... Se face!

Atunci Boiangiu mă lămuri. Dăm câte-un pol controlorului german şi mergem tihniţi până la Focşani. Frânarul a fost mijlocitorul. Mai sunt vreo doisprezece clienţi într-alt vagon ca şi. Noi. Neamţul face o daraveră

bună şi noi asemenea.

Peste vreun sfert de oră controlorul veni, se aşează pe bancă, mormăi ceva. Îi întinserăm banii. Îi vârî în buzunar, mai mormăi ceva şi trecu spre alt vagon.

— Ei, vezi? zise Boiangiu. S-a învăţat şi neamţul... Ce nu face bacşişul!

Dincolo de Râmnic veni iar frânarul. Trebuia să ne înţelegem cum vom ieşi din gara Focşani, care era păzită de soldaţi, ca să nu poată trece nimeni fără biletele speciale cuvenite. Frânarul se însărcină să ne scoată el prin dos, fireşte, în schimbul unui bacşiş, cu toate că era prieten cu Boiangiu.

— Păcat că nu mergem noi până la Mărăşeşti, că v-am trece dincolo ca părerea... suspină dânsul la sfârşit.

Vorba aceasta întărită pe Boiangiu.

— Adică de ce nu ne-ar trece cel care vine cu trenul din urma noastră?

— Vă trece sigur, zise frânarul. Numai să vă puteţi urca la Focşani, c-acolo-i mai greu din pricina nemţilor. Altfel, treceţi sigur... Toţi controlorii nemţi fac afaceri d-astea. Au trecut aşa sute de oameni şi încolo şi încoace.

Se sfătuiră dânşii multă vreme: cum să facem, cum să dregem, să ne vedem chiar noaptea aceasta în Moldova.

— Eu zic să vă daţi jos dincoace de Focşani, la o gară mai mică. Neamţul meu e prieten cu şefii de gară. Dânsul o să pună vorbă pentru d-voastră, iar şeful gării o să vă dea în primirea controlorului de la acceleratul care vine în urmă... Ia staţi niţel, să vorbesc eu cu neamţul!...

În curând se întoarseră amândoi.

— Bun, bun, bâlbâi controlorul. Io spun... şef de gară...

S-a şi hotărât. Ne dăm jos la Copăceni şi aşteptăm acceleratul.

— Aşa, domnule, respiră Boiangiu. Ce-i în mână nu-i minciună! Ce să ne mai trambalăm prin Focşani, când mâine putem fi la Iaşi? Ne mai costă câte-un pol, şi am scăpat uşor şi fără bătaie de cap...

Se înnoptase. Tovarăşul fuma ca un turc, ţigară după ţigară. În întunerec lumina roşcată a ţigării îi dezvălea uneori faţa, care parcă mă îndemna mereu să am toată încrederea. Şi aveam chiar multă nevoie de un îndemn. Prea se precipitau lucrurile, prea ne legam soarta de toanele cutărui controlor necunoscut... în sufletul meu credeam că ar fi fost mai bine să ne strecurăm cu mai multă băgare de seamă, cu mai puţină îndrăzneală... Dar Boiangiu, prin siguranţa şi tăcerea lui, mă stăpânea. Energia e cuceritoare...

4

Controlorul sări jos cel dintâi la Copăceni şi vorbi ceva cu şeful gării, arătându-ne pe noi. Şeful zâmbi, dădu din cap de mai multe ori... Apoi trenul dispăru... Nu ştiu de ce mă întristai când râmaserăm pe peron singuri.

Dar şeful era foarte amabil. Ne aduse o lampă în săliţa de aşteptare şi ne spuse să fim liniştiţi, că acceleratul vine peste vreo două ceasuri...

Acum ne întrebam dacă controlorul va fi explicat bine şefului ce vrem. Căci altminteri ne-am încurca urât... Ne învoirăm să oferim şi şefului un pol ca să-l câştigăm definitiv.

Primi, zâmbind, banii.

— N-aveţi nicio grije... Se aranjează, zise dânsul cu mândrie.

Trecuse miezul nopţii când sosi trenul. Şeful spuse câteva cuvinte controlorului şi apoi ne arătă să ne urcăm în vagon.

— Ei, acu ce zici? triumfă Boiangiu. Aşa-i că suntem în Moldova?

N-apucă să isprăvească vorba, când controlorul veni

însoţit tot de un frânar român care cunoştea pe Boiangiu. Neamţul acesta era îndesat, roşcovan, cu o faţă sperioasă. Ne ceru permisul de trecere.

— N-avem, îi răspunsei eu trăgând cu ochiul.

Se făcu că nu bagă de seamă şi ne ceru biletele.

— N-avem, repetai eu încercând să-i pun în mână doi poli. Tocmai de-aceea vorbisem cu şeful de gară să-ţi spună că…

— Da, dar nu mi-a spus aşa, făcu dânsul încurcat. Nu se poate fără bilet…

— Desigur. Dar dacă vrei d-ta, se poate, îi zisei cu o nouă sforţare de a-i da banii.

Îi era frică şi nu îndrăznea să primească.

— Eu nu pot, murmură foarte zăpăcit. Dacă vă prinde, cad eu în belea… Fără permis nu merge…

Boiangiu explica ceva frânarului, care-mi făcea semne desperate să n-am grije, că se învoieşte el cu neamţul. Până nu primea însă controlorul paralele, cum să n-am grije? De aceeaşi părere trebuie să fi fost şi Boiangiu, căci deodată se întoarse către german şi-i zise:

— Atunci n-ar fi mai bine să ne dăm jos la Focşani?

Controlorul asudase de zăpăceală. Banii îl ademeneau, dar şi frica îl ameninţa şi nu-l lăsa să se hotărască.

— Nu-i nevoie să vă daţi jos, zise el clătinând din cap. Acuma, că sunteţi aici, puteţi merge până la Mărăşeşti, şi acolo vom mai vedea…

Vrui să stăruiesc să ne coborâm, dar Boiangiu mă trase de mânecă şi-mi şopti repede:

— Taci, că se face!

Neamţul tot se mai perpelea. Se uita la noi, se scărpina la ceafă.

— Dar să nu staţi aici. Ăsta-i vagon special, cu prea multă lumină… Poate să vie cineva… Mai bine în clasa a treia… Sunt goale şi întunecoase…

— Foarte bine zice dumnealui, sări Boiangiu. Lasă, domnule, că la Focşani trecem în clasa a treia…

5

Trenul alerga în bezna nopţii ca un balaur furios. Eram singuri într-un vagon uriaş, fără o licărire de lumină. Tăceam amândoi. Aşteptam. Şi cu cât ne depărtam, cu atât ne zvârcoleam mai mult pe bărcile, goale.

— Trebuie să ne dăm jos la Putna-Seacă, zisei eu deodată, cu toate că ştiam că între Focşani şi Mărăşeşti trenul nu se opreşte.

— Taci, că acuşi pică neamţul, mormăi Boiangiu, dar fără obişnuita-i încredere în glas.

Aprindeam mereu chibrituri să mă uit la ceas: mai sunt patruzeci de minute, treizeci şi cinci, douăzeci, un sfert...

— Ai să vezi c-o păţim, făcui eu iarăşi, încercând să zâmbesc amar.

— Aşi!... Curaj!... Nu lasă neamţul doi poli, se încuraja Boiangiu.

Dar nu se arăta nici barem frânarul român.

Cinci minute...

Şi nu venea nimeni...

— Vezi? zisei îngrozit de-a binelea. Acuma ce ne facem?

— Trebuie să vie, că doar am vorbit cu dânşii... N-avea frică!

Scosei capul pe geam. Se vedeau lumini electrice. Soseam...

— Mărăşeşti! auzirăm un glas străin, prelung şi parcă duşmănos.

Vagonul nostru era la coadă şi rămăsese mai în întunerec.

— Haidem să ne coborâm, murmurai spăimântat, pipăindu-mi geanta. Poate că izbutim să ne strecurăm şi

noi prin mulţime...

— Stai jos! porunci Boiangiu. Trebuie să vie acuma... Să nu ne pripim!

Mă aşezai iar pe bancă. În vagon parcă se împânzise o groază ucigătoare. Se scurseră câteva minute. De pe peron venea zgomotul somnoros de voci amestecate, de paşi grăbiţi, de strigăte scurte. Apoi deodată nişte paşi grei care se apropiau.

— Vine controlorul, şopti Boiangiu triumfător.

Uşile vagonului se deschideau pe rând, iar un glas aspru, străin duhnea când mai scurt, când mai prelung, dar mereu ameninţător:

— Mărăşeşti!

Ne urnirăm brusc amândoi... Era un soldat german înalt, care controla vagoanele.

— Ah, am sosit! strigai eu, ca şi când ne-ar fi deşteptat din somn. Haidem, Boiangiule, c-am sosit!

Coborârăm şi pornirăm grăbiţi spre peron. N-apucarăm însă să facem nici zece paşi, când din urmă neamţul strigă parcă şi-ar fi adus aminte brusc de ceva:

— Biletele!... He, he! Biletele!...

Ne făcurăm a nu auzi şi mai merserăm puţin. Dar soldatul alergă după noi strigând într-una:

— Biletele!... Unde sunt biletele dvs.?

— Ce bilete, domnule? zisei eu supărat. Ia mai lasă-ne-n pace!...

— Imediat să-mi arătaţi biletele, aţi înţeles?

— Sunt la controlor, domnule...

Iar pornirăm... Neamţul însă se ţinea acuma scai de noi.

— Cum la controlor?... Vreau să văd biletele!... Poftim încoace, poftim!

Nu se mai lăsă de noi până nu ne duse la subofiţerul care controla permisele de trecere.

— Domnii aceştia n-au bilete! raportă soldatul, foarte mulţumit că ne-a prins.

— Acuma n-am vreme... Treceţi colo, zise scurt subofiţerul, arătându-ne un colţ, în odăiţa unde se înregistrau permisele. Vom vedea mai târziu ce-i cu d-voastră!...

Era un bărbat voinic, cu o înfăţişare închisă, bănuitoare. Îşi văzu de slujbă tacticos, aruncându-ne doar în răstimpuri priviri piezişe. Noi stăteam încremeniţi, uitându-ne la fericiţii care se vălmăşeau să scape mai repede de formalităţile plictisitoare. Nu mai îndrăzneam nici să vorbim. De-abia din când în când îmi zvârleam ochii la Boiangiu, care îşi rodea furios şi abătut mustăţile.

Un maior român intră repede, dând deoparte pe subofiţerul german ce stătea în uşă. Era curier.

— Domnule maior, îi zisei, oprindu-l desperat. Uite, ne-au oprit aici ăştia, fiindcă n-avem permise... Te rog, intervino d-ta să ne lase să trecem!... Poate, că d-ta...

— Îmi pare rău, răspunse încurcat maiorul. N-am nicio putere... Aş face-o altfel cu dragă inimă...

Îmbulzeala se potoli încetul cu încetul. O femeie bătrână, cu vreo şapte legături cât ea de mari, fu cea din urmă...

— Ei, ce-i cu d-voastră?... Unde vă sunt biletele? ne întrebă atunci subofiţerul frecându-şi mâinele.

— Uite ce este, domnule, răspunse Boiangiu. N-avem bilete. Am venit crezând că se poate plăti şi aici costul... Suntem nişte bieţi demobilizaţi, nevestele ne-au rămas în Moldova şi vrem să ne ducem să le luăm... Vai de capul nostru...

Subofiţerul ne cântări lung din ochi, chemă pe conducătorul trenului, pe care-l dojeni că nu ne-a arestat imediat, şi ne trimise cu un soldat să plătim la casă preţul biletelor, întreit... Ghişeul era tocmai lângă cordonul de soldaţi români. De-atâta vreme nu mai văzusem dorobanţi, şi azi?... Ce-ar fi oare să mă arunc deodată dincolo de cordon, pe teritoriul românesc?... Când sunt la un pas de mântuire, mă prăvălesc iar în prăpastie?... E

îngrozitor!…

Odaia în care se făcea controlul bagajelor era acuma pustie. O masă murdară şi un telefon. Uşa ce dădea spre pământul românesc se zăvorise. Un bec electric atârna din tavan, plin de praf.

— Scoateţi tot ce aveţi prin buzunare! ne porunci subofiţerul.

Vreo trei soldaţi ne-au cotrobăit prin gente, în vreme ce subofiţerul ne cerceta cu de-amănuntul toate hârţuliile de prin buzunare.

— Mâine dimineaţă veţi fi trimişi înapoi la Focşani, să vază acolo mai bine ce-i cu d-voastră! murmură neamţul, înapoindu-ne lucrurile. Până atunci, veţi sta într-o baracă…

Dădu ordin unui soldat să ne călăuzească. Toată gara se stinsese. Întunericul apăsa greu. Bâjbâiam şi de-abia ne ţineam pe urma soldatului.

Merserăm peste câmp, prin gropi şi şanţuri, vreo zece minute, până ce dădurăm de o baracă unde furăm primiţi de o sentinelă. Înlăuntru mai erau o grămadă de oameni care dormeau pe duşumele: prizonieri ruşi, ţărani, precupeţi… Vântul se văita prin scândurile barăcii.

Era ora patru, şi sentinela ne spune că trenul spre Focşani pleacă la ora şapte. Încă trei ceasuri! Mă simţeam atât de istovit, parcă aş fi tras la jug. Groaza mă pătrunsese atât de mult, că nici n-o mai simţeam. Numai o nerăbdare mare mă chinuia. De ce trece vremea aşa de anevoie?

Uneori mi se părea un vis urât toată întâmplarea… Va să zică, toate au fost în zadar, toate, toate… îmi venea să-mi smulg părul de necaz că m-am luat după toanele lui Boiangiu. Lui, fireşte, ce-i pasă? Cel mult o să-l amendeze şi să-l trimită acasă… Dar eu, eu? De ce n-am fost eu mai prudent?… Acuma pe mine mă aşteaptă moartea… îmi adusei aminte că citeam în ziarele austriace cum că, începând de la cutare dată, toţi cei ce vor fugi din armată

vor fi judecaţi sumar şi împuşcaţi imediat, spre a se pune capăt dezertărilor... Da, da, îmi aminteam limpede chiar nişte reportaje senzaţionale despre executarea câtorva nenorociţi... Pot eu oare să scap mai ieftin, eu, care trebuie să fiu încondeiat cumplit, de vreme ce fusesem ridicat cu ordine speciale... Şi toate acestea fiindcă m-am luat după capul altuia, în loc să-mi fi urmat planurile mele fără riscuri nefolositoare...

Acuma e de prisos orice părere de rău... Acuma s-a sfârşit... Cel puţin de s-ar isprăvi mai repede... Cât mai repede!

Dar ce greu trece vremea! Un minut... un secol...

Mă plimbam desperat prin baraca întunecoasă, împrejurul meu oamenii dormeau, suspinau prin somn, îşi întindeau oasele... Chiar şi Boiangiu descoperise un scaun fără spetează şi aţipi îndată... Fireşte. El ce pierde?

Dar oare de ce nu s-a mirat de loc subofiţerul când mi-a citit numele? S-ar putea să nu se ştie aici nimic de fuga mea? Sau poate sunt atât de mulţi fugari, încât nici nu-i pot ţine minte pe toţi?... Sau poate poliţia austriacilor n-are legături cu cea germană?... O, atunci înseamnă că norocul...

Copilării!... Iar mă agăţ de speranţe neroade... Iar?

6

La şapte veni un soldat să ne ducă înapoi la gară. Când ieşeam noi din baracă, trenul trecea.

— Acum iar mai aşteptăm... O, Doamne!

Pe peron, un ofiţer german ne privi bănuitor şi schimbă câteva vorbe cu soldatul.

— Să-i păziţi bine, că sunt primejdioşi! strigă ofiţerul, încruntat.

Furăm lăsaţi în odaia de control, singuri. Doar alături se plictisea un militar printre nişte registre unsuroase.

Aşteptarăm vreo două ore, apoi veni un subofiţer care vorbea bine româneşte.

— Cu mine mergeţi la Focşani... Plecăm la nouă, cu trenul de apă...

Boiangiu îmi spuse că trenul de apă e o locomotivă şi un vagon cu butoaie în care se aduce apă de la Focşani.

Trenul de apă însă trecu în goană prin gară tocmai când subofiţerul lipsea. A venit mai târziu şi a făcut gălăgie mare, că asta-i obrăznicie, că trebuia să-l aştepte maşinistul, că el nu permite d-astea... Pe urmă ne-a zis împăciuitor:

— Nu-i nimic... Plecăm la unu cu cellalt tren de apă...

Se împlineau douăzeci şi patru de ore de când nu mâncasem nimic. În minte frământam mereu crâmpeiul de nădejde: ce-ar fi dacă nemţii n-ar şti nimic?... Şi fiindcă nimeni dintre cei de-aci nu-mi făcuse nici măcar o aluzie cât de slabă, speranţa mea se întărea, se umfla... Cine ştie? Poate că Dumnezeu n-are să mă lase!...

Era vorba însă, chiar în cazul acesta, să găsesc o explicaţie plauzibilă: de ce am încercat să trec fără permis? Cine n-are nimic pe conştiinţă poate să ceară voie şi... poate că i se dă... Cel puţin aşa este regula generală... Atunci de ce încercarea clandestină? Ce motiv m-a îndemnat să încerc o trecere neîngăduită?...

îmi chinuiam creierii şi nu găseam nimic. O minciună isteaţă, potrivită m-ar putea scăpa, dacă... Fireşte, dacă nici la Focşani nu vor şti nimic despre pricina cea adevărată care m-a pus pe fugă... Fireşte...

Spre amiazi ne pomenirăm iarăşi cu subofiţerul de azi-noapte, şi mai ursuz.

— Scoateţi încă o dată tot din buzunare! bufni dânsul.

Ne puse apoi să scoatem şi ghetele, să ne dezbrăcăm până la piele. Căută prin toate tiviturile hainelor, prin căptuşeala încălţămintelor... Şi pe urmă adună tot ce

aveam în buzunare şi le puse într-un plic galben. Vrui să protestez, dar mă opri cu un gest:

— Dacă te întovărăşeşti cu asemenea indivizi, suferă şi d-ta urmările! îmi zise aruncând o privire ucigătoare lui Boiangiu.

Va să zică, Boiangiu e vinovatul? Atunci aici într-adevăr nu se ştie nimic despre mine. Trebuia să mă încredinţez mai bine. Întrebai pe militarul din odăiţa de-alături:

— Mă rog, adică de ce ne învinovăţiţi de suntem trataţi cu atâta asprime?

— Apoi dacă nu vă astâmpăraţi şi vă apucaţi de spionaj? mormăi dânsul cu dispreţ. Credeţi că noi suntem proşti?

Îmi păli iar nădejdea. Dacă-i vorba de spionaj, atunci vor face cercetări mai întinse, şi atunci nu se mai poate să nu afle tot... Degeaba mă încânt cu deşertăciuni. Soarta mea e pecetluită. Nu mai e nicio scăpare...

Uşa care dădea în partea românească era zăvorită pe dinăuntru. Mă rezemai cu spatele în dreptul clanţei şi trăsei încet zăvorul. Trebuie să mai încerc o dată să fug, orice s-ar întâmpla. Când va ieşi militarul afară, mă voi strecura binişor pe uşă şi... îi spusei şi lui Boiangiu ce vreau să fac.

— Încearcă, răspunse dânsul, dar bagă de seamă că ai noştri sunt în stare să te dea iar pe mâna nemţilor!... D-ta nu ai avut a face cu laşitatea autorităţilor noastre... E de ajuns să se strâmbe un căprar neamţ la ei, ca să se arunce toţi cu burta la pământ...

Avea dreptate. Când toată ţara e la cheremul lor, cum ar îndrăzni cineva să mă apere făţiş?... Mai bine să mă potolesc. De ce să-mi tai singur toate punţile, când norocul încă nu m-a părăsit?

Trenul de apă plecă iarăşi, şi însoţitorul nostru iar sosi târziu.

— Să-i ia mama dracului! făcu neamţul. Plecăm cu trenul de persoane peste câteva ceasuri... Nu-i nimic...

Peste un ceas, trase în gară un tren nesfârşit, plin de demobilizaţi. Subofiţerul veni gâfâind.

— Mergem chiar acum... Ne căţărăm cum vom putea... Vreau să pot petrece şi eu niţel în oraş, să profit de ocazie...

Mă bucurai ca şi când m-ar fi dus la mântuire. Nimic nu e mai chinuitor ca nesiguranţa.

Ostaşi gorjeni ne-au făcut loc şi nouă. Ne compătimeau. Între dânşii parcă mă simţeam mai bine. Speranţe vagi mi se încuibară iarăşi în suflet.

Trenul se urni scârţâind.

— D-voastră lucraţi împreună cu austriacii? întrebai deodată pe germanul care ne însoţea.

Nu mă mai putusem stăpâni. Voiam să aflu dacă nu nădăjduim zadarnic.

— Noi nu lucrăm cu austriacii, noi poruncim austriacilor, răspunse subofiţerul cu trufie, întinzând gâtul.

Soldaţii demobilizaţi cântau, chiuiau...

Trebui să fac sforţări să nu mă amestec şi eu în bucuria lor...

7

— Staţi puţin, că mai am doi clienţi, ne zise însoţitorul, când coborârăm în gara Focşani, şi se întoarse într-o clipă cu doi turci jigăriţi şi speriaţi, pe care-i dăduse jos dintr-alt vagon. Sunt nişte foşti internaţi şi trebuie să-i predau comenduirei austriace de aici, adăugă subofiţerul. Dar nu vom zăbovi mult. Doar îi dau în primire şi ne urmăm calea...

Asta înseamnă nouă clipe de primejdie.

Cum se nemereşte de trebuie să ne abatem tocmai pe

la austriaci? De-abia îmi înfiripasem nădejdea, şi iată-mă iarăşi în vârtejul ameninţării. Mă uitam cu ură la bieţii turci care veneau în urma^noastră tândălind ca nişte mânji flămânzi...

Intrarăm într-o curte largă. Dintr-o fereastră un strajameşter mustăcios întâmpină prieteneşte pe subofiţerul nostru, care-i întinse nişte hârtii...

— Pe ceilalţi nu-i laşi aici? strigă strajameşterul râzând.

— Nu se poate... Ce-i mai de preţ păstrăm noi, răspunse neamţul nu mai puţin spiritual.

Mi se ridică o piatră de moară de pe inimă când ne văzurăm iar în uliţă.

— Noi mergem la comandatură? întrebai pe subofiţer.

— Nu, nu... Eu vă dau în primire la poliţia politică... Acolo se va hotărî unde vă trimite pe urmă...

Poliţia politică era, fireşte, o numire mai subţire a poliţiei secrete, instalată la întâiul etaj al unei case bătrâneşti. Găsirăm numai doi copişti militari, care de-abia catadicsiră să ne primească. Însoţitorul nostru o şterse îndată, grăbit să tragă o beţie înainte de a se întoarce la slujbă.

Era devreme încă. Trebuia să aşteptăm pe şeful poliţiei, care nu obişnuia să vie decât pe la cinci. Copiştii ne dădură voie să stăm în biroul lor şi chiar să stăm jos pe scaune... Peste câteva minute însă veni un plutonier, se uită urât la noi, întrebă ceva pe un copist şi apoi deodată se răsti:

— Afară, afară! Aici nu ne trebuie asemenea indivizi! Aşteptaţi în coridor!... Asta-i acuma, să vă dăm şi fotoliuri!...

Ieşirăm plouaţi. În coridor găsirăm un civil care fuma pe ascuns, împrăştiind fumul cu mâinile ca să nu se vază. Era tălmaciul, un ovrei slăbuţ, umil, necăjit. Ne descusu: de unde ne-au adus, pentru ce, cum, cine? Părea o fire curioasă. Ne-am plâns de pacostea ce-a dat peste noi şi el ne-a compătimit:

— Ce-are a face... Necazurile-s pentru oameni... Că doar n-aţi omorât pe nimeni, ce Dumnezeu!... O să vă dea o amendă bună, şi gata... De altfel, avem un şef foarte cumsecade... Norocul d-voastră...

Pe urmă ni se plânse şi dânsul cât rabdă şi înghite, dar n-are ce face, că dacă n-ar fi aici, l-ar lua la corvoadă. Şi are mulţi copii şi sărăcie mai multă...

Nenorociţii şi năpăstuiţii se compătimesc totdeauna, fiindcă simt suferinţa aproapelui.

Veni şeful... Trecu pe lângă noi, ca şi când nici n-am fi existat. Era gras şi îmbrobonat de sudoare, într-o uniformă strimtă, cu capul rotund şi pleşuv ca un glob de lemn.

— Acuşi vă vine rândul... Aveţi numai răbdare! ne şopti tălmaciul. Întâi să iscălească hârtiile.

Într-adevăr, peste un sfert de ceas, tălmaciul mă chemă.

— E om bun şi azi e în toane bune, îmi şopti introducându-mă.

Şeful desfăcuse plicul în care fuseseră strânse lucrurile mele din buzunare şi răsfoia prin hârţulii. Mă chemă mai aproape. Avea în mână tocmai filele ce-mi rămăseseră de când încercasem să-mi omor vremea scriind în muzeul lui Stelian.

— Ce-i asta? întrebă arătându-mi o foaie.

— Un început dintr-o povestire ce am vrut s-o scriu... Am obiceiul să umblu veşnic cu hârtii de scris în buzunar...

Dădu peste altă filă scrisă.

— Dar asta?

Îngheţai. Era ciorna scrisorii pe care vrusem s-o trimit prietenului la Iaşi. Dacă ştie româneşte şi o citeşte, sunt pierdut... Dar nu ezitai nicio clipă.

— E urmarea povestirei, zisei fără zăbavă.

Nu pricepea româneşte şi nici nu încercă să citească. Trecu înainte. File albe, numai albe... Le puse la o parte.

Apoi căută în portofoliu.

— De ce ai încercat d-ta să treci în Moldova fără permis? îmi zise apoi brusc, privindu-mă drept în faţă.

Avea ochii cercetători şi pătrunzători, deşi păreau puţin somnoroşi. Simţeam că o clipă de şovăire îmi poate fi fatală. Asta-i clipa hotărâtoare... Şi deodată mă pomenii vorbind liniştit, cu o siguranţă care mă uimea pe mine însumi:

— Eu, domnule, sunt un fel de gazetar-poet... De altfel, din hârtiile mele se vede... (Şeful puse mâna pe cartea mea de legitimaţie). Meseria mea e literatura. Dar acuma am vrut să încerc o lovitură jurnalistică. Ştiţi, desigur, că Parlamentul de la Iaşi are să se ocupe zilele acestea cu darea în judecată a fostului guvern... Iată momentul, mi-am zis. Ceva impresii vii, culese la faţa locului, ar putea face senzaţie. Şi atunci m-am hotărât să plec...

— Pentru ce n-ai cerut permis? Ţi s-ar fi dat! întrerupse poliţistul.

— N-am cerut, fiindcă s-au cerut mereu din partea ziarului şi mi s-a părut că ar fi însemnat un abuz să mai viu şi eu... De altfel, la Bucureşti se spunea că autorităţile germane de la Mărăşeşti au dreptul să libereze permise de trecere pentru câteva zile, în cazuri excepţionale...

— Te înşeli... Nu au asemenea autorizaţie...

— Iată ce nu ştiam... Pe urmă, mărturisesc, nu voiam să ştie nici directorul ziarului. Voiam să-i fac o surpriză... Am plecat deci cu bilet până la Râmnicul-Sărat, fiind hotărât să urmez călătoria fără bilet, să plătesc costul ulterior la Mărăşeşti, să obţin îngăduinţa să trec şi să dau lovitura... în loc de lovitura aceasta inofensivă, însă, m-am pomenit arestat şi adus aici cine ştie sub ce învinuire...

Minciuna, minciuna salvatoare, pentru care-mi rosesem creierii atâtea ceasuri în zadar, iată-o, trântită brusc, inspirată parcă de un înger păzitor!... Vedeam pe faţa şefului că minciuna a prins. Când a auzit de darea în

judecată a fostului guvern, a zâmbit chiar mulţumit... Politica orbeşte chiar pe un poliţist! Credea ce-i spuneam. Simţeam aceasta din felul cum asculta, din întreruperile lui...

— Foarte rău ai făcut că te-ai expus la neplăceri inevitabile, zise dânsul apăsând butonul soneriei. Acuma nu sunt vremuri de lovituri gazetăreşti!...

Plutonierul, care ne gonise din biroul copiştilor, intră.

— Întreabă la Bucureşti dacă acest domn mai este gazetar, zise şeful dându-i cartea mea de legitimaţie. Te expui astfel la tot soiul de bănuieli, urmă apoi, după ce dispăru plutonierul. Să zici bogdaproste dacă vei scăpa cu o amendă grea...

Începu să scrie procesul-verbal...

Era lămurit că nici aici nu se ştia despre fuga mea. Se vede că fiecare dintre cutropitori lucrează cu poliţia-i proprie, fără concursul celorlalţi. Altfel ar fi peste putinţă să nu aibă de loc cunoştinţă... Dar primejdia cea mare totuşi acuma e în toi. Dacă şeful cheamă pe tălmaci să citească filele, dă peste ciorna nenorocită şi află tot... Cum am uitat-o, de ce n-am aruncat-o? Se vede că un blestem mă urmăreşte de aproape... Plutonierul vorbeşte la telefon cu Bucureştii. Acolo desigur se vor interesa, vor afla că am fugit din mâinele ungurilor... Numai printr-o minune s-ar putea întoarce lucrurile în bine...

Tocmai când mă gândeam astfel, veni plutonierul.

— Bucureştii ocupat!

— Încearcă mai târziu!

Minunea ar f i dacă s-ar f i stricat de tot comunicaţia.

Dar prea multe minuni râvnesc... Ca şi când Dumnezeu numai grija mea ar avea-o în lumea aceasta.

Iscălii procesul-verbal şi ieşii. Tălmaciul chema tocmai pe Boiangiu. Dintr-o fulgerare, şoptii ovreiului:

— la seama, te rog din suflet, dacă te-o pune să citeşti hârtiile mele... E o scrisoare, o ciornă, între ele... Să-i spui că-i urmarea la o poveste începută pe fila întâi... Te rog!

Nu mă lăsa!

— Am înţeles, murmură tălmaciul. Fii liniştit!

Din partea aceasta m-aş fi liniştit, dar telefonul cu Bucureştii!... Aşteptam în coridor, plimbându-mă fără încetare şi fără rost, simţind cum un spin de spaimă mi se înfige în inimă din ce în ce mai dureros. Deodată, auzii soneria telefonului. Mă rezemai de uşă, să ascult, să-mi aflu osânda cu o clipă mai devreme. Glasul plutonierului, aspru, zbârnâia desluşit:

— Bucureşti... Da... Aici poliţia politică Focşani... (Nu înţelesei câteva vorbe, pe urmă, iarăşi, foarte limpede:) însemnaţi, vă rog: Remus... Lunceanu... Lunceanu... Da... Dacă mai este gazetar... E deţinut aici... Bine... Mulţumesc...

Peste două clipe plutonierul iese grăbit. Îl întrebai:

— A venit vreun răspuns de la Bucureşti?

— Încă nu... Trebuie să se intereseze... De-abia în două ceasuri o să ne comunice rezultatul...

Două ceasuri!... Două veacuri...

Şi Boiangiu nu mai isprăvea... Stăteam cu ceasul în mână şi mi se părea că minutarele aleargă nebuneşte. De ce trece vremea acuma aşa de repede?... Dacă aş izbuti să scap de aici înainte de-a veni răspunsul... Dacă... Dacă...

Tălmaciul veni, într-un târziu, strălucitor:

— O să fie bine... Poftim înlăuntru!

Mai era încă un ceas până să vie răspunsul de la Bucureşti...

În biroul şefului, Boiangiu îşi strângea lucrurile.

— Uite şi pe ale d-tale! îmi zise poliţistul. Număraţi-vă banii... Să nu vă lipsească nimic, căci pe urmă nu mai primesc reclamaţii... Aşa... Acum veţi fi conduşi la închisoare, iar mâine dimineaţă veţi merge la comandatură, unde vi se va aplica o amendă severă ca să vă învăţaţi minte altădată să mai încercaţi a trece peste regulamentele noastre...

Mâine dimineaţă! Va să zică, după ce va fi venit răspunsul... Va să zică, nu mai e scăpare...

Şi deodată începui stăruitor:

— Ar fi păcat să fim ţinuţi în închisoare o noapte întreagă pentru o vină atât de mică... Gândiţi-vă că nu suntem derbedei. Am greşit, ne pedepsiţi. Plătim amenda ce credeţi că trebuie să ne-o aplicaţi. Dar de ce să ne mai aruncaţi şi în temniţă, să ne chinuiţi?...

Şeful parcă se zăpăci o clipă.

— Regret şi eu, dar n-am încotro... Eu nu pot să vă pedepsesc. Asta-i treaba comandaturii.

— Cu toate acestea, dacă aţi vrea, aţi găsi un mijloc. Sunt sigur... Gândiţi-vă că suntem oameni şi...

— Bine, dar acuma e prea târziu, chiar dacă aş vrea să vă ajut... Comandatura e închisă...

— Cu puţină bunăvoinţă s-ar putea totuşi găsi o modalitate să ne scăpaţi de ruşinea unei nopţi de închisoare. Destul că am petrecut o noapte într-o baracă...

— În sfârşit, să încerc... Deşi nu cred...

Se înmuiase. Trecu în odaia plutonierului şi învârti telefonul. Îl auzirăm cum ceru comandatura. Nu răspunse.

— Am ştiut, strigă dânsul spre odaia unde eram noi cu tălmaciul care ne făcea mereu semne că am avut noroc şi care-mi şopti că nici nu l-a pus să citească hârtiile de care-i vorbisem.

Şeful ceru popota ofiţerilor şi chemă pe un căpitan.

— Alo!... Domnule căpitane, uite ce te rog... Am aici doi oameni cărora aş vrea să le dau drumul... Le-am făcut formele... Eu aş propune o amendă de câte cincizeci lei... Da, atunci încasez eu, iar mâine trimit banii împreună cu hârtiile... Da, foarte bine!... Petrecere bună!... Mulţumesc... Noi mai avem de lucru aici...

Veni zâmbind.

— Vreţi să plătiţi câte cincizeci de lei?

— Oricât, domnule, numai să scăpăm de închisoare...

— Vi se va da chitanţă, şi apoi chiar mâine vă cărăbăniţi de-aici, înapoi la Bucureşti... Aţi înţeles?... Dar nu cu trenul, fiindcă n-aveţi permise... Pe jos, cu căruţa, cum puteţi... Poimâine să nu vă mai prind pe-aici, că-i rău!...

Acuma putea să sporovăiască. Bine că am hălăduit... Numai răspunsul de la Bucureşti să nu se întâmple să sosească până ne face chitanţele... Mai este un sfert de oră... Şi cât mocoşeşte copistul... Domnule... domnule... te rugăm... Slavă Domnului!...

— Mare noroc aţi avut, spun drept! zise tălmaciul. Da-i şeful om bun... Norocul dvs....

— Ai fost om de inimă, domnule, îi răspunsei fericit. Îţi rămânem recunoscători... Vrei să bem o bere împreună, după masă? Vrei, domnule?

— Schaefer, completă dânsul. Cu plăcere... Nu vă închipuiţi cât mă bucur şi eu c-aţi scăpat bine şi repede... Zău aşa!...

Alergarăm pe scară ca nişte năuci. Când ajunserăm în stradă ne făcurăm cruce amândoi deodată.

— Uf, Boiangiule, prin ce-am trecut! oftai uşurat şi cu puţină imputare.

8

Ne-am repezit de-a dreptul la un birt. Eram morţi de foame.

Mâncam cu lăcomie, ne uitam unul la altul, zâmbeam într-una şi ne citeam în ochi bucuria.

— Am scăpat! O, Doamne, am scăpat! ne spuneau privirile.

Şi Boiangiu îmi mărturisi că m-a crezut pierdut. Chinuri ca cele de aseară până acuma n-a mai îndurat niciodată.

Desperarea mea tăcută îi zdrobea conştiinţa. Se simţea mai vinovat ca cel din urmă criminal, fiindcă el mă vârâse în riscul acesta. Şi mai ales tăcerea mea îl chinuia. Dacă l-aş fi ocărât, dacă l-aş fi înjurat sau măcar dacă i-aş fi făcut vreo imputare, parcă tot s-ar mai fi răcorit. Dar eu tăcusem într-una... Şi tăcerea, în clipele tragice când se hotărăşte viaţa omului, e cea mai cumplită acuzare.

Tălmaciul veni mai târziu, dar nu se aşeză la masa noastră.

Când isprăvirăm masa, se luă după noi. Ne duse într-o stradă mai dosnică şi acolo mă trase deoparte.

— Ştiţi că a venit răspunsul de la Bucureşti? îmi zise posomorit.

— Da?

— Poate nici cinci minute după ce aţi plecat d-voastră

— Ei, şi?!

— Spune că, adevărat, sunteţi jurnalist, dar că aveţi o încurcătură mare cu ungurii...

— Şi ce-a spus şeful d-tale?

— Şeful meu e foarte cumsecade. A zis că asta nu-l priveşte pe dumnealui, că asta-i treaba austriacilor...

— Va să zică, nu-i nicio primejdie?

— Asta nu pot să ştiu. Şeful era azi în toane bune. Poate că până mâine se răzgândeşte. De, îţi închipui şi d-ta, oricât... De aceea voiam să-ţi spun să rămâneţi aici noaptea asta, până mâine n-o să vă supere nimeni. Dar mâine să plecaţi cât mai devreme, să nu se întâmple ceva... Paza bună fereşte primejdia rea, vorba ceea... Pe urmă iarăşi zic să nu te întorci cumva la* Bucureşti, că imediat te înhaţă ungurii. Ascunde-te şi d-ta prin Buzău sau la Ploeşti, până vom scăpa de dânşii, că doar nu vor sta nici ei cât bolovanii pe-aici...

— Domnule Schaefer, eşti un om de treabă. Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc... Sunt sărac şi eu... Dar crede-mă că nu te voi uita niciodată...

Îi strecurai câţiva lei. Îi primi ruşinat.

— Vai de noi, domnule Lunceanu, atâta pot să zic şi eu! murmură dânsul umil şi plângător. Vai de noi, zău aşa!...

CATASTROFA

1

— Ei, Boiangiule, acuma e rândul d-tale! îi zisei după ce dispăru tălmaciul.

Tovarăşul clipi aprig, hotărât.

— M-am învăţat minte. De-acu lasă pe mine!

Dormirăm noaptea aceea la un cismar, tovarăş bun de-al lui Boiangiu. Vreo zece proletari veniră să ne ţie de urât, să discute teorii socialiste şi să ne dea poveţe bune cum să trecem cât mai uşor. Nenumărate planuri au fost dezbătute, dar niciunul nu ni se mai părea destul de sigur. Trebuia ceva mai bun, ceva fără primejdie…

În mijlocul discuţiilor mi-am adus aminte că în Focşani am un prieten, om cu mare trecere. Cismarul mă duse a doua zi de dimineaţă la dânsul.

— Bine-ai făcut c-ai venit! îmi zise prietenul. Cred că am şi găsit mijlocul… Haidem îndată!

Mă însoţi la biroul ofiţerilor români, care funcţiona aici ca să uşureze trecerea demobilizaţilor în teritoriul ocupat. Mă prezintă colonelului şi-i povesti repede toată păţania mea. Colonelul, scurt şi vânjos, foarte roşu la faţă şi cu multă bunătate în privire, murmură mişcat:

— Te trecem, te trecem, fii liniştit! Nu te lăsăm noi în mâinile ungurilor! Vă pun în legătură cu căpitanul Georgescu, băiat plin de inimă. Am mai trecut noi şi

câţiva ofiţeri italieni, fugiţi din captivitatea austriacă... Dar, ştiţi, eu, ca preşedintele comisiunii, nu pot să mă amestec direct. Astea le fac băieţii. Chiar dacă s-ar întâmpla un caz, care nu se poate întâmpla, să-i prindă nemţii, răspunderea nu cade asupra întregei comisiuni... Ce vreţi, aşa am ajuns azi... Poate că Dumnezeu nu ne va lăsa multă vreme sub călcâiul duşman.

Căpitanul Georgescu era foarte tânăr, cu o mustăcioară neagră. Nu stătu pe gânduri nicio clipă. Sări cu entuziasm:

— Mergem, domnule... Chiar mâine plec la Tecuci cu automobilul să iau de la gară pe maiorul Cazacu... Să fii la ora şase acasă la mine, în strada...

2

La cinci băteam la uşa căpitanului.

— Eşti grăbit, ai? mă întâmpină ofiţerul cu un surâs prietenesc.

— Îmi arde pământul sub picioare, căpitane... De două săptămâni trăiesc într-o groază continuă.

Chemă ordonanţa. Îmi aduse o tunică soldăţească, o şapcă, o manta.

— Te îmbrac ordonanţă şi te pun lângă şofer... Bine că eşti neras... Asta se potriveşte tocmai bine... Nu-i nimic că hainele nu-ţi vin. Eşti mai în notă... Pantalonii nici nu-i nevoie să-i schimbi. Îţi acoperi picioarele cu mantaua până ce trecem de barieră. De altfel, automobilul nici nu opreşte, aşa că să-ţi iasă din cap orice frică...

Mă privii într-o oglindă. Îmi veni să râd.

— Parcă suntem în romane de senzaţie, zisei domol.

— În orice caz, mai bine să fii ordonanţa mea câteva minute decât să zaci în vreo temniţă ungurească câţiva

ani. Ce să facem dacă ne-a bătut Dumnezeu?... Dar toate astea-s trecătoare... Nu mai e mult... Sunt pe ducă! O să fie o prăbuşire cum nu s-a mai pomenit de când e lumea...

Îi sticleau ochii. Atâta încredere nu mai văzusem, şi atâta siguranţă. Mă simţeam mic şi păcătos în faţa acestui credincios hotărât. Noi, cei de sub jug, n-am avut niciodată nădejdi atât de convinse. Noi credeam cu teamă şi îngrijorare, credeam spre a ne înfrumuseţa căderea şi mai cu seamă pentru a ne uşura sufletul...

O cafea, o ţigară, câteva vorbe simple şi amicale, pe urmă:

— Ei, acuma putem pleca! zise căpitanul, scurt.

Automobilul porni... Iată-ne pe şoseaua dreaptă, netedă, mâncând pământul!...

Încrederea mare este ca şi credinţa oarbă: oţeleşte sufletul şi mută din loc munţii. Nici urmă de temere în inima mea, parcă mi-ar fi luat cu mâna orice grije. Glasul căpitanului e ca o sabie tăioasă şi ocrotitoare. Acuma înţeleg cum pot alerga soldaţii în gura morţii, fără şovăire, sub chemarea unei voinţe vii.

— la seama, suntem pe pământ istoric şi glorios, îngrăşat de sânge de eroi! îmi strigă ofiţerul. Uite tranşeele!...

În faţă câmpia se înfunda într-o perdea de dealuri îndepărtate. Munţii albăstreau în stânga, în zare, iar pe mâna dreaptă şesul se pierdea presărat cu pomi, brăzdat cu linii de copaci cari însemnau drumuri şi ape. Ne apropiam de Putna, care şerpuia nevăzută încă, în albia-i tăiată adânc... Automobilul îşi încetini mersul. Şoseaua era plină de răni de-abia vindecate. De jur împrejur, frământat de gropi nenumărate, ca nişte sfâşieturi însângerate, câmpul dormea sălbăticit, copleşit de buruieni şi mărăcini, zdrobit de suferinţe.

— Aici erau tranşeele nemţeşti... Poziţiile bateriilor le-am lăsat în urmă... A, uite colo una, aproape astupată...

Trecem podul de-abia reparat de peste Putna. Tremura sub greutatea maşinii. Pe malul drept şanţurile adânci erau părăginite.

— D-aci au pornit nemţii la atac... Astea au fost poziţiile iniţiale... Au trecut râul noaptea, sub ocrotirea întunericului şi a artileriei, să ne surprindă... Uite şi tranşeele noastre, pe cellalt ţărm... Foarte bine mascate...

Nu vedeam nimic. De-abia când am ajuns în dreptul lor, am descoperit şanţurile pitite printre ondulările malului... în dreapta însă, ceva mai departe, o ruină uriaşă, zdrenţuită, îşi plângea jalea spre cerul limpede al dimineţii. Căpitanul îmi ghici gândul.

— Fabrica de zahăr... Au bombardat-o şi au distrus-o când şi-au dat seama că au pierdut bătălia... Răzbunarea lor!

De la şanţurile de pe mal alergau înapoi brazde în zigzag, uşoare. Arborii ce însoţeau şoseaua erau sfârtecaţi. Numai ici-colea câte o cruce timidă.

— Nemţii şi-au adunat morţii şi i-au îngropat pe urmă în cimitire speciale. Altminteri, crucile ar fi mai dese... Ai noştri n-au putut ţine piept aici fiindcă, dincolo de podul căii ferate, ruşii au fugit din luptă şi ne-au descoperit spatele...

Încrucişăm drumul-de-fier. Cantonul e prăbuşit, numai hornul stă drept, sfidător. Copacii sunt mai deşi. Şoseaua şerpuieşte printre grădini, apoi deodată iar se întinde ca o panglică cenuşie.

— Acuma trecem pe unde au fost opriţi... Mărăşeştii! zise căpitanul cu un glas moale, mişcat.

Mi se strânse puţin inima. Sirena automobilului începu să tutuie. Uite baraca în care am petrecut ceasurile cele grozave! O barieră închide calea... Un soldat neamţ aleargă să facă drum. Îmi trag şapca mai pe ochi puţin. E sentinela cu care stătusem de vorbă ieri noapte. Nu-i văzusem faţa bine... 0, e bătrân, miliţian. Salută foarte

respectuos. Dar sirena sună într-una... Ea vreo sută de paşi, altă barieră; alt german o dă la o parte şi stă ţeapăn, cu mâna la cozoroc... încă una... Maşina trece în goană nebună... Un dorobanţ se arată cu arma la umăr. Suntem la bariera românească...

— Opreşte! strigă şoferului căpitanul şi comunică un ordin sentinelei.

Ochii mi se umplură de lacrămi. Îmi venea să ţip de bucurie. Aş fi vrut să spun o vorbă de mulţumire ofiţerului. Dar simţeam că glasul mi-e înecat de emoţie. Mă uitai înapoi. Câtă suferinţă am lăsat în urmă!

— Ei, eşti mulţumit? zise căpitanul cu un râs cald. Acuma să mai poftească cineva să te prindă!

3

Aproape o zi întreagă fusesem în gara Mărăşeşti, şi totuşi nu putusem vedea nimic în afară de odaia în care îmi cântăream desperarea.

Automobilul făcu un ocol şi ajunse tocmai în dosul clădirii gării. Pe peron nemţii leneveau, căscau, întocmai ca acum două zile. Uite subofiţerul care-mi făcuse percheziţiile, uite-l şi pe cel ce m-a însoţit înapoi la Focşani... Se uită lung la maşina care aleargă veselă şi nepăsătoare. O îngrămădire de cruci albe, îngrădite cu sârmă ghimpată, se află chiar lângă gară. Şoseaua se strecoară printre mormane de ruine. Nicio casă nu e întreagă... Pe aici a trecut furia războiului... Viaţa însă începe să-şi croiască drum. Printre dărâmături se deschid dughene cu de-ale mâncării, oameni mulţi se frământă să înnoade iar firul acolo unde l-a rupt războiul...

În mijlocul câmpului oprim şi leapăd hainele salvatoare...

Douăzeci de minute... Tecuci!...

Sunt uluit. Parc-aş fi coborât într-o lume nouă... Sărăcia şi suferinţa îşi arată rănile la fiece pas, dar oamenii, oamenii, ca şi când ar fi mai mândri... Dincolo umblam mereu cu capul plecat, vorbeam numai în şoapte, ne strecuram ca să nu facem nici umbră, nici zgomot. Cleştele vrăjmaş a îngălbenit feţele, a umilit sufletele, a zdrobit mândriile... Aici toţi au privirea dreaptă şi sfidătoare, toţi au glasul cald şi înălţat, şi toţi sunt români...

Cum schimbă împrejurările pe oameni! Şi ce repede!...

Întâlnim pe maiorul Cazacu, care-mi strânge mâna cu putere, zicându-mi:

— Aici eşti acasă! Bine-ai venit!

Pe urmă iată-mă în trenul lung, cu geamurile sparte, cu vagoanele hodorogite, înfăţişând suferinţele uriaşe ale unui popor viteaz, răstignit în aşteptarea învierii mântuitoare... Stăteam în fereastra compartimentului îmbrăţişând cu ochii pământul ce se mlădia în goana trenului...

Se face seară când ajungem la Iaşi... Oraşul, însemnat prin mii de lumini electrice, îmbie o panoramă duioasă de basmuri...

Pretutindeni, oamenii în uniforme milităreşti, tocite sau mai bune; chiar şi femei multe umblă în haine făcute din stofe de uniformă... Parcă toată lumea aceasta a luptat, a suferit şi nădăjduieşte împreună, într-un singur gând.

„Aici sunt acasă!” îmi zic cutropit de emoţie, rotindu-mi privirea în toate părţile.

4

A doua zi întâlnii câţiva din prietenii pribegi... M-au

înconjurat şi m-au copleşit cu întrebări… Amănuntele cele mai neînsemnate, din viaţa de dincolo, îi interesau. O parte din sufletul tuturor rămăsese doar acolo…

Zeci de inşi m-au descusut şi tuturor a trebuit să le povestesc din fir în păr toată viaţa mea petrecută sub apăsarea duşmană, căci dintr-însa înţelegeau lesne viaţa tuturor. Şi toţi ziceau la sfârşit:

— Mult aţi suferit… Poate chiar mai mult ca noi… Şi când te gândeşti că aici aţi fost ocăriţi şi priviţi ca spioni şi trădători!…

Zâmbeam. Îmi aduceam aminte clipa când mi s-a spus că m-a înjurat Iorga, durerea aceea cumplită, cea mai cumplită… Acuma, aici, după toate zilele înfricoşătoare, prin care m-am târât, simţeam limpede că, dintre toate suferinţele, aceea a fost cea mai ucigătoare. Şi-mi ziceam că mai bucuros aş muri decât s-o mai îndur vreodată…

Mi se părea totuşi că în sufletul celor mulţi roade o amărăciune grea, abia stăpânită. Prin zâmbetele ce voiau să fie vesele parcă străbătea o jale mare, jalea speranţelor sfărâmate, peste care s-a aşternut o resemnare usturătoare.

Au trecut multe zile până ce m-am aşezat în lumea aceasta, atât de nouă pentru noi, cei oropsiţi. Şi cu cât mă potriveam mai mult, cu atât descopeream mai lămurit resemnarea aceea înfricoşătoare. Mulţimea părea ca omul care a scăpat dintr-o primejdie mare, gol, prăpădit, zdrelit, şi care nu se mai gândeşte decât să-şi ducă viaţa înainte, oricum, numai să trăiască. Pumnul duşman părea că şi aici apasă în văzduh şi împovărează inimile. Pretutindeni o alergare disperată după permisele care să îngăduie oamenilor să meargă acasă. Dincolo ne revoltam când auzeam câte umilinţe se impun celor ce vin, şi strângeam pumnii, şi scrâşneam dinţii. Aici parcă nu se mai sinchiseau de d-astea. S-ajungă acasă cât mai curând, asta era tot ce mai doreau. Pe urmă, fie ce-o fi… Gurile mai zbierau încredere, dar sufletele parcă n-o mai

simţeau... Mândria rămăsese pe feţele tuturor, în inimi însă se încuibase amărăciunea, nedumerirea...

Suntem la fel cu toţii, îmi ziceam aproape ruşinat. Se întâmplă aici aproape întocmai ceea ce s-a petrecut când au venit nemţii: s-au schimbat oamenii de azi pe mâine. Istoria noastră de umilinţi şi imputări veşnice ne-a înmuiat firea, ne-a îndoit spinarea. La noi invaziile au fost evenimente obişnuite. Oamenii au fost nevoiţi să se dea când cu turcii, când cu grecii, când cu ruşii... Azi era unul mai tare, mâine cellalt. Şi veşnic am fost împărţiţi în tabere: o parte cu unii, alta cu alţii. Când rămâneam singuri, ne uneam parcă numai pentru a ne despărţi iarăşi când veneau noi cutropitori... Istoria formează popoarele după chipul şi asemănarea ei. Ce să facem dacă istoria ne-a fost mamă vitregă?...

Puţini erau cei cu credinţa dârză, neînduplecată, dreaptă ca luminarea, cei cu încrederea şi-n gură, şi-n inimă deopotrivă de fierbinte. Pasiunea acestora însă era atât de puternică, încât umplea tot cuprinsul ţării, trecea peste hotare. O respirai pretutindeni şi simţeai că-i aşa de vie, că o singură scânteie poate s-o aprindă, s-o facă să fâlfâie iar, uriaşă, chiar în inimile care azi sunt obosite de suferinţă. Numai ceasul izbăvirii să vie mai curând...

5

Ceasul se apropia de altfel repede. Colosul de fier gâfâia sub loviturile grele. Acum câteva luni bombardau Parisul cu tunul — minune; alergau îmbătaţi de speranţe spre inima lumii; azi se zvârcoleau din ce în ce mai convulsiv; sângerează din mii de răni, se prăbuşesc văzând cu ochii...

Ce bine mă simţeam aici! Uitasem toate suferinţele

celor doi ani, toate primejdiile. Aici mi se părea că libertatea se răsfaţă în aer. Mă miram de cei ce se plângeau, cu toate că baionetele duşmane nu se vedeau. Aici puteai să-ţi arăţi cel puţin nădejdea, să te mândreşti cu ea, s-o alinţi... Aici îţi dădeai seama că eşti acasă, în ţara ta... Şi ce mare mângâiere e simţământul acesta! Ceia ce n-au îndurat ocrotirea vrăjmaşului nici nu pot pricepe...

Gazetele nu puteau spune mai nimic. Ameninţarea de peste Şiret le înăbuşea glasul. Dar veştile bune veneau pe aripile vântului, pătrundeau în toate casele pe ferestrele deschise, se strecurau prin pereţii cei mai puternici.

„Bulgaria s-a prăbuşit... Turcia capitulează... Revoluţie în Austria... A abdicat Kaizerul... Republica germană... Nemţii imploră pacea”...

Oamenii se dezmorţeau. Parcă s-ar fi trezit dintr-un somn otrăvit... Feţele se luminau din zi în zi, începeau să strălucească de o bucurie care aştepta doar clipa să izbucnească. Amărăciunea din inimi se prefăcea...

Amărăciunea... Da, da! Aici e pricina. De aici porneşte...

Se prefăcea într-o poftă stranie de nerăbdare. Umilirile trebuiau răsplătite, întoarse. Dinte pentru dinte.

Şi atunci a început.

Încet-încet! Să păstrez şirul! Trebuie să-l păstrez!... De-acuma nu mai e mult... Se sfârşeşte tot... Şi ce sfârşit!

6

Amărăciunea s-a întors spre Şiret, spre cei ce au suferit toate chinurile. Se pare ciudat? Cu toate acestea...

Cu cât se apropia mai mult ceasul, cu atât simţeam parcă o răceală împrejurul meu. Dintru-ntâi n-am vrut s-o

iau în seamă. Mă sileam să mă conving că-i o închipuire bolnăvicioasă a mea. Dar frigul se înteţea mereu. Din amănunte se închegau sloi de gheaţă.

„Ce-i asta?” îmi ziceam din ce în ce mai des şi mai îngrijorat.

Oamenii cari până ieri îmi zâmbeau prieteneşte de departe, azi o luau pe cellalt trotuar când mă zăreau, sau se făceau că nu m-au văzut de loc. Prieteni buni, cari se înduioşaseră de suferinţele mele, clătinau din cap acuma, păreau îngrijoraţi şi de-abia găseau două-trei vorbe să-mi spună, şi chiar acelea în fugă, ca şi când s-ar teme să nu-mi destăinuiască ceva.

„Ce-i asta? Ce-i asta?” îmi sfărâmam creierii îngrozit.

Încercam să găsesc explicaţii şi… găseam. Am suferit totdeauna de un exces de scrupulozitate. Poate că am fost uneori ispitit de o uşoară manie a persecuţiei. Privirile oamenilor mi s-au părut duşmănoase, sau indiferente, sau pornite chiar când au fost binevoitoare. N-am ştiut să mă lipesc trecând peste amănunte… Acelaşi lucru trebuie să mi se întâmple şi acuma…

Acelaşi lucru?… De ce acuma?… De ce nu ieri?…

Amărăciunea.

Şi răceala îmi dârdâia sufletul, mi-l sfâşia. Simţeam lămurit cum mi-l taie în bucăţi dureroase, cum se întinde mereu, cum mă cuprinde cu gheare veninoase… Zadarnic căutam s-o biruiesc cu fierbinţeala inimii, s-o smulg cu nepăsare sau cel puţin s-o învăluiesc cu veştmintele bucuriei mari ce râvnea să mă stăpânească… Zadarnic!

O frică rea mă luase în braţe, mă strângea, mă strângea, mă strângea…

O să mă înăbuşe…

Umblam pe stradă speriat, cu ochii veşnic în dibuirea unui sprijin care să mă înalţe deasupra valurilor ameninţătoare. Mă sfiam să mă mai întâlnesc cu oamenii, căci în toate privirile mi se părea că mă îngheaţă aceeaşi răceală cumplită. Şi totuşi, singurătatea mă tortura mai

crâncen. Când toată lumea tresaltă de fericirea pe care ai aşteptat-o tu, ca o mântuire, cum să stai deoparte?

Am să înnebunesc…

Apoi într-o zi, sunt tocmai două săptămâni de-atunci, o zi de marţi ca şi astăzi, am intrat în vorbă mai de aproape cu un prieten. E avocat şi boem. Are mai multă clientelă ca boem decât ca avocat. Dar e o fire dreaptă, cinstită, francă, serioasă. Şi, dintr-una într-alta, i-am mărturisit starea mea ciudată, poate ipocondria mea chinuitoare.

— Vrei să-ţi spun adevărul? mi-a zis prietenul, cu o privire adâncă.

— Ti-l implor, oricât ar fi de aspru…

— Atunci ascultă… Presimţirile tale, ca să zic aşa, nu sunt de loc ipocondrice. Ai o situaţie nespus de rea aici. Acesta-i adevărul. Se vorbesc despre tine lucruri îngrozitoare. Numai a suta parte dacă ar fi adevărate, şi încă ar fi de ajuns să te pună pe gânduri.

— Spune-mi, tot, tot!

— Tot nu-ţi pot spune, fiindcă nici eu nu ştiu tot. Ceea ce ştiu am auzit întâmplător. Mie nu-mi plac vorbele şi fleacurile. În lume însă astea au căutare. Va să zică, umblă vorba, o spune toată lumea, care te cunoaşte, sau nu te cunoaşte, că tu eşti trimis aici de nemţi…

— Eu? De nemţi? Dar bine, tu nu ştii cum am fugit, cum mi-am scăpat de-abia viaţa?

— Ştiu, precum ştiu şi alţii. Dar lumea nu vrea să creadă. Eumea zice că toată fuga a fost o înscenare dibace, ca astfel să poţi pătrunde mai lesne în toate cercurile de-aici, şi să-i ţii în curent pe duşmani cu cele ce se proiectează, să le arăţi pe aceia ce le sunt prieteni adevăraţi sau vrăjmaşi ireductibili…

— Va să zică, spion? îl întrerupsei cu glasul tremurând.

— Cam aşa ceva, făcu prietenul.

— Şi lumea crede?

— De ce n-ar crede, când tu însuţi îi dai motive…

— Ce motive?

— Ce motive! Asta-i o întrebare cinică. Iartă-mă, dar altfel nu ştiu cum s-o calific. Când cineva umblă zilnic pe la biroul german de-aici...

— Asta-i o minciună îngrozitoare!

— Cum minciună, când sunt oameni care te-au văzut intrând. Sunt chiar prieteni de-ai tăi. Unul şi-a însemnat numărul birjei care te-a dus la Legaţia nemţească.

Mă apucase o emoţie spăimântătoare. Îmi tremura sufletul din mine. Învinuirea asta de-o nedreptate revoltătoare mă îngrozea.

— Îţi jur că nici nu am văzut măcar casa unde stau nemţii! Jur, jur pe tot ce crezi că mi-e sfânt! Sunteţi înfricoşători!... Vreţi să mă ucideţi! Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!

Prietenul se uita mirat la mine. I se părea poate curioasă înfăţişarea mea, atât fusese de convins că învinuirile ce le auzise erau drepte.

— Da, dragul meu, la urma urmelor, se poate să nu fie adevărat... Dar atunci de unde au pornit zvonurile acestea?

— Sunt absurde, omule! Absurde! Pe mine, dacă m-ar prinde, m-ar spânzura, nu pricepi? De ce nu vreţi să pricepeţi?... Atunci cum să am eu legături cu ei?...

Avocatul mă privi iarăşi lung, clătină din cap, apoi deodată reluă:

— Uite, eu te cred... Cred că eşti sincer... Eu, de altfel, totdeauna te-am apărat cât s-a putut, puţin, nici vorbă. Mi s-a părut că nu eşti capabil să fii ceea ce se spune că trebuie să fii. Dar, în aceeaşi vreme, recunoaşte însuţi că toate aparenţele sunt împotriva ta. Şi lumea judecă după aparenţă totdeauna... Tu, transilvănean, ai rămas totuşi în teritoriul ocupat, ai aşteptat venirea duşmanului. Asta înseamnă că nu ţi-a fost frică de el, ceea ce iarăşi înseamnă că aveai motive să nu-ţi fie frică. Ce motive? Aici e întrebarea. Unii vorbeau aşa, alţii altfel, dar toţi se uneau într-un gând: trebuie să fi avut legături cu dânşii...

Se poate, firește, să fi rămas de nevoie sub nemți. Eu, unul, nu tăgăduiesc. Dar atunci urmează întrebarea: cum de nu te-au descoperit, cum de nu ți-au făcut nimic, cum de te-au^lăsat chiar să mai și scrii?... Nu vezi cum vin toate aparențele să te osândească? Cum adică, de-abia după un an și jumătate să se trezească ungurii, să afle că ești acolo și să te urmărească? E, în orice caz, ceva bizar la mijloc. Sau organizația dușmană a fost tembelistă, sau ești vinovat... Iar dacă ești nevinovat, atunci ești o victimă, dar o victimă care și-a meritat soarta...

— Tu ce crezi? i-am zis mai liniștit.

— De, eu...

Șovăi. Îi pusei repede altă întrebare:

— De ce însă schimbarea aceasta de-abia acuma? De ce nu atunci când am venit aci?

— Asta-i foarte simplu. Atunci încă nu se știa ce va fi azi. Atunci majoritatea era pe punctul de-a pierde încrederea. Și, în asemenea împrejurări, oamenii sunt lași. Îți ziceau că tu ești cu cei mai puternici și, deci, îți arătau zâmbete. Azi lucrurile s-au întors. Și furia s-a dublat... Și începe să izbucnească...

Toată ziua aceea am rumegat vorbele avocatului. Au avut un efect straniu asupra mea. M-au potolit. Și, încetul cu încetul, răceala s-a topit. Siguranța te întremează. Acuma cel puțin știam. Nu mai aveam a face cu un dușman necunoscut. Și nu-mi mai era frică.

După câteva ceasuri râdeam de toate zvonurile care, când le auzisem, mă înspăimântaseră. Sunt nerozii, îmi ziceam. Niciodată minciunile n-au trai lung. Azi le spune unul-altul. Mâine însă se vor risipi, ca niște bășici de săpun. Lumina nu poate rămâne sub obroc, îmi trebuie doar răbdare...

Apoi să mai vedem dacă minciunile sunt într-adevăr așa de răspândite și de crezute cum spune prietenul avocat, care se cam înrudește cu gasconii...

Și seara m-am repezită și am scris nevestei mele, m-

am plâns, m-am indignat... Ea îmi va trimite mângâierea, ea, care mă iubeşte cu adevărat... Poate singura fiinţă care mă iubeşte.

7

Uşurarea a fost numai aparentă. Voiam să zâmbesc nepăsător, să mă conving că avocatul mi-a spus fleacuri, 15 să fiu mândru şi să mă ridic deasupra clevetirilor, să nu bag în seamă noroiul ce mă stropeşte de pretutindeni... Pe când însă mă sileam astfel, inima mi se zvârcolea ca o turturică rănită de moarte. Şi toate sforţările voinţei mele nu erau în stare să-i aline suferinţele...

De altfel, de fapt toate mângâierile mele se sfârşeau printr-un fel de refren, care era şi temelia lor: nu se poate ca lumea să nu simtă bătăile sufletului meu, nu se poate, nu se poate... S-o fi găsind câţiva uşurateci care mă bârfesc, dar de astea n-am să mă sinchisesc. Lumea cumsecade, lumea care mi-e dragă, lumea pentru care am pătimit, spre care mă mână inima, nu mă poate respinge. Lumea aceasta trebuie să mă iubească întocmai cum o iubesc eu, trebuie, trebuie...

Sfioasă, nelămurită şi ameninţătoare, îşi căuta drum în creieri o întrebare veninoasă: dar dacă-i adevărat, dacă lumea nu te vrea? Nu voiam să răspund. Şi întrebarea revenea mereu, din ce în ce mai nemiloasă, mai ascuţită: dar dacă...? Când mă chinuia prea mult, îmi ziceam vag: „Atunci voi muri şi voi scăpa de toate întrebările”...

O, Doamne, pe-atunci încă nu credeam că mă voi putea hotărî, că va trebui să mă hotărăsc... Pe-atunci mai aveam speranţe şi, când mai ai speranţe, nu poţi lua nicio hotărâre mare...

Era nevoie să mai vie alte lovituri, mai mici şi mai mari, să-mi deschidă ochii, să-mi mulcomească şovăirile, să-mi ucidă nădejdile.

Şi au venit...

Un gazetăraş, lung, deşirat, anemic, mă luă de braţ şi-mi zise:

— Tu ştii cât ţin la tine... D-aia vreau să-ţi spun o murdărie ce-o colportează Popovici pe socoteala ta...

Popovici este părintele tuturor compromisurilor. Foarte vioi şi inteligent, suferă însă de atrofia simţului moralităţii. Ziarist, inginer, artist deopotrivă de gălăgios. A înjurat pe nemţi până ce i-au astupat gura cu câteva zeci de mii; pe urmă a ocărât pe ruşi şi a izbutit să câştige alte multe mii; astăzi e mare naţionalist, şi socialist, şi regenerator, şi, fiindcă are bani, se bucură de vază, ca toţi oamenii cu bani în ţara noastră.

— Ce colportează? întrebai cu un zâmbet ironic, amintindu-mi fără să vreau multiplele schimbări la faţă ale lui Popovici.

— Asmuţă pretutindeni lumea împotriva ta, şi te face spion austriac, zise gazetarul indignat. Adineaori nu m-am putut răbda şi l-am repezit de s-au mirat toţi...

Eram sigur că prietenul i-a bătut în strună lui Popovici, dar îi mulţumii pentru apărarea-i generoasă. Ea urma urmelor, părerile astea, ale acestora, nu mă dureau. Dacă lumea s-ar lăsa dusă de nas de alde Popovici, atunci n-are ce să-mi pară rău că mă înlătură pe mine, care, oricum, sunt mai bun.

Întâmplarea mă puse faţă-n faţă, chiar în aceeaşi zi, cu Popovici. Veni la mine râzând foarte amical, ca totdeauna.

— E adevărat că tu te-ai însărcinat să-mi scoţi numele de spion pe-aici? îi zisei în loc de bună ziua.

Avu o uşoară tresărire, ca şi când s-ar fi mirat că am aflat. Dar imediat se reculese, îşi reluă zâmbetul prietenesc şi răspunse, bătându-mă pe umăr:

— Ei, şi ce-are a face? Am auzit şi eu de la alţii. Aşa

vorbesc oamenii… Chiar boanghinele tale mi-au spus…

— Care boanghine? întrebai cu aceeaşi voce simplă.

—Ei, care!… Boanghine, dragă… Tu nu ştii ce-s boanghinele?… Mi se pare că şi Repezeanu mi-a spus…

— Şi nu te gândeşti că-mi zdrobeşti viaţa cu asemenea…

— Ia fugi de-aici cu prostiile!… Dar de mine câte nu se vorbesc?… Ei, şi?!… Eşti de-atâta vreme în ţară, şi încă n-ai învăţat că la noi nimeni nu se poate compromite!… Va să zică, încetează cu sentimentalismele!…

Iar mă bătu pe umăr, şi râdea atât de liniştit, parcă ar fi fost vorbă cel mult de un băţ de chibrit care nu vrea să ia foc…

De-abia peste un ceas m-am gândit că trebuia să mă revolt, să-l iau de guler… Era prea târziu… Ş-apoi cum să mă revolt când omul e atât de blajin, când îţi spune verde că e vorba doar de o bârfeală nevinovată, cel mult răutăcioasă. În loc să fiu ocărit c-am scos un volum de poezii proaste, sunt hulit că… Aşa este moda astăzi. Şi nimănui nici prin gând nu-i trece că sunt ocări care ucid… Nimănui…

Pe Repezeanu îl cunoşteam numai din vedere. Cum l-am întâlnit, l-am şi oprit:

— Domnule, d-ta spui că eu sunt spion?

Făcu un pas înapoi. Se aştepta probabil să-l lovesc.

— Am auzit şi eu vorbindu-se, murmură dânsul, privindu-mă mereu gata de apărare. Dar lumea câte nu vorbeşte?…

Lumea. Lumea. Lumea.

Nu mai simţeam nici durere, nici indignare, nici tristeţe. Încetul cu încetul, însă, o scârbă mare de viaţă mi se furişă în suflet. Umblai toată seara pe străzi, printre mulţimea zgomotoasă, lacomă de petreceri şi de trai. Vedeam cum se zbate viaţa pretutindeni, grăbită, egoistă, nepăsătoare. Auzeam glasurile aspre care parcă toate se sileau să acopere conştiinţele, să arunce uitarea peste

suferinţe, să cheme viitorul cu tainele lui nepăsătoare... Alteori sărbătoarea vieţii mă fermeca şi mă ademenea; acuma mă umplea de îngrijorare, de resemnare...

Când speranţele ţi se năruie, rând pe rând, ce preţ mai poate avea viaţa?

Când viaţa te doare, moartea e o tămăduire.

8

Acuma cinci zile poetul Munteanu s-a abătut pe la mine. M-am bucurat când l-am văzut că intră în odăiţa-mi sărăcăcioasă. Mi se părea că aduce dragostea vieţii.

Am schimbat vorbe goale care ascund gândurile inimii. Eu aşteptam căldura sufletului său să mă 5 dezmorţească, şi el îmi dădea numai banalităţile indiferente, îmbrăcate în haina prieteniei.

Niciun duşman nu e în stare să te lovească atât de crunt ca un prieten bănuitor. Şi Munteanu venise să mă ispitească.

Am băgat de seamă îndată cum îi alunecă ochii prin toate colţurile, lacomi să prindă ceva ce să-i întărească bănuielile.

— De ce-ai venit, prietene? i-am zis în cele din urmă. Din prietenie sau...?

— Am trecut pe-aici şi am vrut să văd cum stai, zise Munteanu rece, fără să mă privească.

— Atâta tot?

— Atâta tot, făcu iar, dând din cap. Şi pe urmă adăugă, ca un poliţist: Tu ce faci toată ziua? Cum trăieşti?

— Într-o veşnică aşteptare, dragul meu... Aştept clipa în care...

— Toţi o aşteptăm...

— Nimeni mai mult ca mine... Nimeni! Înţelegi? Nimeni!

...

— Da... cred... Şi cu toate astea, lumea nu te crede...

— O, lumea... Dar tu, cel puţin, mă crezi? Tu, căruia mi-am deschis tot sufletul, care-mi cunoşti durerile?

— Cred... Şi cu toate astea lumea... Ei, Doamne... Lumea...

Iar lumea. Veşnic lumea.

Pe urmă am ieşit împreună... Am vorbit de altele. El era nemulţumit în suflet că n-a aflat nimic; pe mine mă înăbuşeau sfărâmăturile vieţii...

Întâlnirăm pe profesorul Eftimescu, şi Munteanu se despărţi repede.

Eftimescu mi-a fost totdeauna un sprijin mare. În ceasuri grele mi-a sărit într-ajutor, în năzuinţele mele mi-a călăuzit paşii. E o inimă într-adevăr cuprinzătoare, un temperament energic, o fire deschisă, dreaptă.

După câteva cuvinte, Eftimescu se făcu brusc foarte serios şi-mi zise:

— Ce-i cu d-ta? Ce sunt toate zvonurile cari te înconjoară?

— Le-am auzit şi mă chinuiesc. Ce vrei să fac?

— Cu toate astea, trebuie să faci ceva... Trebuie să înţelegi că lucrurile nu pot rămâne aşa. Eu, care ţin la d-ta, ştii prea bine, mă înspăimânt. Aş vrea să te ajut şi nu ştiu cum. Singur d-ta trebuie să găseşti mijlocul să te descurci...

— L-am găsit, răspunsei domol. Mă voi descurca. Fii sigur. În curând mă voi descurca pe deplin...

— Mi-ai luat o piatră de pe suflet. Îţi închipui că eu nu dau niciun crezământ neroziilor. Dar este lumea care acuză şi judecă. Şi lumea e suverană. Îmi pare bine că nu urmezi pilda altora, a celor nepăsători... Pentru un suflet delicat, înţelegi, calomniile sunt mai usturătoare...

— Da, da... Usturătoare...

— De altfel, eşti voinic şi niciodată nu te-ai speriat de greutăţi. Cu atât mai mult acuma, când e vorba de...

— De viaţa mea toată!…

— Da, cam aşa… De aceea sus capul şi înainte!

— Înainte!… numai înainte… Ce-a fost în urmă e praf şi cenuşă. Şi înainte ce este? Cine poate să ştie?

— Omul trebuie să lupte. Mai cu seamă omul ales. Dacă ai fi un nimic, nimeni nu te-ar lua în seamă, niciun vrăjmaş nu te-ar ponegri. Tocmai de aceea trebuie să dobori piedicile, să-ţi desţelineşti drumul, să poţi sta drept în faţa tuturor… Cei chemaţi sunt totdeauna bine înarmaţi…

— Da, cei chemaţi, da…

Atunci am înţeles lămurit ce am să fac, cum am să mă descurc.

Chiar în seara aceea am găsit revolverul…

DE CE?

1

Şi totuşi, mai aveam o nădejde. Şi până ce nu s-a stins nădejdea aceasta, cum aş fi putut porni pe drumul 5 cel mare?

Pe urmă ce grea e despărţirea!

Cinci zile şi cinci nopţi am cântărit, am chibzuit, am căutat. Şi nimic nu s-a ivit. Nicio altă ieşire. Niciuna.

Am mai fost în situaţii împovărate, când m-am crezut în marginea prăpastiei. Dar totdeauna a intervenit iubirea salvatoare. Numai iubirea întreţine viaţa, o întăreşte, o încurajează să poarte jugul. Un bob de iubire e ca uleiul peste flacăra muribundă: înviorează…

Te poţi apăra de un duşman văzut, dar împotriva duşmăniei nelămurite nu există apărare. Când te izbeşte cineva în faţă, ai putinţa să ripostezi; când loviturile sunt în aer, invizibile şi totuşi otrăvitoare, lunecându-ţi printre degete mereu, şi totuşi lăsându-ţi răni cumplite în suflet, atunci eşti nevoit să-ţi scalzi inima în lacrămile durerii, să primeşti săgeţile şi să nu le poţi smulge din carne.

În clipa când lumea s-ar personifica, aş putea-o zgâlţâi până ce şi-ar muşca limba. Asta ar fi descurcarea cea mai bună.

Dar lumea e o vorbă. E Popovici, şi Repezeanu, şi

Munteanu, şi Eftimescu, şi gazetarul, şi sutele şi miile de guri împreună. Fiecare în parte nu înseamnă lumea, pe când toţi împreună sunt lumea, ceva deosebit, îngrozitor, fără de care nimeni nu poate trăi, pe care trebuie s-o iubeşti, şi chiar o iubeşti fără să vrei.

De câte ori nu am vrut să trec peste ea? Nu pot.

E mai tare ca mine. O iubesc cu toate că ea mă urăşte, poate tocmai fiindcă mă urăşte. Dac-aş vrea să mi-o rup din suflet, cu ea împreună mi-aş sfâşia şi sufletul.

Lumea nu cercetează, nu vrea procese lungi. O bănuială, oricât de neroadă, îi ajunge. Şi când i-a intrat ceva în cap, nu mai e în stare să-şi schimbe părerea, chiar dacă-şi dă seama că e piezişe. Osânda ei e definitivă. Îi plac victimele, mai ales când sunt ale ei. Suferinţa o înveseleşte, o îngraşă.

Acuma s-a năpustit asupra mea. Miile de braţe nevăzute m-au cuprins, miile de gheare îmi zgârie inima, îmi varsă sângele... Şi ea se îmbată de mulţumire. Zvârcolirile mele o distrează...

Când mi-am găsit revolverul, am ştiut ce vreau. De altfel, în sufletul meu începuse să se lumineze din clipa schimbării la faţă a lumii. Şi iată, acuma flacăra arde vie, copleşitoare...

Mi-am cercetat cu de-amănuntul toată viaţa în ceasurile acestea tulburi. Şi m-am convins că soarta mea a fost pecetluită de mult. Am rătăcit în lume fără nicio ţintă hotărâtă. Ambiţiile mele se fereau de ambiţiile altora, în loc să le încrucişeze şi să le zădărnicească. Am avut veşnic numai începuturi de luptă şi totdeauna m-am dat bătut când am văzut că e vorba de o împotrivire mai stăruitoare. Eram un învins printre cei ce se războiau chiar cu morile de vânt, numai să aibă iluzia că sunt învingători.

În viaţă înaintează cei energici şi hotărâţi, iar eu am fost chinuit de necontenite şovăiri. Ea fiecare pas ezitarea îmi stânjenea mersul. Şi, gândindu-mă mereu să aleg

calea cea mai bună, am ajuns să pornesc mereu pe poteci nenorocoase.

Şovăirea e cel mai mare păcat în viaţa omului. Hotărârea cea mai neroadă e de mii de ori mai bună. Şovăirea îţi roade judecata până ce ţi-o întunecă şi ţi-o strâmbă. O clipă de ezitare dărâmă o ţară, o lume întreagă. Cum să nu doboare deci un biet suflet slab şi obosit?

Dacă în noaptea aceea, când mi s-a lămurit primejdia, n-aş fi şovăit şi n-aş fi început să cântăresc probabilităţile, azi n-aş căuta cu înfrigurare să sfârşesc rândurile astea înainte de răsăritul soarelui... N-aş fi îndurat frământările groazei în Bucureşti, n-aş fi suferit ameninţarea fără răgaz, n-aş fi purtat în spinare umilinţa robiei, şi nici acuma n-aş fi ţinta săgeţilor otrăvite... N-aş fi... N-aş fi... Tot ce n-aş fi sau aş fi porneşte dintr-un simplu „dacă”... De un „dacă” atârnă soarta omului... Dacă! Dacă!...

Şovăirea m-a stăpânit până-n ultimul ceas. Ieri înainte de amiazi ea a fost mai tare ca mine. Mă făcea să mă gândesc la compromisuri. De vreme ce sufletul meu e ca floarea spinului, alb şi neîntinat, ce-mi pasă de palavrele altora? Cu aceeaşi nedreptate m-ar putea scoate ucigaş... şi tot aşa n-aş avea nicio apărare. Învinuirile absurde te dor atât de spăimântător, că-ţi înăbuşe glasul.

La prânz însă am primit scrisoarea... O am şi acuma în faţa mea, cu slovele zvârlite în pripă, mustrătoare şi ademenitoare. O aşteptasem. A fost stropul care face să se reverse puhoiul. Un pasagiu mă priveşte într-una, de când am început scrisul, mă pândeşte parcă şi mă îndeamnă. E de la Tina mea. E răspunsul la plânsorile mele... Şi ea pune înainte pe „dacă”. Şi ea...

„Dacă ai fi plecat atunci, cum te-am rugat şi te-am implorat, ce bine ar fi astăzi... Nu trebuia să te gândeşti la noi. Numai la tine să te fi gândit. Dacă m-ai fi ascultat”...

Până aci am citit. Restul nu mă mai interesează. Nici nu vreau să-l ştiu. Voi sfârşi, dar nu-l voi citi... Numai la mine

să mă fi gândit... Dacă m-aş fi gândit numai la mine... Dacă m-ar fi uitat şovăirea... Dacă... dacă... Ce afurisit este cuvinţelul acesta!

Atunci îndată am încărcat revolverul...

2

Uite sfârşitul! Uite-l colea, lângă mine!... Pun mâna pe el şi e rece, ca pielea năpârcei. Aşteaptă. Mă aşteaptă... De multe ori am privit în faţă moartea şi niciodată nu mi-a fost frică. Mai frică mi-a fost totdeauna de viaţă. Moartea e punctul care sfârşeşte fraza vieţii. Numai viaţa chinuieşte pe oameni. Moartea îi tămăduieşte.

Cel ce moare de bunăvoie e un călător istovit de drum, dornic de odihnă. Nu vrea să ştie ce a lăsat în urmă, nici ce-i ascunde ziua de mâine. Numai odihnă, odihnă... Balsamul sufletului este odihna...

Acuma îmi dau seama ce mărunţişuri sunt toate durerile vieţei. De-abia acuma... Nu mai sunt ele care mă ispitesc să caut odihna cea mare. Nu, nu! Ce însemnătate poate să aibă în faţa veşnicului mister că Popovici, şi Repezeanu, şi Eftimescu, şi toată lumea crede sau nu crede o nerozie, născocită în mijlocul suferinţelor, când învinuirile sunt cu atât mai mângâietoare cu cât se înmoaie în mai multăotravă? Ce însemnătate?... O, cât de ridicoli sunt oamenii! Numai acuma văd limpede cât sunt de ridicoli!. -.

Omul are nevoie de milă şi numai de milă. Singură mila poate să-l îndemne şi să-l ademenească să tragă jugul vieţei până la capăt, fără a-i simţi prea cumplit povara...

Niciodată nu mi-am avut inima mai uşoară, mai împăcată, mai senină ca în clipa aceasta. Mai am câteva minute până ce mă va învălui întunerecul, şi totuşi, nicio

părere de rău şi nicio dorinţă nu mă tulbură. Este pentru întâia şi ultima oară când sufletul nu mi-e ispitit de nicio speranţă. Şi ce sigur e omul fără nicio speranţă! Îmi vine a crede că speranţele sunt pricina tuturor nefericirilor omeneşti.

Scrisoarea, ucigătoarea ultimei speranţe, şi-a îmblânzit privirea. Nu mă mai pândeşte, nu-mi mai spune nimic. Chiar pasagiul care m-a înfuriat dormitează inconştient, ca şi când ar fi înţeles că şi-a pierdut puterea asupra mea.

Omul hotărât e cel mai puternic.

A sosit ceasul...

Uite zorile!... îmi bat în geam.

Nu mai bateţi! Nu mai bateţi!

Sunt gata...

Pe stradă trec chemări de goarnă. Ştiu. A sosit victoria...

Altădată cum mi-ar fi tremurat inima de fericire!... Acuma nici victoria nu-mi tulbură seninătatea... Chiar victoria unui neam ce preţuieşte în faţa morţii? Cât preţuieşte?... Există oare mai mare victorie ca moartea?

Altădată aş fi dorit cu dorinţă mare să-mi scald ochii în lumina trandafirie a zorilor mari!... Acuma nicio lumină nu mă cheamă. Acuma întunerecul mă strigă...

Mă strigă...

Vin, vin!...

De ce n-o mai fi rece revolverul?... Pun gura ţevii la tâmplă şi nu e rece. Mângâi trăgaciul şi nu e rece...

Acuma o apăsare uşoară mă mai desparte...

Acuma sunt pe pragul dintre două lumi...

Acuma...

IŢIC ŞTRUL, DEZERTOR

— Hai, Iţic!

— Hai, don căprar!

Porniră. Căprarul înainte, Iţic după el, prin şanţul de apărare părăsit, în care zăpada se troienise peste bulgării de pământ răscolit de obuze.

Mergeau cu băgare de seamă, călcând numai în urmele îngheţate şi adânci ale vreunei patrule de ieri, cu capetele şi spatele plecate, ca să nu-i descopere ochii duşmani care pândeau din stânga, sau gloanţele ce pocneau în răstimpuri rare, ca nişte ţipete ascuţite, cutremurând durerile înălţate şi amorţite în văzduhul posomorit. Mergeau suflând din ce în ce mai greu, apoi asudând.

Cotiră întâi în dreapta, pe urmă iar înainte, şi pe urmă se pomeniră deodată la marginea pădurii de brazi, care se căţăra, deasă şi încâlcită, pe o coastă piezişă. Atunci, după câţiva paşi, căprarul se opri atât de brusc, încât Iţic Ştrul, urmându-l ca o umbră credincioasă, mai-mai să se izbească de dânsul.

— Să ne hodinim oleacă! răsuflă căprarul fără să se uite la Iţic.

— Să ne hodinim, don căprar! murmură soldatul, lăsând îndată să-i alunece puşca în zăpadă şi apucându-se să-şi şteargă năduşeala de pe frunte cu mâneca mantalei, [împingându-şi pe ceafă capela prea mică,

strengăreşte. Aburi albi îi ţâşneau din păr şi din gură, îmbrobodindu-i capul într-o ceaţă ce se risipea îndată în frigul înţelenit.

Căprarul, tăcut şi îngândurat, sufla pe nări fuioare de oboseală. Vru să-şi usuce şi el sudoarea brăzdată pe tâmple, ridică mâna, dar la jumătatea drumului se răzgândi şi-şi îndesă doar şapca mai pe ochi, aruncând pe sub cozoroc o privire nehotărâtă spre celălalt. Când însă Iţic, simţindu-i căutătura, se întoarse întrebător, căprarul se feri, înfricoşat parcă, prefăcându-se că măsoară calea rămasă înapoia lor.

„Tare-i ursuz astăzi!” se gândi Iţic, agăţându-şi alene arma pe umăr, mai răcorit.

Urmele lor se iveau ca nişte pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperită cu un cearceaf alb nesfârşit. Parapetul şanţului şerpuia ca o boţitură cenuşie, frântă pe-alocuri, pierzându-se în zare. Zăpada sfărâmicioasă stăpânea tot cuprinsul, atât de albă, că, privind-o mai mult, ustura ochii. Cerul însă era mohorât şi apăsător şi se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pământul. În văzduh rătăcea o tristeţe grea, care pătrundea în suflete mai adânc decât frigul atotstăpânitor. Câţiva copaci răzleţi, negri, cu crengile despuiate, asemenea unor oameni bolnavi cerând iertare, vegheau încremeniţi sub povara singurătăţii.

— De mult n-am mai văzut soarele, rosti Iţic deodată, plictisit de tăcerea care începea să-l înăbuşe.

Deşi vorbise aproape în şoaptă, glasul lui răsună aspru şi poruncitor, zdruncinând liniştea pădurii ca o bătaie grea de aripă. Un brad bătrân tresări spăimântat şi-şi scuturâ crengile; zăpada se cernu fără zgomot pe învelişul alb. Căprarul se întoarse spre Iţic, ca şi cum glasul l-ar fi deşteptat dintr-o aiurare:

— Cum ai zis?

— Soarele, zic, nu se mai arată de mult, repetă soldatul, uitându-se cu nişte ochi voioşi la dânsul. O fi

târziu, don căprar? Să nu ne-apuce noaptea prin pustiurile astea.

— Noaptea? murmură căprarul cu capul coborât în pământ, încât părea a vorbi dintr-o peşteră. Numai Dumnezeu ştie câte se pot întâmpla până la noapte.

Veselia se stinse blând în ochii lui Iţic Ştrul. Glasul căprarului, straniu şi puţin tremurat, i se prelinse în inimă ca o ameninţare neînţeleasă. Mai vru să întindă vorba, dar curajul i se opri în gât. Apoi, cuprins de zăpăceală, porni iar să se şteargă de sudoare, acuma însă numai cu palma goală. Întâi pe frunte, apoi pe ceafă şi pe urmă pe gât. Mai ales gâtul şi-l mângâia prelung, ca şi când i-ar fi fost mai drag ca oricare altă parte a corpului. Avea un gât înalt, uscat, cu vinele umflate, cu o piele foarte roşie şi puţin zbârcită, punctată cu pistrui cafenii cât urmele de vărsat. Sub bărbie începea părul cărămiziu, rar şi murdar, care-i acoperea şi fălcile, împreunându-se cu mustăţile şi urcându-se pe obraji până pe sub ochii verzi, vioi şi parcă veşnic speriaţi. Din mijlocul feţei păroase şi roşcovane, nasul coroiat şi subţire se ridica brusc, dominator, dându-i o înfăţişare veselă, chiar când ochii şi gura se umpleau de tristeţe. Capul totuşi părea prea mare pentru trupul lui pipernicit, slăbuţ, pe care hainele militare groase, sacul din spinare şi arma grea, te miri cum, nu-l doborau.

Căprarul se uită împrejur, iscodind încotro s-o mai apuce. Urmele după care veniseră până aici de-acuma ocoleau pădurea prin dreapta. Se scărpină, scuipă, îşi aruncă ochii la Iţic cu imputare. În sfârşit, se hotărî şi o luă spre stânga, aproape de marginea pădurii, cu paşi mai rari, ca şi când ar fi căutat înadins să sosească mai târziu acolo unde totuşi trebuie să ajungă.

Iţic Ştrul merse repede după dânsul, mutându-şi puşca în răstimpuri de pe un umăr pe celălalt. Tăcerea îl posomora din ce în ce mai mult, silindu-l să se gândească. Era vorbăreţ din fire şi mai cu seamă acuma simţea o nevoie dureroasă să vorbească, poate tocmai

fiindcă don căprar era morocănos şi avea o privire atât de neobişnuită.

„De ce tace omul ăsta?” îi alerga mereu prin cap ca un junghi.

Iţic, la început, se mândrise că-l alesese pe dânsul să însoţească în recunoaştere pe căprarul Ion Ghioagă. Mai fuseseră ei împreună şi alte dăţi, şi umblaseră bine. Cu Ghioagă ar fi mers şi-n inima iadului, fără frică. Dar azi căprarul parcă-i un străin. Niciodată n-a mai fost aşa de acru. Se vede că recunoaşterea aceasta e mai primejdioasă ca toate dacă şi căprarul e încurcat şi posomorit. De ce nu s-o fi alcătuit o patrulă tare, cum se cuvine? Ce nesocotinţă să plece numai doi inşi, când au de înfruntat cine ştie ce greutăţi! Asta înseamnă să mergi de bunăvoie şi fără folos în gura morţii. Iţic Ştrul se cutremură şi se uită ba în dreapta, ba în stânga, mai cu luare-aminte, să-şi dea seama unde-l duce căprarul. Înţelese curând că merg spre poziţiile duşmane, dar în aceeaşi vreme parcă se întorc şi înapoi. Ce-i asta? Doar n-o să se vâre chiar printre liniile de foc, să fie împuşcaţi poate chiar de-ai noştri? Se înfricoşă. Barba îi dârdăia, încât zadarnic se silea să-şi strângă fălcile.

Totuşi, mai mult îl neliniştea tăcerea încăpăţânată a căprarului. Din ce în ce era mai sigur că tăcerea aceasta trebuie să aibă vreo pricină. Ghioagă era om glumeţ, vestit chiar în batalion că nu-şi pierde firea şi voia bună nici în clipele cele mai crâncene, că merge la asalt totdeauna cu capela-ntr-o ureche şi chiuind, ca la nuntă, stârnind râsul ostaşilor şi făcându-i să uite primejdiile. Apoi Iţic îl cunoştea bine de-acasă, din Fălticeni, unde dânsul avea un han mititel şi cu o ogradă destul de mare să poată găzdui joia, în ziua bâlciului, pe ţăranii care veneau să târguiască. Ghioagă trăgea la Iţic de zece ani, încât se împrieteniseră de-a binelea, ajutându-se omeneşte la necazuri. Acum doi ani, tocmai pe vremea asta, în miezul iernii, când Ghioagă şi-a cumpărat boulenii

şi nu i s-au ajuns banii, Iţic a sărit frăţeşte şi, din toată sărăcia lui, i-a împrumutat patru poli, ca să nu scape omul chilipirul. Adevărat că nici până azi nu i-a întors datoria, dar nu face nimic, căci şi Ghioagă e om nevoiaş, cu cinci copii şi fără pământ. Acuma Ghioagă a ajuns căprar, iar Iţic a rămas soldat prost, fiindcă a fost prea sfrijit şi nu-l luase la oaste până azi, când războiul nu mai caută cine şi cât e de voinic, ci-i trimite pe toţi în foc. Dar şi în război au trăit ca doi prieteni; Iţic ştia doar să-i dea căprarului cinstea cuvenită.

— Vezi, măi Iţic, am ajuns noi până aici, şi nici măcar datoria ceea nu ţi-am plătit-o! Doamne, Doamne, cum de nu ţi-am plătit-o?

Căprarul vorbise atât de brusc şi cu atâta durere în glas, că Iţic se spăimântă ca şi când ar fi auzit o sudalmă. Răspunse de-abia după o pauză şi foarte încet, căznindu-se să-şi ascundă turburarea:

— Lasă, Ioane, că ai vreme să mi-o plăteşti, numai să scăpăm cu viaţă!

— Aşa-i, bine zici, să scăpăm cu viaţă, murmură

Ghioagă, dar acuma cu o voce răguşită şi mânioasă, care închise convorbirea ca o pecete fierbinte.

Gândurile lui Iţic se porniră pe o goană năvalnică, frământându-i în suflet, încetul cu încetul, o frică stranie. Oare de ce s-o fi chinuind căprarul ca şi dânsul? Chiar în clipa când el îşi amintea de cei patru poli, Ghioagă i-a zvârlit vorba despre aceeaşi datorie. Adică de ce tocmai acuma să-l cuprindă părerea de rău?

Aici nu-i lucru curat. Nu îndrăznea să-şi închipuiască ce poate să fie. Se simţea însă atât de singur, cum nu se mai simţise niciodată. Degeaba încerca să se mulcomească şi să se mângâie că se sperie de năluciri, în adâncul inimii lui frica se zvârcolea tot mai dureroasă. I se părea ca şi când s-ar fi trezit în miez de noapte, singur, fără nicio apărare, în mijlocul unei cete de tâlhari hotărâţi să-l omoare.

Viteaz nu se născuse Iţic Ştrul, ci fricos şi bănuitor. Un copil de se răstea la dânsul, începea să-i joace barba şi să-i ticăie inima. În Fălticeni lumea îl poreclise „iepurele”. În clipa când doctorul comisiei de recrutare a zis „slăbuţ, dar tot bun”, Iţic a leşinat. Numai gândul că va merge la război îl îngrozea. Era convins că are să moară când va auzi întâiul bubuit de tun. Cu o zi înainte de-a porni din garnizoană, şi-a luat rămas bun de la nevastă, de la cei şase copii, de la toţi vecinii şi cunoscuţii, plângând ca o babă neputincioasă. Norocul lui a fost că, îndată ce-a sosit pe front, l-au şi băgat în foc. Fiindcă nu îndrăznea să descarce puşca, stătea lipit de peretele şanţului, ferindu-se şi uitându-se când la dreapta, când la stânga, să vază cum mor ceilalţi. Văzând apoi pe ceilalţi, începu să-i scadă frica. „Cine are viaţă scapă”, îşi zise dânsul. Nici în război nu mai mor oamenii aşa repede, şi nici gloanţele nu nemeresc toate. Apoi scoase capul să vadă cu cine are să se bată. Nedescoperind nimic, se miră şi se linişti mai mult: „Ce fel de război mai e şi ăsta, că nici nu ştii pe cine omori?” Auzea însă şuierăturile gloanţelor duşmane trecându-i pe deasupra capului, şi uneori vedea în faţă câte un bulgăre de pământ sfărâmându-se cu zgomot de zăngănit de cuţite. Alături de dânsul simţi pe urmă ceva ciudat, parcă ar fi căzut un sac greu. Întoarse ochii. Un flăcăiandru se prăbuşise în fundul tranşeei, cu capul plin de sânge. Iţic se înfurie deodată, ca şi când ar fi primit o măciucă în frunte, ridică arma şi începu a trage nebuneşte, să răzbune pe camaradul despre care nu ştia decât că-i dintr-un sat de pe lângă Fălticeni şi că mă-sa era văduană. Înfierbântându-se din ce în ce, simţea că pieptul i se umflă şi braţele i se încordează. Inima îi bătea cu o încredere şi cu o mândrie ce nu le mai avusese niciodată. Când auzi însă mai târziu ordinul de înaintare, frica îl doborî iar, şi parcă mai stăpânitoare. Deodată îl copleşiră iarăşi şovăielile şi chibzuirile. În tranşee eşti la adăpost, pe când în câmpul liber trebuie să înhaţi

moartea de beregată ca să mergi înainte. Frica de pedeapsă mai mult decât îndemnul sufletului îi poruncea să iasă din şanţ, şi totuşi nu era în stare, căci picioarele îi înlemniseră şi nu le mai putea urni din loc. Atunci a zărit pe căprarul Ghioagă sărind din tranşee ca o săgeată şi pornind înainte ţanţoş, cu nasul în vânt. Văzând pe Ghioagă astfel, lui Iţic i-a trecut un fior de căldură prin inimă, picioarele i s-au dezmorţit şi i s-au uşurat ca pana. Şi îndată s-a repezit peste parapet, parcă ar fi vrut să se ia la întrecere cu căprarul. Şi, gonind, sufletul i se umplea de mânie şi de o poftă ciudată de-a strivi pe toţi care i-ar sta în cale.

Pe urmă s-a obişnuit şi cu războiul, cum se obişnuieşte omul cu orice în lume. Se gândea la moarte şi parcă nu-l mai înfricoşa ca înainte vreme. Trăia când cu frica-n spate, când îmboldit de o îndrăzneală sălbatică. Cu cât simţea mai aproape primejdia, cu atât îi creştea curajul, pe când depărtarea îi strângea inima. În luptă se întărită, închidea ochii şi trăsnea în dreapta şi-n stânga, ieşit din minţi. Încetul cu încetul, câştiga un fel de încredere, care-i dădea o înfăţişare voinicească. Odată, după o încăierare cu baioneta, maiorul l-a lăudat în faţa batalionului. Altă dată, când un glonte îi găurise pulpa stângă şi rămăsese în urmă să-şi panseze singur rana, comandantul brigăzii, un general în faţa căruia tremurau regimentele, trecând pe lângă dânsul, i-a strâns mâna, l-a întrebat cum îl cheamă şi i-a zis: „Bravo, Iţic!” I-a şi scris nevestei sale toate acestea, încât femeia s-a speriat şi i-a trimis o carte poştală rugându-l frumos să-şi mai astâmpere vitejia, c-or să-i rămâie copiii pe drumuri. Iţic însă zâmbi de îngrijorarea muierii. Vedea că ea îl credea tot aşa cum fusese la plecare. Ea nici nu putea bănui că Iţic al ei râvneşte acuma o recunoaştere vădită a vredniciei lui în faţa duşmanului. De unde să bănuiască femeia, dacă el însuşi numai în taină îşi mângâia dorinţa, ca nu cumva să-l ia peste picior vreun camarad mai şugubăţ. Şi cu toate

acestea visa decoraţia neîncetat, parcă de ea şi-ar fi atârnat tot viitorul. De aceea se îmbulzea totdeauna când era vorba de vreo însărcinare primejdioasă. Îi tremura inima, îl zguduia frica şi totuşi nu se ostoia. Îşi închipuia deseori cum o să se minuneze toată mahalaua când îl va vedea cu medalia pe piept. Şi parcă auzea şoaptele tuturor: „Uite iepurele... Viteaz bărbat!’”

Nădejdile lui Iţic s-au spulberat însă de când s-a schimbat comandantul companiei. Locotenentul cel nou, în două săptămâni, nu i-a spus o vorbă bună. Îl înjura din senin, se răstea mereu la dânsul, iar alaltăieri l-a şi lovit cu cravaşa peste cap. Nu era chip să-i intre în voie oricât se străduia. Asprimea locotenentului i-a frânt încrederea. Frica i se încuiba iar în suflet, din ce în ce mai stăpână. Privirile comandantului îl îngrozeau şi-l înţepau ca nişte săgeţi otrăvite. În cele din urmă, îi răsări în minte bănuiala că locotenentul vrea să-l piarză. Şi cu cât se zbătea să se apere, cu atât simţimântul acesta i se sfredelea mai adânc în inimă.

„Poate că chiar acuma mergem la pierzanie!” îşi zise deodată Iţic, clipind din ochi ca trezit dintr-un vis.

Mergeau mereu. Cu paşii rari, scufundându-se uneori până-n brâu în zăpada neprihănită, alteori scuturându-li-se în spinare povara crengilor de brazi cuminţi, printre care înaintau trudiţi, abătuţi.

„Cum mai tace căprarul! se gândea Iţic, călcând cu băgare de seamă în urmele lui. Poate că el ştie şi nu-mi spune”...

Începu să pândească mişcările căprarului. Îi vedea numai spatele: şapca înfundată pe cap, raniţa roasă atârnată lăbărţat pe umeri, puşca agăţată cu gura ţevii tocmai spre dânsul, sacul de pâine în care uruiau înăbuşit încărcătoarele cu cartuşe. Apoi, deodată, îl cuprinse un urât mare. I se păru că o mână nevăzută îi apasă umerii, parc-ar vrea să-l oprească. Îşi iuţi paşii până ce ajunse în dreptul căprarului. Atunci se mai linişti puţin şi întoarse

ochii spre Ghioagă, aşteptând barem o vorbă care să-i ostoiască frământarea. Căprarul însă îşi urma mersul greoi, istovit, ca şi când nici n-ar fi băgat de seamă că Iţic a venit aproape de dânsul. Faţa lui uscată, cu pielea oacheşă şi întinsă pe oase, era muncită şi mohorâtă de gânduri. Din când în când, mustăţile i se smuceau singure, strâmbându-i mai crunt câte-o clipă înfăţişarea. Iţic se căznea din răsputeri să ghicească ce se zbuciuma în mintea căprarului. Şi, fiindcă ceea ce cetea îl îngrozea, se înşela zicându-şi că nu pricepe nimic şi mirându-se de muţenia lui încăpăţânată.

„Adică de ce nu deschide gura?” murmura Iţic, simţind foarte lămurit cum întrebarea aceasta se împrăştie ca o apă fierbinte, încercându-şi puterea la toate cutiuţele minţii lui şi neputând să scormonească de nicăiri răspunsul mângâietor.

Deodată, căprarul se opri iar, fără a mai zice o vorbă, gâfâind de oboseală.

Gândurile negre se risipiră îndată din creierii lui Iţic, ca un cârd de pasări sperioase în care un copil a zvârlit cu praştia. Se uită încrezător în faţa îngândurată a căprarului şi nu-şi pierdu hotărârea nici când Ghioagă întoarse capul, parcă s-ar fi temut să-i întâlnească privirea.

— Da’ unde mergem, don căprar? zise Iţic, lipindu-şi întrebarea de buzele căprarului cu atâta stăruinţă, încât părea că vrea să stoarcă negreşit un răspuns care să-i potolească turburarea.

Ghioagă îl privi lung. Din ochi parcă-i picura o milă, cu atât mai vădită cu cât se silea s-o ascundă, într-un târziu, rosti încet:

— Las’, c-ai să vezi… Lasă, nu te pripi, că…

Rămase cu gura deschisă, ca şi când ar fi avut să mai adauge ceva, dar ceva atât de greu, că îi era teamă să nu-i sugrume glasul şi să-i crâmpoţească buzele.

În clipa aceea Iţic simţea cum îi curgeau sudorile pe obraji, prin barba soioasă, pe piept, pe tot corpul, nişte

sudori fierbinţi, care însă totuşi nu-l mai puteau apăra de frigul îngrozitor ce începea să i se strecoare deodată prin toţi porii, repezindu-se să-i îngheţe inima. Şi parcă frigul pornea din ochii căprarului şi din gura lui căscată, unde nu se vedea nici limba, nici dinţii, ci numai o pată neagră, rotundă, ca o gură de puşcă încărcată, din care pândeşte moartea.

— Bine, don căprar... Bine, don căprar... Bine, don căprar, bâlbâi Iţic, tot mai încet, ca şi cum glasul i s-ar fi filtrat prin nişte site din ce în ce mai dese.

Privirea însă îi rămase spânzurată pe obrajii căprarului, rătăcitoare şi obosită, ca o rugăciune sfioasă. Acuma nu mai râvnea să afle nimic. Îi răsări în minte locotenentul, şi-n acelaşi timp o blândeţe copilărească îi umplu sufletul. Se simţea întocmai ca în clipele dinainte de-a porni la asalt: mintea golită de gânduri, inima încordată de nerăbdare. Viaţa îi atârna de un firicel atât de subţire, că orice freamăt ar fi în stare să i-o stingă.

— Ei, haidem, Iţic, hai să mai mergem! zise căprarul, scuturându-se de privirea soldatului, cu o voce îndulcită de milă.

Iţic tresări, parcă i-ar fi înfipt un cuţit în piept. Glasul acesta blajin îl îngrozea ca o osândă. Începu să gâfâie greu şi, dându-se înapoi din ce în ce mai spăimântat, răcni deodată ca şi când ar fi chemat într-ajutor:

— Nu mai merg, don căprar!... Nu mai pot, don căprar! ... Să ştiu de bine că mă omori, don căprar!

— Ia seama, Iţic! Ia bine seama! strigă Ghioagă repede, cu ochii aprinşi de o strălucire stranie.

Soldatul văzu limpede lucirea în ochii căprarului şi-i înţelese rostul. Dar furia îi răscolise sângele, ca întotdeauna în vârtejul primejdiilor mari. Nu mai simţea decât o pornire oarbă de-a se apăra din toate puterile şi de-a abate astfel ameninţarea înainte să-l fi atins. Răcnea deci mereu, acoperind glasul căprarului, şi se retrăgea cu ochii mereu în ochii lui, înfruntându-l. Cum păşea însă cu

spatele înainte, se poticni peste o rădăcină moartă şi se rostogoli brusc într-o groapă de zăpadă. Căderea neaşteptată îi stinse într-o clipire toată mânia, făcând loc unei spaime copleşitoare. Acum îşi dădu seama că nu mai e nicio scăpare şi că trebuie să primească, fără zadarnice împotriviri, orice i-ar fi hărăzit soarta. Din fundul gropii, căznindu-se să se scoale, strigă înfricoşat:

— Stai, don căprar, că viu!... Stai mulcom, că viu!

În mintea căprarului încolţise un gând atunci când Iţic se prăbuşise. Îşi smucise chiar cureaua puştii într-un început de împlinire a gândului hotărâtor. Dar văzându-i bocancii înzăpeziţi bălăbănind în aer, îi răsări un râs fugar, care-i descruntă sprâncenele şi-i goni din suflet ispita.

— Haida-hai! Hai după mine! făcu dânsul, pornind înainte fără să-l mai aştepte.

Iţic se ridică din groapă, se scutură de omăt şi alergă după Ghioagă mai liniştit, ca şi când zdruncinarea i-ar fi risipit grijile.

De-acum mergeau mai iute şi învioraţi, simţind amândoi c-au scăpat dintr-o primejdie. Căprarului i se dezlegă limba şi se întinse la vorbă, încât Iţic de-abia biruia cu răspunsurile. Povesteau însă numai de întâmplări voioase şi petrecute de mult, cu ani în urmă, lucruri mărunte ce se înşiră în viaţa oamenilor, ca nişte mărgele ieftine şi lucioase, pe un fir de aţă de câlţi. Se fereau înadins să se apropie de poarta războiului, parcă aici viaţa lor s-ar fi împotmolit într-un noroi cleios, din care nu mai sunt în stare să se desfunde. Vorbeau cu glas tare, spre a-şi înăbuşi gândurile ce nu încetau a clocoti în sufletul lor, căutând mereu să le întunece mulţumirea. Din când în când, căprarul râdea, dar atât de silit, că Iţic se întorcea spre dânsul speriat şi începea să râdă şi el tot atât de prefăcut.

Pădurea se rărea acuma, răsfirându-se în copaci singuratici, înfipţi parcă ici-colo de vreo mână

năzdrăvană. Amurgul cobora nesimţit, mohorând din ce în ce văzduhul şi aşternând o ceaţă cenuşie peste albul zăpezii îngheţate.

Tăcerea, stăruitoare, înfăşură iar din ce în ce pe cei doi soldaţi. Iar nu se mai priveau, şi feţele lor iar se mohorau. Mai povesteau ei, dar se pândeau ca doi vrăjmaşi ascunşi. Înserarea le îngreuia sufletele şi le încuraja gândurile negre.

Iţic se uita deseori împrejur, ca şi când s-ar fi aşteptat în fiece clipă să primească lovitura. Tocmai vorbăria căprarului îi strecura în inimă o prevestire de moarte atât de sigură că, în clipa când ieşiră din pădure, întrebă, deodată:

— Ai ordin să mă omori, don căprar?

Ghioagă îşi curmă povestea, parcă i-ar fi retezat-o cu o aţă subţire, şi răspunse fără mirare:

— Eu?

— De ce umbli să mă omori, Ionică? urmă Iţic, acuma plângător ca un copil în faţa unui judecător mânios.

Pe fruntea căprarului se ivi îndată o umbră grea. Întoarse capul, îşi îndreptă arma pe umăr şi murmură foarte gros, ca dintr-o groapă:

— Ia taci!…

Pe urmă, peste câteva clipe, iarăşi:

— Ia taci!…

Şi apoi, aproape la fiecare pas, ostoitor, îngrozit parcă el însuşi de glasul său:

— Ia taci!…

Iţic tăcu şi puse ochii în pământ, urmând pe căprar cu spinarea încovoiată de povara grijilor. Capul, cu şapca pe ceafă, i se legăna în cadenţa paşilor. Creierii îl usturau de zigzagul gândurilor împotriva cărora nu găsea nicio apărare. În suflet i se zvârcolea dorinţa de-a reîncepe vorba cu căprarul şi-i părea rău că l-a întrerupt. Dar Ghioagă păşea acuma parcă mai abătut ca dânsul, oftând în răstimpuri.

Coborau de-a lungul unui şir de molifţi care, ca o linie punctată, tăia în curmeziş coasta blândă, adormită sub învelitoarea albă. Se fereau amândoi de ameninţarea ce-i privea de pe muchea celuilalt deal, duşman, întindeau paşii de la un copac până la altul. Zăpada îngheţată scrâşnea sub bocancii lor atât de tare, încât, în tăcerea stăpânitoare de jur împrejur, întorceau mereu ochii spre frontul vrăjmaş, înfricoşaţi să nu li se audă mersul. O vale seacă, însemnată de câţiva brazi rari, şerpuia chiar sub poalele coastei duşmane, care se îngusta îndepărtându-se până ce se împreuna cu şirul de molifţi.

Iţic Ştrul, moleşit de gânduri, îşi asculta şi-şi număra paşii şi se uita tot mai curios împrejur, căznindu-se să recunoască locurile. Astfel, se pomeni încetul cu încetul cuprins de un simţimânt straniu de încredere. Vedea că se apropie mereu de liniile inamice şi aceasta îi înfiripa puţină nădejde. Dacă mergi spre duşman, înseamnă că mergi în patrulare, îşi amintea dânsul din bruma de teorie ce i-o băgase în cap la cazarmă în Fălticeni. Atunci poate că numai o frică neroadă i-a stârnit toate închipuirile?... Gândul c-ar putea fi aşa îi strâmba faţa într-un zâmbet de fericire nemaisimţită niciodată.

Era mai liniştit, şi totuşi îşi dădea seama în adâncul sufletului că liniştea caută doar să-i adoarmă presimţirea şi să-l înşele. Pe când se legăna în speranţe de bine, simţea lămurit că zbuciumările dureroase îi fierb neîncetat în creieri şi că nu-l mai chinuiesc numai pentru că peste ele s-a înţelenit o pojghiţă subţire de nepăsare, pe care se poate plimba în voie închipuirea de mulţumire. Groaza cea mare i se ghemuise într-un colţ ascuns al sufletului, ca o fiară la pândă. O simţea cum clocește acolo, gata în fiece clipă să se năpustească. Şi, cu toate acestea, o seninătate ameţitoare îl ademenea. Îşi aducea aminte de-acasă şi credea că, după isprava de-acuma, locotenentul trebuie să-i dea învoirea râvnită de-atâta vreme. I s-ar cuveni două săptămâni cel puţin, dac-ar fi

pe dreptate, dar s-ar mulţumi şi cu opt zile. Barem să-şi mai vază nevasta şi copilaşii. Ce bucurie când va bate seara la uşa tinzii: „Cine-i?”... „Hai, deschide, că-s eu, Iţic!” Începu să-şi împartă zilele şi chiar ceasurile, ca să nu rămână nicio clipă neîntrebuinţată bine. Întâia zi... a doua... a patra... Dar încă de-ar avea şi medalia?... Ei, poate că se mai înmoaie şi locotenentul acuma... Ea urma urmelor, nu-i aşa de hain nici locotenentul cel nou, numai să ştii cum să-l iei...

Ajungeau în vale. Coasta duşmană era piezişă, ca o râpă, şi atât de aproape, că închidea zarea ca un zid. Şirurile de copaci se împreunau într-o rămăşiţă de pădure de brazi bătrâni, cu crengile groase, pe care zăpada dormea zgribulită.

Sosiră în pădurice. Căprarul se opri lângă tulpina unui brad foarte gros, cu coaja crestată şi mâzgălită de răşină. O rădăcină, cârligată ca o laviţă, se ridica din pământ peste stratul de zăpadă. Ghioagă curăţă omătul cu patul puştii şi se aşeză încet şi obosit. Iţic se pironi în faţa lui întrebător, cu o încredere veselă în ochi, suflând greu. Apoi, cum Ghioagă se încăpăţâna în tăcere, îi zise zâmbind:

— Am ajuns, don căprar?

Căprarul însă nu răspunse. Printre tulpinile copacilor se uita spre poziţia vrăjmaşă, măsurând parcă depărtarea din ochi.

După un răstimp, Iţic întrebă iar, tot zâmbitor:

— Mi se pare că suntem chiar în faţa companiei noastre?

Acum căprarul întoarse repede privirea la dânsul şi zise:

— Bine zici... Uite, colo...

Şi arătă cu mâna în zare, alene. Iţic nu vedea nimic. Coasta lină şi netedă se întindea ca o coală de hârtie, dar se topea în ceaţa înserării. Rămase cu ochii pierduţi, doritori, gândindu-se c-ar fi bine, la întoarcere, să nu mai

ocolească, ci să meargă drept peste câmp, să ajungă mai repede la companie.

Tăcerea se coborî între dânşii iar, ca un gard viu.

Apoi, într-un târziu, căprarul rosti cu glas moale:

— Ei, măi frate Iţic, până aici te-am adus eu... De-aici încolo poţi să te duci şi singur.

Soldatul tresări, parcă l-ar fi înţepat cu un ac. Se uită la căprar, zăpăcit, şi de-abia peste câteva clipe bâlbâi:

— Da' unde să mă duc, Ioane?

— Dincolo...

Căprarul îi arătă din cap linia vrăjmaşă şi apoi îşi odihni asupra lui o privire caldă, care îndemnă pe Iţic să întrebe iar, mai nedumerit:

— Adică de ce să mă duc, Ioane?

Pe Ghioagă însă întrebarea aceasta îl înfurie ca şi când i-ar fi zgândărit în suflet o nelinişte de-abia mulcomită. Privirea i se făcu rece şi glasul ameninţător:

— Ce mai îţi baţi gura degeaba? Bucură-te şi porneşte, altminteri...

Iţic se agăţă în neştire de cuvântul din urmă, ca de o funie mântuitoare, şi-l repetă chinuit:

— Altminteri...

Şi rosti atât de straniu cuvântul, încât căprarul se înmuie îndată, fără să-şi dea seama de ce, şi bolborosi ocrotitor:

— Altminteri...

Acuma Iţic Ştrul simţi desluşit că groaza a izbucnit din ungherul ei şi i s-a revărsat, în toate tainiţele sufletului, ca o otravă fără leac. Ştia că în câteva clipe îl va doborî, şi totuşi nu se putu opri să nu mai încerce o amânare. Îşi răzimă arma de tulpina copacului, se aşeză lângă căprar, îi apucă dreapta cu amândouă mâinile şi gura începu să-i torăie foarte repede, înfricoşat să nu scape prilejul de a-i spune tot, înainte de a fi prea târziu:

— Nu mă lăsa, don căprar!... Cum să mă duc eu acolo, Ionică?... Nu pot, Ionică! Nu ţi-i milă de mine? Ori măcar

de nevastă-mea şi de bieţii copilaşi! Acolo mă omoară duşmanii, Ionică! Mă omoară... mă omoară!...

— Nu te omoară, de-asta să n-ai grije, mormăi Ghioagă întorcând capul, ca să nu mai vază ochii în care spaima juca nebuneşte, că doar de aceea te-am adus până aici, aproape... Nu vezi? Ridici mâinile-n sus şi urci coasta încet. Nu te atinge nimeni dacă nu mergi cu gând rău.

Soldatul sări în picioare ca muşcat de şarpe. Aruncă priviri înflăcărate de o mânie bruscă, parcă numai acuma ar fi înţeles gândul căprarului.

— Apoi dacă-i aşa, bine că ştiu, că nu mă mişc de-aici nici mort! Lasă, c-am priceput eu ispita, că nu-s prost... Vrei să mă faci dezertor, ai? Mă mir că nu ţi-i ruşine, Ionică! Încaltea de nu ne-am cunoaşte de-acasă.. Rău îţi şade, Ionică, zău aşa! Adică ce ţi-am greşit eu ţie de umbli să mă dai dezertor? Nu ţi-ar fi milă să-mi laşi familia pe drumuri şi să mă faci şi pe mine să nu mă mai pot întoarce acasă niciodată?... Ei, iacă, eu nu vreau să fiu dezertor! Nu vreau şi nu vreau!

Căprarul îl ascultă liniştit, şi pe urmă îi zise tot blând şi domol:

— N-oi fi vrând tu, dar de ce ţi-e frică nu scapi!

— Minţi! strigă Iţic întărâtat de glasul moale al căprarului.

— Degeaba nu vrei tu, că tot dezertor eşti, zise iar Ghioagă.

— De ce să fiu, dacă nu vreau să plec? Eu nu-mi fac datoria? Nu lupt eu ca orişicare?

— Aşa-i, măi Iţic, dar eu n-am ce-ţi face... Crede-mă, măi frate! Ordin! Auzi? Ordin de la don locotenent... Uite-acu tu nici nu mai eşti în compania noastră. Raportul a plecat de azi-dimineaţă: Iţic Ştrul, dezertor...

Iţic ridică ochii în sus, deznădăjduit. Întrebarea „de ce” îi sfâşia creierii, fiindcă nu găsea niciun răspuns mulţumitor. Îşi dădea seama că e pierdut, şi ştiinţa aceasta îi stânjenea gândurile. Căuta în minte vorbe de

răzvrătire sau măcar de apărare, şi nu mai afla decât o îngăimare nătângă, prostească:

— Nu vreau... Nu vreau...

— Ba să vrei, măi frate Iţic, îi zise căprarul aproape în şoaptă. Trebuie să vrei, că altfel nu se poate... M-am gândit şi m-am frământat de-ajuns toată calea până aici, şi vezi bine că nu se poate altfel!...

— Ce-am greşit, Ionică, păcatele mele? izbuti Iţic să se scâncească iar, mai toropit.

— Parcă eu pot să ştiu?... Nu-s eu de vină, Iţic, vezi tu bine... Mie don locotenent mi-a ordonat să...

Ghioagă îşi curmă vorba speriat de ochii soldatului, care se făcuseră mari, parc-ar fi vrut să-i sară; din cap.

— Să mă omori? stărui Iţic.

— Să te omor! făcu stins căprarul. Şi să te îngrop, să nu ţi se mai afle nicio urmă... Acu vezi bine, măi Iţic, vezi bine că nu te mai poţi întoarce înapoi... Vai de sufletele noastre!

Urmă o tăcere lungă. Iţic privea încremenit buzele căprarului, pe care-şi cetea osânda, iar Ghioagă stătea cu gâtul întins, cu ochii ţintă la dânsul, ca şi când ar fi aşteptat un răspuns care să-i uşureze inima. Frigul se înmuiase. Din cer cerneau, în legănări leneşe, fulgi uşori de zăpadă, ca nişte petece de hârtie.

Apoi deodată o troznitură zgudui tăcerea, urmată de un şuierat ascuţit. Zgomotul parcă trezi din somn toată firea. Un vânt subţire se porni îndată, răsucind în văzduh fulgii şi dezmorţind crengile bradului sub care înlemniseră cei doi soldaţi. O cracă uriaşă, ce se întindea deasupra lor ca o aripă grea, se clătină puţin, fără ca zăpada îngheţată pe ea să se stârnească.

Ghioagă se urni greoi, îşi săltă arma pe umăr şi şopti:

— De-acu eu mă duc... Mi se pare că ne-au zărit cei de dincolo şi trag după noi... Rămâi cu Dumnezeu, Iţic!

Îi luă mâna asudată şi i-o strânse uşor.

Iţic Ştrul tresări ca deşteptat dintr-un vis urât şi se

agăţă de mâna căprarului, murmurând:

— Nu vreau... nu vreau...

Glasul îi era scăldat într-o durere atât de mare, că Ghioagă, spre a-şi ascunde mila, se răsti deodată la dânsul:

— Să nu mă amărăşti, omule, că pe urmă-i mai rău!... Eu te învăţ cum să scapi şi tu mă ţii aici să m-apuce noaptea... Ia seama!

Îşi smulse mâna şi se depărtă câţiva paşi.

— Să nu te puie ceasul rău să te întorci înapoi,

Iţic, că mă bagi şi pe mine-n năpastă, iar tu tot nu scapi... Noapte bună!

Porni singur pe calea pe care au venit amândoi, cu capul în pământ, cu inima ca plumbul. Îşi făcu cruce de mai multe ori până să-şi simtă sufletul uşurat. Atunci îşi zise, oftând adânc: „Mulţumesc, Doamne, că m-ai îndreptat să mă feresc de păcat... D-aş fi avut pe suflet toată viaţa... Bietul Iţic!”

Se uită înapoi fără să-şi înceteze mersul. Iţic stătea în acelaşi loc, nemişcat, cu un braţ întins, ca o chemare mută.

Căprarul se micşoră din ce în ce, până-l înghiţi întunerecul, care se îngroşa văzând cu ochii.

Un foc de puşcă izbucni iar. Iţic se cutremură şi se întoarse spre coasta duşmană. Făcu un pas şi se opri îngrozit, murmurând:

— Nu vreau...

În mintea lui era un vălmăşag cumplit. Nici nu mai îndrăznea să încerce să aleagă vreun gând din miile de frânturi ce se zvârcoleau fără sfârşit. Sufletul însă îi era plin de o încăpăţânare dârză, din care izvora neîncetat murmurul: „Nu vreau”. Înălţă ochii spre cer, aşteptând parcă de-acolo mântuirea. Deasupra capului său înnegrea, nemişcată, craca uriaşă, în stare să ţină lesne orice povară. Şi deodată toate gândurile lui se agăţară de creanga ademenitoare.

întunerecul creştea mereu, îmbrăcând tot pământul în haină de doliu. În bezna grea, Iţic se căzni mult până să-şi petreacă curelele peste creanga neclintită şi până să-şi potrivească bine laţul pe gâtul lung, cu pielea roşie şi presărată cu pistrui. Craca pârâi puţin peste zvârcolirile lui, iar vântul, din ce în ce mai furios, îl suci şi-l învârti toată noaptea.

Dimineaţa sosi târziu, însoţită de împuşcături tot mai dese. Ninsoarea încetase. Soarele se ivi într-o spărtură de nouri, aprinzând mii de curcubee pe câmpurile înzăpezite.

Iţic atârna sub creanga nemişcată, ca un viteaz în poziţie reglementară. Doar că în loc de capelă avea un strat de zăpadă proaspătă peste părul zbârlit şi că bocancii erau despărţiţi de pământ cu vreo două palme. Ochii lui umflaţi şi ieşiţi din orbite priveau şi acuma speriaţi în zare spre tranşeele companiei. Lumina albă însă îi săruta faţa învineţită, ştergând urmele suferinţelor şi netezind cutele imputării.

În văzduh, peste capul lui Iţic Ştrul, războiul vâjâia mai furios, mai nesăturat, ca o uriaşă pasăre de pradă.

GHINIONUL

Într-o sărbătoare, seara, la „Caf*6* Splendid”... Lume multă... Chelnerii alergau disperaţi, de ici-colo, legănând peste capetele muşteriilor tăvi încărcate cu „consumaţii”. Fum mare, gălăgie şi mai mare, muzică... Eu, la o mescioară, singur, aşteptam cu resemnare un biet şvarţ, comandat de două ceasuri.

— Îmi dai voie? murmură cineva la spatele meu.

întorsei capul.

— A, tu eşti, Ioane?

Era Ion Popescu, şef de biurou şi prieten vechi, pe care nu-l mai văzusem de câteva luni — un om mic, grăsun, cu capul rotund şi creştetul pleşuv, cu faţa rotundă, cu ochii rotunzi, în nişte haine cenuşii-deschise... Părea foarte abătut. Se aşeză fără vorbă, punându-şi pălăria nouă pe scaunul ce ne despărţea. Apoi îşi şterse chelia de năduşeală, mă privi lung şi blând, ca pe un duhovnic, şi-mi zise puţin răguşit:

— Îmi pare bine că te-am găsit... Am mare nevoie de un om, să-mi mai răcoresc sufletul!

Mă gândeam să-i spun o vorbă de compătimire sau de încurajare, dar nu-mi dădu răgaz:

— Nu-ţi poţi închipui, dragă, ce pacoste-i când se ţine ghinionul de capul omului... Pare ridicol şi, în realitate, e îngrozitor, îţi amărăşte viaţa, te nenoroceşte, te... te... te zăpăceşte!

Încercai să-l asigur că înţeleg, deşi nu înţelegeam

nimic. El însă mă opri cu un gest:

— Lasă... ai să vezi... Am motive grave să vorbesc aşa, căci de câtăva vreme ghinionul e umbra mea!... Dar ce-am păţit azi mă pune pe gânduri... E prea mult!

Se încălzi şi, ca să mă convingă mai bine, trecu mai aproape, pe scaunul ce ne despărţea, continuând:

— Acuma să vezi şi să judeci... Aseară am avut la masă pe Crişan, trebuie să-l cunoşti, un filfizon cu ceva parale şi cu dungă la pantaloni... îmi vine prin casă mai demult, fiindcă nevastă-mea îl găseşte interesant şi binecrescut... Mie mi-e antipatic, dar nu puteam zice nimic, c-ar fi părut că-s gelos, şi eu am oroare de ridicol... în sfârşit, după cafea, nevastă-mea, ce să mai născocească? „Haidem la un cinematograf, să ne distrăm!" Eu mă codeam, şi cu gândul la pungă, şi că eram obosit de la biurou. Tu ştii bine cât muncesc şi cum sunt de conştiincios, încât nu-mi arde de petreceri... Ea — hai, eu — nu! Atunci, Crişan: „Fac eu cinste!" Ce să-ţi mai spui? Nu mai aveam încotro... Am cedat!... Ne-am dus. După cinematograf iar: trebuie să luăm ceva undeva, căci tot Crişan face cinste... în sfârşit, am ajuns acasă pe la miezul nopţii, frânt de nesomn. Totuşi, cu gândul la biurou, am potrivit deşteptătorul, ca de obicei, să mă scoale la şapte, să nu întârziu de la datorie... Azi-dimineaţă mă trezesc, arunc ochii la ceas: şase. Mă întorc pe cealaltă parte şi adorm îndată liniştit. Dar peste câtva timp, grija condicei de prezenţă mă deşteaptă iar. Arunc iar ochii la ceas: iar şase. Aoleu! Sar din pat ca fript... „Desigur c-am uitat să întorc ceasul aseară şi s-a oprit", îmi scormonesc din vestă ceasornicul de buzunar: era aproape nouă! Să-ţi închipui capul meu!... Parcă n-aveam de ce? Peste zece minute condica se duce în cabinetul secretarului general, şi în condică lipseşte tocmai Ion Popescu, şeful de biurou, harnicul, conştiinciosul, punctualul Ion Popescu... într-un minut, dacă nu şi mai puţin, am fost spălat, îmbrăcat... Numai gulerul să mi-l pun şi haina... Când colo, ia butonul

de unde nu-i! Caut pe noptieră, răscolesc patul, răstorn ligheanul... nu-i şi nu-i! În sfârşit, să mă mai uit şi pe sub pat... Mă plec, îngenunchez şi simt o tăietură grozavă în genunchiul stâng... În genunche mi se înfipsese chiar butonul blestemat... Bine că l-am găsit, să pot pleca mai degrabă, să prind condica... Dac-aş avea norocul să pun mâna şi pe-o trăsură, aş fi salvat! Cobor în stradă implorând în gând pe dumnezeul nenorociţilor... Tramvaiul, ce-i drept, trece pe la poarta noastră, dar nu speram să-l pot lua, căci tramvaiul nu soseşte niciodată când eşti grăbit... însă cum păşesc pe trotuar, iată tramvaiul, şi încă goli... Mă avânt cu ceasul în mână: „Slavă Domnului, mai am cinci minute!”... Conductorul mă asurzeşte cu o sirenă hodorogită, vatmanul dă curent, pornim. Dau să plătesc, să scot portofoliul... Nu-i! Îngălbenesc. Atâta mi-ar mai lipsi, să-mi fi pierdut banii!... Caută-te prin haină, prin vestă, pe dinafară, pe dinlăuntru... Degeaba! „Mi s-a furat!” mă gândesc înfricoşat. În vagon sunt numai patru călători, care par oameni de treabă; de altfel, nici nu m-am apropiat de ei... Pe jos nu-i! Atunci l-am uitat acasă, are să-l găsească servitoarea şi, cum servitoarea-i ticăloasă de te fură din ochi... într-o clipire m-am repezit la scară, am sărit din tramvai şi am pornit în goană înapoi... Din fericire, încă nu umblase nimeni în dormitor... Da, dar portofelul nu se găseşte nici sub perne, nici pe masă, nici căzut pe jos, nicăiri... Va să zică, trebuie să fi umblat cineva! Încep să strig şi să înjur. Nevastă-mea apare vopsită şi indignată: „Ce-i, nebunule? De ce faci scandal?” „Portofelul! Servitoarea!” răcnesc eu într-una disperat, „În loc să zbieri ca un măgar, mai bine l-ai căuta la tine, prin buzunare!” „Da’ ce? Nu l-am căutat? Crezi că eu sunt smintit?” mă răstesc eu mai furios, vârându-mi instinctiv mâinile adânc în buzunarele pantalonilor... Şi ce să vezi! În buzunar...

— Portofoliul! întrerup eu zâmbind înţelegător.

— Da, portofoliul... Ghinionul! Vezi d-ta, nu-l căutasem bine... Nu-i nevoie să-ţi spun că eu n-am mai zis nici cât, şi că nevastă-mea m-a petrecut până-n curte cu blagoslovenii... Ce-mi mai păsa? Bine c-am scăpat şi să dea Dumnezeu să găsesc iar un tramvai... M-am postat încredinţat în poartă... Ei bine, zece vagoane au trecut în jos, şi niciunul în sus, spre minister! De trăsură, nici pomeneală... În sfârşit, pe la nouă şi jumătate, aduce Dumnezeu un vagon în direcţia mea, dar arhiplin, încât scările se rupeau de oameni, încerc eu să mă agăţ, să mă îmbrâncesc... Nimic. Vagonul pleacă, eu rămân. Altă jumătate de oră, alt vagon, altă luptă să mă urc... El pleacă, eu rămân... Cred că în staţia aceea am îmbătrânit zece ani... „Dacă mai aştept tramvaiul, mă apucă aici prânzul”, îmi zisei în cele din urmă, resemnându-mă să pornesc pe jos. Atunci de-abia se trezeşte şi norocul meu şi-mi scoate în cale o trăsură goală. „Hai, birjar, galop!”

Chiar în galop m-a dus până la minister. Fireşte, ghinionul nu mă slăbeşte, n-am bani mărunţi şi birjarul minte că nici el n-are. Trebuie să-i dau un sutar pentru o cursă de trei minute... Poarta ministerului, închisă! Portarul nostru, cu barba-i de mitropolit, nu-şi arată chipul în geam... Bat discret, şi nu vine! Bat mai cu inimă, şi nu vine! Îmi învineţesc pumnii până ce catadicseşte să apară, şi încă cu o mutră mirată şi nedumerită. „Deschide, omule, ori nu mă cunoşti?” „Da... dar ce poftiţi, don şef?” „Condica s-a retras?” „Care condică?” „Idiot eşti!... Condica de prezenţă!” Mă priveşte, mă cântăreşte, zâmbeşte amical. „Ce, don’ şef, aţi uitat că azi e sărbătoare şi n-avem serviciu?” Mă mir că nu m-a trăsnit acolo pe loc!... Aşa era! Bărbosul avea dreptate! E sărbătoare... Numai un ghinion nebun poate face pe un funcţionar să uite o sărbătoare! Stătui cât stătui, dobitocit, în faţa portarului, care desigur credea că sunt beat. Pe urmă plecai, necăjit, fireşte, pe nevastă-mea, care se interesează mai mult de pantalonii cu dungi ai

unui filfizon decât de viaţa bărbatului ei... Eram hotărât s-o muştruluiesc... Prea am fost blajin cu ea totdeauna, de mi s-a urcat în cap! Sosesc tocmai destul de îndârjit ca să-i pot face scena cuvenită... Poarta, închisă. Altă poznă. De ce-i poarta închisă ziua-n amiaza mare?... Sun. Într-un târziu, vine servitoarea, deschide şi, când mă vede, înlemneşte. Mi-a trecut un fior prin inimă. Aici s-a întâmplat o nenorocire... Fata dă să fugă înainte, probabil să anunţe c-am venit. „Stai! Înapoi!" şoptii încruntat. Intru hoţeşte. Trebuie să aflu tot, acum ori niciodată!... Mă duc drept la iatacul nevestei. Încuiat! Nu-mi mai dau seama ce fac... Bat. „Nu ţi-am spus, proasto, că nu-s acasă pentru nimeni?" Era glasul ei. „Deschide imediat că-s eu!" Nu ştiu cât a trecut, dar m-am pomenit zdrăngănind cu pumnii în uşă. Furia mă sugruma. Simţeam că am să-i ucid pe amândoi, orice-ar mai fi pe urmă... Atâta ticăloşie! Atâta grozăvie!... în sfârşit, deschide. Năvălesc înlăuntru şi o găsesc, închipuieşte-ţi...

— Cu Crişan! zic eu compătimitor.

— Singură, dragă! Singură!... Asta-i culmea ghinionului! Şi doar sunt sigur că nu s-a închis ea de florile mărului în casă. Fireşte, mi-a înşirat explicaţii berechet, că aşa şi pe dincolo, dar eu, zevzec, nu m-am mulţumit şi am stăruit într-una: „M-ai înşelat, mizerabilo! Unde ţi-ai ascuns amantul?" Asta până ce am înfuriat-o şi a început ea să răcnească. Atunci m-am potolit şi mi-am dat seama cât am fost de caraghios... Nevestei mele i-e greu până ce începe scandalul, că pe urmă nu-i mai ţii piept nici cu o companie de jandarmi. Fiindcă eu o râcăisem, şi mai ales fiindcă devenea tot mai ameninţătoare, am crezut că e cuminte şi înţelept să renunţ la dejun şi să-mi plimb ghinionul şi foamea pe trotuarele pline de lume şi de soare... în stradă apoi m-am liniştit de-a binelea şi am înţeles limpede că opintirile mele sunt zadarnice. Nu poţi lupta cu ghinionul când te urmăreşte de aproape. Trebuie să te supui toanelor lui, să te faci mititel şi să te

resemnezi. Aşa am făcut. Şi, prin urmare, m-am ciocnit cu un stâlp de felinar, era să mă calce o trăsură cu un cal şi un automobil, m-am amestecat într-o învălmăşeală unde m-am ales cu câţiva pumni încasaţi... şi altele, prea multe, încât nici nu m-ai crede... Acuma sunt pregătit şi oţelit pentru orice. Nu mai cârtesc. Nu mă sperie nici fulgerile iubitei mele consoarte, care trebuie să mă aştepte cu nerăbdare. Numai până acasă să pot ajunge teafăr. Mi-e frică, îţi mărturisesc, să nu-mi cadă o cărămidă în cap, să mă omoare. Nu de altceva, dar prea ar fi de pomină să ţi se tragă moartea din ghinion...

Tăcu. Mă privi spăimântat şi umil, aşteptând parcă ceva... împrejur, lumea era veselă, muzica se zbătea să înăbuşe gălăgia de glasuri, fumul de ţigări şi zângănitul tacâmurilor. Un chelner gras, blond şi foarte asudat, cu câte o tavă încărcată în fiecare mână, se învârtea tocmai la spatele nostru, strigând cu un zâmbet strâmb:

— Am sosit cu cafelele!... Aici!... Cine a dorit cafele?

Vrând să aşeze marfa dintr-o mână pe masa clienţilor de alături, cealaltă tavă se înalţă din ce în ce mai sus peste capetele noastre, apoi deodată se clătină, se întoarse în dungă şi-şi prăvăli toată încărcătura pe spinarea prietenului meu.

— Ce faci, nerodule! strigai eu revoltat, sărind în picioare.

Ion Popescu însă rămase senin, zgulindu-se doar puţin şi uitându-se la mine aproape triumfător.

— Lasă, nu-i nimic... Bine că n-a fost cărămidă! murmură dânsul, în vreme ce chelnerul privea năucit la şpriţul, şvarţul, capuţinerul şi tortul ce se amestecau pe haina cenuşie-deschisă a prietenului meu...

Trecu o clipă grea, întovărăşită de muzica neobosită şi de râsetele vecinilor. Pe urmă Ion Popescu zise iar, încercând să zâmbească:

— Acum cred că pot pleca mai liniştit... Acum cred că s-a spart ghinionul!... Slavă Domnului!... Dar pălăria? Unde

mi-oi fi pus pălăria? adăogă uitându-se împrejur. Ei, Doamne, doar nu mi-o fi dispărut? Sau poate...

Nu îndrăzni să-şi sfârşească gândul. Se sculă încet, cu multă băgare de seamă... Şezuse pe pălăria cea nouă şi o turtise ca o plăcintă. O ridică tacticos, mi-o arătă şi porni şoptindu-mi grav:

— Ai văzut!... Ghinionul!...

FIARA

— Hector s-a bătut cu un câine turbat! mă întâmpinară copiii când intrai pe poartă, cu vădită mândrie că paznicul casei noastre din capul satului a săvârşit o mare vitejie.

— Nu se poate!... Când?

— Ba, zău, s-a bătut... Pe la amiazi... Uite-l colo cum şade de pleoştit!

Lângă coteţul de găini, clinele stătea nemişcat, cu ochii îndreptaţi spre mine, posomoriţi. Îl chemai. Se ridică şovăind şi se apropie. Şchiopăta puţin, Blana-i albă era scărmănată şi murdărită de colb. Dădu din coadă de două ori şi apoi se ghemui iar în mijlocul ogrăzii, şi-şi linse piciorul dinapoi, rănit.

— Da... se poate... Bietul Hector!

Îmi era drag ca un om. Îl adusesem acum trei ani, în braţe, căţeluş bondoc, drăgălaş, cu capul mare şi ochii înţelegători; îl crescusem şi-l îngrijisem până ce-a ajuns dulăul bătăios, voinic şi temut de astăzi, în faţa căruia tremurau toţi câinii şi copiii din sat. Hector însuşi pricepea dragostea mea şi-mi răspundea eu o credinţă supusă şi veşnic bucuroasă cum numai la câini se găseşte. De câte ori plecam de-acasă, trebuia să născocesc mereu noi vicleşuguri ca să nu mă însoţească, iar când soseam nu se astâmpăra până nu-şi ştergea noroiul de pe labele dinainte pe hainele mele... Şi iată că, acuma, l-am strigat şi de-abia m-a luat în seamă!

— Bietul Hector! zisei mai încet, amintindu-mi într-o

clipire toate nenorocirile, citite ori auzite, pe care le poate stârni turbarea.

Mila însă îmi născu în suflet îndoieli. Poate că Hector a dat peste un protivnic mai zdravăn, care l-a scuturat niţel... Adică de ce numaidecât turbat?... Lămuriri noi se grăbiră să-mi înlăture şovăirea. Câinele cu care s-â mâncat Hector a fost străin... În orice caz, n-a fost de la noi, căci copiii cunosc foarte bine toţi dulăii din sat... Venise dinspre hotar, cu capul în pământ, obosit, pe marginea şanţului; Hector, cum l-a zărit, s-a repezit să-l miroase... Cel străin, niciuna, nici două, şi-a înfipt dinţii în piciorul lui Hector... Pe urmă s-au încolţit furtunos, tăvălindu-se pe şosea, prin-pulbere, vreun sfert de ceas, deoarece nu era nimeni să-i despartă... în sfârşit, Hector a curmat lupta, retrăgându-se în ogradă, iar cellalt a pornit înainte, pe uliţă, mai dârz şi cu ochii înroşiţi..;

— Bine, dar atunci ce-i de făcut? întrebai supărat, fiindcă ştiam prea bine răspunsul ce-l voi primi.

— Vai de mine! Mai stai pe gânduri? strigă nevastă-mea speriată, citindu-mi pe. Faţă nehotărârea.

Poate vrei să aştepţi să se întâmple cine ştie ce poznă, să muşte vreun copil sau... Se vede că ţi-e mai dragă... javra ceea blestemată decât sângele tău!

— Sângele... sângele, murmurai ruşinat, cu o privire spre clinele încolăcit la câţiva paşi mai încolo, care clipea cu un ochi încoace, ca şi când ar fi înţeles că e vorba de dânsul.

— Mă mir că te lasă inima să mai şovăi, în loc să chemi un ţăran să-l împuşte şi să scăpăm de orice grije!

— Da... da... zisei încet, uitându-mă iar, acuma pe furiş, la Hector.

Intrai în casă, încurcat, fără să-mi dau seama de ce. Când trecui pragul, îmi veni în minte puşca cu două ţevi, care atârna în perete, deasupra patului meu. Eram furios că mă duc spre armă şi totuşi păşeam apăsat, parcă m-ar fi împins cineva de la spate. O luai din cui, cu multă

băgare de seamă, gândindu-mă că ar fi fost mai bine să n-o fi cumpărat şi că n-am avut nevoie de armă în casă câtă vreme ne-a păzit Hector. Am ţinut-o doi ani degeaba, fălindu-mă doar la ţărani că pot ucide chiar un urs, deşi n-aveam decât cartuşe cu alice de iepuri... încărcai puşca şi-mi tremurau mâinile, zicându-mi:

„Dacă ar bănui Hector ce-l aşteaptă, săracul!”

Apoi mă pomenii iar în curte, ţanţoş, ca un vânător bătrân gata de drum.

— Pe cine crezi să chemăm? întrebă nevastă-mea văzându-mă înarmat.

— Pe cine?... Ei, pe cine! râsei eu prosteşte, ca şi când întrebarea ar fi fost nespus de caraghioasă.

În vreme ce râdeam, mă gândii la încărcătura cu alice de iepure şi mă cuprinse deodată spaima. Cum să ucizi un câine cu alice de iepure? Asta ar fi o barbarie nemaiauzită... Nu se poate cu alice de iepure! Moartea trebuie să fie instantanee, altminteri... altminteri ar suferi prea mult sărmanul... Şi mai ales de ce să-l chinuiască orice ţăran care nici nu ştie să tragă? Nu, nu, asta ar fi...

— Ce-i nevoie de ţăran, când sunt aici eu? urmai îndată, mirându-mă însă singur de ce spuneam.

— Atâta ţi-ar mai lipsi, să te faci şi hengher de dragul dulăului! se cruci nevastă-mea. Lasă, că sunt destui oameni în sat cari pentru un gologan, doi...

— Ce vorbeşti?! strigai revoltat, parcă m-ar fi jicnit adânc. Cum îţi vine să vorbeşti aşa?... Cum îţi vine?... Cum... cum...

— Din parte-mi, fă cum vrei! sfârşi ea nepăsătoare.

Copiii primiră hotărârea mea cu violente explozii de bucurie. Erau fericiţi c-o să mă vadă omorând... Avură însă repede o decepţie dureroasă aflând că Hector se va săvârşi în dealul din dosul casei, departe de privirile lor lacome. Cel mai mărişor încercă, zadarnic, să mă convingă prin lacrămi că el trebuie să fie de faţă negreşit la ultimele zvârcoliri ale câinelui.

Mă apropiai chemându-l cu glas blând, vrând să-l mângâi şi să-l ademenesc să mă urmeze spre locul de supliciu. Hector, simţind viclenia, mă privi înfricoşat şi fugi între grajduri, dând supus şi umil din coadă şi întorcând de câteva ori capul. Inima mi se strânse de milă, şi totuşi gura mea strigă mânioasă, ca şi când ar fi vrut să-i ascundă slăbiciunea:

— Ia să-mi daţi o frânghie să-l leg, că altfel nu isprăvim niciodată!

Copiii alergară voioşi că pot lua parte măcar la pregătirile de ucidere. Cu puşca pe umăr şi cu frânghia în mână, înaintai vitejeşte pe urmele câinelui. Îl descoperii în fundul şopronului, grămădit pe nişte ogrinji.

— Stai, Hector, stai, că nu-ţi fac nimic! murmurai legându-i sfoara de gât.

Cu ochii închişi, câinele întinse gâtul, fără nădejde, dar cu supunerea obişnuită. O singură dată ridică puţin capul, încât mă speriai, crezând că vrea să mă muşte. El însă îmi linse mâna, parcă mi-ar fi cerut îndurare.

Îl îndemnai să vie după mine şi nu se urni până nu-l atinsei în coaste cu vârful piciorului. Tăcut, îmi linse şi gheata, uitându-se în ochii mei, şi apoi se sculă…

În poartă, Hector mai şovăi puţin. Pe urmă, însă, păşi încet, pleoştit, frecându-se de picioarele mele, încât frânghia îi atârna sub gât ca o ameninţare leneşă. Urcarăm dealul pe o cărare piezişă. Nu mai îndrăzneam nici să mă uit la câine. Mila îmi clocotea în piept şi mă simţeam vinovat, cu toate că mă sileam să mă conving pe mine însumi că ar fi o crimă să ţin pe lângă casă un dulău care mâine-poimâine poate să fie o primejdie pentru tot satul şi, în primul rând, pentru casa ce-l adăposteşte. Mai ales însă îmi era ruşine că m-am făcut eu însumi ucigaş, şi acuma mi se părea că sunt sfidător de ridicol cu arma agăţată de umăr.

„Aşa, cel puţin, n-are să se chinuiască mult… îl voi ochi bine, va muri într-o clipă”, îmi zisei totuşi, ajungând în

deal, ca o mângâiere.

Îmi veni în minte încărcătura cu alice de iepure, care acuma mă îngrozi de tot. Cum să moară repede cu alice de iepure?... „O, Doamne, barem de l-aş lovi bine, să nu-l văd suferind!”

Un soare aprins se zbătea în apus, înroşind cerul. Spinarea dealului, pleşuvă, parcă se scălda în lumina ruginie.

Cu gândul mereu să scurtez chinurile câinelui, mă hotărâi să-l leg de o tulpină, să-l ochesc de-aproape, să fiu sigur că n-am să greşesc... Hector mă urma nepăsător...

În sfârşit, găsii un mesteacăn tânăr şi înnodai bine capătul frânghiei.

— Hector! Hector! şoptii cu glas tremurat, potrivind puşca la umăr.

Clinele se uită la mine ciulind puţin urechile, dar fără groază în ochi, ca şi când glasul meu i-ar fi redat deodată nădejdea.

„În piept trebuie să-l nemeresc!” îmi fulgeră prin creieri ridicând arma.

Ochind, întâlnii privirea câinelui, încrezătoare, şi mâinile începură să-mi tremure atât de tare, că ţeava puştii se clătina ca o limbă de ceasornic.

„Nu există dobitoc mai sălbatec ca omul! mă gândeam amărât. Cu toate astea, trebuie!... Şi poate că nici nu-i turbat... Poate că... Sunt un ticălos fără suflet... Sunt”...

Închisei ochii şi, zicându-mi mereu că n-am inimă, apăsai degetul pe trăgaci. Un bubuit asurzitor mă cutremură, încât sării câţiva paşi înapoi. Niciodată o puşcă parcă n-a făcut zgomot atât de îngrozitor. De-abia peste câteva clipe îmi adusei aminte de Hector

— L-am omorât...

Câinele, în picioare, se zvârcolea. În coastă îi răsăriseră câteva mici pete roşii. Se repezea spre tulpina copacului, ca la un vrăjmaş de moarte. Pe urmă porni nebuneşte

împrejurul mesteacănului, până ce frânghia se scurtă de tot. Atunci se opri desperat şi se apucă să roadă funia întinsă cu gura plină de sânge amestecat cu bale. Scormonea în acelaşi timp lutul cu labele, neputincios, tăcut, furios, agăţându-se de viaţă cu o supremă încordare de puteri.

„E îngrozitor... Hector!... Trebuie să mai trag, altfel se va chinui ceasuri întregi... Alicele de iepure”... îmi zisei cu ochii ţintă şi cu o milă mare în suflet.

Deodată, însă, simţii o plăcere stranie văzând frământările dureroase, o plăcere care mă împiedeca să pun iar arma la umăr. Plăcerea aceasta mă tulbura, mă ruşina şi mă înfuria, mai ales, dându-mi seama că n-o pot înăbuşi.

„Asta-i barbarie... Să priveşti o suferinţă şi să nu”...

Atunci văzui că Hector s-a aşezat pe burtă, cu labele dinainte pe frânghia sângerată, mai potolit, ca şi când durerile i-ar fi amorţit. Liniştea lui mă supără. Şi brusc, ca la o comandă irezistibilă, luai puşca la ochi şi trăsei a doua oară.

„De ce-am tras acuma? mă întrebai înmărmurit. Asta... asta”...

Câinele sări în sus ca o mingie vie, se zbătu, goni iar împrejurul copacului, descolăcind funia. Apoi, istovindu-şi puterile, se opri un răstimp. Ochii lui speriaţi se uitară la mine. Capul era murdărit de sânge. Picioarele îi tremurau. Se prăvălii şi rămase neclintit, doar coşul pieptului i se ridica repede, şi la fiecare respiraţie i se roşea mai adânc. Lângă gât, între picioarele dinainte, sângele vopsea pământul din ce în ce mai mult, aburind uşor în răcoarea amurgului.

Voiam să-mi întorc privirea şi nu puteam.

— Săracul Hector! Vai, săracul! şopteam şi, în acelaşi timp, simţeam că ochii îmi ardeau de o plăcere care mă mustra, şi care totuşi mi-i pironea spre câinele muribund.

„Asta-i o rămăşiţă de barbarie, mă gândii frământându-

mă. În faţa sângelui se trezeşte fiara încătuşată în inima omului... Ce Dumnezeu, îmi dau seama şi, cu toate astea!”...

Pe când mă gândeam, mă apropiai binişor. Pata de sânge lângă dânsul se întinsese. Câinele se cutremură într-un spasm greu.

„Acuma a murit... Acuma s-a sfârşit”...

Pe urmă, parcă creierul mi s-ar fi înţelenit. Nu mai puteam să încheg niciun gând. Doar o poftă cruntă îmi zdruncina sufletul: să pipăi sângele cald... Trebuie să-l simt... Vederea îmi era tulburată într-un văl roşu, ca şi când toată lumea s-ar fi umplut de sânge fierbinte, din care se înalţă aburi ameţitori ca o ceaţă... Mă lăsai pe vine lângă câinele mort, sorbind din ochi numai petele roşii, cari se măreau parcă în nesfârşit... Apoi deodată îmi înfipsei degetul în băltoaca de sânge sub capul câinelui, simţind un fior de groază şi de plăcere sălbatecă.

Mă dezmetecii brusc, ca şi când aş fi căzut într-o prăpastie.

„Ce-i asta?... Am înnebunit?”...

Îmi ştersei degetul în blana câinelui, ca ucigaşul care caută să ascundă urmele păcatului.

„M-a biruit fiara”, mă gândii înfricoşat, pornind grăbit în vale, fără a îndrăzni să mă mai uit înapoi, cu puşca în mână.

Copiii mă aşteptau în uliţă, înfiguraţi de nerăbdare.

— Auzi, că n-a fost turbat câinele cu care s-a bătut Hector!... E al baciului, ştii, cel de pe uliţa din dos... Ieri l-a adus de la munte...

— Acuma l-am omorât... Acuma degeaba... Acuma...

Ochii îmi erau arşi de remuşcări ruşinoase.

OMUL MIC ŞI OAMENII MARI

— Ia seama, Popescule, zise şeful circumscripţiei, un om cât o prăjină, cu nasul ascuţit şi cu mustăţile mânioase, că eşti de serviciu! Ţii minte ordinul domnului prefect?... Ori l-ai uitat?... La ora unu toate localurile de noapte vor fi închise... La unu, toate!... Ia seama, va să zică...

— Am înţeles, don şef! răspunse subcomisarul milităreşte, adăogând apoi mai familiar: Puteţi dormi liniştit, că doar sunt poliţist vechi şi mă cunoaşteţi...

Şeful îl privi lung, mormăi ceva, îi întinse mâna şi ieşi mândru, însoţit până afară de subcomisarul Dumitru Popescu, cu capul gol, strălucitor de respect şi repetând mereu:

— N-aveţi nicio grije, don şef... Icoana mea e datoria şi ordinele superiorilor... Vă salut!... Trăiţi!...

Rămas singur, subcomisarul se scărpină în cap oftând, se uită la ceas şi-şi zise:

— E de-abia opt... Până la unu aş putea trage un puişor de somn... Numai de nu m-ar supăra nimeni...

Îşi scoase tunica, să n-o boţească, şi o agăţă în cuier, pe urmă se trânti pe divanul de piele hodorogit, cu faţa-n sus, ca să nu doarmă greu.

În biuroul circumscripţiei era căldură şi tăcere, în antreu, pe un scaun fără spetează dormita un sergent, iar din beci se auzea cântecul desperat şi falş al unui arestat.

Subcomisarul aştepta somnul cu ochii închişi, mişcând din buze şi suflând pe nas din ce în ce mai apăsat. Prin creieri însă gândurile îi alergau valvârtej stârnind întrebări şi căutând răspunsuri. De ce l-a privit aşa de ciudat şeful? ... O fi ştiind că-i vine greu să execute ordinul domnului prefect, că, de n-ar fi cele de pe de lături, s-o dai dracului de poliţie... Parcă şeful zice: „Ia-mi, Doamne”?... Leafa, vai de ea... Cum să-ţi hrăneşti nevastă şi copii, să-i îmbraci omeneşte şi să-i încalţi, să plăteşti chirie?... Omul mic e uitat de Dumnezeu, şi dacă nu ştie să se poarte... Şi şeful s-a uitat aşa de ciudat... Foarte ciudat... foarte...

Tocmai după miezul nopţii se trezi speriat, sărind drept în picioare. Văzând că n-a întârziat, se linişti şi murmură căscând:

— Dacă n-am pus pe sergent să mă scoale, de!... Am aţipit niţel... Ştiu că m-oi fi buhăit... Dar nu-i nimic, la frig trece repede...

Se uită în oglinjoara din perete. Era scund, vânjos, cu faţa plină, cu o privire blândă şi umilă. Pe frunte îi luceau acuma şiraguri de bobiţe de sudoare, ca o coroană de om necăjit.

— Hai, hai la datorie, băiete, nu lenevi! se îndemnă dânsul, îmbrăcându-se tacticos şi luptându-se cu moleşeala somnului.

Îmbondorit bine, cu o căciulă de miel în cap, părea mai înalt şi impunător. Sculă pe sergent, să aibă grije până se întoarce din inspecţie...

Afară viscolea. Gerul pătrundea la os. Pe străzile pustii şi albe, vântul aspru stăpânea furios, pleznind când din faţă, când din spate pe subcomisarul Popescu, care, zgribulit, cotea dintr-o stradă într-alta.

„E bine... Bravo! se gândea trecând pe trotuarele cârciumilor şi cafenelelor zăvorite. Oameni de treabă săracii... Cum să nu-i serveşti?”

Numai la *„Cafe de Paris”* văzu de departe lumină. Se supără şi intră glonţ la proprietarul localului.

— Bine, nene Negrescule, se poate?... Aşa execuţi d-ta ordinul poliţiei?... Tocmai d-ta, care, de, mă aşteptam la un concurs, zău aşa...

— Ce să fac, şefule? se scuză proprietarul frecându-şi mâinile. Du-te de vezi şi d-ta! Numai oameni mari, primul-procuror, judecătorul de instrucţie de la a treia, şeful de cabinet de la Interne... Pot eu să-i dau afară, spune?

— Trebuie, nene, dacă-i aşa ordinul! zise poliţistul mai domol.

— Eu nu îndrăznesc, şefule, iartă-mă... Dă-i afară d-ta, şi mă închin! Nu poţi zice că-i rea-voinţă...

Subcomisarul intră nehotărât în sala mare, scăldată în lumină şi răsunătoare de veselie. Într-o boxă din fund, înconjuraţi de o ceată de chelneri, cinci domni cu feţele roşii şi două doamne foarte vopsite şi decoltate răcneau în cor la lăutarii care nu puteau dibui o anume romanţă de amor. În răstimpuri, însă, ciocneau paharele cu şampanie şi, în vreme ce ei beau, chelnerii şi lăutarii zâmbeau eu admiraţie... Subcomisarul se opri uluit, cu ochii la dânşii: n-a minţit proprietarul... Uite procurorul, oarecum superiorul lui... Şi acuma să se ducă el, biet subcomisar să-l poftească afară? Să se pună el cu toate mărimile astea!... Dar dacă mâine, fiindcă le-a stricat cheful, o să bată un telefon prefectului: uite-aşa şi-aşa, subcomisarul Popescu a făcut şi a dres... Mărimile astea cu o singură vorbă pot să-l sufle din slujbă şi să-l nenorocească pe toată viaţa, să rămâie pe drumuri cu nevasta şi copiii... Ce să te pui tu, mititel şi calic, cu nişte oameni mari ca ăştia?... Mai bine, cum zice şi nevasta, să cauţi să le intri în voie, că de ei atârnă soarta celor mici... Ba te pomeneşti că dacă le zic acuma ceva, se supără şi mă înjură de mă fac de râsul chelnerilor!...

— Oricum, nene Negrescule, trebuie să le spui d-ta frumos că-i ordinul domnului prefect, zise subcomisarul înfricoşat şi zăpăcit. Trebuie, nene! Altfel intru eu în bocluc şi ar fi păcat, nene!...

În cele din urmă, proprietarul se înduioşă şi se duse la masa boierilor. În clipa următoare toate privirile se îndreptară spre subcomisarul Popescu, ş-apoi câteva glasuri răcniră răguşit:

— Comisarul!... Să vie comisarul să bea cu noi şampanie!...

Popescu salută cu groază şi cu respect spre masă, retrăgându-se în acelaşi timp spre uşă, ca să scape de manifestaţia primejdioasă.

Când gălăgia era mai aprinsă, în prag apăru brusc însuşi prefectul poliţiei, înalt, spătos, îmblănit, înşoşonat, cu căciula de lutru trasă peste urechi şi cu o havană între dinţi. Subcomisarul salută încremenit, vrând să zică „trăiţi” şi neputând scoate glas. Prefectul însă merse drept la masa chefliilor, unde fu primit cu însufleţire furtunoasă. Dădu mâna cu toţi, mângâie pe doamna blondă, ciocni un pahar de şampanie şi apoi se depărtă în uralele domnilor. Popescu îi deschise uşa cu plecăciune.

— Ia vino puţin cu mine! şopti prefectul, ieşind.

Pe trotuar, lângă automobilul care pufăia nervos, prefectul scoase un carnet şi-i zise sec şi tăios:

— Aşa-mi execuţi d-ta ordinele, ai?... Căşti gura la oameni, în loc să...

— Domnule prefect... trăiţi! bâlbâi subcomisarul tremurând, e don prim-procuror... e... oameni mari...

Eu am spus că d-voastră aţi ordonat...

— Ai spus, ai?... Oameni mari, ai?... Lasă, că te învăţ eu cum să-ţi faci datoria, domnule! N-ai grije, te învăţ!... Numele d-tale?

— Popescu Dumitru, trăiţi... Eu cum am putut, don prefect... oameni mari...

Însemnându-l în carnet, prefectul îi mai spuse că are să-l înveţe şi apoi se urcă în automobil...

A doua zi subcomisarul primi, în scris, învăţătura prefectului: amendat cu leafa pe trei zile.

— Ce ţi-am spus eu, Popescule? întrebă şeful

circumscripţiei citindu-i pedeapsa. Apoi dacă nu înţelegeţi de vorbă, ce să vă fac, domnilor? urmă adresându-se şi celorlalţi subcomisari de faţă. Datoria, domnilor! Nu-mi umblaţi mie cu oameni mari şi cu fleacuri! Acuma să te înveţi minte! zise apoi iar către Popescu. Să fi adus imediat jandarmi şi cu baioneta să-i fi scos afară!... în faţa ordinului nu există nici procuror, nici ministru, nici rege!... Ordinu-i ordin, domnilor!...

Subcomisarul Popescu recunoscu că a greşit şi primi amenda cu resemnare. Aşa se şi cuvine. Dacă s-a uitat că-i cutare şi cutare, în loc să fi executat ordinul!... Ce oameni mari? Legea nu cunoaşte oameni mari şi oameni mici. În faţa dreptăţii toţi oamenii sunt la fel... Slujbaşul să nu se uite nici în dreapta, nici în stânga, ci drept înainte, cum îi spune legea... Asta-i!...

Totuşi, nevestei nu-i mai spuse ce-a păţit. Numai când femeia îi aduse iar vorba de oamenii mari, i-o reteză scurt, zicându-i cu încredere:

— Omu-i om, nevastă, fie că-i mare, fie că-i mic!...

Peste câteva zile însă şeful întrebă, ridicând nasul dintr-o circulară:

— Care-i de serviciu azi, băieţi?

— Eu, don şef! strigă Popescu.

— Diseară-i bal mascat la „Eforie”, ştii?

— Nu ştiu, don şef, că-s familist şi nu obişnuiesc...

— Diseară facem serviciu la bal, ai înţeles?... Dar să fii cu ochii-n patru, că-i foc! Rândul trecut s-au furat acolo paltoane şi haine de zeci de mii de lei şi acuma domnul prefect ne face pe noi răspunzători de orice pagubă... Va să zică, aşa să ştii, Popescule!... Ai zece jandarmi!... Să meargă strună!...

— Lăsaţi, don şef, că-mi cunosc datoria la perfecţie! zise subcomisarul clipind jovial.

Seara, subcomisarul Popescu plecă la „Eforie” cu jandarmii şi cu un plan foarte chibzuit. Puse doi oameni la intrare, însărcinaţi să nu dea drumul nimănui fără bilet

sau legitimaţie; astfel e sigur că nu se va putea strecura niciun pungaş... Ceilalţi jandarmi fură orânduiţi în diferite colţuri ale garderobei, să supravegheze pe oricine s-ar apropia de haine fără drept. El însuşi se plimba de ici-colo, cu mâinile la spate, cu chipiul pe ceafă, mulţumit ca un comandant victorios.

Într-un târziu, jandarmii de la intrare opriră pe un boier gras, burtos, cu blana până la pământ şi cu joben în cap:

— Bilet sau legitimaţie!...

— Ce bilet, mă? răspunse boierul ridicând barba şi uitându-se peste capul lor. N-am nevoie de bilet...

— Fără bilet nu se poate... Avem ordin...

— Ce ordin, ce nu se poate?! se miră domnul întărâtându-se. Ia dă-te la o parte, ţoapă! Aide, că pe urmă...

Subcomisarul, văzând stăruinţa boierului, interveni grav:

— Vă rog, domnule, jandarmii au ordin... Dacă n-aveţi bilet, trebuie să vă legitimaţi, altfel...

— Eu nu mă legitimez în faţa unui subcomisăraş ca d-ta! Ştii d-ta cine-s eu?

— Nu vă cunosc, domnule, făcu subcomisarul mai apăsat, şi vă rog să vă legitimaţi dacă vreţi să intraţi în bal...

— Impertinentule! izbucni boierul nemaiputându-şi stăpâni indignarea. Am să-ţi arăt eu cine sunt! Am să...

Vru să treacă în sală şi întinse braţul să dea la o parte pe jandarmi. Atunci însă subcomisarul, jicnit, răcni:

— Pune mâna pe el, jandarm! Pune mâna!... M-a ultragiat în exerciţiul funcţiunii!... Pune mâna!...

În clipa aceea sosi, în capul gol şi cu părul mare, preşedintele balului şi, luând respectuos de braţ pe domnul gras şi furios, zise subcomisarului:

— Se poate să nu cunoaşteţi pe domnul Davidoglu, şefule? Vai de mine!... Şi să-l superi în aşa hal?... Dar cine nu-l cunoaşte?... E prim-efor, şefule, om mare... Se

poate?... Poftiţi, domnule Davidoglu, şi vă rog foarte mult să scuzaţi că...

— Ai să vezi tu mâine cine-s eu, obraznicule! strigă Davidoglu subcomisarului, dispărând la braţul preşedintelui, care încerca să-l potolească.

După ce-i trecu mânia, subcomisarul Popescu se simţi mândru şi fericit că şi-a făcut datoria pe deplin, şi a doua zi se aşează tacticos la biurou, chiar în faţa şefului, să scrie raportul cuvenit despre cele întâmplate la bal. Când să înceapă, însă, telefonul zbârnăi deodată, parcă mai aspru ca de obicei. Aparatul era în perete, lângă masa lui, încât auzea tot.

— Allo!... Allo!... Aici şeful circumscripţiei... Vă salut, domnule prefect!...

— Bine, domnule, ce s-a întâmplat aseară ta.

„Eforie”?... Se poate să fie atât de necuviincios subcomisarul d-tale, cu un om mare ca domnul Davidoglu?

Popescu auzi foarte desluşit glasul prefectului prin telefon şi, din felul cum a lungit numele lui Davidoglu, a înţeles că era chiar acolo în biurou.

— Domnule prefect, vă rog, zise şeful, şovăind totuşi puţin, subcomisarul nu şi-a făcut decât datoria şi a executat întocmai ordinul d-voastră... Am fost şi eu, după incident, la „Eforie” şi m-am informat personal.

Absolut toată lumea care a fost martoră întâmplării mi-a declarat că domnul Davidoglu nu numai că a refuzat să se legitimeze, dar a şi ultragiat pe subcomisarul Popescu, încât vedeţi, domnule prefect...

— Ei, asta-i acuma! mormăi glasul în telefon.

Subcomisarul e dator să cunoască pe oamenii noştri mari şi să se poarte cuviincios! Era de datoria lui să...

Popescu, zăpăcit de spaimă, nu mai auzi lămurit decât sfârşitul;

— Comunică deci subcomisarului că l-am amendat cu leafa pe cinci zile, pentru că s-a purtat necuviincios cu

publicul!

— Prea bine, domnule prefect! murmură şeful, agăţând receptorul. Apoi, întorcându-se şi strângând din umeri, adăogă: De, Popescule, ce pot eu să fac mai mult?... Ai auzit?

— Auzit, don şef, rosti subcomisarul foarte răguşit şi privind speriat mereu aparatul telefonic. Ce să mai zic, don şef? De... de... de...

Şeful se plimba mormăind printre biurouri, ceilalţi scriau tăcuţi, şi peniţele scârţâiau ca nişte plânsete înăbuşite. Subcomisarul Dumitru Popescu se uita acuma împrejur, neputincios, parc-ar fi cerut ajutor. Se aplecă apoi să înceapă totuşi raportul, dar se opri înainte de-a înmuia în cerneală şi zise deodată uşurat, ca şi când i s-ar fi ridicat o piatră de pe inimă:

— Doamne fereşte de ceasul rău, don şef!... Doamne fereşte!...

LA URMA URMELOR...

Ignat Pascu, directorul proprietăţii, îşi smulse, deodată nasul din dosar, parcă i-ar fi căzut în creştetul capului un strop de apă în clocot.

— Dorina! murmură dânsul, trăgând cu urechea. Ce caută nevasta mea la Faranga?

Faranga, divorţat, bogat şi încă în floarea vârstei, era directorul embaticurilor şi făcuse curte Dorinei până deunăzi, când Pascu i-a prins mai-mai asupra faptului, dar i-a iertat, fiindcă se. Ferea de scandaluri şi, ca om cu socoteală, n-a vrut să-şi strice liniştea şi casa din pricina unui prieten necinstit... Şi totuşi, acuma auzea limpede glasul Dorinei în biuroul embaticurilor, despărţit numai printr-o uşă condamnată de cabinetul directorului proprietăţii.

De indignare, Pascu încremeni pe scaun, lângă masă de scris încărcată cu dosare şi fu silit astfel să asculte cu luare-aminte uneltirile vinovaţilor. Era singur în biurou; dar pe fereastra plouată îl pândea de-afară o zi morocănoasă de sfârşit de toamnă.

Alături, glasurile prindeau din ce în ce mai mult curaj:

— Nu mai pot fără de tine, oftă Faranga, gros şi cu foc. Trebuie să ne întâlnim undeva, altminteri să ştii că mă omor!

— Sunt nenorocită şi desperată, se plânse îndată Dorina. Dar cum să ies în oraş dezbrăcată? Judecă şi tu, micule... A venit iarna, şi n-am nici haină, nici blană ca

lumea... Îţi închipui cât de greu îmi vine să-ţi spun asemenea necazuri, şi totuşi, trebuie să-ţi spun, căci te iubesc...

Pascu, într-un acces de revoltă, făcu o mişcare scurtă cu scaunul, hotărât parcă să-i prindă a doua oară; chibzuiala şi curiozitatea îi stăviliră repede avântul. Totuşi, din pricina zgomotului, dincolo glasurile amuţiră, şi de-abia după o pauză prudentă se ridică iarăşi, fricoasă, şoapta lui Faranga:

— Mi se pare că-i aici Ignat...

— Nu se poate, te înşeli, îi răspunse Dorina, cu siguranţă. L-a chemat secretarul general. Mi-a spus aprodul... N-ai grijă...

Apoi, cu încetul, convorbirea reveni în făgaşul de adineaori. Faranga îi dădea zor cu întâlnirea, şi Dorina se plângea că e dezbrăcată... În sfârşit, cu multe precauţii, ca să n-o jicnească, el o rugă să primească un cadou de câteva mii de lei, iar ea, foarte bucuroasă şi protestând că nu se poate, primi. Din nenorocire, însă, Faranga, nu avea bani la dânsul şi-i ceru voie să-i trimită mâine. Bucuria Dorinei se mohorî pe dată, căci trimiterea era plină de primejdii, fiind înconjurată numai de spioni de-ai lui Pascu, şi... În cele din urmă, tot ea găsi mântuirea: Faranga să puie plicul cu cadoul în mâneca răsfrântă de la paltonul lui Pascu, care, zevzec şi nătăfleţ cum l-a lăsat Dumnezeu, n-are să bage de seamă nimic. Faranga, mai puţin îndrăzneţ, încercă să-i explice că nu-i bine să te joci cu focul, până ce Dorina îi alungă temerile printr-o sărutare zgomotoasă, însoţită de făgăduinţa solemnă că în mâneca lui Pascu va găsi şi răspunsul ei, care va hotărî ceasul fericirii lor stingherite de atâta vreme...

Sătul de câte auzise, Pascu se sculă în picioare şi trânti un teanc de dosare pe biurou. Mânia i se potolise, lăsându-i în inimă o amărăciune apăsătoare. În cabinetul lui Faranga se înţelenise o tăcere fierbinte, din care pe urmă se destrămă un foşnet şi o şoaptă:

— Du-te, măicuţă... a venit Ignat...

Peste câteva clipe, Dorina intră strălucitoare la Pascu şi-l sărută prelung.

— O, micule, cât munceşti tu pentru nevestica ta!... Ai avut vreo supărare de eşti aşa de abătut?

Îndrăzneala ei îl dezarmă cu desăvârşire; îi răspunse încurcat:

— Nimic... de-ale slujbei... secretarul general...

— Aşa-i slujba, micule, oftă ea cu compătimire de teatru, adăogând însă imediat, foarte veselă: Am trecut pe-aici numai să-ţi spun o veste minunată. Ştii, am fost pe la mama, chiar de la ea viu, şi i-am cerut de la obraz vreo zece mii de lei, ca să mă îmbrac de iarnă... De ce să te mai plictisesc pe tine, când mama, slavă Domnului, are destule parale?... N-am făcut bine?

— Da... mama are, zise Pascu mai nervos, cotrobăind într-un sertar, ca să nu izbucnească.

Dorina mai ciripi vreo cinci minute, încântată şi fericită. Apoi plecă fredonând, lăsând în urma ei o dâră de parfum.

Pascu rămase uluit, cu ochii după ea, gândindu-se ce să facă acuma? Se zbuciumă zadarnic; nu se putu hotărî. Ştia însă că Dorina va minţi, se va jura, va protesta şi-l va convinge că nu-i nimic adevărat. Dacă a fost ea în stare, după ce a iertat-o ca un cavaler, să mai vie la minister şi să intre la Faranga fără teamă şi fără ruşine... De altfel, după-amiazi, Dorina aduse iar vorba despre mă-sa, povestindu-i din fir în păr cum a luptat până ce i-a smuls făgăduinţa că-i va da negreşit banii, încât Pascu trebui să-i mulţumească frumos că l-a scăpat de nişte cheltuieli aşa de urgente.

A doua zi, la biurou, scoţând capul după un servitor care adormise pe coridor, Pascu zări pe Faranga umblând de ici-colo, grăbit şi nerăbdător, şi înţelese că într-adevăr vrea să se ţină de vorbă. Întâi se supără şi se gândi să-l tragă la răspundere, dar pe urmă cumpăni bine lucrurile,

îşi luă seama şi, punând subţioară câteva dosare, porni la secretarul general. Se întoarse tocmai peste o jumătate de oră şi, cu bătăi de inimă, se aruncă la paltonul ce atârna nevinovat în cuier. Şi în mâneca răsfrântă găsi un plic, şi în plic, înfăşurate într-o duioasă scrisoare de dragoste, zece hârtii noi de câte o mie. Atunci Pascu se aşează la biurou, citi scrisoarea cu atenţie, se ridică iar în picioare şi stătu un răstimp, uitându-se spre fereastră, cu banii într-o mână şi cu răvaşul de iubire în cealaltă. Apoi brusc deschise un sertar şi ascunse hârtiile într-un regulament de împroprietărire, iar scrisoarea o rupse în bucăţele foarte mici şi o zvârli în foc, mormăind cu o strângere din umeri:

— Da urma urmelor... Să vedem... Adică de ce să-mi fac eu atâta inimă rea?

În poarta ministerului, ieşind de la slujbă, se întâlni cu Faranga, dar trecu nepăsător, legănându-şi ca de obicei mâna dreaptă... Acasă nevastă-sa îl întâmpină în antreu şi, cu mare explozie de drăgălăşie, îi ajută să-şi lepede paltonul şi se grăbi să i-l scuture cu însăşi mânuşiţa ei şi să-l perie cu măturică, înainte de a-l agăţa în cuier. Pascu îi mulţumi şi intră liniştit în sufragerie. Dorina îl ajunse din urmă, repede şi cu drăgălăşia potolită... Potrivindu-şi şervetul la gât, bărbatul o întrebă, îngrijorat:

— Unde mi-ai pus paltonul, dragă, că am nişte hârtii oficiale...

Femeia îi aruncă o privire dispreţuitoare.

— Poate doreşti să ţi-l servesc la masă?... Vezi, aşa eşti tu... Niciodată nu ştii să preţuieşti o gentileţe...

Apoi toată după-amiaza Dorina se perpeli şi bufni fără astâmpăr. Totuşi, la cină, Pascu îi mai zise, ca din întâmplare:

— Ei, ce-ai făcut cu mama? Ţi-a dat banii?

De data aceasta însă Dorina izbucni:

— Fireşte, eu să mă milogesc, şi d-ta să huzureşti... Destulă ruşine că nu eşti capabil nici măcar să mă

îmbraci, de-am ajuns să nu mai pot ieşi pe stradă! În schimb, scandaluri de gelozie ştii să-mi faci... Ehei, proastă mai sunt eu, bine a zis cine a zis!

Pascu înghiţi ca un filosof şi pe urmă dormi scăldat.

Dimineaţa, mergând la slujbă, îşi pipăi mâneca să vadă de nu-i duce lui Faranga vreo somaţie. Pe la zece îl chemă ministrul şi-l ţinu zece minute. Când se întoarse, îşi găsi paltonul pe jos, cu cheotoarea ruptă, iar alături auzi pe Faranga răcnind la cineva şi bătând cu pumnul în masă...

Trei zile gustă Pascu plăcerea zbuciumărilor altora. A patra zi, însă, cântărind o rezoluţie pentru o chestie încurcată, se pomeni cuprins de îngrijorare.

Dăduse adineaori peste hârtiile de o mie, şi acuma îi veni în minte că afacerea aceasta nu se poate opri aici. Odată şi odată trebuie să se afle că banii lui Faranga s-au împotmolit în mâneca lui, şi atunci?... Şi baremi de-ar fi păstrat scrisoarea de dragoste!

La masă, în vreme ce Dorina, tăcută şi melancolică, stătea cu privirea în farfurie, Pascu îi zise cu blândeţe:

— Mi se pare că mama ta nu se mai îndură să te ajute!

Dorina ridică ochii, înţepată şi gata să-l fulgere.

Dar el, cu o energie neobişnuită, o domoli şi urmă:

— Mama ta ţi-a făgăduit şi nu ţi-a dat, eu nu ţi-am făgăduit şi uite... ţi-am făcut rost... ca să nu mai fi dezbrăcată...

Îşi şterse gura cu şervetul, scoase portofoliul, numără banii şi-i întinse peste masă cu un zâmbet de cuceritor. Dorina se uită o clipă cu spaimă la dânsul, apoi alergă şi-l îmbrăţişă, gâlgâind:

— O, micule drag, iartă-mă... inimă de aur.

Casa se umplu iar de veselie şi de planuri de cumpărături. În amurg, însă, Dorina căzu pe gânduri şi îl întrebă de unde a luat atâţia bani? Pascu improviză o minciună complicată şi ea îl crezu, dar cu o fluturare de surâs în colţul buzelor.

A doua zi Pascu plecă la minister mulţumit ca înainte

de a-şi fi prins nevasta cu Faranga. De-abia în biurou îşi aduse aminte de mâneca paltonului. O pipăi cu încredere şi înlemni. Descoperi un plic mititel, fără adresă şi nelipit, iar înlăuntru numai trei cuvinte: „Eşti zevzec! Dorina.”

„Uite fericirea mea”, îşi zise Pascu, înseninat, punând plicul la loc.

Se duse îndată la arhivă, după un dosar, ca să poată Faranga să-şi ia răspunsul. Se întoarse înapoi fluierând ca un copist amorezat. Când să se aşeze însă la biurou, îi răsări în minte o întrebare: de ce oare n-a fost pe plic nicio adresă? Se uită spre palton şi văzu că Faranga umblase la scrisoare. Acuma îi părea rău că n-a examinat mai de aproape plicul. Dar Faranga i-a boţit de tot mâneca… Vrând s-o potrivească, simţi ceva. Plicul. Va să zică, Faranga l-a citit şi l-a pus înapoi?

Pascu rămase cu plicul în mână şi cu o îndoială nouă în suflet. Nu mai ştia ce ţine între degete: fericire sau nefericire… Apoi, ridicând din umeri resemnat, aruncă plicul în foc, murmurând:

— La urma urmelor…

CUMPĂNA DREPTĂŢII

1

— Gaz!... Hai gaz!... Am sosit cu gaz! mormăi Şulăm intrând, cu cobiliţa pe umăr, în curtea avocatului Miliţă Dogaru.

Portiţa de fier se închise singură în urma lui. Duzii bătrâni, străjerii porţii, îşi întindeau umbrele pe prundişul curat, care scârţâia umed subt bocancii scorojiţi. În mijlocul curţii, casa veche, văruită de curând şi cu coperişul de tinichea nouă, se scălda încă somnoroasă în bătaia Soarelui de dimineaţă, sclipind şi scânteind raze albe în toate geamurile... Şulăm ocoli cu băgare de seamă treptele de piatră şi se îndreptă spre fund, până la uşa bucătăriei, unde, lăsându-şi jos bidoanele pline şi aşezându-le binişor, ca să nu se răstoarne, repetă mai dulce şi trăgănat:

— Gaz... gaaz... gaz...

Peste câteva clipe îi răspunse din bucătărie un glas jovial:

— Bine că venişi, jupâne... prea bine... Stai niţel... numai cinci minute...

— Stau... iacă stau, murmură Şulăm cu o resemnare firească, ridicând ochii spre casa avocatului şi privind-o ca şi cum s-ar fi întrebat cât o fi costat reparaţia, şi mai ales

coperişul cel nou.

Aşteptă aşa vreun sfert de ceas. Era om trecut de şasezeci de ani, deşirat şi puţin adus de spinare, cu hainele îmbâcsite de pete şi miros de gaz... De subt pălăria soioasă i se zbârlea părul lung, amestecându-se cu barba lăţoasă cafenie, în care firele argintii se puteau număra pe degete. Ochii negri, mici, împrejmuiţi cu mii de zbârcituri, se ascundeau în faţa păroasă ca două mărgele de sticlă...

Bucătăreasa se ivi în sfârşit în prag, voioasă, suflecată, roşcovană şi zâmbitoare, răspândind în răcoarea curţii o undă de ceapă tocată şi de aburi... Şulăm o cântări puţin din ochi şi, înainte de-a apuca ea să deschidă gura, îi zise bănuitor:

— Ai spus că azi îmi plătiţi?...

— Am spus, jupâne, făcu bucătăreasa, pierzându-şi brusc zâmbetul, vezi bine c-am spus, dar acum boierul nostru doarme, şi n-avem voie să-l sculăm pentru nimica-n lume... Eu şi aseară i-am spus că iar o să vii azi după bani şi că ni s-a isprăvit gazul... Cine să se înţeleagă cu dumnealui? Zice să-ţi spun să mai aştepţi, că săptămâna viitoare o să-ţi plătească tot...

— Ce săptămâna viitoare?... Ce să aştepţi? se miră Şulăm. Ce?... Asta-i vorbă?... Apoi eu nu mai vreau săptămâna viitoare, auzi?... Mie-mi trebuie gologani, că eu n-am capital să aştept iar săptămâna viitoare!... De trei săptămâni, mereu săptămâna viitoare...

— Lasă, jupâne, că doar n-o să înşele boierul pe unul ca dumneata, ce Dumnezeu! îl întrerupse bucătăreasa cu o mândrie aproape dispreţuitoare.

Glasul şi faţa femeiei umplură deodată de mânie pe Şulăm, care începu să răcnească, scos din fire şi bălăbănind cu amândouă mâinele, ca şi cum ar fi vrut să se ferească de un vrăjmaş:

—Apoi atunci de ce umblă să mă înşele?...

N-are de unde să-mi plătească?... De ce nu vrea să-mi

plătească?... Că eu acuma nu vreau să mai aştept, auzi? Nu vreau şi nu vreau!... Mie să-mi dai banii, că eu n-am furat gazul! Eu am plătit de la mine trei vedre de gaz şi vi l-am dat pe datorie... Eu nu pot, nu pot... nu pot...

Se făcu vânăt la faţă strigând, barba creaţă îi juca înfrigurată, iar ochii i se umflară, stând parcă să sară din orbite.

— Vai de mine, jupâne, se cruci bucătăreasa cu obrajii lucitori. Ce-i cu dumneata?... Cu mine ţi-ai găsit să te sfădeşti?... Boierului să-i spui ce spui, că dumnealui e stăpânul!

— Eu pot să-i spui orişicui... Mie nu mi-e ruşine pe banii mei, că eu muncesc de-mi zdrobesc oasele... eu... eu...

Se opri brusc şi rămase cu ochii în ochii femeiei, care stătea în uşa bucătăriei. Uimirea ei îi stinse furia ca un pahar de apă peste un chibrit aprins fără rost. Mai bolborosi de câteva ori „eu... eu”... din ce în ce mai încurcat şi mai domol, apoi barba i se mototoli pe piept, acoperindu-i gulerul sclipitor de murdărie.

Casa avocatului era într-o stradă tăcută. Zgomotul orăşelului tremura blând, înăbuşit în văzduh, cu sfiala unui zumzet de stup harnic. În curte însă stăpânea numai duduitul focului din bucătărie şi hârâitul oalelor de pe vatră...

Şulăm, între tinichelele cu gaz, părea un par mâncat de carii, gata să se prăvălească la o suflare de vânt. Respira greu. Buzele îi ţicăiau. Mâinile, lăsate moarte în jos, i se zvârcoleau nervos în răstimpuri.

— Acu eu ce să fac? şopti într-un târziu, umil, rugător. Că mie-mi trebuie bani, că eu trebuie să plătesc, că pe mine nu mă aşteaptă, că eu...

Începu să se legene pe picioare ca la rugăciune şi înălţă privirile spre cerul alburiu... în creieri i se vălmăşeau vertiginos gânduri şi amintiri, toate deopotrivă de aţâţătoare. Miliţă Dogaru caută să-l înşele, asta-i sigur, şi de-aceea îl tot amână cu plata de pe o săptămână pe

alta... Miliţă Dogaru, avocat bogat, nu i-ar putea arunca lui câţiva poli dacă ar vrea să plătească?... Adică s-a apucat el, la bătrâneţe, de negoţ cu gaz, ca să-l tragă pe sfoară tocmai un om care se joacă cu banii? El a muncit din greu o viaţă întreagă, şi a suferit, şi s-a trudit de şi-a crescut copiii: doi feciori însuraţi şi cu prăvălii, unul la Craiova, altul la Bucureşti; trei fete măritate şi înzestrate... Munceşte bucuros şi azi, cutreieră uliţele orăşelului cu cobiliţa în spinare şi se hărţuieşte cu platnicii răi, fiindcă nu-l rabdă inima să stea degeaba, dar de ce să-l înşele Miliţă Dogaru?

Cu cât se gândea mai mult că vrea să-l înşele, cu atât mânia neputincioasă i se înfigea mai tare în suflet. Se uită iar în ochii bucătăresei, lung, parc-ar fi vrut să-i scruteze adâncurile creierilor, apoi o întrebă cu imputare şi plângător:

— De ce umblaţi voi să mă înşelaţi pe mine?

Femeia râse deodată, ca şi când ar fi auzit o glumă, se bătu cu palma peste gură şi răspunse:

— Ia fugi, jupâne, că mă faci să şi râd cu prostiile astea!

Şulăm clătina din cap, mai necrezător, şi întrebă mohorât:

— De ce nu plătiţi, de ce nu...

— Acu lasă, nu mă ţine de vorbă, că-mi dau oalele-n foc, jupâne, îl întrerupse bucătăreasa, nerăbdătoare. Măsoară mai bine cinci chile de gaz, şi lasă, că-ţi plăteşte conaşul... Hai, repejor!

Atunci Şulăm, scos din minţi, prinse iar a răcni:

— Ce?... Ce?... Să-ţi mai dau gaz tot pe datorie? Ca să mă înşelaţi mai bine?... Eu nu dau nimic, auzi tu? Nu dau şi nu dau, auzi? Dar să-mi plătiţi, uite-acu, toată datoria, toată... toţi banii mei... toţi...

— Taci, jupâne, nu ţipa, că scoli din somn pe boieri şi te aud vecinii! zise femeia, încercând să-l potolească.

Dar Şulăm nu mai vedea, nu mai auzea, ci urla într-

una, răguşit, ameninţând cu pumnii casa avocatului:

— Mie nu-mi pasă de vecini şi de nimeni pe banii mei şi pe munca mea!... Eu nu înşel pe nimeni, dar voi sunteţi înşelători şi hoţi, că umblaţi să furaţi pe un om sărac!... Hoţi sunteţi, să ştii tu, hoţi, hoţi!...

— Ce-i aici? răsună deodată, dinspre scara de piatră, glasul avocatului.

Miliţă Dogaru, în halat, cu boneta de noapte în cap, se apropie furtunos, cu mustăţile cărunte, ciufulite, cu somnul în ochi, repetând:

— Ce s-a întâmplat aici?... De ce zbieri, jidane?

Şulăm îi ieşi înainte câţiva paşi, sfidător, strigând:

— Io-s jidan, dar dumneata vrei să mă înşeli!... Să-mi plăteşti gazul, să-mi plăteşti...

Avocatul avu o fulgerare de şovăire în faţa îndrăznelii neaşteptate, dar în clipa următoare îşi încleştă stânga în barba lui Şulăm, şi cu dreapta începu să-i care la pumni peste cap, mormăind înfundat:

— Îndrăzneşti, târtane?... Îndrăzneşti?... Îndrăzneşti?...

Furia găzarului pieri ca prin farmec după prima lovitură.

— Ce... ce... mă baţi, coane Miliţă? bâlbăi dânsul, dându-se înapoi şi încercând să-şi scape barba din mâna avocatului.

— Îndrăzneşti.?.. Îndrăzneşti? repeta Dogaru, izbindu-l tot mai cu sete şi gâfâind din ce în ce mai greu.

Subt ploaia de lovituri, Şulăm căzu grămadă între bidoanele cu gaz. Pe nas porni a-i curge un fir de sânge negricios, mânjindu-i mustăţile şi prelungindu-i-se pe barbă. Îi bubuia capul şi i se părea că a început să se învârtească şi curtea nebuneşte. Buzele lui însă bolboroseau mereu:

— Ce... ce... pe banii mei... coane Miliţă...

Văzându-l jos, avocatul se potoli, îşi îndreptă halatul boţit şi strigă obosit:

— Aide, piei din ochii mei, târtane, că-ţi zdrobesc căpăţâna!... Neruşinatule şi ticălosule!

Bucătăreasa, care încremenise în uşă de spaimă, acuma ajută lui Şulăm să se ridice de jos, îi dădu pălăria şi-i zise cu milă:

— Du-te, jupâne, du-te cu Dumnezeu…

— Plec, iacă plec, murmură ovreiul uluit, strângându-şi măsurile împrăştiate. Plec… Io… pe banii mei… la bătaie…

îşi luă cobiliţa pe umăr şi se îndreptă spre poartă, în vreme ce avocatul intră în casă, bufnind răcorit:

— Fire-ai al dracului de jidan, fără ruşine…

La poartă, Şulăm îşi şterse nasul, îşi aduse aminte că a căzut peste bidoanele pline şi se gândi: „Bine că nu s-a vărsat gazul”…

În uliţă se opri, se uită înapoi şi bolborosi mirat:

— De ce să mă bată pe banii mei?… Ce i-am făcut eu să mă bată din senin?…

Bucătăreasa stătea în acelaşi loc, ţinându-se cu mâna de falcă, parcă ar fi aşteptat o urmare…

2

Şulăm o apucă în dreapta… îşi ştergea mereu nasul cu mâneca stângă şi, pipăindu-şi fruntea şi tâmplele, simţi că i-au ieşit cucuie în locurile ghionturilor. Capul îi vâjâia de durere. Întâmplător văzu urme de sânge pe mâneca hainei şi se sperie şi iar murmură:

— Bătaie… pe banii mei…

Totuşi, îi veni în minte că încă n-a vândut nimic azi şi îşi zise că urâtă saftea a făcut. Se dusese înadins la Miliţă Dogaru tocmai ca să înceapă ziua cu bine, şi, când colo… Dar asta nu se poate să rămâie aşa! Nu se poate… El bătaie n-a mâncat niciodată, că s-a ferit de pozne şi de oameni răi, şi mai bucuros s-a lăsat păgubaş decât să

păţească cine ştie ce. Şi acuma, la bătrâneţe... pe banii lui...

În colţul străzii simiţi că îl apasă prea rău cobiliţa, mai rău ca totdeauna, deşi o mutase de câteva ori de pe un umăr pe cellalt. Îşi şterse fruntea îmbrobonată de sudori şi atunci îi trecu prin minte: „Am să-l dau în judecată, să-mi plătească şi bătaia”...

Dar numaidecât se gândi că judecata e cu multă cheltuială şi cu două tăişuri, chiar când ai de-a face cu oameni de seama ta... Cum să se ia el la harţă cu Miliţă Dogaru, singurul avocat în târguşor, care a făcut avere din pricinile altora! Ar mai fi, ce-i drept, un avocăţel ovrei, Iosipovici, acioat aci de vreo doi ani, tinerel, slăbuţ, cu patru copii, trăind mai mult din mila lui Dogaru, fiindcă toată lumea trage la cel cu greutate... Apoi dacă-i aşa?...

Zăpăcit şi socotind că totuşi asta nu poate rămâne baltă, Şulăm se pregătea să plece mai departe, să mai chibzuiască... în clipa aceea se pomeni cu institutorul Dimitrie Popescu, spin, cu ochi fierbinţi.

— Noroc, jupâne Şulăm, noroc! strigă institutorul de departe, amical şi puţin jenat, ca datornicul care ar vrea să plătească şi nu poate. Ai pornit cu noaptea în cap la muncă...

Şulăm mormăi ceva necăjit, amintindu-şi că şi Popescu îi datoreşte câteva chile de gaz, şi vru să-şi vază de drum. Atunci însă institutorul, care zărise petele de sânge, îl întrebă spăimântat:

— Da’ ce-i, jupâne, cine te-a umplut de sânge?

Bătrânul, bucuros că a găsit cui să se jeluiască, îşi descărcă inima în două cuvinte. Institutorul se revoltă:

— Cum se poate asemenea barbarie?... Asta-i... asta-i nemaipomenit, e ceva... ceva... prea din cale-afară! Trebuie să-ţi dea socoteală... Hai cu mine, domnule!

Găzarul încercă să se codească, dar Popescu nu-i dădu răgaz, îl apucă de mână şi strigă:

— Da’ ce crede domnul Dogaru, că asta-i ţară de ha

ram? Să bată pe oameni aşa, tam-nesam?... Apoi, dacă-i aşa, o să-i arătăm noi că mai este dreptate pe lume, domnule! N-ai nicio grije, că-i arătăm noi!...

Indignarea institutorului stârni o nouă undă de mânie în sufletul lui Şulăm, care, mergând, se tânguia din ce în ce mai dârz:

— Şi încă pe banii mei, domnule Popescu!... Şi bătaie...

Ieşiră în piaţă, şi Popescu îl opri în faţa unei căsuţe cu curte mare şi cu grădiniţă de zarzavaturi. Acolo şedea cu chirie avocatul Iosipovici care, dornic de muncă şi de clienţi, se scula foarte de dimineaţă. Ferestrele erau deschise. Un pici sprinten, cu ghiozdanul subţioară, tocmai ieşea pe poartă, plecând la şcoală.

— Stai, Mişule! zise institutorul. E acasă tăticul?... S-a sculat?

— S-a sculat de mult, răspunse copilul, strigând spre casă: Tăticule! Tăticule!

Într-o fereastră apăru capul lui Iosipovici, tuns la piele, întrebător.

— Eu sunt, domnule Iosipovici, glăsui Popescu, intrând în curte cu Şulăm de mână. Să mă ierţi că te deranjez aşa de dimineaţă, dar când vei auzi despre ce e vorba, ai să te iei cu mâinile de păr...

— Poftim, poftim! zise avocatul intrigat, adăogând către servitoarea care deretica prin odaie: Aide, Leanco, isprăveşte şi închide geamurile, că vin nişte clienţi...

Lângă scară, Şulăm se opri încurcat:

— Cu marfa ce fac acuma?

— Lasă bidoanele afară, jupâne, că aici nu fură nimeni, îl învăţă institutorul.

Pentru orice întâmplare, bătrânul luă cu sine baremi măsurile... Avocatul îi întâmpină în capul scării, frecându-şi mâinile. Când îl văzu, Popescu simţi un fior ciudat în inimă şi deodată, trăznindu-i prin minte că Miliţă Dogaru e preşedintele eforiei şcolare, se gândi uimit: „Oare ce m-oi fi amestecând eu unde nu-mi fierbe oala?”

— Încă o dată, domnule Iosipovici, iartă-mă că... bâigui institutorul cu un surâs zăpăcit, dar e un caz foarte... Ştii, e într-adevăr ceva... interesant...

Iosipovici îi conduse în biroul de unde servitoarea venea cu mătura şi făraşul. Pendula bătea solemn opt. Popescu tresări cu un suspin de uşurare şi zise foarte grăbit:

— Vai, Doamne, opt... opt, şi directorul meu ştii cât e de afurisit, domnule Iosipovici... îmi pare nespus de rău că nu mai pot zăbovi, dar jupânul o să-ţi spuie şi ai să vezi cât e de... de interesant... Te rog din suflet, domnule Iosipovici, şi... la revedere... Spune-i tot, jupâne, şi să ai toată încrederea în dumnealui, că-i om de inimă...

Dădu mâna cu avocatul şi chiar cu Şulăm, şi se repezi afară, parcă i-ar fi fost frică să nu-l cheme înapoi.

Iosipovici examină câteva momente pe Şulăm, rece, nehotărât, până îşi aduse aminte că găzarul, deşi zdrenţeros, are faima de om cu stare. Atunci se mai înseninã, îi arată un scaun să şază, şi apoi îl întrebă cu glas mătăsos şi frecându-şi iar mâinile:

— Ei, ce-ai păţit, bătrâne?... Te-a bătut cineva?... Că te văd cam scărmănat...

Şulăm se aşeză, fără curaj. Plecarea institutorului îl opărise, oricât îşi zicea în gând că slujba-i slujbă... Despre Iosipovici ştia că nu ţine legea şi nu mănâncă cuşăr, prin urmare e ca şi un străin... Se scărpină în cap şi nemeri peste cucuiele care iar începură a-l durea. Privi în ochii avocatului, strălucitori de îmbărbătare profesională.

— M-a înşelat, domnule avocat, şi m-a bătut, mormăi bătrânul cu o şovăire. Uite-aşa, fără nicio vină... din senin...

— Hm... da, negreşit, făcu Iosipovici, devenind grav, ca să arate cât de mult se interesează de soarta clientului. Da... Dar ar fi bine să-mi povesteşti mai pe larg, tot... Nu te sfii de loc!... Avocatul e ca şi duhovnicul.

Îi zâmbi foarte dulce, cântărind în sine dacă o fi având

găzarul destule parale să plătească un onorar mai serios... Şulăm, înfierbântându-se, îşi pierdu şirul, vorbi verzi şi uscate, încât avocatul trebui să-l întrerupă:

— Perfect... am înţeles tot, dar cui ai dat gazul, cine te-a bătut?

Şulăm se uită la el bănuitor şi zise:

— Adică nu ţi-am spus?... Apoi cine să fie, nu-ţi închipui?... Miliţă Dogaru!

Iosipovici nu-şi putu ascunde un gest de mirare, într-o singură clipire îşi făcu socoteala că el, care trăieşte din prietenia lui Dogaru, susţinând asemenea reclamaţie împotriva binefăcătorului său, şi-ar zdrobi cariera şi s-ar face imposibil în orăşelul acesta... Astfel, în clipa următoare, zise plin de uimire: ;

— Miliţă Dogaru?... Nu se poate!... Avocatul, zici?... Conu Miliţă?... Peste putinţă, domnule!... O lume întreagă îl cunoaşte om paşnic, milos şi suflet de aur...

Şulăm îngălbeni şi se sculă în picioare, bolborosind:

— Dumneata zici că nu se poate, dar eu simt şi acuma că s-a putut... M-a umplut de sânge... şi... uite mâneca hainei...

Iosipovici, ca să-şi biruie încurcătura, îşi aruncă ochii pe biurou după ceva, zicând:

— Şi-acum ce vrei d-ta?...

— Ce vreau? făcu Şulăm aproape indignat. Apoi de ce am venit eu aici?... Şi d-ta de ce eşti avocat?...

Răspunsul şi mai ales tonul găzarului enervă pe Iosipovici. „Vorbeşte cu mine parcă i-aş fi slugă, se gândi dânsul. Nu-i de mirare că Dogaru l-a luat la palme... O fi fost necuviincios de l-a scos din ţâţâni"... Totuşi, se mai stăpâni.

— Avocatul nu te poate învăţa ce să faci d-ta, ci numai cum să faci!

— Eu nu ştiu chiţibuşerii de-astea, că de-aş şti n-aş mai fi venit de loc la d-ta... Eu ştiu atâta, că am mâncat bătaie de pomană, şi nici măcar datoria nu mi-a plătit-o... Eu

vreau dreptate!

Iosipovici înţelegea lămurit că Şulăm umblă să vâre zâzanie între el şi Miliţă Dogaru şi simţea că nu trebuie să se lase. Când în orăşel sunt numai doi avocaţi, doar n-o să se duşmănească din pricina unui bătrân obraznic, care, la urmă, o să-i scoată ochii cu vreun pol şi o să plece pe-aci încolo. Ar fi nebun să-şi compromită el interesele pentru...

— Ascultă, bătrâne, vorbi dânsul deodată, apropiindu-se. Ceea ce vrei d-ta să faci nu-i nici cuminte, nici frumos...

— Dar ce-a făcut dumnealui e frumos? întrebă găzarul repede.

— Dacă vrei să fii om de treabă, ascultă-mă pe mine, urmă avocatul, neţinând seamă de întrebarea lui. Nu zic, şi recunosc chiar că la o mânie se poate să se fi iuţit şi domnul Dogaru... Oameni suntem cu toţii, nu-i aşa? Dar, gândeşte-te bine, cu mâna pe conştiinţă, cine l-a supărat? De ce s-a înfuriat omul paşnic, stimat şi iubit de toată lumea care îl cunoaşte?.. Eşti cam aspru la vorbă, bătrâne, şi de, nu toţi oamenii sunt răbdători ca mine, să-ţi treacă cu vederea...

— Adică d-ta crezi că eu sunt de vină? se holbă Şulăm.

— N-am spus că numai d-ta, Doamne fereşte! protestă avocatul. Nu!... Am dorit doar să-ţi arăt că nimeni nu loveşte fără pricină, adică fără să fie provocat, şi cu atât mai puţin conu Miliţă... Cât că te-ar fi înşelat, nici să nu mai spui nimănui, fiindcă domnul Dogaru e o persoană cu avere şi cu greutate, în sfârşit, un om prea cinstit...

Şulăm se apucă cu mâinile de cap şi începu să se tânguiască:

— Ai-vai... Dumnealui e prea cinstit, iar eu sunt necinstit pe munca mea şi pe marfa mea, pentru că dumnealui nu vrea să-mi plătească... îşi curmă brusc jelaniile şi se apropie de Iosipovici cu nişte scăpărări de ură în privire, continuând cu o voce înecată: Domnule

avocat, văd bine că pe d-ta mai mult te doare conu Miliţă Dogaru decât durerea mea... Dar eu vreau dreptate, domnule avocat! Eu pentru dreptate am venit la d-ta!

— Iar eu sunt dator, înainte de-a lua un proces, să arăt omului calea cea bună! răspunse avocatul jicnit.

— Mai bine nu mi-ai arăta nimic, că pricep eu unde baţi d-ta! strigă Şulăm aprins.

— Omule, eu am foarte multă răbdare, dar nu uita că toate obrăzniciile au margini! zise Iosipovici de-abia stăpânindu-se şi încheindu-şi nasturii hainei. Când te învăţ cum e mai frumos şi mai...

— Ţi-am cerut eu să mă înveţi? se răsti găzarul furios. Eu îţi cer să-mi faci o jalbă... eu cer dreptate... eu...

— Ei, destul, s-a isprăvit! izbucni Iosipovici. Am terminat cu d-ta! Dacă nu ştii ce-i omenia, aide, imediat să ieşi afară!

— Nu ies! se încăpăţână Şulăm, fără să-şi mai dea seama ce zice. Nu vreau să ies!... Să-mi faci jalba, că de-aceea eşti avocat!... Până nu-mi faci, nu ies!

Iosipovici sări înţepat, parcă i-ar fi tras o palmă:

— Ce?... Ce?... Nu ieşi?... Cum ai zis?... Din casa mea? ...

Îl înhăţă de guler şi îi făcu vânt spre uşă. Atunci însă Şulăm, clocotind de revoltă, prinse a ocărî şi a răcni:

— Ruşine să-ţi fie, domnule! Asta-i dreptatea... asta...

Iosipovici se repezi la dânsul şi-l plezni cu dosul mâinei peste gură, gâfâind:

— În casa mea... mă insulţi?... Aa, derbedeule!.. Mă şi insulţi?... Ieşi afară, tâlharule!... Afară!... Marş!

Îl scoase din odaie în pumni şi palme, ţipând tot mai furios:

— Afară, obraznicule!... Ticălosule!... Nemernicule!...

Auzind gălăgia, nevasta avocatului sosi la faţa locului, desperată, şi se agăţă de braţul bărbatului.

— Astâmpără-te, Mişule, să nu-l omori!... Ştii că ai mâna grea, Mişule, vrei să te nenoroceşti pentru un

tâlhar?...

Şulăm se rostogoli pe scară, cu măsurile în mină, şi se trezi tocmai lângă bidoanele pe care le lăsase afară.

— Va să zică, iar bătaie?... Numai bătaie?... Bine... Mie nu mi-e frică... Eu vreau dreptate... O să vedem dacă-i dreptate...

Ieşind pe poartă, cu cobiliţa pe umăr, mormăia ameninţător:

— Adică aşa merge? Cu bătaie?... Aşa crezi d-ta?... Crezi că eu n-am gură?...

3

Nu simţea nicio durere, într-atât îi era sufletul otrăvit de revoltă. Mergea foarte grăbit, fără să-şi dea seama unde se grăbeşte, şi cotea din stradă în stradă, cu o siguranţă deplină... De-abia în faţa judecătoriei de pace, văzând nişte grupuri de ţărani care-şi aşteptau rândul, se gândi că nu poate intra cu bidoanele, în acelaşi moment însă îşi zise că prăvălia grecului e numai la câţiva paşi, şi că grecul e om cumsecade, îşi lăsă gazul în seama prăvăliaşului şi alergă la judecătorie. Trecu printre oameni, ca şi când n-ar fi văzut pe nimeni...

În sala de aşteptare furnicau împricinaţi şi funcţionari. Şulăm prinse din aer vorbele unui practicant tânăr, cu degetele murdare de cerneală, cu creion după ureche şi cu dosare subţioară:

— Domnul judecător?... Da, da... a venit... adineori...

Bătrânul se năpusti asupra practicantului.

— Domnule... domnu... Eu am o jalbă la domnul judecător pentru bătăi...

— Pe coridor înainte, uşa a treia, stânga, strigă practicantul, fără a-l privi măcar, continuând mai încet o

convorbire cu un ţăran chiabur de la care nădăjduia ceva.

Nici Şulăm nu-i ceru alte desluşiri, ci o luă repede pe coridor, numărând cu mare grije uşile de pe mâna stângă. A treia era păzită de un aprod mustăcios, cu degetele pe clanţă, înconjurat de câţiva oameni îmbătrâniţi de aşteptare.

— Am o jalbă pentru bătăi, zise Şulăm cu o mândrie de erou, făcându-şi loc cu coatele şi dând să intre peste paznicul care îi puse mâna în piept, acoperind uşa cu tot corpul.

— Stai, jupâne, hoo... c-aici e cu rânduială! făcu aprodul supărat. Don judecător de-abia a sosit, şi are de lucru cu don grefier... Puţină răbdare! adăogă apoi mai indulgent, aruncând o privire blajină spre un ţăran cu capul gol, care îi strecorase adineaori câţiva lei.

— Bine, dar eu sunt grăbit, că-s negustor, stărui Şulăm.

— Oi fi, nu zic, se poate... Parcă dumnealor nu-s? sfârşi aprodul liniştit de tot, cu un zâmbet de complicitate spre ţăranul său.

Şulăm stătea pe spini. Se uită împrejur şi întâlni numai ochi resemnaţi. Pricepu că trebuie să aştepte şi porni să se plimbe de ici-colo prin coridor, mormăind în neştire.

Din sala de aşteptare venea mai gros murmurul oamenilor... Lui Şulăm i se părea că vremea nu se urneşte din loc oricât grăbea el paşii. De emoţie şi nerăbdare îi asudase capul, şi perciunii de pe tâmple i se înmuiaseră. Încercă să-şi rânduiască gândurile, ca să poată povesti lămurit judecătorului ce a păţit, şi nu izbutea.

Apoi, văzând că ţăranul intră, se apropie iar de uşă, cu o privire imploratoare spre aprodul fără milă, care îi răspunse printr-o ridicare de umeri semnificativă. Luminat deodată, se dădu puţin mai la o parte, scormoni o bancnotă unsuroasă dintr-un buzunar ascuns şi i-o strecoră în palmă.

— Numai niţeluş, jupâne... numaidecât îţi vine rândul şi

d-tale, că eşti bătrân şi necăjit, zise aprodul, pipăind hârtia, îmblânzit.

În sfârşit, Şulăm se pomeni în faţa judecătorului, om slab, galben, fără mustăţi, cu părul lins, aşezat în dosul unui biurou, de subt cărei se întindeau. Afară ghetele foarte lustruite. În picioare, lângă biurou, stătea grefierul, vânjos şi negricios ca un urs... Judecătorul se uită întrebător la Şulăm...

— Domnule judecător, eu am venit să mă jeluiesc că m-a înşelat şi m-au bătut... Uite, că-s plin de sânge, şi capul îmi duduie...

— Povesteşte! rosti judecătorul numai din buze, cu glas obosit şi coborând alene ochii într-un dosar.

Şulăm, turburat de glasul judecătorului şi mai ales de privirile puţin batjocoritoare ale grefierului, începu să vorbească repede, fără şir, de-abia reuşind să-şi descurce păţanii le... Când tăcu, judecătorul întrebă cu acelaşi glas şi fără să mai ridice ochii din dosar:

— Martori ai?

— Martori? se holbă Şulăm. Adică halul meu nu e destulă mărturie?... Martori trebuie?

— Fireşte... Altfel, de unde să ştie judecata cine te-a bătut?

— De unde să ştie? se aprinse bătrânul. Apoi judecata să se uite la mine şi să ştie!

— Da? făcu judecătorul plictisit. D-ta crezi că noi numai pe d-ta te avem aici... aşa crezi?

— Eu am mâncat bătăi, domnule judecător, şi nu se poate...

— Ce nu se poate?! se roşi judecătorul. Aşa, mâine s-ar putea să te baţi cu cineva, undeva, şi pe urmă să vii să te plângi că te-am bătut eu sau dumnealui... Legea cere martori!

— Legea?... Apoi asta-i lege? răbufni Şulăm, fierbând de indignare. Adică omul paşnic să umble veşnic cu martori după el, că altfel legea nu-l apără de bătăuşi?

— Ascultă, omule d-ta să ne mai slăbeşti cu teoriile, că noi nu avem vreme de conversaţii, zise judecătorul stăpânindu-se. Ori aduci martori, ori pleacă pe-aci încolo şi nu ne mai încurca!

— Cum să plec?... Eu nu plec!... Eu vreau dreptate! strigă deodată ovreiul, simţind că îi fuge pământul de subt picioare. Apoi cu părtinire nu-i dreptate, domnule judecător!... Adică pentru că dumnealor sunt avocaţi, pot să bată pe oameni şi judecata îi acopere?

— Aide, ajunge!... Ieşi! şopti judecătorul răguşit, sculându-se în picioare. Asta-i obrăznicie!

— Ce obrăznicie?... Ce să ies?... Trebuie să-mi faci dreptate!... D-ta însă o împărţi după obraz, domnule!... Asta... asta... nu...

— Domnule grefier, acest individ m-a ultragiat în exerciţiul funcţiunii!... îl declar arestat! zise judecătorul, potolindu-se brusc şi plin de demnitate. Te rog să iai măsuri să fie la dispoziţia judecăţii!

— Ce?... pe mine? răcni Şulăm. Adică tot pe mine?... Asta-i dreptate?... Asta-i...

Grefierul îl înhăţă de umăr, şoptindu-i apăsat la ureche:

— Destul, jidane!... Lasă gura, că altfel te pun în fiare!

Îl scoase afară de spate, în vreme ce Şulăm, uluit, bâiguia:

— Ce?... Ce?... Asta-i dreptate?... Dreptate?...

4

Îndată ce ajunse în coridorul întunecos Şulăm se dezmeteci şi întrebă jalnic pe grefierul care îl aducea de braţ să-l dea în seama unui jandarm:

— Ce-am făcut eu, domnule?... Adică eu...

— Lasă, c-ai să vezi numaidecât! zise grefierul cu

dispreţ. Ai să te saturi de obrăznicie!

În sala de aşteptare, înţesată de gălăgia mulţimii 5 nerăbdătoare, grefierul strânse mai tare braţul lui Şulăm şi răcni cu măreţie:

— Hei, jandarm!

Frământarea de glasuri se curmă o clipă, oamenii se dădură la o parte speriaţi, iar de lângă uşa sălii de şedinţe răsună respectos răspunsul jandarmului:

— Prezent!

— Uite-l, strigă grefierul marţial. Şi ia seama bine: a ultragiat pe domnul judecător!

Chiar atunci, pe uşa dinspre stradă, bătută de soare, intră avocatul Miliţă Dogaru, cu o servietă grea subsuoară, cu paşi rari de om mare. Auzind ultimele cuvinte ale grefierului, întrebă în trecere:

— Ce ultragiu, amice?

— Iacă, jidanul ăsta a fost obraznic cu şeful…

Dogaru se opri şi se uită la Şulăm, lung, cu nişte ochi micşoraţi de nedumerire. Şulăm tremura din genunchi. Mânia i se stinsese în inimă. O frică dureroasă îi gălbenea obrajii… în privirea lui pâlpăia atâta îngrijorare şi umilinţă, că avocatul întoarse capul şi, luând braţul grefierului, porni repede spre cabinetul judecătorului.

Şulăm lăsă ochii împământ, fără nădejde. De-acum i se părea că toată năpasta lumii are să se abată asupra lui… Se simţea vinovat în adâncul sufletului său şi se mira cum a putut el, om bătrân şi cu socoteală, să-şi piarză minţile până într-atâta… Dacă nu se iuţea cu Miliţă Dogaru, nu se întâmpla nimic… Şi baremi de-ar fi folosit ceva!… Dar s-a ales numai cu bătăi şi cu ruşine, şi Dumnezeu ştie ce-l mai aşteaptă…

Singur nu pricepea ce i-a venit să se fudulească cu un om de treabă ca Dogaru, care şi acuma, dacă ar vrea, l-ar putea scăpa din belea cu două vorbe spuse cum trebuie… Şi încă pentru un fleac de parale! Parcă Miliţă Dogaru ar fi omul care să se lăcomească la sărăcia lui!… Degeaba,

când vrea Dumnezeu să te pedepsească, trebuie să tragi ponoasele…

— Ia treci mai colea în colţ, îi zise jandarmul mânios.

— Trec, domnu jandarm, cum să nu trec, murmură Şulăm, grăbit şi umil, oftând apoi prelung, cu ochii în tavan.

Peste vreun sfert de ceas, Şulăm văzu iar pe Miliţă Dogaru cu grefierul, şi deodată fu cuprins de frică şi de o nouă licărire de speranţă, mai cu seamă că amândoi veneau drept spre dânsul.

— I-ascultă, jupâne, îi spuse grav grefierul. Domnul judecător a binevoit să te ierte de data asta, deşi ai fi meritat să înfunzi puşcăria pe cât ai fost de obraznic… Ai însă noroc că a venit şi conu Miliţă să se roage pentrud-ta, că altfel… Dă-i drumul, jandarm, să se ducă dracului!

Şulăm crezu întâi că n-a auzit bine, dar, întâlnind privirea lui Dogaru, înţelese şi, cu ochii înecaţi în lacrimi de recunoştinţă, bolborosi:

— Coane Miliţă… să trăieşti… să-ţi dea Dumnezeu sănătate… că eşti suflet bun… să-ţi dea Dumnezeu…

— M-ai lăsat fără gaz, Şulăm, zise avocatul cu un zâmbet puţin tulbure. Du-te degrabă şi măsoară câteva chile, c-apoi duminecă o să-ţi plătesc tot, omeneşte… Dar să nu cumva să mă laşi fără gaz pentru diseară, că pe urmă ne supărăm…

— Vai de mine, coane Miliţă… Eu să te las pe d-ta?… Să trăieşti şi să-ţi dea Dumnezeu…

Nu isprăvi vorba. Ieşi glonţ în stradă, se repezi să-şi ia bidoanele şi, fără a se uita în dreapta sau în stânga, se duse aţă spre casa avocatului Miliţă Dogaru. Când intră pe poartă îi curgeau năduşelile pe tâmple. De bucurie, nu mai simţea nimic, doar buzele-i arse mormăiră mai domol:

— Gaz!… Hai gaz… Gaaaz!…

DINCOLO

În miercurea aceea de iunie am fost abătut, fără niciun motiv, toată ziua. Mă deşteptasem de dimineaţă cu o nelinişte vagă în suflet şi cu un simţământ de apăsare plumburie. Pe urmă, din când în când, aveam senzaţia că o mână imaterială îmi strânge inima ca într-un cleşte, rărindu-i şi încetinindu-i palpitaţiile, până aproape să le oprească. Atunci, apoi, mă cuprindea o spaimă mare şi mi se părea că o primejdie se pregătea undeva să se năpustească asupră-mi.

Mă sileam să nu iau seama, să uit şi să mă scutur de ameninţarea stranie ce mă împresura. Încercam să vorbesc mai mult ca de obicei, să fiu vesel şi nepăsător. În zadar. Acul veninos mi se implânta tot mai adânc în conştiinţă.

Eram profesor. Deşi împlineam treizeci şi cinci de ani, îmi păstrasem intactă pasiunea pentru meseria ce-mi alesesem. Mă socoteam, în sine-mi şi în taină, un fel de mic apostol al luminării neamului. (Au trecut numai cinci ani de-atunci, şi-mi dau seama cât de naiv eram şi cât de ridicol). Intram cu emoţie în clasă. Îmi iubeam elevii întocmai ca pe copilaşii mei proprii, unul de zece şi cellalt de opt ani... în miercurea aceea, poate întâia oară în cariera mea, am fost distrat pe catedră, plictisit, nervos. Ascultând răspunsurile elevilor — eram în epoca examinărilor finale — mintea mea căuta alte explicaţii: de

unde şi ce rost să aibă tulburarea care mă hărţuieşte necontenit? Şi fiindcă nu găseam nimic, şi fiindcă spaima necunoscută mă tortura, mă răcoream bruftuluind pe bieţii şcolari, îngroziţi şi altfel de emoţiile examenului.

La prânz, acasă, am găsit o scrisoare de la tata. O clipă mâna duşmană parcă-mi sfârtică inima. În creieri simţeam cum se îmbulzea să încolţească închipuirea unei nenorociri, care totuşi nu mai avu răgaz să prindă rădăcină, căci în acelaşi timp văzui şi-mi dădui seama cât ar fi fost de absurdă. Din moment ce scrisoarea era desfăcută, însemna că nevastă-mea a citit-o şi că nu cuprindea nimic grav, altminteri nu mi-ar fi întins-o atât de simplu. Urmele spaimei însă izbucniră într-o întrebare răguşită:

— S-a întâmplat ceva?

Femeia mă privi nedumerită. I se părea ciudat că o scrisoare de la părinţii mei poate să mă uluiască. Răspunse, după o ezitare, puţin dispreţuitor:

— Nu… Ce să se fi întâmplat?

— Nu ştiu, dragă… Am întrebat aşa… Sunt şi plictisit…

Bolboroseam fără noimă. Îmi era ruşine de închipuirea neisprăvită, ca şi de întrebarea pripită. Mă apucai îndată să citesc slova bătrânească, în vreme ce nevastă-mea, în tonul ei obişnuit de cicăleală, mă copleşea cu mustrări:

— Are dreptate săracul tata să fie mâhnit!… Auzi, să nu-i scrii tu niciun rând de şase luni de zile! Un străin să fie, şi n-ar merita să te porţi aşa… Numai eu de câte ori te-am îndemnat: „Alexandre, nu e frumos să-ţi neglijezi părinţii, scrie-le şi tu măcar două vorbe, să ştie de soarta noastră”… în loc să mă asculţi, te mai şi supărai, parcă ţi-aş fi cerut cine ştie ce sacrificiu pentru mine! Şi baremi dacă ţi-ar da ghes ocupaţiile! Dar, slavă Domnului, timp ai destul…

Pe patru pagini tata îmi făcea, în altă formă, aproape aceleaşi imputări. Era preot în Prislop, pe valea Izei, în Maramureş. Cine nu cunoştea prin partea locului pe popa

Hortopan? Bun slujitor al bisericei, harnic gospodar, suflet cinstit şi drept, aşa îl judeca toată lumea şi aşa era aievea. Nu l-am auzit niciodată plângându-se şi nici în scrisoarea asta nu-şi arăta direct mâhnirea. Spunea că e voinic şi sănătos, din mila lui Dumnezeu, cu toate că a intrat în al şaizeci şi cincilea an de viaţă grea şi plină de necazuri; preoteasa, însă, adică mama, a început să se tânguiască mai des, când de una, când de alta, încât n-ar fi de mirare „să ne pomenim într-o zi eu fără preoteasă, şi voi fără mamă şi bunică”. Nu i-e frică bătrânei de moarte, dar are o mare tristeţe: că tocmai feciorul ei cel mai mare şi mai scump a dat-o uitării şi n-o învredniceşte cel puţin cu o întrebare de sănătate din an în paşti…

— Încetează cu morala şi hai să ne aşezăm la masă! zisei brusc nevestei mele, care continua să-mi demonstreze cât sunt de vinovat.

Mă rodeau suficient remuşcările, nu mai era nevoie de insistenţele ei. Cum am putut ajunge în aşa hal tocmai eu, cogeamite profesorul şi educatorul tineretului? Adevărat, în general aveam un fel de repulsie fizică faţă de hârtia de scrisori albă. Cu asta îmi şi scuzam toate neatenţiile şi necuviinţele în relaţiile cu lumea mică în care mă învârteam. Dar cu părinţii?… Pare a fi devenit un loc comun că tinerii au dreptul să răspundă prin ingratitudine la dovezile de dragoste ale părinţilor. Eu însă mă revoltam şi pretindeam că fac excepţie. Frumoasă excepţie! Ea fel vor răspunde desigur şi copiii mei când vor fi mari, şi eu nu voi avea curajul de-a mă plânge nici măcar în forma blajină cum făcea acuma tata…

Oricât mă acuzau aparenţele, în realitate îmi iubeam părinţii mai mult decât alţii şi mai ales decât cei ce-şi proclamă iubirea în gura mare. În căsuţa mea bunicul Vasile şi bunicuţa Maria erau pomeniţi zilnic cu o duioşie aproape idolatră. Pentru mine tata rămânea părintele ideal, iubit şi respectat mai presus de toate. E-am iubit

parcă, în anume privinţi, mai mult decât pe mama, deşi n-a fost sentimental cu noi nici când eram mici, nici pe urmă. Părea distant şi mândru, şi de fapt era un timid, iar răceala lui relativă era sfiala de a-şi manifesta sentimentele…

Abia azi sunt capabil să preţuiesc deplin virtuţile unor părinţi care au avut curajul să crească şapte copii, dintre care patru încă în viaţă. Şi totuşi, acuma bătrânii erau tot atât de singuri, ca şi când n-ar fi crescut pe nimeni. Din doi băieţi, niciunul n-a vrut să se facă preot şi urmaşul tatii la Prislop. Eu profesor la Bucureşti, cellalt avocat la Dej. Din două fete niciuna n-a vrut să rămâie acasă, să se mărite cu un „teolog” şi să devie preoteasă, să continuie pe moşioara părintească. Pe cea mai mare a luat-o un farmacist de la Zalău, pe cea mică, Florica, am luat-o eu, la mine, la Bucureşti. Mai cu seamă din pricina acesteia s-au întristat rău bătrânii. Ar fi dorit s-o aibă cel puţin pe ea mai aproape. Putea să înveţe şi la Sighet, unde începuse şi urmase şase ani. Baremi până va lua bacalaureatul… N-a fost chip. Fetiţa ţinea morţiş la capitală, pentru că apucasem a-i promite c-o iau. Voinţa ei s-a impus, fireşte.

De doi ani, adică exact de când le-am luat pe Florica, eu n-am mai fost de loc prin Maramureş. De altfel, şi sora mea numai în vacanţa mare a plecat acasă şi numai o lună a stat la Prislop. Bătrânii trăiau singuri şi se simţeau, desigur, uitaţi de toată lumea, şi în primul rând de proprii lor copiii.

— Vacanţa mare o petrecem toată la Prislop, cu bătrânii! am declarat deodată pe la sfârşitul mesei, după ce, negreşit, toată vremea vorbisem numai despre scrisoarea tatei şi despre „bieţii bunici”.

Declaraţia mea a fost primită cu mare bucurie, în special din partea copiilor, care nicăiri nu erau mai răsfăţaţi ca sub ocrotirea bunicilor. Toată după-amiaza s-au făcut planuri şi combinaţii: cu ce tren vom pleca, ce toalete să ia nevastă-mea şi Florica, dar copiii, ce

program de distracţii se impune?... Participam şi eu la dezbateri, mai ales ca arbitru, când se ivea vreo divergenţă de păreri. Eram mulţumit şi aveam impresia că prin hotărârea enunţată mi-am ispăşit păcatul cu nescrisul. Nelinişstea de dimineaţă parcă se mai împrăştiase ca o ceaţă nestatornică în bătaia vântului.

Pe seară, şi ca o concluzie a proiectelor discutate, nevastă-mea găsi totuşi cu cale să mă avertizeze:

— Sper că acuma cel puţin n-ai să mai tărăgăneşti, Alexandre? În orice caz, oamenii trebuie să fie anunţaţi din vreme că mergem... Suntem cinci persoane pe capul bătrânilor, şi nu e glumă...

— Lasă, frate, nu-mi bate capul, că ştiu eu mai bine ca tine ce trebuie să fac!

După ciorovăiala de rigoare, mă retrăsei în biurou să „compun" scrisoarea. Mă treceau sudori reci, chinuindu-mă. Nu eram în stare să găsesc un început care să nu mă silească a minţi şi nici a spune adevărul... Pe când îmi munceam astfel zadarnic creierii, auzii deodată din prag:

— Salve, domnule profesor Hortopan!

Era Iulian Moga, dascăl ca şi mine, având însă catedra la Sighet, în ţara noastră. Ne cunoşteam şi eram ca fraţii. Prislopean şi dânsul, băiatul notarului mi-a fost tovarăş în toate, din copilărie până la universitate. Înalt, subţirel, slăbuţ, cu părul foarte negru şi o bărbuţă de faun, cu nişte ochi foarte vii şi sfredelitori, părea o arătare mefistofelică... Făcea politică, fireşte, cu mare pasiune, ca toţi maramureşenii. Partidul său fiind la putere, s-a găsit şi pentru dânsul o vagă însărcinare de inspector, graţie căreia putea face naveta între Bucureşti şi Maramureş, având conştiinţa împăcată şi credinţa că serveşte ţara. De când era inspector şi venea prin Bucureşti, ne întâlneam iarăşi mai des. Îl invitai să rămâie la cină.

— Rămân bucuros, Alexandre, cum să nu rămân la voi! strigă Moga patetic. Dar să nu crezi că am venit pentru asta, Alexandre. Te rog!... Sosesc de la Sighet direct şi

am un mesagiu pentru tine din partea părintelui Vasile. De aceea am tras de la gară glonţ în strada Toamnei, la tine!

— Ai fost prin Prislop?... Ai văzut şi pe mama?... Ia spune...

— Domol, domol!... N-am mai trecut prin Prislop cel puţin de un an, fiindcă nici nu mai am ce căuta acolo. Pe mama, ştii bine, am... mutat-o la mine, la Sighet, alte neamuri n-am...

— Asta n-ar fi un motiv să te înstrăinezi de satul natal, de locurile care...

— Romantism ieftin şi perimat, domnule profesor! făcu Moga cam teatral, cum obişnuia când credea că spune ceva important. S-a isprăvit cu satul natal şi poezia rurală! Noi vrem maşini azi, nu pământ! Suntem în secolul televiziunii, nu uita!... (Continuă cu alt glas, simplu.) M-am întâlnit la Sighet cu bătrânul tău, chiar ieri-dimineaţă. M-a întovărăşit până la gară, până a pornit trenul... Ce om admirabil, Alexandre! Ţi-e mai mare dragul să te întreţii cu dânsul! Te înviorează şi te întinereşte, zău aşa! E plin de viaţă, de sănătate, de încredere... Iacă, prietene, ăştia sunt românii adevăraţi, sănătoşi, pe care se poate clădi o ţară solidă!... Şi vioi, şi tânăr, mai tânăr ca noi, pe onoarea mea! Dacă n-ar avea puţină brumă în păr şi în barbă, aş putea jura că ţi-e frate, şi încă frate mai mic! (Schimbă iar tonul.) Totuşi, ieri am observat o urmă de amărăciune. Bătrânul e amărât din pricina ta, Alexandre! Iartă-mă că ţi-o spun fără înconjur, suntem prea vechi prieteni şi...

— Chiar adineaori am primit o scrisoare de la dânsul, murmurai jenat. Ştiu, e trist şi e singur...

— Cred că n-ar simţi aşa de multă singurătatea dacă nu s-ar adăuga impresia că e părăsit şi uitat de copii... De, asta e durerea tuturor părinţilor, iar copiii sunt egoişti şi ingraţi, toţi, fără excepţie... Mi-a cerut cu mare, mare insistenţă, până în ultimul moment, să-ţi spun, negreşit,

îndată ce voi sosi la Bucureşti, că preoteasa vă doreşte mult, că e slabă şi mâhnită şi îngrijorată din pricina voastră... Vorbea numai despre preoteasa, înţelegi, Alexandre, numai despre ea... Asta m-a impresionat mai puternic!

Până la vremea cinei ne-am pierdut în evocări de amintiri, călătorie în trecut inevitabilă între prieteni din copilărie, când se întâlnesc şi au timp de cheltuit.

Printre altele, la un moment prielnic, i-am amintit şi despre neliniştea ce m-a obsedat toată ziua. S-a uitat lung la mine, a râs:

— Dacă aş fi spirit ştiinţific ca tine, ţi-aş spune că ai o depresiune nervoasă, pentru că ţi-ai încărcat stomacul, sau un dezechilibru hormonal, sau aşa ceva... în realitate, cred că n-ai nimic. Stările astea sunt mai frecvente decât îţi închipui, numai că oamenii nu le prea iau în seamă. Şi mie mi s-a întâmplat de atâtea ori să simt brusc o spaimă inexplicabilă sau o bucurie mare, tot atât de misterioasă şi nemotivată. Sunt senzaţiile cele mai preţioase, fiindcă vin dintr-o lume neexplorată încă şi care poate va rămâne pururi inexplorabilă. Degeaba, omul nu e un simplu motor, cum încercaţi să-l înfăţişaţi voi în dorinţa neroadă de a mecaniza şi nivela toată viaţa noastră. Nu, omul, dimpotrivă, e mai curând o minunată cutie fermecată. Sufletul nostru are vibraţii şi rezonanţe pe care nicio ştiinţă nu le va putea codifica şi explica şi standardiza vreodată, pe care numai inima noastră le simte şi le dezleagă în limbajul ei tainic. Sufletul comunică permanent cu cosmosul întreg, dincolo de timp şi spaţiu, dincolo de materie şi neant. Într-însul trecutul şi viitorul îşi lămuresc tainele peste viaţa şi moartea efemeră. El e trăsătura de unire între spirit şi materie, prin el suntem în legătură cu cei ce au fost şi cei ce vor veni după noi, între cei ce rămân şi cei ce pleacă, între dincoace şi dincolo, în sfârşit, între fiinţă şi nefiinţă!

Auzisem de mult că Moga a prins slăbiciune pentru

multe superstiţii, că s-a pasionat pe rând după grafologie, chiromanţie, astrologie, că a fost şi spiritist înfocat într-o vreme, că, în sfârşit, credea în toate semnele, întocmai ca ultimul ţăran din Maramureş. Tocmai când perora mai patetic, l-am întrerupt cu un surâs sceptic:

— Nu ştiu cât e de interesant ce spui tu, dragă Iuliene, dar te asigur că e foarte confuz…

Nu s-a supărat. A râs. Şi pe urmă şi-a continuat expunerea, iar la masă s-a înverşunat să mă convingă întâi pe mine, apoi toată familia, inclusiv pe copii, că trăim într-o lume de umbre, că realitatea lucrurilor e inaccesibilă pentru raţiunea mecanică şi că numai intuiţia sufletului… „Filozofia” aceasta ameninţa să ne adoarmă pe toţi; a trebuit să intervin:

— Nu vezi, omule, că ne-ai ucis cu atâtea mistere?… Mai bine povesteşte ceva despre tata, cum l-ai întâlnit, ce ţi-a spus de pe acasă…

S-a executat imediat. Era foarte vorbăreţ. Şi a stat până după miezul nopţii, evocând sumedenie de lucruri despre părinţii mei, şi îndeosebi despre tata, care a fost bun prieten cu notarul cel bătrân, tatăl lui Iulian, mort cu vreo zece ani în urmă. Era un subiect care ne interesa pe toţi. Chiar şi pe copii. Ne-am antrenat, de nici n-am observat cum au trecut ceasurile.

În sfârşit, Moga se retrase, scuzându-se că a palavragit atâta, noi însă am continuat depănarea amintirilor din viaţa de toate zilele a bătrânului de la Prislop. Erau numai întâmplări şi fapte mici, fără altă însemnătate, decât că s-au petrecut acolo şi că la ele a participat tata…

— La culcare, copii! Destul! Mai povestim şi mâine! Ajunge!

Soră-mea totuşi mai spuse copiilor cum obişnuieşte bunicul să citească seara, în pat, ziarul, cu luminarea aprinsă pe mescioara de noapte şi cum regulat adoarme citind şi uită luminarea aprinsă. Târziu apoi se trezeşte de zgomotul mototolirii ziarului şi mormăie supărat cine ştie

ce, se scoală, se duce cu luminarea în mină, ca o stafie, să bea apă şi, în sfârşit, se culcă de-a binelea…

Până am stins eu lumina s-a făcut ora două. M-am mai zvârcolit totuşi puţin înainte de a-mi veni somnul. Tocmai când să adorm, când eram între vis şi realitate, mi-am amintit o întâmplare de demult,. Din copilărie. Într-o noapte, m-am deşteptat brusc din somn şi am zărit lumină în uşa deschisă a camerei în care dormea tata. Am tras cu urechea şi am auzit zgomot de paşi. Nu ştiu de ce m-a cuprins o frică cumplită. În clipa aceea însă a răsunat glasul mamei din odaia de alături: „Ce-i, Vasilică? Nu dormi?” Şi îndată răspunsul tatei, puţin sugrumat, dureros: „Vai, rău mi-e!” Pe urmă a apărut în uşă, în cămaşa de noapte, cu luminarea în mână, ca o stafie… Spaima de atunci o simţeam acum ca o prăbuşire în somn…

A doua zi, după prânz, mă trântisem pe sofa să aţipesc puţin. Soneria zbârnăi deodată strident, parcă ar fi vrut înadins să-mi tulbure moleşeala. Apăru servitoarea:

— Telegramă…

Am iscălit nervos recipisa, apoi am citit:

„Vasile mort. Înmormântarea sâmbătă. Veniţi, Mama.”

Seara eram îngrămădiţi cu toţii în trenul de Maramureş. Am ajuns vineri noaptea în Prislop. Biata mama, slabă şi neputincioasă cum era, făcuse toate pregătirile pentru ceremonia din urmă. Era mai oţelită sufleteşte ca noi toţi. Sâmbătă după amiazi, precum hotărâse dânsa, s-a făcut înmormântarea, cu doisprezece preoţi, cum se cuvenea.

Abia duminecă, după ce s-a terminat tot, după ce casa noastră bătrânească şi-a reluat înfăţişarea obişnuită, am putut întreba pe mama cum şi în ce împrejurări s-a stins bătrânul.

— N-a fost bolnav de loc, ne-a povestit mama. Marţi s-a dus la Sighet la târg, să cumpere bucate şi câte altele. S-a întâlnit acolo cu Iulian al notarului şi au luat masa împreună. Miercuri iarăşi a muncit pe-acasă, ca de obicei.

Dar toată vremea s-a frământat şi s-a zbuciumat de dorul vostru: că de ce nu-i scriţi nimic, că de ce v-aţi înstrăinat aşa rău... Ba într-un rând, după amiazi, mă pomenesc că-mi spune că s-a hotărât: o să plece neapărat la Bucureşti, să-şi vază nepoţii. Cine ştie ce i s-o fi abătut şi lui! Poate că moartea i se arăta şi-l zorea... Altfel, a mâncat bine ca întotdeauna şi s-a culcat aşa, pe la zece, cu jurnalul, obiceiul lui. A citit ce a citit, şi pe urmă a stins luminarea. Încă m-am şi mirat, că doar ştiţi voi cum făcea dânsul de adormea mereu cu lumina la cap, de-mi era şi groază să nu se întâmple odată să ia foc şi casa... Am aţipit şi eu. Pe la miezul nopţii, cum m-oi fi trezit nu ştiu, am văzut lumină în odaia popii. „Ce să fie?" mă gândeam. Am stat niţel şi am ascultat şi mi s-a părut că-l aud gemând. Vai de mine, zic, doar nu i-o fi venit rău popii? „Vasile, dormi?" am strigat pe urmă speriată. A ieşit din odaie cu sfeşnicul în mână, în cămaşă, după apă. „Vai! rău mi-e!" mi-a spus pe urmă, întorcându-se în odaia lui. Am sărit friptă din pat şi m-am dus după dânsul. „Ce te doare, Vasilică?" l-am întrebat. „Nu ştiu, mi-e rău, aşa"... S-a culcat, s-a învelit şi mi-a făcut semn să mă culc şi eu, să-l las să se odihnească. Lumina a rămas aprinsă pe mescioară. Nu ştiu cât o mai fi trecut, un ceas, două... M-am deşteptat năucită, fiindcă mi s-a părut prin somn că aud horcăituri din odaia lui. Am alergat; zăcea de-a curmezişul patului. A mai suflat de câteva ori. Se vede că se sculase iar, dar nu l-au mai ţinut picioarele şi s-a prăvălit înapoi...

Ascultam şi plângeam şi mă învinovăţeam, ca şi când numai din pricina mea s-ar fi întâmplat ceea ce s-a întâmplat. Şi câte zile am mai zăbovit în Prislop, am întrebat mereu pe mama despre miercurea aceea când m-a tulburat neliniştea fără motiv, când am stat de vorbă despre tata, cum poate nu mai făcusem niciodată, până târziu după miezul nopţii... în sufletul meu, însă, rămâneau întrebările la care nimeni nu mi-a mai răspuns:

de ce în miercurea aceea, pe când eu eram neliniştit la Bucureşti, pe tata îl frământa aceeaşi nelinişte mare la Prislop? De ce în ceasurile când acolo, la o distanţă de o mie de kilometri, sufletul tatei se despărţea de lumea asta, noi, copiii şi nepoţii, familia întreagă îl îmbrăţişam cu gândurile şi cuvintele noastre, atât de stăruitoare, ceasuri întregi, până la ultima suflare? Poate să fie simple coincidenţe. Desigur. Dar de ce atâtea coincidenţe? De ce? Ce înseamnă coincidenţele acestea stranii? N-au ele niciun rost?... Nu înseamnă oare nimic?... Nu cumva...?

ZEVZECUL

— Apropo, domnilor, ne zise într-o seară locotenentul Alexa Candale, dacă e vorba de ordonanţe, daţi-mi voie să vă povestesc o întâmplare care pe vremea aceea, acu-s şase… da, tocmai şase ani, făcuse mare vâlvă-n ţară…

Pe atunci făceam serviciu în G… un orăşel aşa şi aşa, destul de plăcut şi de vesel. Aveam un colonel cumsecade, camarazi cheflii, şi astfel, deocamdată, eram mulţumit cu soarta. Din întâmplare, însă —fireşte, era o femeie la mijloc — mă învrăjbii cu un pârlit de domnişor: martori, duel, îi rătezai o ureche şi, din pricina asta, fui permutat de urgenţă la B… Suflam foc de necaz, dar n-aveam ce face: ordinu-i ordin, trebuia să plec numaidecât. Îmi luai calabalâcul de-a umăr, mă urcai în cel dintâi tren, şi p-aci ţi-e drumul spre noua garnizoană.

Despre B… nu prea auzisem nimica până atunci. Printre ofiţerii de-acolo nu aveam nicio cunoştinţă… Ce să fac?… Unde să trag?… Soseam dimineaţa. Eh! nu stătui mult pe gânduri, mă aruncai într-o birjă şi poruncii să mă ducă la cel mai bun restaurant.

Cel mai bun restaurant, îi zicea „Hotel Splendid”, era o sărăcie de han, mititel, dărăpănat, murdar, ca vai de lume! Cameră nici vorbă să găsesc, căci cele două ce amarul erau le ocupaseră nişte geambaşi ovrei.

Buimăcit cum eram, trebui să plec să-mi găsesc casă.

Îndată, în strada cea mai frumoasă, dacă în B… poate fi

vorba de ceva frumos, zării într-o fereastră biletul cunoscut: „De închiriat două camere bine mobilate”. Odăiţele într-adevăr păreau bunişoare. Proprietăreasa, o femeie c-o gură ca meliţa, mi le lăuda şi mi le oferea atât de ieftin, că nu mă putui codi şi dădui mâna.

Dintru-ntâi, până să mă obişnuiesc mai bine cu camarazii, stăteam mult pe-acasă. Mă aşezam la fereastră şi căscam gura la lumea ce se perinda pe stradă... Astfel, chiar a doua zi îmi ţinti luarea-aminte un soldat gătit şi spilcuit veşnic, parcă l-ai fi scos din cutie, care se învârtea mereu pe dinaintea casei mele. Într-o zi îl întrebai cum îl cheamă şi cine-i. Zicea că e ordonanţa domnului colonel.

Era un tip foarte curios ordonanţa asta, pe onoarea mea, domnilor! Văzându-l aşa zâmbind necontenit şi arătându-şi dinţii ca o cucoană cochetă, păşind numai pe tălpi ca un cavaler în sala de dans, vorbind moale şi trăgănat, obraznic şi prietenos... părea că văd un erou dintr-un roman de senzaţie. De nimeni nu-i era frică afară de domnul colonel. Cu mine începuse îndată legături de prietenie. Îşi zicea, probabil, că dacă soarta ne-a făcut vecini, trebuie să fim prieteni. De aceea, de câte ori trecea pe subt fereastra mea, îmi zâmbea prieteneşte... în sfârşit, o prietenie cum se cade.

Dar adevărata viaţă pentru prietenul meu Costică începea de-abia seara. Cum se întuneca, el, mândru ca o păpuşe, cu mustăţile răsucite ca acele, se înţepenea în poartă şi zâmbea, zâmbea necontenit. Am înţeles în curând că zâmbetul este arma lui cea mai straşnică. Şi, într-adevăr, zâmbetului lui nimeni nu i se putea împotrivi. Slujnicele, fetele de ţăran, nevestele, toate erau roabele zâmbetului lui Costică. Care cum trecea pe dinaintea porţii, se oprea oleacă, schimba câteva vorbe şi mai multe sărutări cu Costică şi numai pe urmă îşi vedea de drum...

Ei bine, într-o seară mă întorceam de undeva de la

masă. Străzile, firește, pustii şi negre ca-n iad... Deschid, dau să intru, când, peste drum, zăresc o umbră.

„Cine-o fi pribegind aşa târziu pe subt ferestrele colonelului?”

Fără să stau mult pe gânduri, hai să vedem ce-i cu umbra aceea. Trebuie să vă mărturisesc, domnilor, că mă aşteptam să dau peste vreo femeiuşcă întârziată pe-acolo cine ştie cum. Când colo, ce să vezi?! Umbra mea se pune în poziţie şi ridică mâna la cozoroc. Adică Costică.

— Dar tu ce cauţi aici pe vremea asta?

Băiatul prinse a bâlbâi zăpăcit... Pricepui pe loc că e vorba de o aventură de dragoste. Nu-l mai descusui, ci mă grăbii acasă.

Totuşi, mă rodea să ştiu pe cine aştepta prietenul Costică. N-am aprins lumină. Am deschis încetinel fereastra şi m-am pus la pândă. Nu peste mult, auzii scârţâind poarta colonelului, iar în deschizătură deosebi un căpşor de femeie... Vorbea ceva, dar atât de încet, că de-abia putui auzi câteva cuvinte întretăiate.

— Nu mă chinui, Mariţo! se desluşea glasul tânguit al lui Costică.

— Lasă-mă-n pace... du-te... Nu e voie... nu se poate...

Apoi, în curând, iarăşi vocea femeii:

— Nu se poate, înţelegi?... Haide, pleacă...

Scena aceasta a ţinut mai bine de zece minute. Pe urmă, deodată, poarta se închise uruind, cheia se învârti de două ori în broască, iar flăcăul meu rămase uitându-se la clanţă, cu pumnii încleştaţi.

Mi se părea că văd limpede situaţia. Costică s-a zăpăcit de fata în casă a domnului colonel, dar ea nu vrea să capituleze. El, deprins cu biruinţi uşoare, se întărită, se înfurie, dar, bag seamă, şi fata e un drăcuşor şi jumătate...

A doua zi Costică păru foarte abătut. Mustaţa-i era neperiată, barba nerasă, numai cizmele, lustruite ca oglinda, mai arătau că el este vestita ordonanţă a

domnului colonel.

„Ce are băiatul ăsta? mă întrebai cu mirare. Te pomeneşti că s-a zăpăcit cu tot dinadinsul de Marioara!”

Seara mă aşezai din nou la locul de pândă. S-a repetat scena de ieri, numai că, de astă dată, poarta s-a izbit mai straşnic ca de rândul trecut.

„Vezi, vezi? îmi ziceam. Marioara umblă cu mofturi. Desigur, umblă cu mofturi, altmintrelea de ce ar ieşi în toate serile până-n poartă? Ca să-i spuie să plece?... Aş, face nazuri!... Ei, dar în cele din urmă tot Costică o să iasă biruitor!”

Costică, însă, pe zi ce mergea, tot mai mult se posomora. Într-o săptămână se schimbase de necunoscut. Îşi neglijase şi cizmele... nu se mai sinchisea de nimic. Ba, odată, domnul colonel fu nevoit să-l cârpească în mijlocul străzii, în faţa lumii, fiindcă pe cai găsise gunoi de alaltăieri.

În sfârşit, am constatat că prietenul meu s-a zăpăcit cum nu se poate mai bine...

Când mă dusei întâia oară la domnul colonel, văzui mai de aproape şi pe Mariţa. Ei bine, domnilor, vă pot spune pe cinstea mea că era o feţişoară ca o floare înrourată. Obrajii ca laptele, ochii galeşi, căprui, buze subţiri, roşii ca sângele, talie vino-ncoace... în sfârşit, domnişoară, ce mai la deal, la vale!...

Colonelul nu era acasă, şi când ieşii, Mariţa îmi ajută să-mi pun mantaua. M-am folosit de prilej şi am vrut s-o îmbrăţişez. Ei, credeţi că s-a lăsat? Doamne fereşte! S-a smult drâmboiata din braţele mele şi mi-a sâsâit, supărată foc:

— Eşti obraznic, domnule sublocotenent. Ştii?

După asemenea experienţă, urmăream cu şi mai mult interes asediul lui Costică, deşi, drept să vă spun, nu-i mai proroceam mare izbândă...

Odată poftisem la mine pe un locotenent, băiat foarte cumsecade, la un ceai. Trăncănisem câte verzi şi uscate,

iar pe urmă îi pomeni şi de Costică.

— S-a zăpăcit de Mariţa? întrebă surprins locotenentul.

— Da, şi mi se pare că s-a zăpăcit bine de tot…

— Asta o face foarte rău… foarte rău…

— În sfârşit, de ce s-o facă rău?… El…

— Aş… Mariţa nu e de el… De altmintrelea, n-are decât să-i ia dracul pe toţi! adăogă scârbit.

Văzui că nu vrea să vorbească şi îl lăsai în pace. Povestirăm iarăşi despre calul maiorului şi alte asemenea lucruri interesante, iar vremea trecea. Se apropia ceasul îndrăgostiţilor.

— Îndată o să ai şi tu prilejul să-i vezi! îi zisei şăgalnic.

Amorezii noştri se înfiinţară… Locotenentul îi privea mormăind ca un urs trezit din somn.

— Idiotule, idiotule! zise aşezându-se iar pe scaun. Apoi se întoarse brusc către mine întrebându-mă: Tu încă nu ştii că domnului colonel nu-i place să stea ofiţerii tocmai subt nasul lui…

— Subt nasul lui? Vorbeşte, te rog, mai lămurit!… Asta…

— Eşti prost, băiete!… Ei bine, domnul colonel găseşte că nevasta d-sale nu este destul de tânără, destul de fermecătoare, de…

— Şi?

— Şi are pe Mariţa, care e o fată drăguţă!… Domnul colonel o găseşte chiar foarte drăguţă! încheie scurt locotenentul.

În toamna aceea ne bătuse Dumnezeu cu nişte manevre cum nu s-a pomenit mai mizerabile. Într-o zăpuşeală omorâtoare, într-o colbărie care te făcea să-ţi scuipi plămânii, făceam marşuri de câte cincizeci de kilometri. Au trecut însă şi ele, cum trec toate necazurile şi bucuriile, şi ne-am întors acasă, în târguşorul nostru mult hulit, care acuma ne părea un adevărat colţ de rai.

„Ce-o să facă acum îndrăgostiţii mei? mă gândeam eu. Cum o fi revederea după atâta vreme?”

Seara mă şi aşezai la fereastră... Costică se arătă în curând şi începu a se plimba nerăbdător de ici-colo. Prin geamuri însă se strecora lumină de lampă, dovadă că domnul colonel încă nu se culcase... Trecu un drum bun de vreme până se stinse lumina în ferestrele colonelului. Noaptea neagră îmbrăcă acum oraşul într-o haină strânsă de jale. În turnul bisericei din piaţă, ceasornicul numără rar, prelung: unsprezece.

De-acuma clipele se scurgeau cu o încetineală spăimântătoare. Îmi păru o veşnicie până sună miezul nopţii. Pe urmă, niciun zgomot, parcă toată lumea ar fi moartă... Apoi, deodată, de undeva departe, hămăitul ascuţit, înfiorător al unui câine spintecă văzduhul... Prin spinare începură a-mi furnica fiori de groază. Aşteptam totuşi, tremurând, să văd ce s-o întâmpla. Costică, însă, oploşit subt poartă, nici nu crâcnea, iar în casă stăpânea o tăcere ca-n cimitir... Şi, nu ştiu cum, frica, o frică proastă, neînţeleasă, mă prinse cu totul în mrejele ei. Umbre rânjite păreau că se învârtesc nebuneşte în jurul meu... Mă dezbrăcai repede, mă vârâi în pat şi-mi trăsei plapoma peste ochi.

A doua zi, parcă m-ar fi snopit cineva toată noaptea. Mă simţeam grozav de obosit, mă dureau toate oasele. Îmbrăcându-mă, îmi adusei aminte de Costică şi, fără să vreau, păşii la fereastră.

În faţa porţii lui Costică, învălmăşeală mare. Câteva femei îşi frângeau mâinile. Ce s-o fi întâmplat?

În clipa următoare văzui pe domnul colonel ieşind ca furtuna din casă. Îşi făcu drum printre oameni şi dispăru subt poartă. Îmi pusei grăbit tunica.

„Hai să vedem ce-a mai ticluit năstruşnicul ăsta de Costică!” îmi zisei.

În poartă întâlnii pe domnul colonel, care ieşea, cu faţa zgârcită, muşcându-şi nervos mustăţile şi bâlbâind neîntrerupt:

— O, ce idiot! Ce idiot!

Răzbii cu anevoie prin mulţimea ce se înteţea şi alergai în goană spre grajduri. Când să intru, cât p-aci să cad jos de spaimă.

Adică, închipuiţi-vă, domnilor, zevzecul de Costică se spânzurase!

IDILĂ DE LA ŢARĂ

Duminecă…

Ziua muşteriilor…

Aron Tuptil se învârteşte ca o şopârlă în dosul tejghelei, cu toate că e devreme şi cârciuma e încă goală. Barba-i neagră, încâlcită tremură parcă ar fi bolnav de friguri; ochii mici, scufundaţi în cap, licăresc înspăimântaţi; mâna dreaptă, cu degetele scurte şi grase, pare încremenită în gestul de-a număra parale. Pe buzele lui albăstrii pluteşte veşnic un zâmbet silit, zgribulit ca şi când s-ar plânge mereu că e necăjit şi n-are niciun ban. De altmitrelea, e bondoc, are faţa roşcovană, plină de viaţă, mişcările repezi, tinereşti, deşi numără peste şasezeci de ani. Şi e cel mai cumsecade dintre toţi ovreii din sat, fiindcă dă rachiu pe datorie…

Un copilaş cât un ţânţar intră buzna în circiumă, într-o mână ţinea o sticluţă etichetată, în cealaltă, încleştată, un ban.

— Să-mi daţi rachiu de patru, jupâne… dar a zis taica să-l faci mai tare! ţipă copilul lihăind, cu glasul subţire ca un fir de ibrişim.

Tuptil tresare speriat şi bâlbâie fără să vrea:

— Ce pofteşti? Apoi ia banul, îl priveşte şi pe-o parte şi pe alta, îl trânteşte pe masă şi mormăie mulţumit: „E bun, e bun!” Trage sertarul greu al tejghelei cu băgare de

seamă. Copilul întinde gâtul şi se uită cu patimă la mâna ovreiului, care se lăfăieşte o clipă în maldărul de gologani unsuroşi.

„Aoleu, da' bogat mai e jidanul ăsta!"... Pe faţa copilului se citeşte pizma nevinovată. Ar fi fericit să poată scormoni şi el în potopul ăsta de bani. Dar cum nu e nicio nădejde ca ovreiul să-i împlinească pofta, încruntă din sprâncenele albineţe şi se răsteşte:

— Hai, dă-mi mai iute, jupâne, că mă bate taica dacă zăbovesc!

Iese şi lasă uşa deschisă... Tuptil se năcăjeşte şi o închide bombănind:

— Ţi-ar fi căzut mânuşiţa dac-o întindeai... Al dracului piţigoi!...

Pe urmă se aşază la tejghea, numără banii, spală sticlele şi paharele, ca să le aibă la îndemână când s-o isprăvi hora în Arini...

Încet, încet, pe nesimţite, se înserează... Flăcăii şi fetele vin de la horă la Tuptil să bea un rachiu ca să se răcorească. Românul aşa-i făcut: bea când e înfierbântat ca să se răcorească şi bea când i-e frig ca să se încălzească...

Cât ai clipi din ochi, cârciuma se umple de lume. În jurul meselor lungi, înnegrite de murdărie, şed de-a-valma moşnegi şi copii, bărbaţi şi femei. Într-un colţ, doi lăutari îşi freacă arcuşurile; *contraşul* are albeaţă pe un ochi şi numai două strune la vioară.

Repede, repede, pe nesimţite, mesele se încarcă cu sticle, cu pahare pline şi goale. Obrajii oamenilor se roşesc ca sfecla, frunţile se umezesc de sudoare, ochii lucesc pătimaş, glasurile răguşesc, parcă-o mână nevăzută i-ar strânge de gât, din ce în ce mai năpraznic.

— Tuptil!... Măi Tuptil!... Domnule Tuptil!... Jupâne Tuptil!...

Zeci de guri lihăie numele ovreiului şi toate vreau

rachiu... Şi pe urmă încep să cânte. Voci groase şi piţigăite vâjâie sub tavanul afumat, căutând să se împreune într-o melodie monotonă, nesfârşită. Cântecul se amestecă cu sudălmile şi răcnetele celor ameţiţi, cu plânsul tăios al unui copil de ţâţă care zbârnăie ca o ameninţare prin odaia îmbâcsită de zăpuşeală. Mama tocmai îşi ocăreşte bărbatul cătră o vecină, că tare-i beţivan şi nu se sinchiseşte de copii. Şi, ocărându-l, stoarce paharele unul după altul. Într-un târziu, după ce copilul răguşise de plâns, începe să-l alinte şi să-i lăcrămeze de milă.

Doi bărbaţi foarte cumsecade s-au luat la bătaie în mijlocul cârciumii. O droaie de copii se uită la dânşii cu mirare şi plăcere şi fac rămăşaguri:

— Să vedeţi că-i mai tare nenea Ionică!

— Ba-i mai tare taica! strigă vlăstarul unuia dintre bătăuşi.

În ferestrele dinspre uliţă stau slujnicile, cocoţate ca găinile în coteţ, şi privesc cu jind la chef. Prin curte sunt răsfiraţi cei îndrăgostiţi şi vorbesc de necazuri şi se sărută şi beau rachiu...

În odăiţa din fund, odaia boierilor, s-au adunat intelectualii satului. Notarul, doi învăţători, primarul şi câţiva chiaburi. Toţi cu nevestele şi cu copiii, în familie. Aci se bea bere... Notăreasa e însărcinată, deci lumea discută cu aprindere ce-o fi: băiat sau fată? Notarul făgăduieşte un butoi de bere dac-o fi băiat. Femeia şade smerită, ruşinată, cu o fetiţă de vreo doi ani în poală, şi clipeşte repede ca să fărâme o lacrimă ce i s-a încurcat printre gene...

Tuptil e fericit, atât de fericit, încât, în ascuns, îşi freacă mânile. Dar face mutră năcăjită şi vorbeşte cu glas plângător. Şi acuma nu mai e speriat. Toţi ai lui sunt la treabă: jupâneasa, fetele, slujnica. El însuşi ţine locul cel mai greu, odaia cea mare, căci numai el ştie să dea pe datorie şi cât să dea. Altmitrelea, s-ar face încurcături.

Jupâneasa slujeşte pe cei de prin curte, pe cei îndrăgostiţi, ea e bătrână, pe ea n-o mai fac să roşească îmbrăţişările, ea a trecut de mult peste d-ald-astea. Şi, pe urmă, are şi cap bun: nu uită cui a dat sticle şi pahare, şi nu i se întâmplă niciodată să plece muşteriii cu sticle sau cu pahare în buzunar. Slujnica stă de pândeşte să nu iasă cineva fără să fi plătit. Tuptil are încredere într-însa, cu toate că nu e ovreică... Fetele, în sfârşit, se învârtesc în odăiţa boierilor. Acolo nu le ameninţă nicio primejdie, căci doar au de-a face cu boieri. Adevărul e că boierii ăştia sunt mai mojâci ca mojâcii, dar, la urma urmelor, de ce sunt boieri? Ca să fie mojâci...

Cheful, fireşte, se sfârşeşte cu o păruială obştească. Aşa-i făcut românul: îi place să-şi arate vitejia când e trăsnit. Tuptil cunoaşte foarte bine năravul românului. A mâncat şi el bătaie de multe ori vrând să-i liniştească. Acuma însă şi-a băgat minţile-n cap. Totul e să nu-i prade avutul, adecă să-i spargă sticlele şi paharele. Căci geamurile le-a suit în pod încă de după amiazi, iar lampa a acăţat-o sus, la grindă. Când începe vijelia se piteşte după tejghea şi nu zice nici care. Pentru nişte capuri sparte şi câţiva dinţi rupţi, nu e mare pagubă!

Miezul nopţii a trecut demult când s-a golit circiuma.

Tuptil răsuflă din baierile inimii şi se aşază să-şi numere banii. E mulţumit. Îi tremură şi buzele de mulţumire. Zăvoreşte uşile şi se duce să se culce, mângăindu-şi barba cu amândouă mânile.

Se aşază în pat lângă jupânească şi începe să se gândească la una, la alta. Şi atunci bagă de seamă că David iar nu e acasă. Se întristează şi-i piere somnul. David, David! Parcă nici n-ar fi băiatul lui. Bate cărţile nopţi de-a rândul şi-i toacă părăluţele. Cui poate să samene băiatul ăsta când nimeni din neamurile lui n-a fost stricat? Şi, gândindu-se aşa, aude sforăitul rar al

fetelor, cari se odihnesc în patul de lângă fereastră, şi sufletul iar i se înviorează.

„Bune fete Estera şi Rozalia — îşi zice Tuptil — bune şi muncitoare şi cuminţi... Ce păcat că băr baţii de astăzi sunt proşti! He-he, dacă ar fi avut balabusta la spate câte au fetele mele, ce mai viaţă am fi dus!... E, dar ce să-i faci? Aşa-i viaţa, amară şi grea ca plumbul... Nemăritate n-au să rămâie, că au destulă vreme, nu sunt bătrâne şi au zestre berechet. Treizeci de ani? Ce-i aia treizeci de ani? Femeia de-abia la treizeci de ani începe să se cuminţească... Sunt ele cam ofilite, dar e grasă zestrea îndeajuns... Da, da... Omul nu ştie când are să moară şi fetele când au să se mărite... Da! Cine ştie ce aduce ziua de mâne, nu mai mult decât cea de mâne? De unde ştii că nu un peţitor? Hm?”

Estera râde prin somn. De bună seamă, visează vreun peţitor. Tuptil îşi trage plapoma pe ochi şi iar începe să se gândească:

„N-ar fi nicio mirare să fie un peţitor, că fetele sunt bune, şi muncitoare, şi cuminţi. Şi zestre au, şi”...

Doarme...

BARONEASA

Nu se pomenea fată mai frumoasă în toată Ilva-Mică şi-n împrejurimi ca Ileana Mariucăi lui Dosoftei. Se dusese vestea pretutindeni părului ei cel negru ca mura, des ca peria şi lung ca un şarpe, buzelor ei cele roşii ca zmeura şi umede ca o floare stropită de rouă. Nici n-apucase să împlinească şaisprezece ani, şi se şi găsi împresorată de pâlcuri de peţitori, cari de cari mai frumoşi, cari de cari mai bogaţi. Dar Ileana nu vrea să vadă pe nimeni şi nu vrea să audă de nimeni. Iar voinţa Ilenei era sfântă, căci pe Ileana toată lumea o răsfăţa, până şi mama ei cea vitregă.

Fiindcă era aşa de frumoasă, Ileana nu era silită să lucreze nimic. Toată vremea se gătea şi visa. Îi plăcea, mai ales, să viseze, căci viaţa e mai frumoasă visată decât trăită; căci dacă n-ar fi visat, ar fi trebuit să vadă că tatăl ei e calic, mai calic ca toată lumea; că mă-sa vitregă e beţivă, mai beţivă ca toate femeile, şi că nici în Vinerea Patimilor nu e trează; că ar trebui să se mărite cu vreunul din flăcăii ceia unsuroşi şi sfrijiţi, de care sătenii zic că sunt frumoşi şi bogaţi; că astfel ar trebui să facă şi ea copii şi să muncească şi ea ca o roabă. Ea însă nu vrea să vadă lucrurile acestea, şi de aceea visa. În visurile ei apoi, în loc de peţitori murdari şi zdrenţeroşi, vorbea numai cu feţi-frumoşi şi cu feciori de împăraţi, care se războiau între dânşii şi se luptau cu fel de fel de balauri ca s-o

poată câştiga pe ea de nevastă. Iar visând mereu, a început să creadă că visurile sunt adevărata viaţă, şi viaţa e numai un vis.

I se părea Ilenei că ea e o prinţesă surghiunită aci, între ţăranii cei toropiţi de trudă, şi că va veni vremea când se va isprăvi surghiunul şi se va întoarce în palatele cele fermecate. Ca să fie mai hodinită, s-a dus şi la ghicitorul din Măgura, ca să-l întrebe cine-i e sortit. Şi ghicitorul i-a răspuns întocmai ca şi babele cele înţelepte, cari se mirau de frumuseţea ei:

— O să vie un fecior de împărat cu căruţă de aur, cu armăsari de argint şi cu slugi de aramă. O să se oprească, cu tot alaiul, înaintea unei căsuţe dărăpănate, cu coperiş de paie. Pe prispa căsuţei o să şază o fată frumoasă ca o rază de lună. Slugile o să întinză un covor de mătase de la caleaşca prinţului şi până la picioruşele fetei. Şi prinţul o să ia fata de mână, s-o sărute pe frunte şi s-o urce în căruţă. Pe urmă, pocnind din harapnice, o să se ducă departe, până la al şaptelea hotar…

D-atunci înainte Ileana prinse a sta toată ziulica pe prispă, aşteptând să sosească feciorul de împărat şi s-o ia cu dânsul.

Şi fiindcă voinţa Ilenei era sfântă, într-o bună zi se ivi şi feciorul de împărat. Era un baron ungur, bătrân ca vremea, galben ca turta şi stors ca lămâia. Trecea prin sat într-o caleaşcă trasă de patru armăsari albi. Când auzi Ileana tropotul cailor şi huruitul roţilor, ridică fruntea şi se uită lung, ademenitor, cu ochii ei cei de cicoare, la caleaşca boierească. Inima îi bătea grozav şi-şi zicea înfricoşată: „poate c-a sosit!”…

Baronul o zări din goana cailor, opri caleaşca. Slugile se repeziră să-i ajute ca să se dea jos. O luă de mână pe Ileana, o sărută pe frunte şi o urcă în trăsură, aşezând-o la dreapta lui pe pernele moi de mătase portocalie. Îi spuse la ureche vorbe ciudate, străine, din cari ea nu pricepea nimic, dar cari îi sunau în creieri ca un bâzâit

dulce de bondar bătrân. Caleaşca plecă în goană, armăsarii păreau că suflă foc pe nări…

Pe-atunci Ileana avea tocmai şaisprezece ani, iar baronul, şaizeci şi şase. Şi fiindcă Ileana era atât de tânără şi frumoasă, iar baronul atât de bătrân şi bogat, s-a ales dintr-însa ibovnica cea mai răsfăţată a boierului. Acum Ileana avea tot ce dorea: mâncări alese, băuturi scumpe, mătăsuri rare şi bani mulţi, câţi îi cerea inima. Toate acestea pentru câteva sărutări şi îmbrăţişări. Era deci fericită.

Dar apoi, într-o bună zi, se pomeni că baronul moare. Moare şi el, ca orice om necăjit. Pe ea însă nici la moarte n-o uită. Îi lăsă palatul în care stătea, cu tot ce se afla într-însul, cu toate pământurile, cu toţi banii. Fără să-i ceară măcar să-l mai sărute o dată.

Ileana l-a plâns, l-a înmormântat şi l-a jălit. E-a jălit o lună, două. Pe urmă s-a pus pe gânduri. Şi-a zis:

„Sunt tânără şi frumoasă ca o iconiţă din perete. Bani am. Nimic nu-mi lipseşte… în afară de cinste. E! Parcă toate fetele tinere şi frumoase au cinste!… Am însă nevoie de ceva. De iubire! Iubirea cea mare, cea adevărată, cea pătimaşă, aceea unde nu se dă nimic şi nu se ia nimic”…

Şi fiindcă voinţa Ilenei era sfântă, au venit mulţi prieteni cari au iubit-o. Şi ea nu simţea că de cârpa baronului nu se apropie nimeni cu iubire adevărată, îi părea bine că are bani şi e iubită.

Pe urmă a început şi Ileana să bage de seamă că iubirea cea adevărată nu se apropie de dânsa. A încercat s-o atragă, s-o momească, dar n-a izbutit. Şi când a văzut că nu izbuteşte, s-a învoit cu viaţa: ea dă paralele, viaţa să-i dea iubirea. Orice iubire. Căci i-e sete de iubire. Şi a prinsa-şi schimba iubirile cum îşi schimbă alţi oameni cămăşile.

Vremea trecu foarte repede. Ileana se trezi tocmai când avu în spate o jumătate de veac şi când ţăranii

cereau să-i cinstească cu rachiu şi să stea cu ei la masă ca s-o iubească. S-a învoit din nou cu viaţa şi, după şampaniile franţuzeşti, a băut rachiu cu ţăranii, îi părea bine că-i zic baroneasă şi o iubesc. Dar începea să simtă că mătăsurile şi catifelele îi fac rău. Îi era dor de obârşie, de vremea când visa. A lepădat deci straiele cele pompoase şi a îmbrăcat iar hăiniţele cele frumoase, ţărăneşti. Nu mai vrea să se deosebească de celelalte femei. Numele doar să-i rămâie: baroneasa. Astfel, apoi şi-a găsit şi ea prietene, ea, care toată tinereţea şi-o petrecuse cu servitori şi cu mobile cari o priveau ca pe o străină şi parcă îi aruncau mereu în obraz necinstea. Prietenele acestea nu-i scormoneau trecutul şi nu se sinchiseau de prezentul ei. Îi iertau toate păcatele. Cel mult o pizmuiau pentru belşugul, pentru toată viaţa ei trecută, şi beau şi ele cu dânsa rachiu prost din păhărele de cristal, şezând pe scaune de pluş, holbându-se la tablouri scumpe.

În sfârşit, prinseră a-i cădea şi dinţii, cei ce fuseseră albi ca spuma şi ajunseseră negri ca păcatul, îi căzu şi părul cel des ca peria. Buzele ei cele roşii şi umede se spălăciră şi se moleşiră. Ochii îşi pierdură tot focul cel ademenitor. Părea, în mijlocul rămăşiţelor de belşug, o stafie întârziată, o amintire urâtă a unor vremi frumoase.

Şi începu iar să se gătească şi să viseze, ca în vis să se vadă iar tânără şi frumoasă, să aştepte iar vreun făt-frumos care s-o ia şi s-o ducă departe, mult mai departe de cum a dus-o odinioară...

CINEMA

Pianul automat cântă o horă zburdalnică. Spectatorii îşi şterg năduşeala de pe frunte. Un băiat cu tablaua aleargă printre bănci, ţipând ca din gură de şarpe:

— Rahat cu apă rece! Americane prăjite!

Apoi pianul tace. Luminile se sting. Băiatul cu tablaua încremeneşte într-un colţ al sălii. Orchestra napolitană atacă o melodie spaniolă, şi pe pânză se desfăşoară povestea nemaivăzută.

„Contele şi contesa stau la masă. În uşă apare un servitor aducând stăpânului o scrisoare. Contele o ia, o desface, o citeşte. Cuprinsul scrisorii: „Stimate domnule conte, vă fac cunoscut că aţi moştenit două sute mii franci. Miraţi-vă şi fiţi fericit. Banii puteţi să-i ridicaţi personal când doriţi. Devotat, Cutare, notar.” Contele spune contesei ce noroc neaşteptat a dat peste dânsul. Contesa, care aduce mult cu o chelneriţă, îmbrăţişează pe contele, care seamănă cu un birjar. Amândoi pleacă dansând şi lăsând, fireşte, scrisoarea pe masă. Servitorul vine şi, cu o mimică diabolică, citeşte scrisoarea. De-acuma ştie ce are de făcut, mizerabilul!”

— Rahat cu apă rece! strigă în pauză băiatul cu tablaua.

„Contele şi servitorul se îmbarcă într-un vapor. Iată-i într-o cabină amândoi. Servitorul trage cizmele stăpânului. Contele se culcă. Culcarea aceasta i-e fatală.

Căci servitorul, infam, atâta a aşteptat. Se repede la stăpân, îi deschide gura cu forţa şi-i toarnă un lichid îmbătător. Într-o clipă, mâinile şi picioarele contelui sunt legate cu frânghii groase ca braţul, în cealaltă clipă hoţul îi răpeşte scrisoarea notarului, iar sărmanul stăpân e aruncat într-o ladă şi încuiat.”

— Americane prăjite! strigă iar băiatul cu tablaua.

„Şi iată-l pe servitorul trădător în hainele nefericitului conte, care se căzneşte neputincios, zăvorât în ladă. Servitorul, îngrozitor în noua lui înfăţişare, se prezintă notarului, care este un detectiv amator. Notarului i se pare suspect acest conte oribil la vedere. Cu ajutorul unui câine poliţist, descopere pe adevăratul conte închis în ladă. Începe o goană nebună după servitorul mizerabil, care, în cele din urmă, este prins şi aruncat în închisoare. Contele plânge şi oferă cincizeci mii franci notarului detectiv care l-a scăpat de moartea sigură. Notarul însă recunoaşte în conte pe fratele său vitreg. Bucuria lor e de nedescris. Se îmbrăţişează şi pe urmă contele se întoarce acasă la contesă cu cele două sute mii franci. Fericire. La revedere.”

Luminile se aprind. Orchestra napolitană tace. Spectatorii îşi şterg năduşeala de pe frunte. Pianul automat intonează o rapsodie ungurească. Băiatul cu tablaua încărcată aleargă printre bănci, ţipând ca din gură de şarpe:

— Rahat cu apă rece! Americane prăjite!…

RĂZBOIUL

Bărbosul (ridicând nasul din „ediţia speciala”): Eu, drept să-ţi spun, nu pricep nimic din toate telegramele astea... E o harababură... I-ascultă, bre! Tu ai făcut armată?

Spânul: Nu, dar sunt acasă în toate chestiile de strategie şi tactică... M-am ocupat... Ce crezi? când faci atâtea războaie... Am cărţi, hărţi, planuri...

Bărbosul: Atunci fii drăguţ, te rog, şi mă lămureşte şi pe mine... Ascultă! Zice că o armată e în Flandria, alta în Alsacia, iar alta la Polonia... Vorbeşte de şapte sate şi de douăzeci şi şapte dealuri, de trei sute de kilometri şi de o mie de kilometri, de fronturi şi de mai ştiu eu ce... Şi, în sfârşit, spune că kaiserul vede tot... Ei, cum naiba se poate una ca asta?

Spânul: Nimic mai simplu, amice... Kaiserul are un binoclu cu care vede la o mie trei sute de kilometri!

Bărbosul: Pe urmă citesc că divizia cutare a fost împinsă, că brigada cealaltă a fost respinsă şi ofiţerii de stat-major zboară din batalion în batalion... Mă rog, cum se împing şi se resping batalioanele?... Şi cum zboară ofiţerii ceia de stat-major din batalion în batalion? Cu aeroplanul, ori cu zepelinuri? Şi adică de ce zboară?

Spârtul: Destul! Din toate astea văd că un nebun poate întreba mai mult decât ar putea răspunde zece înţelepţi... Ei, acum ascultă: Eu, ce-i drept, n-am făcut armata, dar ştiu din experienţă că războiul e ca şi manevrele...

Bărbosul: Şi cum sunt manevrele, dacă nu te superi?

Spânul: Ca jocul de şah... Şi acolo mergi înainte cu o figură, tragi înapoi o figură, dai afară pionii şi pierzi partida... Ei vezi, întocmai aşa-i războiul!

Bărbosul: Mă rog... Tu ştii să joci şah?

Spânul: Fireşte că... nu ştiu.

Bărbosul: Aşa da. Fiindcă nici eu nu ştiu... De aceea, ce să-ţi spun, pricep mai bine războiul decât jocul de şah.

Spânul: Stai, dragă, că-ţi explic eu tot. Stai!...

Uite... Va să zică, jocul de şah e ca războiul. Oştile se înşiră faţă-n faţă, pe urmă încep să avanseze...

Bărbosul: înţeleg. Exact aşa-mi închipuiam şi eu. La dreapta stau prietenii, la stânga duşmanii. Apoi comandanţii strigă „uraa!”... Şi trag cu puştile şi cu tunurile unii în alţii.

Spânul: Idiot eşti, bre!... Cum crezi tu că două armate o să se înşire aşa, ca două echipe de elevi de liceu sau ca figurile de şah?... Ce prostie!...

Bărbosul: Bine, nu spui tu că jocul de şah e ca războiul?

Spânul: Am spus-o numai ca să te fac să mă înţelegi mai bine. Dar războiul e cu totul altceva decât jocul de şah. Ce dracu, nici atât nu ştii? Războiul modern se bazează pe legea pompării, pe care trebuie s-o ştii din şcoală... Ruşii merg înainte, nemţii merg înapoi, nemţii merg înainte, ruşii merg înapoi.

Bărbosul: Ruşii merg înainte, nemţii merg înapoi...

Spânul: Ei, vezi?... La şah fiecare figură îşi are locul său, pe când la război totul atârnă de împrejurări. Sau poate tu crezi că şi terenul războiului e împărţit în şaizeci şi patru de câmpuri?

Bărbosul: Dar în câte e împărţit?

Spânul: Aoleu, eşti prost rău!... La război fiecare corp ocupă terenul cel mai convenabil...

Bărbosul: Ce-i aia teren?

Spinul: Un loc, sau o câmpie, sau o colibă, uneori chiar o colibă poate fi teren.

Bărbosul: Şi cel ce a ocupat terenul a învins?

Spânul: Ei, aş! După ce a ocupat terenul, porneşte împotriva duşmanului şi trage focuri, şi sau învinge, sau e învins. Ai înţeles?

Bărbosul: Nu.

Spânul: Atunci degeaba îţi mai explic. Războiul nu se face ca să-l priceapă toţi nerozii.

Bărbosul (iar cu nasul în „ediţia specială”): Las’, că tu îl pricepi…

RĂZBOIUL.
Însemnările unui sublocotenent

Sublocotenentul e grav rănit într-un spital din Transilvania. E român. A trebuit să lupte împotriva sârbilor. Şi-a însemnat pe apucate clipele petrecute în faţa duşmanului într-un caiet cu scoarţa neagră. Reporterul unui ziar, vizitând spitalul înţesat de răniţi, a vorbit cu ofiţerul, care i-a dat voie să publice cuprinsul carnetului. Mi se pare că sunt interesante însemnările sublocotenentului. Mai cu seamă în vremurile acestea pline de înfrigurări războinice...

Lugoj, *28 iulie*.. Aici am să-mi însemnez tot ce voi vedea şi ce mi se va întâmpla în război... Tocmai mă pregăteam să plec la Sibiu. Îmi făceam geamantanul. Toc, toc! În uşă. Iată un soldat cu un plic portocaliu. Mobilizăm. E ordinul de chemare. Îmi dă să iscălesc şi să adaug ora şi minutele, fiindcă în 24 de ceasuri trebuie să fiu la Timişoara, la regiment. De-acum, noroc bun!

Timişoara, *6 august*. Azi am avut o inspecţie mare. Domnul general comandant al corpului de armată. Bătrânul (text şters N.N.) Se zice că mâine (text şters N.N.) batalioane. Am presimţirea că unul va fi batalionul meu. Sunt ghinionist. Baremi de-am şti unde mergem!

În tren, *7 august*. Aseară am primit ordinul de plecare. În zori am părăsit cazarma. Am stat în gară până la nouă. Ne duce la sârbi. Prin gări, lumea fâlfâie batiste şi umbrele. Toţi ne urează izbândă. Femeile plâng.

...8 august. Azi-dimineaţă am sosit. Un sat croat. Eu cu plutonul meu plecăm mai departe, pe jos. Suntem escorta trenului. Soarele arde grozav. O să ne prăpădească zăpuşala.

...9 august. Suntem într-un cătun ciudat. Aşteptăm tunurile. N-am mai văzut sat ca ăsta. E atât de lung, parcă n-ar avea sfârşit. Facem gardă la biserică fiindcă e satul sârbesc şi se zice că sunt multe elemente suspecte. Căpitanul a şi prins vreo şase ţărani care o să fie împuşcaţi. Aşa-i ordinul de la divizie.

...14 august. Ne plictisisem. Acuma însă ne-a trecut plictiseala. Am făcut treizeci de kilometri pe o căldură îngrozitoare. Se aude că ai noştri au trecut Sava şi că la Sabatz e o luptă mare... Pe seară iar pornim peste o mirişte. Ne scoase din sat fiindcă era vorba să se întoarcă cei de la Sabatz ca să se odihnească, dar n-au venit. Soldaţii cântă *Deşteaptă-te*, *române!* şi glumesc parcă ar fi la manevre.

...17 august. Ne-am întors în sat şi am aşteptat până azi-noapte, când a venit ordinul să venim aci în marş forţat şi să aşteptăm noi ordine. Am sosit la nouă dimineaţa şi ne-am culcat. Am dormit câteva ceasuri. Acum aşteptăm. Se aude bubuitul tunurilor.

Dincolo de Sabatz. 18 august, *în zori*. Stau culcat afară din oraş, într-o livadă mlăştinoasă. Doi porci grohăie la câţiva paşi. Aseară la opt au sunat alarma şi a trebuit să las pe masă friptura şi sticluţa cu vin negru. La nouă ne-a oprit în mijlocul câmpului, ne-a împărţit cartuşe şi ne-a oprit să fumăm. Mergeam pe două drumuri. Ne opream mereu din pricina cailor artileriei. Suntem vreo trei mii, poate mai mulţi. La miezul nopţii am ajuns în Klenak. Se auzea foc de puşcă. De-aici nu erau decât zece kilometri până la Sava, şi niciun sat. Tunurile au fost trimise înainte, iar noi am dormit vreun sfert de ceas. Drumul merge la vale. Pretutindeni, tunuri şi gherete de grăniceri. Mi se strânse inima de-a binelea, nu mai e decât un

kilometru până la Sava, unde e podul de pontoane. Din zece în zece paşi, câte o sentinelă. La 2 ore şi 43 minute noaptea am pus piciorul pe pod. Pe cellalt ţărm fumega o clădire uriaşă, pe urmă fabrica de cărămizi ciuruită de granate. Şi un miros de praf de puşcă, îmbătător. Pe uliţe, nici ţipenie de om, numai mobile sfărâmate şi sentinele care dormeau în picioare, cu arma la braţ. Întuneric beznă; colonelul ne conducea... Am ieşit din oraş, aci, în livadă... Acum răsare soarele. Stăm culcaţi în linie de trăgători, cu arma în mână. Noi suntem în aripa stângă, aproape de şosea. Maiorul a chemat pe comandanţii de plutoane şi ne-a arătat; De-acolo vine duşmanul! Dincolo de livadă e o porumbişte, iar mai departe începe pădurea. Locotenentul Crihan priveşte mereu cu ocheanul. Nu se vede nimic.

18, orele 6 şi 10 minute dimineaţa. Un şrapnel trece peste capetele noastre spre podul de pontoane. Cel dintâi foc! Ai noştri s-au s...

Klenak, 18 august, după Sabatz, *la Ambulanţă*, *după-amiazi.* Zac şi scriu... Urmez... Când a fâşâit şrapnelul sârbesc, locotenentul a strigat: „Ei, băieţi, de-acu începe hora!” Duşmanul e la 1.500 metri. Dar nu era unde-l aşteptam noi, în faţă. Focul venea din dreapta, dinspre pădure. Din trei în trei minute, câte un bubuit de tun.

Ai noştri au răspuns tot cu tunurile. Pe urmă, tăcere. Poate să fi fost şase şi jumătate când am plecat în linie de trăgători spre porumbişte. Căpitanul dădu ordinul: „Plotonul al doilea şi al treilea, înainte!” Mergeam puţin la deal. Până la marginea porumbiştei ne-am târât pe burtă, nici n-am băgat de seamă. Amândouă plotoanele mergeau. Locotenentul alerga mereu înainte şi se întorcea înapoi.

Intrăm în porumbişte, cu arma în mână, dar n-aveam voie să tragem, ca nu cumva să ne vadă de la marginea pădurii. Prin porumbişte, o salvă de gloanţe, în jurul nostru de-abia câteva gloanţe au trecut. Ciudat mai

sfârâie gloanţele! Am mers aşa vreo jumătate de ceas. Cu mare băgare de seamă. Când am ajuns la marginea porumbiştei, ne-am pomenit cu o salvă groaznică de gloanţe. Trei deodată au căzut grămadă. Porumbiştea toată era plină cu de-ai noştri. Auzeam mereu: „Înainte! Înainte!” Am făcut şi eu semn cu sabia spre pădure. Între porumbişte şi pădure e o livadă de vreo şase sute de metri. Am început să alergăm. Cum am năvălit din porumbişte, era cât p-aci să cad. Mă împiedicasem de cadavrul unui sârb mort mai de mult, în haine civile. Un miros groaznic. Cu faţa în sus, gura căscată, arma frântă alături de dânsul. Trebuia să alergăm din răsputeri prin livadă. Foarte mulţi flăcăi se vedeau căzând. Unii ţipau, alţii înjurau. Credeam că sârbii sunt înaintea pădurii într-un şanţ, dar numai şepcile erau acolo, ei trăgeau cocoţaţi în copaci. Am început şi noi să tragem.

Un locotenent a pus două mitraliere şi a deschis focul spre pădure. Vedeam căzând oameni din copaci. Mulţi. Nu ştiu cită vreme a ţinut până am trecut livada, două minute sau un sfert de oră. Ne trânteam jos, trăgeam, iar porneam. Când am ajuns la şanţuri, şepcile militare aşezate frumos pe grămezile de pământ „iar jos, în şanţ, morţi de mult, şi peste dânşii cad acum mulţi de-ai noştri.

Un soldat trece ca furtuna pe lângă mine cu baioneta la armă, un glonte îl loveşte în genunche, îi ţâşneşte sângele. Sar şanţul, dar îl aud văitându-se: „Mamă, mamă!”… „Brancardier! Brancardier!” Alt soldat îl ia în cârcă şi-l duce înapoi. Intrăm în pădure, alergăm nebuneşte printre copaci. Pe la mijlocul pădurii, altă ploaie de gloanţe. Şrapnel. Se prăbuşeau copacii, pârâiau ramurile. Simt că mă împiedec şi cad lângă o rădăcină ieşită din pământ. Vreau să mă ridic; nu pot. N-am simţit să mă fi atins vreun glonte, credeam că m-am lovit de vreun copac.

Îmi pipăiesc şalele, simt căldură la mână, văd că e însângerată. Mă gândeam că poate mi-a intrat vreun

gândac în cizmă, fiindcă mă înţepa grozav. Dar şi la picior mă lovise o schijă de granată.

Toţi ţipau: „Cartuşe, cartuşe!” Pe urmă a început să mă învăluie o ceaţă parcă. Îmi ziceam că mor. Măcar de-aş şti că am învins. M-am târât totuşi lângă un copac bătrân. Acolo mai era un rănit. Sprijinindu-ne unul pe altul, ne-am dus înapoi la şanţul cu cadavre şi ne-am trântit în mijlocul lor. Tovarăşul meu, un plutonier, a smuls de pe haina unui maior sârb mort o decoraţie şi şi-a înfipt-o pe piept. Şi el are un glonte în şale. În şanţ tot auzeam: „Brancardier! Brancardier!” Şi câteva înjurături româneşti. Peste o jumătate de oră vin doi soldaţi. Nui-am văzut, doar am auzit: „Ia pe domnul sublocotenent, eu până atunci văd care mai trăieşte”. Pe urmă nu ştiu ce-a fost, dar acuma mă pomenesc iar în casa cea galbenă, de unde am plecat înainte de-a trece Sava.

VREMURI RĂZBOINICE

Povestea e nouă şi interesantă, fiindcă e din război şi fiindcă tot ce e din război e nou şi interesant. Povestea e şi adevărată, cel puţin aşa îmi spune cel 5 ce mi-a spus-o între un şvarţ dulce şi o dulceaţă amară. Adevărată sau neadevărată, ce are a face? O dau cum mi s-a dat...

Acum vreo două luni, domnul Ilie Manea se pomeneşte bolnav de apendicită. Doctori peste doctori, 10 alergături, dureri... Zadarnic. E nevoie de operaţie.

Domnul Ilie Manea, pe lângă apendicita cu pricina, mai are câteva milioane de lei şi un fecior la care ţine ca la ochii din cap. Toate acestea însă nu-l pot scuti de operaţie. Trebuie operaţie, altfel e rău, 15 altfel nu-i garantează nimeni viaţa.

În multe privinţi e săracă ţara românească, dar în doctori e tare. Doctorii noştri sunt printre cei mai buni din lume. Toată lumea o recunoaşte, afară de români, bineînţeles. Şi mai cu seamă afară de românii 20 bogaţi.

Domnul Ilie Manea, ca proprietar al câtorva milioane, are o neîncredere desăvârşită în doctorii români. Când tuşeşte, aleargă la Viena, să consulte un doctor... Unde să se ducă deci pentru o operaţie de apendicită? Fireşte, la Paris. Acolo e sigur că se înzdrăveneşte cât baţi în palme. Ba chiar e sigur că acolo nici nu s-ar fi îmbolnăvit.

Pentru orice eventualitate, însă, ia cu dânsul şi pe fiul său, un flăcău voinic, frumos, de vreo douăzeci şi cinci de

ani. Având pe Jenică cu dânsul, va suferi cu mai multă uşurinţă toate durerile şi necazurile boalei.

Plecară amândoi.

La Paris trag amândoi într-un sanatoriu. Operaţia se face şi reuşeşte întocmai cum nădăjduise bătrânul. L-a costat scump, dar face. Simte zi cu zi cum se întremează şi nu conteneşte de-a preaslăvi pe doctorii francezi şi de-a ponegri pe doctorii români.

Jenică a îngrijit pe tatăl său cu o dragoste nemărginită. Ziua-noaptea era lângă patul bătrânului. Patru săptămâni nu s-a mişcat de lângă bolnav. Domnului Manea i se umpleau ochii de lacrimi de bucurie văzând dovezile de iubire ale odraslei sale.

Într-a cincea săptămână, însă, Jenică simţi nevoia să mai iasă puţin. Bătrânul mergea bine. Peste câteva zile puteau pleca acasă. Şi apoi Jenică nu vrea să se întoarcă de la Paris fără măcar să fi văzut Parisul şi fără a fi cheltuit nimic. Se înţelese cu bătrânul şi, fiind de acord, Jenică ieşi.

Era o vreme minunată. Soare, căldură, splendoare.

Jenică intră repede într-o frizerie. Nu putea merge prin oraş neras şi nefrizat.

Bărbierul, un bătrân uscat şi blajin, se uită la dânsul întâi mirat, apoi din ce în ce mai necăjit. Jenică nu se putu stăpâni să nu-l întrebe:

— De ce eşti supărat, patronule?

— Nu sunt supărat, domnule! răspunse acru bărbierul. Mă mir numai că un bărbat voinic ca d-voastră poate să stea acasă când ţara e în primejdie…

Jenică se roşi şi vru să explice omului că dânsul e român şi că, deşi n-a făcut armata, va stărui acasă ca România să dea ajutor Franţei…

Dar bărbierul nu se împăcă cu explicaţiile, şi Jenică plecă tulburat şi ruşinat.

„A înnebunit bărbierul, se gândi dânsul mângâindu-se. Da’ ce sunt eu să-mi expun viaţa de dragul nu ştiu cui?…

Şi chiar dacă aş merge la război, aş merge cu ţara mea, şi poate la partea sedentară, că doar nu sunt băiatul boierului Manea ca să mă bag carne pentru tunuri”…

Era gătit, ca scos din cutie. Învârtea bastonaşul cu mâner de aur şi fluiera. Dar străzile erau aproape pustii, deşi era vremea plimbării, iar oamenii umblau grăbiţi şi îngrijoraţi.

„Grozav e războiul! îşi zise Jenică fluierând. Să te ferească Dumnezeu… Parisul e gol… Pariziencele parcă au intrat în pământ”…

Jenică e clientul lui „Capşa” şi al varieteurilor bucureştene. Şi e irezistibil, fiindcă nu se uită la parale. Ar vrea să-şi arate puterile şi e mâhnit că nu i se prezintă ocazia. Totuşi, se simte bine. Oricum ar fi, Parisul tot Paris rămâne. Chiar în vremuri războinice. Şi se plimbă mândru, ţanţoş, fericit.

Într-un colţ, însă, se pomeneşte cu un gardist.

— Vă rog să vă legitimaţi!

— Cum, domnule? De ce? N-am făcut nimica! zice Jenică speriat.

— Se prea poate, domnule, răspunde gardistul. Dar sunteţi suspect… Un tânăr voinic ca d-voastră, dacă nu e militar, trebuie să fie sau neamţ, sau spion…

Jenică protestează, zâmbeşte, se încurcă şi nu se descurcă decât tocmai la secţie.

„A înnebunit poliţia, se gândeşte Jenică ieşind de la secţie. Nu mai vede decât nemţi şi spioni. Scârbos popor”…

Îşi urmează plimbarea şi, în splendoarea înserării, uită îndată incidentul. Iar fluieră, iar zâmbeşte şi aruncă priviri drăgăstoase femeilor. Dar în curând văzu că toate femeile se uită la dânsul cu scârbă.

„Ce dracu oi fi având?! îşi zice Jenică îngrijat. Nu cumva”…

Îşi pipăie hainele, cravata, gulerul, pălăria. Nu simte nimic deosebit. Se priveşte într-o vitrină. Se găseşte

foarte elegant şi cuceritor. Atunci, ce să fie?

În sfârşit, găseşte trei fete. Le priveşte dulce, dar ele întorc capul, iar una zice:

— Ce tip nesimţitor! E cât un munte, şi se plimbă aici, în loc să meargă la oaste!

Jenică îşi pierdu tot cheful. Nu mai e de trăit la Paris. Alergă la sanatoriu şi nu mai ieşi decât atunci când plecă cu tatăl său, însănătoşit, spre România.

Acum e acasă şi povesteşte cu însufleţire:

— Tot Parisul e militarizat. E o splendoare! Bărbaţii în uniformă, automobilele aleargă, trenurile — cu soldaţi. E o splendoare! Nu vezi un civil pe stradă. Iar acei pe care-i vezi sunt sau copii, sau bătrâni neputincioşi. Închipuiţi-vă o scenă la care am asistat. Un tânăr se plimba nepăsător... Un tânăr chipeş... Făcea cu ochiul cucoanelor. Un gardist...

O SCENĂ

(Scena se petrece intr-un hotel din Abazzia. Sau cel puţin s-ar fi putut petrece.

O după-amiază de vară. Soare. Căldură. Plictiseală.

Mosafirul soseşte cu doi copii de mină. Un hamal aduce un munte de geamantane. Toţi se opresc la cabina portarului de la hotelul, îi zicem, „Panonia”. Două minute de parlamentări, apoi mosafirul pleacă cu copiii, urmaţi de portar, înspre interiorul hotelului, printr-un labirint de coridoare. Portarul e foarte limbut.

La o uşă se opresc cu toţii. Intră. Începe scena.)

Portarul: Cred că odăile acestea vor fi tocmai pe placul d-voastră... Cred şi sunt sigur. Mai ales că amândouă împreună nu costă decât cincisprezece franci pe zi... Adică pardon!... D-voastră sunteţi român?

Clientul: Da.

Portarul: Va să zică, ziarist?

Clientul: Nu, domnule. Eu sunt dentist.

Portarul: Nu se poate, domnule... Vă rog, gândiţi-vă puţin, poate totuşi sunteţi şi ziarist...

Clientul: Ei, da, adevărat: scriu şi eu din când în când la gazete, cu deosebire când sunt chestiuni importante la ordinea zilei.

Portarul: Va să zică, nu mă înşelasem. Sunteţi 5 ziarist. Dar copilaşii d-voastră? Şi dumnealor sunt ziarişti, nu? Nu?

Clientul: Încă nu.

Portarul: Va să zică, elevi de ziarişti. Va să zică, viitori

ziarişti... Aşa... Acuma ne-am lămurit... Ei 10 bine, pentru aceste odăi d-voastră nu veţi plăti decât paisp'ce franci...

Clientul: O, dar şi paisp'ce franci e prea scump.

Portarul: Nu, mă rog. Vă înşelaţi. Paisp'ce franci e un preţ redus. Un preţ special. Ceva ca o 15 ediţie specială... Domnul Romanescu, celebrul redactor bucureştean, tot paisp'ce franci plăteşte pentru două odăi ca acestea... Ştiţi, domnul cela care făcea gălăgie în sala paşilor pierduţi... L-aţi văzut?... Acela care striga în gura mare: „Las', că vă învăţ eu minte!"

Clientul: Te înşeli, prietene, te înşeli. Domnul acela nu e ziarist. Îl cunosc foarte bine. E un simplu agent de publicitate.

Portarul: Va să zică, ziarist. Perfect! Şi exact atâta plăteşte pentru două camere domnul redactor Popescu-Vasileşti... cel care răcnea adineaori pe terasă: „Mişelie! Pungăşie! Las', că vă arăt eu, escrocilor; vă dau eu la gazetă!"

Clientul: Iar eşti greşit, prietene, fiindcă nici domnul acela nu e ziarist. E un negustor de lemne şi proprietar de tipografie.

Portarul: Aa, va să zică, are atâtea ziare câte vrea... Va să zică, e director de jurnale când doreşte...

Clientul: Ei, da... fireşte... Dar ia spune-mi, ce te face pe d-ta să mă iei pe mine drept ziarist?

Portarul: Foarte simplu, domnule. Eu, domnule, sunt portar bătrân. Am văzut multă lume. Am avut de-a face cu tot felul de naţii, dar încă n-am pomenit un român care să nu fie ziarist... De altmintrelea, să n-aveţi nicio grije. Scrieţi numai în registrul hotelului că sunteţi ziarist, şi tot se va aranja perfect... *(După o pauză, cu o obrăznicie revoltătoare.)* Totuşi, domnule, îmi daţi voie să vă spun că eu mă mir...

Clientul: De ce te miri?

Portarul: Că în România nu se găseşte niciun om care să nu scrie la gazetă, care să nu fie îndemnat să-şi

exprime părerile la gazetă…

Clientul (cu mândrie): Ehe…

Portarul: Eu, domnule, ştiam că în viaţă mai sunt o sumedenie de alte ocupaţii în afară de ziaristică. Adică cum, nu sunt la d-voastră brutari? Nu sunt chelneri?

Clientul: Negreşit, dar aceasta nu-i împiedică de a fi şi ziarişti. Brutarii, sau măcelarii, sau chelnerii sunt colaboratorii ziarelor breslei lor.

Portarul: Am înţeles. În România toată lumea are câte o ocupaţie suplimentară, sau poate complimentară. Am înţeles… Va să zică, dacă cineva nu e ziarist de profesiune, cel puţin în orele libere se simte totuşi obligat să scrie la gazete.

Clientul: Exact.

Portarul: Exact. Astfel se şi înţelege că, deşi la d-voastră toţi oamenii sunt ziarişti, totuşi, aveţi şi cititori de ziare. Am înţeles. Unii scriu înainte de masă, iar după masă citesc, ceilalţi citesc înainte de masă şi după masă scriu… Am înţeles.

Clientul: Afară de aceia, bineînţeles, care nu citesc de loc, care doar scriu… Dar acuma fii drăguţ şi-mi explică cum cunoaşteţi d-voastră aşa de bine pe români. Sunt aici o mulţime de români care vorbesc perfect franţuzeşte…

Portarul: Ei bine, după gălăgia pe care o fac, după ţipetele lor. „Mişelie! Pungăşie!”

Clientul: Vorbeşte, prietene, nu te jena, căci eu, ce-i drept, sunt bucureştean, dar sunt bulgar. Ţi-am spus că sunt român numai pentru că eram curios de ce întrebi.

Portarul: A, d-voastră sunteţi bulgar?… Va să zică, nu sunteţi ziarist?

Clientul: Fireşte că nu.

Portarul: Atunci, scuzaţi. Preţul odăilor e numai zece franci…

Clientul: Cum, va să zică, ziariştii români plătesc mai mult?

Portarul: Negreşit. Toţi ziariştii de paradă… Adică de ce

să ne înjure şi să ne batjocorească dumnealor degeaba? Noi primim, dar atunci să plătească gras, fie că sunt ziarişti, fie că nu sunt... şi dacă nu sunt, *tant mieux!*...

(Şi scena continuă sau se isprăveşte. Cum vreţi.)

PUIA

E cuminte. Mai ales când doarme. Măicuţa o răsfaţă, tăticul o râzgâie. De aceea e Puia cuminte.

Până mai deunăzi toată ziua se juca şi toată noaptea visa că se joacă. Era mama păpuşilor. Le îngrijea, le mângâia şi le alinta, uneori le şi spăla pe obrajii bucălaţi sau le atârna mâncare printre dinţii strânşi într-un veşnic zâmbet fără viaţă. Lucia, Mirela, Toto, Sanda îi dădeau mult de lucru. Le îmbrăca şi le dezbrăca, le croia şi le cosea mereu haine noi. Pe Toto l-a botezat cu alai; pe Lucia voia s-o mărite şi-i şi făcuse un trusou complet, bogat ticluit din cele mai variate petece găsite prin sertarele măicuţii... înainte de-a fixa însă data nunţii, a intervenit un eveniment asemenea unei declaraţii de război: a bătut la poartă viaţa, sub forma unei profesoare... Şi nunta s-a amânat...

Păpuşile s-au dat la o parte. Jocurile au rămas încremenite de mirare. Viaţa a sosit să-şi reclame drepturile ei reci în viaţa Puiei.

Câteva nopţi a mai visat pe Lucia, pe Toto, pe celelalte... Apoi au început alte visuri. A început i-o-n... *ion* şi *două cu unu face trei*...

Acuma Puia şade ceasuri întregi cu născiorul plecat peste tăbliţa neagră, strângând tare între degete creionul de piatră, desenând încet slove cari încă nu au prins rădăcini solide în mintea ei fragedă. Guriţa i-e întredeschisă, ochii umbriţi de gene stufoase fixează cu

teamă semnele celea albe pe cari mâna ei le aşterne anevoie, iar pe fruntea ei albă, limpede se iveşte din când în când câte-o cută fină, delicată... Puia cugetă; creierul ei imaculat lucrează... Pentru întâia oară în viaţă lucrează serios... Şi nici nu-şi dă seama că de-acum înainte va trebui să lucreze mereu, mereu, că de-acuma a intrat şi ea în vârtejul atât de cumplit al vieţii...

Acum Puia visează şi noaptea i-o-n... *ion* şi *două cu unu jace trei*... Pentru că Puia e cuminte...

DIVORŢUL

„Vasile mă înşală!” îşi zicea Laura Sorobetea, frângându-şi mâinile şi silindu-se să-şi oprească lacrimile.

Nu plângea niciodată în faţa lui. Mai bine să moară decât să o simtă el că e nenorocită. Îl ura văzându-l că nici nu se sinchiseşte de frământările ei. Parcă nu s-ar fi întâmplat sau nu s-ar întâmpla nimic, atât se arăta el de liniştit. Nu putea înţelege cum poate fi cineva aşa de ipocrit?

Uneori însă îi părea rău chiar de iubirea ei din trecut. Dacă ar fi bănuit ea că, sub înfăţişarea lui cinstită şi dreaptă, se ascunde o fire atât de cinică! Îndrăgise într-însul tocmai mândria bărbătească ce nu se ploconea nici în faţa femeii iubite. L-a luat cu toate că era băiat de ţăran, cam stângaci, cam neobişnuit cu şlefuirile lumeşti. Adevărat că nici ea n-a avut zestre, dar a fost fată de profesor, cu educaţie aleasă, cu pian, cu puţină franţuzească, în sfârşit domnişoară, care putea visa, şi chiar a visat, ofiţeri, doctori, avocaţi, ingineri, iar nu un contabil la banca „Mercur”, ca Sorobetea. Prietenele ei s-au şi mirat când s-a măritat cu dânsul... Pe urmă toată lumea l-a iubit. S-a văzut că e bărbat bun, cumpătat, muncitor... Laura n-a avut niciun motiv să fie nemulţumită. Vasile o iubea fără multe fraze, ce-i drept, dar din toată inima... îşi lăsase o mustăcioară englezească cochetă, care-i plăcea ei foarte mult. Apoi

ochii lui negri, aprinşi, lucitori o învăluiau veşnic într-o mângâiere caldă…

Avea o singură meteahnă Vasile. Deoarece seara luau masa totdeauna devreme, înainte de culcare pleca la club şi juca o partidă de biliard. Dintru întâi, Daura, nici vorbă, protestase că i-e urât singură; că e cea mai nenorocită femeie din lume… Când a văzut însă că într-adevăr e vorba de o distracţie nevinovată, s-a împăcat. Sorobetea, om foarte chibzuit, era învoit cu partenerii să plătească totdeauna împreună, aşa că cheltuiala nu întrece niciodată „banii mei de buzunar”, cum zicea dânsul, căci pe altceva nu mai dădea niciun gologan, nefiind nici băutor, nici jucător de cărţi şi nici umblător după femei uşoare. Pe urmă, la ora zece precis suna la poartă, servitoarea alerga să-i deschidă, şi el sosea când vesel, când posomorât, după cum câştigase sau pierduse… Laura însă se culca liniştită şi de multe ori nici nu-i simţea venirea.

Într-o seară s-a întâmplat de Laura n-a putut adormi. S-a zvârcolit zadarnic în pat, cu o carte în mână, chemând somnul. Astfel a venit ora zece. În clipa când pendula a început să bată, soneria a pornit să sbârnăie.

— A, bine că vine Vasile!… Parcă mă cuprinsese şi urâtul…

Îndată auzi paşii servitoarei alergând să deschidă.

Laura aştepta şi număra clipele. Dar clipele treceau aşa de anevoie, că-şi pierdu răbdarea.

— La ce nu mai vine, Doamne?… Ori n-o fi sunat el?

A trecut un minut, cinci, cinsprezece! În orice caz, ei i se păru o veşnicie până ce auzi paşi. Îi cunoştea bine. Erau ai lui şi se apropiau. Dar parcă veneau dinspre bucătărie, nu dinspre poartă… Simţi un ac în inimă.

— Ce a căutat el la bucătărie?

Închise ochii şi se făcu că doarme. Inima însă îi bătu să-i rupă coastele şi în minte i se zvârcolea mereu întrebarea: „Ce a căutat la bucătărie?”

Sorobetea intră în vârful picioarelor, cu ţigara în gură. Se opri în mijlocul odăii, trase două-trei fumuri şi aşeză mucul în scrumelniţă, stingându-l cu băgare de seamă. Apoi scoase batista şi se şterse pe frunte... Laura, care-l pândea printre gene, avu o tresărire şi în gând îşi zise îngrozită: „De ce s-a şters pe frunte?”

Bărbatul se apropie de pat şi o sărută pe ceafă. Buzele lui însă erau parcă mai fierbinţi ca altădată. Laura ridică încet pleoapele şi murmură:

— De ce întârziaşi atâta?

— M-a ţinut Grozea de vorbă la poartă. E necăjit foc, săracul, fiindcă l-am bătut la biliard de l-am rupt, răspunse Sorobetea cu mândrie.

Pe urmă s-a culcat şi a adormit curând, ca şi când ar fi fost istovit de oboseală.

Laura însă nu mai putu închide geana toată noaptea. O bănuială chinuitoare începu să-i roadă în suflet... De ce atâta vreme între deschiderea porţii şi intrarea lui în odaie? De ce a venit dinspre bucătărie? De ce a fost năduşit pe frunte? De ce când servitoarea?...

A, servitoare! Era spre ziuă când Cuvântul acesta i s-a înfipt în minte. Şi deodată parcă i s-a făcut lumină. S-a uitat la Sorobetea, care dormea buştean, în lumina roşiatică a candelei îi vedea bine faţa strâmbată de un sforăit tihnit. Numaidecât şi-a zis: „E în stare să mă înşele cu servitoarea! E chiar sigur!”

Îi veni să-l zgâlţâie, înfuriată că ticălosul sforăie când ea e nenorocită şi parcă simţi o undă de miros de servitoare, desigur rămăşiţele vizitei lui prin bucătărie.

Laura suferea cum numai femeile ştiu să sufere: cu patimă. Era hotărâtă să divorţeze, dar îi trebuia o dovadă definitivă, zdrobitoare, care să-l nimicească pe el, iar pe ea s-o justifice în faţa lumii întregi. Pentru dovada aceasta îşi mai prăpădea ea tinereţea sub acoperişul care ascunde deopotrivă ruşinea ei şi neruşinarea lui.

Şi cum credinţa e sortită să triumfe întotdeauna, într-o

zi Laura se pomeni că servitoarea îi cere voie să se ducă până acasă, deoarece a aflat că maică-sa e bolnavă pe moarte; va pleca după cină şi se va întoarce dis-de-dimineaţă. Era pe la amiazi, şi Sorobetea încă nu venise de la bancă. Laura se roşi de emoţie. Simţi că în sfârşit se apropie şi ceasul ei...

Seara dădu drumul servitoarei şi rămase singură în toată casa. Întâi fu veselă şi umblă de ici-colo prin odaie, cu zâmbetul ei cel mai drăgălaş pe buze. Deodată, însă, se opri pe loc încurcată.

Niciodată primejdia nu i se lămurise ca în clipele acelea.

Nesiguranţa torturează fericirea, certitudinea o ucide...

Aprinse o luminare şi se duse la bucătărie. Lada servitoarei era descuiată. Îşi alese un rând de haine mai curate şi se îmbrăcă tremurând, parcă s-ar fi îmbrăcat pentru o înmormântare... Se întoarse în odaia ei, se privi în oglindă şi găsi că îi şade drăguţ. Apoi îşi pregăti o cutie de chibrituri...

Vremea trecu greu, dar ea aştepta răbdătoare, înfricoşată puţin. În sfârşit, pendula bătu zece, rar şi parcă mai trist ca totdeauna, încât Laura se spăimântă şi sări drept în picioare, cu chibriturile în mână. O clipă mai stătu nehotărâtă, apoi alergă spre poartă.

Învârti de două ori cheia în broască şi îndată o tuli pe scară şi pe coridor, aţă în bucătărie. Acolo se trânti pe pat, cu faţa în sus, cu cutia de chibrituri în stânga.

Bătăile inimii ei umpleau odăiţa cu un zgomot speriat. În curând auzi paşi grei, apăsaţi, rari... Se apropiau încet, cu siguranţă, parcă pe un drum făcut de nenumărate ori.

Mii de gânduri îi năvăliră în minte. Mai presus de toate, însă, simţea lămurit că acuma se rupe în două viaţa ei, că soarta, cu o secure uriaşă, are să-i curme norocul...

Paşii erau acuma lângă bucătărie. Auzi cum se aşază o mână pe clanţă, iar uşa scârţâi deschizându-se, un scârţâit care-i chinui inima ca şi când ar fi râcăit-o cu o

custură ruginită.

Laura căscă ochii mari, să desluşească ceva în întunericul care începea să o sugrume. Vru să aprindă lumina, dar nu-şi mai putea mişca mâinile. Simţea o durere cumplită gândindu-se că omul pe care l-a iubit a venit aievea în bucătărie s-o înşele cu servitoarea.

Deodată pierdu răbdarea. Trebuie să aprindă chibritul, să-l dea de gol, să isprăvească... Dar atunci simţi că el începe să se dezbrace. Îl auzi bine cum îşi scoate haina, cum o aruncă pe scaun... Îi încremeni inima de spaimă. Urechile îi ţiuiau atât de tare, de parcă mereu suna un clopoţel de alarmă...

„Cât va mai ţine chinul?" se gândi Laura desperată, făcând mereu sforţări zadarnice să aprindă chibritul, căci mâinile parcă îi erau înţepenite. Îşi strânse brusc toate puterile şi izbuti să se ridice.

În aceeaşi clipă însă uşa se deschise încet, şi o luminare aprinsă se ivi în odaie, după care urmă capul lui Sorobetea, puţin galben, cu ochii ieşiţi puţin din orbite.

— Laura! răsună glasul bărbatului.

Pe marginea patului, un pompier roşcovan era tocmai pe cale să-şi scoată ghetele, cu faţa speriată şi ruşinată.

Laura parcă ar fi văzut două fantome îngrozitoare. Se uită la pompierul de la picioarele ei, apoi la chipul spăimântat al lui Sorobetea în deschizătura uşii. Vru să strige, să sară din pat, să-i explice cu o singură vorbă, dar glasul îi îngheţase în gât de frică şi de nedumerire.

Când se dezmetici, era iar întunerec. Pompierul se ridicase de pe pat şi boscorodea ceva prosteşte. Laura sări friptă, năvăli în coridor şi apoi în odaia ei. Era goală. Alergă într-un suflet până la poartă, ţipând desperată:

— Vasile, Vasile!... iartă-mă...

„ÎNTÂIUL GROPAR”

Era atât de amărât, că strângea umbrela subţioară, deşi ploua cu găleata. Adus puţin de spinare, pălăria trasă pe ochi, pardesiul fluturat de vântul tăios care vâltora neîncetat firele de ploaie, mergea grăbit pe trotuarul lunecos, mormăind în răstimpuri:

— Asta-i bătaie de joc…

Se întunecase. Strada Unirii, punctată cu rare becuri electrice, era aproape pustie. Ferestrele şi vitrinele aburite răspândeau pâlpâiri galbene-cenuşii.

Nu ştia încotro merge, dar ajunse acolo unde se ducea totdeauna înainte de cină, la „Cafe Minerva”. Împinse uşa cu cotul. Când se văzu leoarcă, simţi umbrela subţioară şi se ruşină.

— Ce idiot!

O scutură totuşi, se uită împrejur şi zâmbi. Toate mesele erau ocupate. Zări nişte cunoscuţi în apropiere şi murmură spre ei:

— O ploaie mizerabilă… M-a pătruns până la piele, şi doar am venit cu umbrela…

Trecu printre mese, salutând ici-colo. În sfârşit, lângă o fereastră, în colţ, dădu peste un domn singuratec, cufundat într-un jurnal.

— Alexandre, bună seara!… îmi dai voie?

Domnul ridică ochii:

— A, tu eşti, Aurică?

Îi întinse mâna. Era foarte oacheş, cu barba neagră, ştirbită de fire albe.

— Aşa de tare plouă? adăogă apoi, scoţând batista să-şi şteargă mâna pe care i-o strânsese cellalt.

— Grozav…

Se aşeză în faţa lui, îşi răzimă umbrela de fereastră. Se sculă iar, îşi scoase pardesiul şi-l puse pe un scaun liber.

— Ia seama, să nu-mi pătezi pălăria!

Aurică, jicnit, nici nu mai răspunse. Îşi trase scaunul mai aproape şi-şi propti coatele pe marginea mesei, netezindu-şi părul cu amândouă mâinile. Înaintea lui, în spatele celuilalt, se afla o oglindă îngustă şi înaltă până-n tavan. Îşi văzu înfăţişarea şi oftă. Avea o figură de pasăre, smeadă, cu nasul subţire şi ridicat, bărbia ascuţită, fruntea joasă şi plecată înapoi, urechile lipite, ochii castanii mici, rotunzi, neliniştiţi. Pielea negricioasă, aproape stacojie de multele rasuri, era boţită de cute aspre la ochi şi pe frunte.

Actor la Teatrul Naţional din localitate şi profesor de gimnastică şi dexterităţi la Şcoala comercială, se numea Aurel Barberini. Criticii, fiindu-i prieteni de chefuri, îi preziceau mereu un viitor strălucit, iar el se lăuda cu succesele din cei douăzeci şi cinci de ani de teatru. De când a improvizat odată pe scenă o glumă cu aluzii locale, toată lumea îl socotea om de spirit. El însuşi regreta deseori că s-a născut român, şi era convins că numai străinătatea i-ar putea făuri gloria ce se cuvine talentului său.

— Ia mai lasă gazeta, dragă Alexandre, când vezi că omul e necăjit! izbucni deodată Barberini, încercând să dea la o parte jurnalul.

— Numai două minute, suflete, şi am isprăvit, mormăi Alexandru fără să ridice capul.

Actorul suspină iar şi-l măsură batjocoritor, gândindu-se cât poate să fie de nesimţitor un burghez chiar când e directorul Liceului central. Dispreţuise toată viaţa pe

burghezi, ca orice artist de provincie. Dar pe Alexandru îl socotise o excepţie. Erau prieteni din copilărie, amândoi piteşteni şi amândoi stabiliţi aici de vreo douăzeci de ani. De când ajunsese directorul liceului, Barberini începuse chiar să-l respecte, mai ales că toată lumea îl preţuia ca pe un dascăl deosebit de serios şi conştiincios.

— Aşa se înşală omul în prietenii cei mai buni... şopti actorul, clătinând din cap de câteva ori.

— Ei? făcu directorul în aceeaşi clipă, şi înfăşură ziarul cu grije, ca să-l vâre în buzunar.

— Dragă, ce să-ţi spun? zise Barberini, luând brusc o înfăţişare tragică. Trebuie să-ţi închipui!... Directorul d-tale!

— Ce director?

— Prietenul d-tale!

— Adică directorul tău? zâmbi Alexandru.

Barberini se înfurie:

— E un ticălos, înţelegi? Un... un... Să-i fie ruşine!

Alexandru zâmbea mereu.

— Nu-i glumă, te rog să crezi! urmă actorul, încurcat puţin de surâsul lui, dar din ce în ce mal mohorât. Când ţi-oi spune ce mi-a făcut, n-ai să mai zâmbeşti!

Îi povesti, cu foarte multe amănunte că i-a dat un rol de mina a treia, după ce toată stagiunea trecută l-a ţinut la carantină.

— Închipuieşte-ţi, eu, artist, pe care mă admiră o lume... Şi dumnealui îşi bate joc de mine cu *Întâiul gropar*!

S-a dus, fierbând de indignare, cu rolul la director. Adineaori. Nici n-a vrut să-l asculte. Trebuie să-l joace pentru că are nevoie de ansamblu... Atunci i-a spus că el nu iese în *Întâiul gropar* pe scenă, mai bine îşi dă demisia. Şi directorul, calm, ba chiar ironic, l-a sfătuit să nu se joace de-a demisia, că i-o primeşte numaidecât.

— Va să zică, după douăzeci şi cinci de ani de succese în slujba artei, iată-mă ameninţat pur şi simplu cu

izgonirea din teatru, ca un simplu servitor oarecare! Asta e răsplata artiştilor de valoare în ţara noastră!

— Şi pe urmă?

— Pe urmă ce mai puteam face? Obrăznicia domnului m-a încremenit. Sunt omul ordinei şi al disciplinei. I-am zis „vă salut” şi am plecat. Dar ce clocoteşte în sufletul meu numai bunul Dumnezeu ştie!

Actorul îşi trecu degetele prin păr, oftă şi se uită, peste capul lui Alexandru, în oglindă, unde îşi văzu mutra dramatică cu privirea îndurerată.

— Un artist ca mine, care am jucat şi tragedie, şi comedie! adăogă cu mândrie muiată în mâhnire.

Alexandru Rătescu, fire blajină, stătea nedumerit, cu zâmbetul uitat pe faţă. Îl vedea pe Aurică amărât, simţea amărăciunea şi din glasul lui, totuşi, nu înţelegea. În cele din urmă, întrebă:

— Bine, drăguţule, bine, dar *Întâiul gropar* poate fi o jicnire atât de mare? Ş-apoi, dacă trebuie pentru ansamblu…

— Adică eu sunt artist de ansamblu? sări Barberini deodată furios, bătând cu pumnul în masă încât vecinii întoarseră capetele. Aşa m-am lăsat eu totdeauna călcat în picioare, de am ajuns să-şi bată joc de mine toţi nepricepuţii cocoţaţi în capul teatrului!… De-acuma însă s-a sfârşit! S-a sfârşit!

Se opri. Se uită în oglindă. Îi plăcu expresia de energie. Continuă:

— Mai bine plec din teatru! Uite-aşa!… Mă duc la Bucureşti! Acolo-i locul meu, acolo-i presa, critica, elita… De ce n-aş fi şi eu apreciat cum se cuvine, şi sărbătorit?… Mi s-a propus de atâtea ori şi am refuzat, ca un prost ce sunt. Credeam că o să mi se recunoască meritele…

Iar tăcu, iar se uită în oglindă şi se însufleţi:

— Pentru ce n-aş fi sărbătorit şi eu?… La Bucureşti actorii îşi aranjează jubileuri şi banchete în fiecare stagiune. Eu nu merit?… Spune tu, Alexandre, nu merit?

— Negreşit, murmură directorul fără convingere.

— Dacă ar fi aici adevăraţi iubitori de artă, crezi că nu mi s-ar putea face mie o manifestaţie de admiraţie, spune?

— Desigur…

În clipa aceasta îi veni o idee şi repede îşi aruncă ochii în oglindă, să vază cum e când îi vine o idee. Se însenină, apucă mâna directorului:

— La urma urmelor, chiar *Întâiul gropar* ar merita o manifestaţie! Tocmai pentru că dumnealor vor să mă umilească. Ar fi cea mai frumoasă revanşă pentru mine! Idioţii cred că numai rolurile mari trebuiesc răsplătite. Ei bine, să le dovedim că talentul adevărat e mare şi în roluri mici! Nu-i aşa, Alexandre?

Rătescu încercă să spună ceva. Actorul nu-i dădu răgaz:

— Şi să ştii că numai de tine depinde, Alexandre! Absolut numai de tine!… Nici să nu zici nimic… E în joc soarta mea, înţelegi?… Directorul umblă să mă distrugă. Ţi-e prieten, dar e un mizerabil, degeaba îl aperi. Trebuie să-mi dovedeşti că mi-eşti prieten. Nu uita că am copilărit împreună!

— Aurică, m-ai zăpăcit de tot, izbuti directorul să zică.

Barberini se întinse peste masă, stăruitor:

— N-ai înţeles?… Şi cât e de simplu!… Dacă nu joc *întind gropar*, directorul e în stare să-mi facă cine ştie ce. De jucat, iarăşi nu-l pot juca, fiindcă e onoarea mea de artist. O singură modalitate ar putea aranja lucrurile: să joc, dar să mi se facă o manifestaţie… Ar fi ceva simplu şi superb pentru reputaţia mea!

— Ar fi, ar fi, dacă publicul ar vrea, zise directorul cu bunăvoinţă.

— Apoi de ce-ţi spun ţie, dragă? clipi misterios actorul. Parcă manifestaţiile pică din cer, ca ploaia? Şi, cum zic, numai de tine depinde… Liceul, înţelegi, şi ştii bine cât mă admiră elevii. Baremi despre ai mei de la Comerţ, nici

nu vorbim. E curată pasiune... Cu toate astea, răuvoitorii ar zice că i-am pus eu să mă aplaude. Nici nu există ceva mai intrigant ca provincialul. Tu mi-ai face un serviciu imens, dragă Alexandre! Doar să arunci o vorbă, tot oraşul va fi cu tine şi va ieşi o manifestaţie splendidă... îţi dai seama ce ar fi asta pentru mine, pentru arta mea?... Aduceţi elevii din cursul superior, că e o piesă clasică, şi unul pronunţă câteva cuvinte, pe scenă, fireşte. Eventual şi un profesor... Dacă mi-aţi da şi un cadou, ar fi perfect. Poate să fie orice fleac, indiferent, chiar aş putea să-l cumpăr eu... Dar, ştii, face impresie un cadou... cadou...

Alexandru Rătescu îşi încheie haina. Se posomorise. Murmură jicnit:

— Mie să-mi ceri asemenea lucruri? Se poate, Aurică? Demnitatea mea de îndrumător al tineretului... Ar însemna...

— Stai, stai, nu fi ridicol, Alexandre! se înflăcără Barberini. Ce ţi-am cerut, dragul meu? O crimă?... Nu spui tu — ca toată lumea de altfel — că mă admiri?

— Te admir, fireşte, dar eu sunt profan în chestie de teatru, se scuză directorul.

— Ei şi? Ori n-ai încredere în talentul meu? Îmi pare rău!... Fii sigur că voi face din *Întâiul gropar* o creaţie cum nu s-a pomenit nici la Bucureşti. A, nu-ţi fie teamă, n-am să te dau de ruşine! Şi, dacă tocmai vrei să ştii, am mai jucat rolul acum treisprezece ani, şi am avut un succes monstru... Dar azi, cu experienţa mea! Încât vezi bine că scrupulele tale...

Rătescu se codi, se împotrivi o jumătate de oră. Actorul îl copleşi cu argumente, strivind chiar câteva lacrimi între gene la momentul oportun.

„Săracul! se gândi la sfârşit directorul, înduioşat. E băiat de treabă şi suferă”...

Se sculă, se îmbrăcă şi-i zise ocrotitor:

— Fii tare, Aurică!... Trebuie să-ţi ridicăm moralul... Suntem datori...

— Bine zici, Alexandre, moralul... Mulţumesc, salvatorule!

— Am întârziat de la masă şi mă aşteaptă nevasta, adăogă Alexandru îngrijorat, strângându-i mâna. La revedere!

— Şi discreţie absolută, Alexandre, şopti actorul strălucitor. În astfel de cazuri surpriza e totul!

Îşi frecă mâinile, fericit, privindu-se în oglindă, îşi zâmbi şi se felicită. Chipul din oglindă îi plăcea... Apoi se uită împrejur. În cafenea lumea se rărise, dar zgomotul era mai mare. Alături, un domn cu burtă respectabilă bătea cu halba goală în marmura mesei, bâiguind gros: „Plata, băiete!" De la altă masă, chelnerul cu socoteala răspundea supărat: „Vine! vine!" Privirea domnului se întâlni cu a lui Barberini şi se învioră:

— Bună seara, bună seara! ce mai noutăţi pe la teatru?

— Iacă, stătui niţel de vorbă cu directorul liceului, răspunse actorul foarte încântat. Minunat om! Inimă de aur!... Dar ştii că jucăm *Hamlet,* ai auzit?... Da, duminica viitoare! O să fie un spectacol superb!... Am eu acolo o creaţie, ceva straşnic de tot, *Întâiul gropar*... Nu s-a mai văzut pe-aici aşa ceva, crede-mă!... Sper că vii...

Chelnerul sosi, domnul plăti şi, plecând legănat, zise:

— Venim, venim, negreşit... M-ar lăsa nevastă-mea să nu venim?

— Opreşte şi pe la noi cu plata, onorabile! strigă Barberini triumfător şi confidenţial către chelnerul care strângea bacşişul de pe masa domnului. Ai fost vreodată la *Hamlet*? E o minune! Eu joc pe *Întâiul gropar*... Să vii să mă vezi, tovarăşe! Aşa ceva n-ai mai văzut nici la Paris... Creaţia mea... Ce-am avut? Da, o bere... Să vii, tovarăşe, să mă vezi!..

UMBRE

Îl ameţise Podoleanu cu tânguirile. De cum a intrat, l-a luat într-un colţ şi nu i-a mai dat drumul. Ca să poată pleca, a fost silit să inventeze o minciună, altfel, prietenul său l-ar fi oprit toată noaptea să-i ilustreze cum a ajuns să-şi izgonească azi la prânz nevasta, după şapte ani de căsnicie fericită. Lui Barbu Spătaru, medic tânăr, cu o situaţie materială mulţumitoare, însurat de trei ani cu o femeie frumoasă, blândă şi inteligentă, poveştile cu gelozii i se păreau în general puţin comice. Înţelegea gelozia şi ca un cariu în inimă, cu toate că el însuşi n-o experimentase, dar n-o admitea ca explozie tragică în viaţa unui om civilizat. Numai primitivii rămân incapabili să-şi domine pasiunile. Criminalii din gelozie n-au fost niciodată inteligenţi... Mai bine de două ore a ascultat pe Podoleanu, care, din trei în trei fraze, regreta că n-a ucis-o. Îl compătimea pentru că îl vedea suferind aievea. În acelaşi timp, însă, îl încerca un zâmbet straniu, prin care ar fi vrut să-şi exprime tăcut propria-i siguranţă.

— Dacă o iubeşti atâta, de ce ai alungat-o?

— Dacă m-a înşelat...

— Când iubeşti mult...

— De aceea îmi pare rău că n-am ucis-o, iacă, de-aceea!

Coborând, Spătaru nici nu se uita înapoi, parcă i-ar fi fost frică să nu-l urmărească. Venise la club, ca în mai toate serile, să întâlnească prieteni, să audă fleacuri şi să-

şi odihnească nervii. Spovedania lui Podoleanu până la urmă îl mohorâse, oricât ar fi vrut el să-şi păstreze seninătatea obişnuită. O durere adevărată nu te poate lăsa indiferent. Se simţea acuma plictisit, cu gândurile tulburi, înfăşurat într-o ameninţare vagă, ca un bolnav înainte de a-l doborî boala. În vestibulul de jos văzu ceasul: unsprezece. Îşi înfofoli gâtul cu fularul de mătase, îşi încheie bine paltonul.

Afară ningea liniştit. Fulgii fâlfăiau în văzduh, coborau legănat pe acoperişe, pe globurile electrice, pe trotuarele înălbite. Calea Victoriei era tăcută şi aproape pustie. Din când în când, câte-o maşină se strecora fără zgomot, încărcată de zăpadă, ca o jucărie de Crăciun. Rarii trecători păşeau zgribuliţi. Luminile vitrinelor se filtrau multicolore pe strada rămasă parcă în stăpânirea funigeilor neastâmpăraţi.

Barbu Spătaru se oprise o clipă pe trotuar. De peste drum, un claxon discret îi atrase atenţia asupra automobilelor în aşteptarea clienţilor. După o ezitare de o secundă, porni totuşi pe jos. Simţea nevoia să se mişte puţin, să-şi alunge din suflet amorţeala. De altfel, stătea aproape. În câteva minute va fi acasă.

Prin Piaţa Palatului frigul începu să-i gâdile urechile şi să-i îmbujoreze obrajii. Îşi iuţi paşii. Pe umeri zăpada i se aşezase ca o coală de hârtie. Pe piept, câteva dungi albe, asemenea unor brandeburguri de bal mascat. Din când în când, fulgii jucăuşi i se prindeau de gene, se topeau îndată şi i se scurgeau pe obraji parc-ar fi plâns.

Avea acuma senzaţia unei înviorări. Întreaga fiinţă îi era pătrunsă de un sentiment de limpezire. Se gândea cu drag la apartamentul în care-l aşteaptă femeia lui... Coti la stânga, pe strada Ştirbei-vodă.

„Bietul Podoleanu!... Cum să nu fie amărât când”...

Gândul îi ţâşnise brusc, parc-ar fi stat ascuns, la pândă, printre celelalte. Totuşi, nu-l înlătură. Tocmai pentru că el e fericit trebuie să fie mai înţelegător cu nenorocirile

altora. Dacă ar fi el în locul lui Podoleanu, ce bine i-ar prinde mângăierea unui prieten. După şapte ani să te pomeneşti deodată singur fără casă... Despărţirea îţi sfâşie inima totdeauna, dar încă de femeia ta...

Despre nevasta lui Podoleanu a auzit şi el vorbe aruncate ici-colo. Nu le-a luat în serios. Românul nu-şi respectă nici propria-i soţie, cu atât mai puţin pe a altuia. A spune murdării pe socoteala unei femei oricât de onorabile ţine de bârfeala cotidiană. Nu există româncă fără amanţi, cum nu se găseşte român care să nu fie deştept. D-na Podoleanu părea o sfântă. El ar fi pus mâna-n foc pentru ea. Arăta atâta dragoste lui Podoleanu şi-i făcea atâtea scene de gelozie, parc-ar fi fost mereu în luna de miere. Şi totuşi, l-a înşelat, nu o dată, şi nu cu unul. I-a găsit scrisorile păstrate cu îngrijire, parfumate, cuprinzând locul şi data întâlnirilor, toate detaliile.

Traversase strada Luterană. Ajunse în capul străzii Câmpineanu. Îi trecu prin minte să-şi continue calea, să se abată prin Cişmigiu şi să iasă prin Intrarea

Nordului drept în faţa casei sale. Se răzgândi însă şi coborî încet pe Câmpineanu.

„Se face prea târziu, şi Ina mă aşteaptă”...

În vreme ce frământase în minte cazul d-nei Podoleanu, simţise în suflet zvârcolirile remuşcării: de ce mai hoinăreşte pe străzi când ştie prea bine că Ina nu poate adormi până nu soseşte el acasă?

„Uite, aşa suntem noi, bărbaţii, în iubire, îşi zise dânsul filosofai. Începem prin a fi sclavi şi sfârşim prin a fi tirani.”

În două minute îşi trecu în revistă toate defectele conjugale şi se găsi vinovat. Se poartă cu Ina parc-ar fi însurat de treizeci de ani. N-a căutat niciodată să-i afle năzuinţele, să-i înţeleagă sufletul. Era sigur că Ina îl iubeşte, fără să-şi dea seama că a fi iubit nu înseamnă nimic când tu nu răspunzi cu o iubire la fel. Iubirea lui se bazează pe siguranţa în iubirea ei. Avea certitudinea că o domină, ca şi când în dragoste dominaţia ar fi eternă.

— Ina e adorabilă! murmură el, scuturându-se, parc-ar fi vrut să-şi împrăştie gândurile.

A neglijat-o în toate privinţele. A mers cu egoismul atât de departe, încât nu s-a întrebat niciodată dacă inima ei e mulţumită. O lasă singură de dimineaţă până noaptea. Numai la masă se întâlnesc. Deseori şi seara el mănâncă la club, subt diferite pretexte. Ştie că unica ei plăcere e cinematograful, şi pentru că lui nu-i place, o trimite să meargă singură, deşi ea, ca orice femeie, nu iese fericită decât la braţul bărbatului. I-a spus de atâtea ori că i-e urât seara acasă singură, şi totuşi, el o părăseşte mereu numai ca să flecărească la club cu oameni străini.

„În inima oricărei femei se ascunde o comoară; totul e să ştii s-o descoperi şi s-o preţuieşti!”

Ningea mereu, dar fulgii erau mai rari şi mai leneşi. În colţul străzii apăru deodată casa lui, înaltă, cu geamurile adormite. Numai într-o fereastră, la etajul al treilea, veghea o lumină portocalie, cernută prin perdele subţiri. Spătaru zări lumina înainte de a fi văzut casa.

— Sunt un ticălos! bombăni dânsul. Aş merita să…

Îşi curmă gândul la mijloc. De altfel, nici în creieri nu-i răsărise sfârşitul. Pe cât era de sigur că e un ticălos, pe atâta nu ştia ce ar merita. Se opri în faţa casei, la câţiva metri, cu ochii sus la fereastra luminată, cu inima tulburată de sentimente nehotărâte. Stătu aşa un răstimp, parc-ar fi aşteptat ceva în liniştea rece în care, printre bătăile inimii, percepea clar sfârâitul fluturilor de zăpadă. Deodată, în cadrul luminos observă o umbră. Tresări murmurând:

„Săraca femeie, cum se chinuieşte din pricina”…

În clipa următoare lumina ferestrei se mohorî din nou, ca şi când umbra ar fi revenit.

„Sau poate că?”…

Întrebarea scormonea răspunsul. A doua umbră a fost mai mare şi a întunecat mai mult fereastra. Prin urmare, nu poate fi aceeaşi umbră. Amândouă au trecut de la

stânga spre dreapta. Dacă ar fi fost una singură, trebuia să apară a doua oară de la dreapta la stânga…

Barbu Spătaru avea în urechi lovituri de ciocane. Sumedenie de gânduri îi năpădiră mintea. Nici nu-şi dădu seama cum s-a năpustit spre poartă, cum a deschis, cum s-a repezit la ascensor. De-abia în cabina strimtă, când a apăsat pe butonul etajului al treilea, s-a dezmeticit puţin.

„Cât sunt de idiot să-mi închipui că Ina”…

Urcând, ascensorul vâjia parcă să scoale din somn toată casa.

„Când eşti zevzec, iai ascensorul, în loc să”…

Încercă să se calmeze şi să judece cu sânge rece. Bănuiala însăşi e o insultă faţă de femeia care i-a dat toate dovezile de iubire şi credinţă. Şi chiar dacă ar fi vreodată să-l înşele, cum îşi închipuieşte el că Ina ar fi capabilă să-şi terfelească propriul ei cămin? Toate acestea numai pentru că nişte umbre s-au mişcat în fereastră? Dar dacă umbrele au existat numai în ochii lui buimăciţi de alte fantezii?

Ascensorul stopă cu un zgomot de poticneală. Spătaru deschise uşa cu atenţie. Nu aprinsese lumina înadins. O clipă plănui să nu mai dea drumul ascensorului. Îşi schimbă gândul îndată şi ieşi pe platformă trântind uşa cabinei. Pe când liftul huruia coborând, el căută cheia de la broasca de siguranţă, o potrivi cu băgare de seamă şi învârti liniştit, zicându-şi fără să vrea:

„Parcă pe scara de serviciu n-ar putea ieşi dacă”…

Îşi lepădă şoşonii, paltonul, pălăria. Apoi stinse becul şi rămase câteva secunde nemişcat, trăgând cu urechea spre scara din dos.

— Tu eşti, Dudule? se auzi deodată, puţin speriată, vocea Inei.

— Eu, eu, mormăi Spătaru, pornind prin fâşia de lumină ce trecea din uşa deschisă a dormitorului prin salonaş până în vestibul.

Se pomeni în pervazul uşei, cercetând dintr-o ochire

întreaga încăpere. În patul larg, bondorită în plapuma portocalie, Ina şedea, cu o carte pe genunchi, privindu-l lung, cu ochii ei mari, albaştri şi melancolici. Cu părul blond zburlit băieţeşte, cu braţele goale, plăpânde, părea o fetiţă spăimântată.

— De ce-ai întârziat aşa, Dudule?... Dacă-ai şti cât mi-a fost de urât...

Glasul ei era dojenitor, dar dulce ca o alinare. Bărbatul o privea mereu, parc-ar fi fost sigur că în ochii ei are să citească răspunsul pe care-l căuta mereu. Acuma însă observă cu groază că ochii femeii exprimă tot fără să precizeze nimic.

— Tu ai umblat adineaori la fereastră? zise dânsul brusc, ca un judecător care vrea să smulgă un adevăr printr-o întrebare neaşteptată.

— Nu! minţi Ina instinctiv, fără urmă de şovăire. De ce întrebi?

Spătaru simţi minciuna. I se păru că o vede înflorind pe buzele ei, în siguranţa glasului ei, în lumina mai caldă a ochilor ei, şi se mira pentru ce o fi minţind.

Răspunse, după o mică pauză, apropiindu-se:

— Mi s-a părut c-am văzut nişte umbre...

— A?... Umbre? făcu Ina nevinovată. Ce umbre?... Ţi s-a părut.

— Da... Probabil.

Bărbatul întoarse capul, umilit. Îşi dădea, seama că n-ar fi trebuit să întrebe nimic, şi totuşi nu se putea stăpâni nici acuma. Se gândea să născocească un pretext, ca să se poată duce până la scara de serviciu, să se convingă definitiv. Renunţă de ruşine că Ina va înţelege mai mult. Dezbrăcându-se, încercă să schimbe vorba:

— Ştii că Podoleanu divorţează...

Povesti amănunte. Când întâlni privirea Inei, se încurcă. Ochii, în care el se obişnuise a citi ca într-o carte, erau acum plini de toate misterele.

Se întinse subt plapumă. Atingerea corpului ei îl înfioră.

Ina se lipi de el gângurând:

— Ce ai, Dudule drag?... De ce te-ai schimbat aşa?

— Nu ştiu... M-am schimbat eu, ori te-ai schimbat tu?... Am impresia că iubirea e o mare iluzie.

— Nu stingi?

— Da. Numai întunerecul alungă umbrele...

În suflet îi stăruia neliniştea ca o rană deschisă.

ALIBI

Ei, acuma de unde pornim, Alecule? întrebă primul-procuror cu o îngrijorare pe care zadarnic se silea să o ascundă.

— De la început, stimate domnule prim', mormăi judecătorul de instrucţie Babulea, ironic şi sigur de sine, ca şi când el de mult ar fi avut în buzunar dezlegarea tainei.

— Care început dacă nu te superi? stărui cellalt.

— Asasinul! zise Babulea puţin emfatic.

Erau prietini din copilărie, piteşteni get-beget. Primul-procuror Ionel Vasilescu, înalt şi slăbuţ, cu nişte ochi căprui speriaţi, cu mustăţi ciupite de cărunţeală, timpuriu, ce-i brumase şi părul prea stufos, avu veşnic scrupuluri şi neîncredere. Foarte conştiincios, se ferea de concluzii pripite şi, tocmai pentru că în mâinile lui se. Afla soarta atâtor oameni, devenea zgârcit cu afirmările categorice. Alexandru Babulea, dimpotrivă, nu se îndoia niciodată de propria-i perspicacitate. Cu cât realităţile îl dezminţeau mai des, cu atât dânsul dobândea mai mare încredere în talentul său.

Înnăscut de detectiv că nimic nu-i scapă. Voinic, spătos, gras, cu respiraţia scurtă şi grea, cu ochii aspri de oţel, cercetători şi sfredelitori, făcea impresia unui agent de siguranţă recrutat din vreo mahala, deşi era vlăstarul unei familii burgheze, cu stare, cunoscută şi respectată în

Piteşti…

— Atunci noroc, dragul meu! sfârşi Vasilescu, recomandând ca de obicei cu glas aproape îndurerat: Şi prudenţă!

De fapt, în ciuda aparentei certitudini, de astă dată şi Babulea avea oarecare emoţie. Era vorba de un caz cum nu i se mai ivise în toată cariera lui de peste douăzeci de ani de judecător de instrucţie. Nu crima în sine, deşi executată cu o cruzime şi un sânge rece nemaipomenit la Piteşti, ci împrejurările ei şi lipsa desăvârşită de orice urmă sau indicii care să permită vreun început de identificare a ucigaşului. După douăzeci şi patru de ore de la descoperirea celor două cadavre, Babulea se afla mai deconcertat decât în clipa când poliţaiul Brancovici, un bătrânel cochet şi mereu mahmur, i-a adus vestea menită să îngrozească paşnicul orăşel argeşan… Senzaţia era cu atât mai vie cu cât victimele făceau parte din negustorimea bogată, temelia socială a Piteştilor. Agatie Vasiliu, trecut de şaizeci de ani, se retrăsese din afaceri de curând. Circulau legende despre averea lui, toată în monede de aur, păstrată acasă şi ascunsă aşa de bine, că nimeni, afară de el şi soţia sa, n-ar fi fost în stare să găsească decât cel mult firimituri. Cel puţin aşa se spunea. De trăit, însă, trăiau extrem de modest, dacă nu chiar meschin. Zgârcenia soţilor Vasilescu sporea pe măsură ce îmbătrâneau. Casele lor din Piaţa Libertăţii păreau veşnic pustii. Trăiau singuri, fără ţipenie de om lângă dânşii. Curtea mare, un sfert de pogon, avea spre stradă un gard de scânduri, printre care niciun ochi nu putea străbate înlăuntru. Poarta, totdeauna zărnită, părea ruginită în ţâţâni, iar portiţa, scârţăia jalnic de câte ori intra cineva, ca şi când ar fi vrut să dea de ştire. Cele două corpuri de case, în fund, abia se vedeau dintre arborii bătrâni şi neîngrijiţi ce umpleau curtea, lăsaţi parcă înadins ca nişte paznici ocrotitori. Bătrânii locuiau numai în corpul din dreapta, trei camere cu o bucătărie-

spălătorie şi o mică marchiză indicând intrarea. Cealaltă casă, aidoma ca înfăţişare şi paralelă ca aşezare cu prima, stătea goală de teama să nu nemerească niscaiva chiriaşi ticăloşi care să-i jefuiască... O remiză aproape ruinată, între ambele corpuri de casă, era plină de lemne, iarna-vara deopotrivă. Înspre vecini curtea era apărată de o împrejmuire de zid înalt de doi metri deasupra căruia, pentru deplină siguranţă, se adăogase şi o împletitură de sârmă ghimpată. Mai cu seamă zidul acesta făcuse pe judecătorul Babulea, azi-noapte, pe când studia afacerea, să tragă întâia concluzie:

— Ucigaşul n-a putut pătrunde decât pe portiţă!

Imediat însă i s-a ivit în minte restricţia:

— Ucigaşul sau ucigaşii?

Putea să fi fost unul, dar tot atât de sigur puteau să fi fost doi, cel puţin după primele cercetări. Cadavrul bărbatului s-a găsit în sufragerie, adică în odaia de lângă bucătărie, unde zăcea cealaltă victimă strangulată, bătrâna...

Babulea, de altfel, se simţea el însuşi o victimă a împrejurărilor neprielnice în care trebuia să instruiască o afacere atât de dificilă. În zadar căuta dânsul să introducă metode civilizate şi să aplice tehnica modernă în conducerea cercetărilor. Se izbea de primitivismul mediului şi al organelor executive. Până să fie chemat dânsul la faţa locului, anchetase întâi sergentul de stradă, pe urmă un subcomisar şi, în sfârşit, poliţaiul însuşi, care, spre a descoperi mobilul crimei, se apucase să scotocească prin sertare, împreună cu d-na Ziţa Vasiliu, cumnata victimelor, ca să vază dacă şi ce s-a furat...Nici primul-procuror nu s-a emoţionat de tânguirea lui, zicând naiv:

— Lasă, dragă Alecule... Noi n-avem de-a face cu criminali profesionişti care-şi înscriu amprentele digitale în registrele poliţiei. Tâlharii noştri sunt mai diletanţi şi

întrebuinţează tehnica patriarhală…

— Fireşte, de la cap se strică peştele, observă Babulea puţin amărât. Dacă tu, şeful parchetului, vorbeşti astfel!

Fără să fi audiat încă pe cineva, numai după constatările şi observaţiile sale, în casa crimei, coroborate cu procesele-verbale ticluite de poliţie în privinţa felului cum s-au descoperit cele două cadavre, cel puţin două zile, mai sigur însă chiar trei, de la săvârşirea nelegiuirii, judecătorul de instrucţie se străduia să dibuiască măcar un punct de sprijin, solid, real, pe care să-şi ridice construcţia. În clipa când va putea răcni către cineva, indiferent cine, cu o umbră de bănuială: „Tu ai ucis!… De ce i-ai ucis?”, atunci afacerea va fi pe roate, chiar dacă cel apostrofat nu va avea nici în clin, nici în mânecă cu crima. Aici însă lipsea parcă însăşi posibilitatea bănuielii, încât Babulea îşi zisese furios aseară închizând dosarul:

— Deocamdată toţi piteştenii pot fi criminali sau niciunul… Ceea ce dovedeşte că eu sunt idiot!

Pe urmă lucrurile s-au mai limpezit puţin, fiindcă azi-dimineaţă a lucrat mai sistematic. A reconstituit cronologic desfăşurarea întâmplărilor după depoziţia dată poliţiei de către d-na Ziţa Vasiliu… Era sigur că bătrânul Agatie Vasiliu a fost sâmbătă dimineaţa în piaţă, unde s-a întâlnit cu fratele său Take, soţul Ziţei, negustor chiabur. Sâmbătă după amiază servitorul preotului Tănăsescu a intrat în curtea lui Agatie, trimis de stăpânul său să-l cheme pentru a încheia socotelile eforiei bisericeşti. Servitorul a bătut la uşa marchizei, dar n-a răspuns nimeni şi a conchis că nu e nimeni acasă; preotul însuşi, aflând aceasta, a socotit că bătrânii vor fi ieşit până la Take sau vor fi plecat la Bucureşti, cum aveau obiceiul să plece uneori, probabil spre a stârni zelul vreunor debitori răi-platnici. Sâmbătă pe seară servitorul popii a fost trimis din nou şi s-a întors cu acelaşi răspuns. Sâmbătă noaptea a nins, prima zăpadă a anului. A nins şi duminecă toată ziua încât după amiază au apărut săniile cu zurgălăi, mai

ales spre Trivale. Luni după amiazi preotul Tănăsescu a trimis a treia oară servitorul la Agatie Vasiliu, care, fiind preşedintele eforiei, trebuia negreşit să iscălească anume hârtii. Fără nicio bănuială urâtă şi numai de grija hârţoagelor care nu puteau fi rezolvate fără semnătura bătrânului, preotul s-a repezit personal până la Take, să se intereseze când vine Agatie acasă. Fireşte, soţii Take Vasiliu habar n-aveau de nimic şi nu putură satisface curiozitatea preotului. În preajma cinei însă Take spuse Ziţii cu o compătimire în care era şi remuşcare:

— N-ar fi rău să trimiţi pe Mia după masă să vază ce-i pe-acolo... Nu de alta, dar te pomeneşti că a dat vreo boală peste ei şi n-are cine să le întindă un pahar cu apă...

Mia, servitoare de peste douăzeci de ani în casa lor, adusă de Ziţa în inventarul zestrei, se scutură cu groază şi refuză să meargă:

— Aoleu, coniţă... nu mă duc nici să mă omori şi să mă tai în bucăţele!... Că mi-e urât şi ziua să intru la dumnealor, darmite seara!...

Ziţa n-a insistat. Ştia că servitoarea nu simpatiza nici pe Agatie şi mai puţin pe Elena, care era cam iute la gură şi o bruftuluia de câte ori o întâlnea, subt motiv că ea nu e obişnuită să tolereze servitorilor nicio intimitate şi cu atât mai puţin Miei. Dar a doua zi, ieri, marţi, s-au dus amândouă împreună. Portiţa de-abia au putut-o deschide din pricina zăpezii. În curte zăpada era ca un cearşaf întins, semn că n-a umblat nimeni. Picioarele li se înfundau, păşind, până aproape de genunchi.

— Ori nu sunt acasă, ori...

Ziţa nu-şi sfârşi gândul, observând cu spaimă că uşa marchizei se afla întredeschisă, uitată sau lăsată aşa numai de vreun străin, fiindcă Agatie o închidea totdeauna cu mare atenţie. Când au pătruns în casă şi au dat peste cadavrul lui Agatie ghemuit la picioarele mesei ca un câine de pripas, servitoarea a început să răcnească

din răsputeri, repezindu-se în curte afară şi alarmând vecinii.

— Aoleu!... Săriţi!... Ajutor!

Nu mai puţin îngrozită, Ziţa a ştiut totuşi să-şi stăpânească firea şi să se gândească numaidecât la biata Elena. Porni spre bucătărie. Cum trecu însă pragul sufrageriei, o văzu întinsă pe podele cu faţa în jos. Atunci deodată îşi pierdu şi ea stăpânirea. Îi fulgeră prin minte că tâlharii trebuie să se afle încă în casă, undeva, poate în bucătărie, şi se aştepta parcă să se năpustească şi asupra ei... Năvăli afară împleticindu-se, vrând să ţipe şi neizbutind să scoată niciun glas... Se adunase lume destulă. Ordonanţa ofiţerului care stătea cu chirie la d-na Niculescu-Lungu a fost trimisă în goană să cheme poliţia. Un sergent, mai speriat ca toţi, răsărit cine ştie de unde, printre oamenii care se cruceau şi se întrebau cine să fie ucigaşul, se postase în uşa marchizei şi nu dădea voie nimănui să intre...

Raportul poliţaiului specifica foarte energic că s-a găsit uşa şifonierului din antreu deschisă şi rufăria din două rafturi aruncată pe jos, dovadă că ucigaşul a căutat bani, dar a trebuit să renunţe, probabil fiind surprins de cineva. Pe masa din sufragerie s-a aflat o oală de lut de circa doi litri capacitate, goală. D-na Ziţa Vasiliu, cumnata victimelor presupune că în oala aceasta ar fi păstrat Elena amanetele de valoare, bijuterii mai ales, ştiindu-se că avea obiceiul să împrumute pe amanet... încolo, printr-o cercetare sumară, s-a descoperit suma de peste două sute de mii de lei, numai în monete de aur, ascunse în diferite colţuri...

— Mircea e criminalul! izbucni deodată judecătorul Babulea, ca şi când s-ar fi coborât duhul revelaţiei în sufletul său.

Totdeauna a contat dânsul pe inspiraţie. Când orice speranţă pare pierdută, soluţia ţâşneşte ca o săgeată din adâncimile subconştientului. Legăturile şi motivările vin

pe urmă şi se înşiră ca nişte verigi ale unui lanţ miraculos.

Mircea era unicul fiu al d-nei Niculescu-Lungu, vecină cu casa crimei. Văduvă de mulţi ani, d-na Lungu şi-a pus toate nădejdile în băiatul ei drag. A cheltuit cu dânsul tot ca să-l facă om. A ajuns, cu chiu, cu vai, avocat, dar numai cu titlul, căci în realitate nu făcea decât chefuri în tovărăşiile cele mai pestriţe. Altfel foarte simpatizat de toată lumea, fiind spiritual şi vesel, încât nu exista petrecere în Piteşti şi împrejurimi de la care Mircea Lungu să lipsească. Se îmbăta anevoie şi, oricât ar fi fost de cherchelit, rămânea veşnic drăguţ şi cu voie bună.

— Imediat să-mi fie adus la cabinet Mircea Niculescu-Lungu! ordonă magistratul instructor grav şi sever.

Se plimba prin birou frecându-şi mâinile de nerăbdare şi de satisfacţie. Din clipa când i s-a ivit numele acesta, misterul începu să se limpezească treptat. Mircea şade la maică-sa, vecin direct cu Agat ie Vasiliu. Toată lumea ştia că bătrânul Agatie şi mai ales coana Elena îl iubeau ca pe copilul lor. Se vorbea chiar că Agatie l-ar fi pus în testament ca moştenitor principal. În orice caz, Mircea umbla foarte des prin casa cu crima şi era foarte bine primit... Restul, adică crima, venea de la sine. Etern în goană după bani, Mircea a pregătit de mult uciderea bătrânilor, pe de-o parte ca să-i jefuiască, apoi ca să ajungă mai curând la moştenire... De vineri a răspândit vestea că a doua zi pleacă la Câmpulung la o nuntă mare unde speră să petreacă măcar trei zile. De fapt, îşi pregătea un alibi: El nu ştie nimic, a lipsit din Piteşti, eh!

„Dar pe mine nu mă leagă nimeni de gard!” îşi zise Babulea cu mândrie.

Îşi aduse aminte că Mircea e nepotul primului preşedinte al tribunalului. Avu o ezitare. Ce-o să spuie preşedintele când îi va aresta nepotul?... Dacă e criminal, n-am ce-i face.

Mircea Lungu apăru în faţa judecătorului de instrucţie cam buhăit şi morocănos. Fusese sculat din somn. Numai

azi-noapte sosise de la Câmpulung şi de sâmbătă nu dormise decât pe apucate, încât era copleşit de osteneală parc-ar fi tras la jug.

Se cunoştea bine cu Babulea. Făcuseră împreună şi câteva petreceri. De aceea Mircea întrebă nedumerit:

— Ce s-a întâmplat, domnule preşedinte, de m-ai ridicat din pat când mi-era somnul mai dulce?

Judecătorul îl fulgeră cu o privire dispreţuitoare, zicând:

— Mă mir că nu bănuieşti nimic!... Orice cinism are margini... Apoi, după o mică pauză calculată, continuă brusc şi insistent: — Cunoşti pe Agatie Vasiliu?

— Cum nu... Chiar bine! răspunse Mircea.

— Ştii că dădea împrumuturi pe amanet?

— Da...

— Ştii unde păstra amaneturile?

— Într-o oală, ştiu.

— Şi unde ascundea oala?

— Într-un dulap de rufe...

— Atunci de ce i-ai omorât? strigă Babulea cu alt glas.

— Pe cine? se miră acuma Mircea Lungu.

— În zadar vrei să tăgăduieşti... Am toate probele!... Mai bine mărturiseşte sincer dacă vrei să-ţi uşurezi situaţia. Cum i-ai ucis? Spune, repede!

Mircea Lungu îşi aminti deodată ca prin vis că a auzit ceva aseară despre asasinarea soţilor Agatei Vasiliu. Perplex şi încă mahmur, întrebă:

— Cum, adică eu i-am omorât?...

— Va să zică recunoşti? triumfă judecătorul.

— Bine, dar eu de sâmbătă am fost plecat la nuntă!

— Alibi! observă Babulea dispreţuitor. Nu merge!... Întâi i-ai ucis, pe urmă ai plecat să petreci! Eşti un monstru!

Mircea se simţea cu desăvârşire frânt. Vedea în ochii judecătorului atâta gravitate, că-l ostenea mai rău. Dar acuzaţia era atât de absurdă, că părea mai curând o farsă de prost-gust pusă la cale de prieteni ca să-i încerce

gradul de trezie. Cu o resemnare jovială, zise deodată:

— Domnule preşedinte, mărturisesc tot ce doreşti!... Numai lasă-mă să dorm câteva ore!... Trei nopţi n-am dormit ca lumea. Sunt distrus. Abia mă ţin pe picioare... Pe urmă, ştii, nu mă dau înapoi... Orice pofteşti!

— l-ascultă, unde te trezeşti? strigă Babulea indignat. Crezi că cu astfel de tertipuri ai să mă induci în eroare?... Pe mine, vulpe bătrână?... După alibi, vrei circumstanţe atenuante?... Aidade!

— Foarte bine, declară ironic Mircea Lungu. Aveţi nevoie de un inculpat şi nu găsiţi. Perfect. Eu vă stau la dispoziţie până se va găsi criminalul adevărat. Eu tot n-am nicio ocupaţie serioasă, aşa că mă pot preta bucuros la orice experiment!

DUMNEZEU

Într-o ţară îndepărtată a fost odată un împărat care cu cât îmbătrânea, cu atât simţea mai mare mâhnire în suflet.

„În viaţa mea, zicea dânsul, am gustat şi am văzut tot ce este îngăduit omului să guste şi să vază. Ceva însă în toată viaţa mea n-am văzut: pe Dumnezeu. Trebuie să-l văd!”

Şi dădu poruncă mare boierilor, sfetnicilor şi preoţilor săi:

— Dacă nu-mi veţi arăta pe Dumnezeu, am să vă pun pe toţi la închisoare şi am să vă pedepsesc straşnic!

Şi le dădu un soroc de trei zile.

În curtea împărătească se stinse veselia. Curtenii umblau de ici-colo, cu capetele plecate, aşteptându-şi groaznicul sfârşit.

În ziua sorocului hotărât, toţi boierii, sfetnicii şi preoţii fură chemaţi înaintea împăratului. Şi boierii, sfetnicii şi preoţii păstrau tăcere mare, iar împăratul tocmai se pregătea să rostească osânda înfricoşătoare.

În clipa aceea însă un copil de păstor păşi în faţa împăratului şi-i zise:

— Dă-mi voie, măria-ta, să-ţi împlinesc eu dorinţa!

— Bine, răspunse împăratul. Dar bagă de seamă că ţi-e capul în joc!

Şi copilul de păstor luă de mână pe împărat şi-l duse într-o piaţă şi-i arătă soarele strălucitor şi-i grăi:

— Priveşte în sus!

Împăratul vru să ridice capul ca să arunce o privire spre soare, dar razele orbitoare îi pricinuiră durere în ochi şi-l siliră să plece capul şi să închidă ochii.

— Vezi, stăpâne? Şi doar soarele e numai o mică rază a mărirei lui Dumnezeu, un colţişor neînsemnat al împărăţiei lui Dumnezeu! Cum ceri tu atunci să vezi pe însuşi Dumnezeu cu ochii tăi slăbiţi şi înlăcrimaţi? Mai bine caută să vezi pe Dumnezeu cu ochii sufletului tău!

Aceasta plăcu împăratului, care grăi astfel către copilul de păstor:

— Văd că ai o minte luminată şi un suflet înălţat. Mai răspunde deci la următoarea întrebare: Ce a fost înainte să fie Dumnezeu?

Păstorul stătu pe gânduri o clipă şi apoi vorbi:

— Stăpâne, nu te supăra, dar te rog să numeri!

Împăratul începu să numere:

— Una, două, trei...

— Nu, nu, întrerupse păstorul, nu numeri bine. Începe înainte de unu!

— Cum asta? Nu ştii că înainte de unu nu este nimic?

— Înţeleaptă vorbă ai rostit stăpâne; nici înaintea lui Dumnezeu n-a fost nimic!

Aceasta plăcu şi mai mult împăratului, care grăi astfel:

— Am să-ţi fac un dar împărătesc dacă ai să-mi mai răspunzi la o întrebare: Ce face Dumnezeu?

Iar păstorul răspunse:

— Bine, am să răspund şi la întrebarea aceasta, dar împlineşte-mi întâi o rugăciune. Schimbă cu mine hainele tale!

Şi împăratul îşi scoase hainele împărăteşti şi 10 le dădu păstorului. Şi păstorul se urcă pe tron, luă sceptrul în mână, şi, arătând spre împăratul îmbrăcat ca păstor, care stătea la picioarele tronului, glăsui astfel:

— Iată ce face Dumnezeu: pe unii îi ridică pe 15 tron, iar pe alţii îi alungă.

Şi se îmbrăcă iarăşi cu hainele lui de păstor.

Împăratul rămase multă vreme pe gânduri, apoi zise înseninat:

— Da, acuma văd pe Dumnezeu!

CUPEUL FERMECAT

Trecuse de mult miezul nopţii. Dintr-o broboadă de ceaţă deasă, cadranul roşu, luminos al unui ceasornic rânjea la mine parcă ar fi fost faţa arămie şi zbârcită a vreunui tovarăş de beţie. Îmi veni pofta să mă cert cu cineva şi începui a mă hărţui cu ceasornicul.

— I-ascultă, ăsta! Degeaba te mai schimonoseşti aşa! Cutele alea de pe fruntea d-tale încruntată, alea care vreau să-mi arate că sunt orele două, pentru mine sunt *şmafu*, ai înţeles? *Je m'en jous*, *madam la Lune Rousse!...*

Cu siguranţa instinctivă a beţivanilor de profesiune simţeam însă că picioarele n-o să mă mai slujească multă vreme, şi deci dădui să găsesc o birje, care să mă ducă acasă. Nu ştiu cam pe unde voi fi umblat, dar birje, ca-n palmă! O luai înainte şi, cu chiu, cu vai, nimerii pe o stradă bătrână, pustie şi hopuroasă.

Deodată, în mijlocul unor grozave pocnete de bice, un glas de aramă îmi vui în urechi:

— Heee! Heeep!...

Caii erau cât p-aci să mă calce, deşi mergeau numai la pas. Mă clătinai puţin pe picioare, pălăria îmi căzu jos, dar, de voie, de nevoie, mă îndreptai şi făcui semn vizitiului să oprească. Ajunsei trăsura din urmă şi tocmai vrui să urc, când, uitându-mă la vizitiu, văzui că are un guler alb şi fardat şi o pălărie tricornă, foarte caraghioasă. Dar ceea ce mă miră mai mult era că purta nişte

pantaloni scurţi, care se pierdeau subt ciorapii lungi şi albi, şi nişte pantofi cu cătărămi. Îl privii mai bine, şi atunci băgai de seamă că hainele îi sunt aşa de pestriţe şi de roase, ca penele unui papagal bătrân, bătut de furtună.

Vizitiul de altmintrelea era un moşneag gârbov, cu părul ca argintul. Dumnezeu ştie ce o fi avut, dar era atât de zbârcit, că nu mai avea nici ochi, nici gură; se poate că nici nu mai vedea, nici nu mai auzea, ci bâjbâia doar aşa, în beznă.

Dar şi caii erau nişte dobitoace cum nu se mai găsesc astăzi. Poate că şi hamurile îi făceau mai stranii de cum erau aievea, oricum însă părea că sunt cel puţin de două sute de ani.

Trăsura era şi mai ciudată. Era galbenă ca o coajă de lămâie. Avea ferestre rotunde, cu sticlă concavă, aşa că nu puteai vedea înlăuntru. Roatele erau mari şi înalte, cu arcurile lungi, ca picioarele de lăcustă. Coperişul era încins cu un grilaj, ca la vechile căruţe de poştă care duceau şi bagaje. Vizitiul stătea cocoţat sus, în vârful trăsurii, iar la dreapta lui, într-o toartă de bronz, clipocea flacăra de ulei a unui felinar.

— Ce fel de vizitiu eşti d-ta? întrebai pe moşneagul de pe capră, dar el nu mă luă în seamă.

Pusei piciorul pe scara cupeului, care era, de asemenea, foarte înaltă. Atinsei clanţa. Uşa se întoarse în balamale cu un suspin înăbuşit.

Intrai.

— Pardon! zisei politicos, căci în cupeu zării pe cineva.

Dar nu primii niciun răspuns, aşa că repetai mai răspicat.

— Pardon!

Nici acuma nu-mi răspunse nimeni. Totuşi, fiind obosit mort, luai loc în trăsură.

Şi cupeul porni iarăşi în tactul cumpătat pe care îl urmează aceia cărora li-e indiferent când şi unde vor

ajunge. Tovarăşul meu de drum nu-mi răspundea la 15 întrebări şi, astfel, crezui că voi face mai bine dacă voi sta şi eu frumos şi voi tace ca peştele. Mă gâdâlea parcă voluptatea liniştei şi a vastităţii ce mă cuprinse şi mă moleşea în acest cupeu straniu. Nici vorbă, miroase puţin a putred pe dinăuntru, dar cu mirosul te obişnuiai îndată. În schimb, simţeam o adevărată beţie să mă tolănesc pe pernele moi de mătase; toate oasele, toate încheieturile simţeau că sunt înfăşurate în ceva moale şi nespus de plăcut.

Situaţia aceasta romantică, mie unuia, îmi plăcea. Stăteam într-un cupeu cu un om necunoscut şi tăcut ca moartea, şi-mi puteam închipui orice. Nu mă tulbura nimeni şi nimic. Mă neliniştea doar un sentiment de aşteptare. Sau aşa ceva. Parcă tot aşteptam să ştiu cum se vor sfârşi toate acestea. Îmi veneau în minte fel de fel de întorsături romantice pe care le citisem sau le auzisem undeva. Cupeul însă mergea mereu, parcă de nenumărate veacuri niciodată nu s-ar fi oprit...

Pe cât îmi îngăduia lumina amorţită a felinarului ce pâlpâia afară, începui a cerceta pe tovarăşul meu de drum. Prea de tot tânăr nu putea fi, căci purta nişte haine care astăzi nicăieri nu se mai poartă: o redingotă, croită pe talie, de subt care se vedea puţin vesta de brocat, pantaloni deschişi, poate chiar albi, strâmţi, încât se întindeau pe picioare, în cap un joben negru de mătase, mare şi inform, de subt care se rostogolesc pe umeri şuviţele de păr răsucite în formă de suluri. Părul poate că era cărunt, dar totuşi mai curând pare a fi blond. Figura nu i-o vedeam: dormea. Iar cupeul uruia necontenit.

Mergeam pe străzi întunecoase şi pustii. De câte ori mă uitam pe fereastră, vedeam acelaşi tablou: o stradă murdară, moartă sau poate adormită. Nicăieri ţipenie de om. Paşii ţăcăniţi ai cailor, zuruitul geamurilor cupeului şi respiraţia regulată, fără expresie, a tovarăşului meu de drum: atâta era tot zgomotul care făcea şi mai monotonă

tăcerea mare ce mă apăsa.

De unde venea cupeul acesta? Unde merge?

De când e pe drum? Ce scop urmăreşte? Îmi puneam mii de întrebări, dar nici la una nu puteam răspunde. Cupeul de altmintrelea mergea atât de încet, că oricând m-aş fi putut da jos fără ca cei dinlăuntru să observe. Această soluţie însă nu mă mulţumea... De ce să duc eu în spinare o taină neînţeleasă şi nedezlegată? Am rămas deci aşteptând ce va urma.

Dar n-a urmat nimic. Aceeaşi uniformitate, aceeaşi nesiguranţă, acelaşi întuneric în care de abia clipocea un opaiţ funinginit. Mă simţeam cum mă simt deseori, în vis, când ceva îmi cuprinde inima aşa că nici nu mai poate bate, parc-aş fi mort. Atunci toate întâmplările, toate amintirile, toţi oamenii se contopesc şi trec peste mine, cum trece apa, cum trec valurile.

De unde am venit? Unde merg? De când sunt pe drum? Ce scop urmăresc? Pentru ce trăiesc? Îmi puneam mii de întrebări, dar la niciuna nu puteam răspunde. Cupeul, de altmintrelea, mergea atât de încet, că oricând m-aş fi putut da jos fără ca cei dinlăuntru să observe. Nu se sinchisea de mine şi nu răspundeau la întrebările mele. Eram supărat.

— Dragă domnule doctor, zisei furios către tovarăşul meu de drum, felul d-tale de-a te purta e cât se poate de îngrozitor. Nu spui nimic, aşa că sunt nevoit să ghicesc eu singur ce se petrece cu mine. De ce nu vorbeşti? D-ta trebuie să te plimbi mai de multă vreme în hodorogitura asta învechită, şi deci poţi să ştii mai multe decât mine. Sau poate tocmai prin tăcerea d-tale vrei să zici că nici d-ta n-ai putut afla mai mult decât mine?... Vrei poate să-mi demonstrezi, prin aceasta, că aşa e şi viaţa? Că plecăm la drum, singuri nu ştim de ce; mergem, habar n-avem de ce, şi ne dăm jos, murim, fără a fi găsit răspunsul la vreuna din întrebările noastre? D-ta poate că eşti însuşi Trecutul? Trecutul, de la care nu putem învăţa nimic?...

Tovarăşul meu însă rămase mut, iar cupeul se urnea înainte mereu, nepăsător.

Poate că ăştia vreau să-şi bată joc de mine? Da? Atunci să le arăt că şi eu ştiu să fiu tot atât de nepăsător şi de tăcut ca şi dânşii. Şi, într-un sfert de oră, simţii ce repede te obişnuieşti cu tăcerea aceasta încăpăţânată, cu acest nimic mut, care sfârâie, sfârâie mereu şi fără zgomot, ca nisipul, ca lumea însăşi.

Pe cer luceau puzderie de stele mari şi luminoase, care păreau mult mai mari ca altădată. Luna părea că se uită mai prietenoasă în cupeu, ne acoperi cu un văl de dantele argintate, iar felinarul începu a; arde cu flacără mare, scrumoasă, ca un candelabru de doliu. O adevărată înmormântare, fără clopot.

— Nu, nu! strigai deodată, încă nu vreau să mor!

Deschisei larg uşa cupeului şi înghiţii lacom aerul proaspăt ce năvălea înăuntru. Încetul cu încetul, îmi revenii şi făcui o mişcare cu piciorul, ca şi când aş fi vrut să mă cotorosesc de zăbranicul cu horbote de argint. Mă opintii din răsputeri, mă sculai şi mă dădui jos din cupeu. Cupeul trecu încet şi mut până ce îl pierdui din vedere…

Eram iar în stradă şi un vânt răcoros îmi mângâia obrajii. Îmbrăţişam cu deznădejde un stâlp de felinar. Poate stâlpului acela am să-i mulţumesc că astăzi mai sunt în viaţă. Mă agăţam de dânsul ca o lipitoare, altmintrelea, poate şi acuma aş şedea colo, în cupeul galben.

Simţeam cum mi se uşurează pieptul, cum mi se umflă plămânii, cum mi se reîntoarce sângele în vine, cum încep să mi se mişte iar bulbii ochilor, cum începe să lucreze iar mintea şi pot să deosebesc, încetul cu încetul, casele dimprejur, porţile, străzile.

Mă apropiai cu băgare de seamă de vardistul care sforăia răzimat de peretele unei băcănii.

— Ce stradă-i asta? îl întrebai cu aerul unui om grăbit, dar când aflai numele străzii, rămăsei cu gura căscată,

căci eram tot acolo de unde plecasem.

— Bine, dar n-ai văzut d-ta, p-aici, un cupeu, înalt, mare şi larg, ca un dric de clasa întâi?

— Cupeu galben? Dric? făcu vardistul frecându-şi ochii cu pumnii. Un cupeu galben?... Nu... Sunt de un ceas şi jumătate aici, dar n-am văzut niciun cupeu galben...

Mă privi mirat şi când mă depărtai, văzui, cu coada ochiului, că clatină din cap necrezător.

La urma urmelor, se poate ca vardistul să nu-l fi văzut. Căci, de obicei, aceia care l-au văzut şi s-au urcat într-însul călătoresc mult mai departe ca mine şi nici nu se mai întorc înapoi, aşa că nu ne pot spune: unde mergem? de unde am venit? de ce trăim? şi de ce murim?

VENUS

Alexandru Ralea era de vreo opte zile în Roma şi încă nu izbutise să isprăvească cu Forul Roman. Fiindcă nici nu se poate isprăvi cu Forul Roman în opt zile. Cu totul altceva a fost Forul pe vremea republicei, ca, de pildă, în epoca de aur a lui August sau subt împăraţii de mai târziu. Fiecare secol trebuie să-l scormoneşti, să-l găseşti printre ruinele acelea măreţe...

Ba chiar, dacă e să vorbim drept, Alexandru nici în Forul Roman n-a pătruns încă decât până la templul lui Saturn, iar templul acesta e de-abia „începutul începuturilor”. Opt coloane uriaşe de granit au mai rămas în picioare, şi în jurul acestora sunt atâtea de văzut şi de cercetat, încât Alexandru nu se îndura să se despartă de ele.

Simţea totuşi primejdia grozavă ce-l ameninţa, zi cu zi, tot mai mult. Guvernul îi dăduse un concediu de patru săptămâni şi un ajutor de cinci sute de lei... pentru străinătate. Vrea să arate că e demn de această distincţie. A venit la Roma cu gândul să studieze

Forul Roman pe baza săpăturilor celor mai recente, ca pe urmă, reîntorcându-se la Focşani, să ţină nişte lecţii de filologie clasică să-i meargă vestea.

După o muncă conştiincioasă de opt zile însă de-abia ajunsese până la templul lui Saturn. Adevărat că până aci cunoaşte Forul aşa de bine, cum îşi cunoaşte palmele. Se

uită visător la zarea depărtată şi îşi dădu seama că, dacă va înaintea cu minuţiozitatea de până acum, tocmai peste două săptămâni va ajunge la minunata coloană a lui Phokas, care se îndreaptă orfană spre cerul alburiu. Peste trei săptămâni însă îi expiră concediul. Şi până atunci banii îi scad mai repede de cum scade luna pe bolta cerească.

Uneori îi venea să se supere pe guvernul care crede că, cu cinci sute de lei şi în patru săptămâni, poţi vedea toată Roma, când numai pentru Forul Roman ţi-ar trebui cel puţin un an de zile ca în sfârşit să zici că ai învăţat ceva. Dar cum să se supere pe guvern? Mai întâi, el, din principiu, e totdeauna guvernamental. Pe urmă, fără sprijinul guvernului, ar fi putut muri, şi tot n-ar fi putut să vază cu ochii oraşul visurilor sale!

Roma! Din fiecare lespede de piatră simţea bătaia miilor de ani. Cele opt coloane ale templului îi aduceau aminte vechile bogăţii, comorile, *„aerarium Saturni*" din care Iulius Caesar şi Antonius s-au înfruptat cu atâta plăcere. Comorile au dispărut; au rămas doar bolovanii, ca nişte inimi despuiate sau ca nişte buzunare goale. Ce vrea să ştie umbra lui Saturn, care rătăceşte printre pietrele mucezite, că un biet profesor de la Focşani n-are decât patruzeci de lire în buzunar, iar acasă o singură hârtie de o sută, ascunsă bine, ca să-i ajungă trei săptămâni!...

A doua zi, dis-de-dimineaţă, Ralea urca iar spre Forul Roman, dar hotărât nici să se mai uite la templul saturnian; o să meargă, să zboare înainte să dea gata Forul până diseară. Sunt atâtea de văzut în Roma, încât pentru un secol întreg de-abia îţi rămâne o singură clipă. Împărţise Baedekkerul în douăzeci şi una de zile; în atâta vreme trebuia să vază „toată Romaf, deşi, la gândul acesta, simţea că i se învâltoresc minţile.

Cu cât se apropia însă mai mult de Forul Roman, cu atât era mai sigur că iar o să se oprească la templul lui

Saturn. Şi se necăjea grozav că şi vremea, şi banii îi sunt măsuraţi. Niciodată nu-l amărâse mai mult sărăcia ca în clipele acestea.

Deodată însă luă o hotărâre eroică. Nu se mai duse până la Forul Roman, ci, îndată la Capitoliu, coti brusc la stânga şi intră într-un palat spre care alergau şi alţi străini cu Baedekkerele în mână. Curtea palatului era plină cu statui şi monumente antice. Pe o tăbliţă de mucava scria: „Museo Capitolino”.

Alexandru trebui să se aşeze pe un sarcofag antic. Atât de tare începuse să-i bată inima. Cu un minut în urmă el era un nimeni, un nenorocit fără bani, şi acuma deodată se pomeneşte în mijlocul statuilor clasice pe care le-a visat de atâtea ori! Respira, ar fi putut zice, acelaşi aer antic, un aer dulce, roman, cald.

Tocmai peste un ceas îşi veni în fire. Se trezi silabisind inscripţia unui monument şi se gândi cu spaimă câte lucruri de văzut vor mai fi în caturile de sus ale muzeului. Îi venea să plângă de necaz şi de neputinţă. Se mai învârti puţin prin curte, apoi deodată închise ochii şi porni glonţ spre scară sus. Nu îndrăznea să se uite nici în dreapta, nici în stânga. Se hotărâse să vază mai întâi *en gros* toată colecţia şi numai pe urmă să se întoarcă la amănunte.

Dar deodată rămase ţintuit pe loc. Îşi alunecase privirea întâmplător spre o cabină. Îl oprise o figură care i se părea grozav de cunoscută şi care îi zâmbea aproape ştrengăreşte, parcă i-ar fi zis: „Ai vrut să treci pe lângă mine, ai?”

Ralea intră în cabină. Ochii lui miraţi zăriră un număr. Răsfoi în Baedekker şi citi: „Venus Capitolina”.

Respirarea i se curmă o clipă, iar cartea începu să-i tremure uşor în mână.

„Va să zică, aici este! Asta e faimoasa!” îşi zise uluit, şi inima îi bătea ca un ciocan de oţel.

Se uită apoi sfidător în ochii zeităţii. Un minut şovăi. Pe

urmă murmură cu o amăgire sinceră: „Mi-o închipuiam mai frumoasă!”

Admiraţia începu să-i dispară şi, în aceeaşi măsură, se înveseli. În Baedekker, lângă numărul statuiei, scrie: „Învârtiţi!” Atinsei nepăsător statuia. Soclul scârţâi discret, iar spatele zeiţei se întoarse încet spre lumină.

„Aha! — zise Ralea, scriind cu degetul o curbă în aer, conturul e splendid! Aşa ceva numai un artist clasic poate face!... Păcat numai că i-a greşit figura!”...

Alexandru ieşi din cabină. Dar abia făcu câţiva paşi şi se opri.

„Eu sunt orb sau lumea e oarbă? Ia s-o mai văd o dată!”...

Intră iar în cabină. Pe buzele zeiţei plutea acelaşi zâmbet ştrengăresc. Se uita în jos cu o demnitate nespusă, aproape ironică, iar cu mâinile amândouă se apăra, pudică, împotriva ochilor barbari.

Profesorul de la Focşani atinse iarăşi statuia, dar cu mâini mai pioase, şi începu iar a o învârti, dar cu atâta umilinţă, parcă ar fi vrut să-i ceară iertare. Zeiţa însă privea mândră pe deasupra capului lui în depărtarea miilor de ani. În liniştea-i princiară, parcă nici nu-i păsa cine şi când îi descopere graţiile armonice.

În vremea aceasta intră un domn cu Baedekker. Străinul căută o clipă în cartea roză numărul, privi o clipă, încremenit, statuia, făcu un semn cu creionul în carte şi plecă. Zeiţa se uită liniştită în urma lui, dar în liniştea aceasta era o ironie zdrobitoare, care parcă îl durea şi pe Ralea.

Profesorul de la Focşani roşi, vârî repede Baedek- kerul în buzunar şi, închinându-se umil, ca credincioşii în faţa altarului, privi formele Afroditei născută din spuma mării, care şi acum, după mii de ani, ascund într-însele taine dumnezeieşti. Şi nu se dezmeteci decât atunci când un servitor îi aduse aminte că trebuie să închidă muzeul...

A doua zi, mergând spre Forul Roman, nu se putu stăpâni să nu se oprească măcar un minut în cabina Venerei. Stătu însă multă vreme la picioarele zeiţei, deşi simţea că îşi neglijează datoriile lui de profesor. Din pricina Afroditei neglijează Forul Roman, care este cartea cea adevărată a istoriei, pe când Venus nu e decât un basm frumos. Dar neglijenţa aceasta era atât de dulce! În cabina zeiţei parcă zâmbea o bucată de cer antic. Ralea se simţea liber, independent şi mare. Începu a vedea tot mai lămurit că trebuie să stai ore întregi în faţa frumuseţei ca să-ţi pătrundă sufletul întreg, să te transforme cu desăvârşire. Cu cât privea mai mult statuia, cu atât i se deschideau orizonturi mai largi. Citaţii poetice, amintiri, fragmente îi răsăreau în minte, prefăcându-se în adevăruri vii, înţelese...

Şi de-acum înainte Venus era, pentru Ralea, ca lumina soarelui, ca aerul. Se ducea la dânsa ca la o amantă. O iubea cu o iubire curată, sublimă şi neîndoielnică şi era cu atât mai fericit că putea să ascundă guvernului de la Bucureşti iubirea lui de la Roma.

Dar într-o zi... cele patru săptămâni trecuseră. Alexandru trebuia să plece. Cinstea şi datoria îl chemau acasă.

Îi erau calculate toate minutele şi toate paralele. Nu mai putea nici măcar să meargă să-şi ia rămas bun de la Venus. Stătea trist şi abătut în sala de aşteptare a gării. Porumbeii albi zburau pe subt coperişul de sticlă, parcă i-ar fi adus ultimul adio de la Venus, Şi deodată se pomeni cu însăşi zeiţa în faţă, cu zeiţa care îi zâmbea şi-l chema. Era o fotografie mare, atârnată în vitrina librăriei din gară. Sirena fluiera, îi mai rămânea doar o clipă.

— Cât costă? întrebă brusc pe negustor.

Scoase hotărât cea din urmă hârtie din buzunar şi o puse pe tejghea...

Ce să mai spunem?... A călătorit cu trenul trei zile, nemâncat şi nebăut, căci de la Roma până la Focşani e

cam mult. Trei zile numai cu chipul zeiţei a trăit. Dar a răbdat bucuros, parcă ar fi fost vorba de o aventură de dragoste. Şi cu cât se depărta mai mult de Venus, cu atât era mai fericit că duce cu dânsul cel puţin chipul zeiţei celei mai fermecătoare...

ŢĂRANUL ŞI COASA

Întâmplarea făcu să fiu odată de faţă când intră un ţăran într-un magazin de fierărie.

— Bună ziua! zise dânsul.

— Ce doreşti?

— Aş vrea să cumpăr o coasă…

Negustorul se repezi şi trânti pe tejghea un mănunchi de coase.

Ţăranul se uită la ele chiorâş, cu nişte priviri duşmănoase, apoi, întorcându-se cu dispreţ şi strâmbând din nas, murmură:

— Aş cumpăra d-alea cu pajura tunului.

Negustorul dădu la o parte coasele cu cap de taur şi aduse vreo câteva din cele cu pajura tunului.

— Da’ parcă mai sunt acolo, mormăi ţăranul peste umăr.

Prăvăliaşul, om răbdător, aduse îndată toate coasele însemnate cu pajura tunului. Ţăranul îşi alunecă ochii peste marfă, dar nici n-o atinse. Clătină din cap gânditor.

— Ei, ce mai pofteşti?

— De, mă gândesc că tot mai bine o fi să aleg una din cele cu cap de taur…

Negustorul n-avu încotro; încărcă tejgheaua din nou cu coasele cele dintâi. Acuma însă văzu şi ţăranul că-şi face de cap şi deci luă din grămadă o coasă la nimereală.

închise întâi ochiul drept şi cercetă coasa cu de-

amănuntul, apoi închise pe cel stâng, ţinând-o înainte, cu vârful în jos. Pe urmă o ridică în sus şi o mai privi aşa o bucată bună de vreme.

— Cât ai cere pe ea? ţâfni, în sfârşit, către negustor, aşa ca cu gura altuia.

— Patru lei.

— Pe coasa asta? întrebă ţăranul batjocoritor. Nu se poate!

O îndepărtă puţin şi trase cu mâna o linie în aer, să vază cum ar veni dac-ar avea coderişte, apoi o ciocăni cu degetul arătător şi, în cele din urmă, o îndoi pe genunche.

— Hm... ei... va să zică, nu glumeşti?

Negustorul se jură pe tot ce are mai scump că nu i-o poate da mai ieftin deoarece şi pe el îl costă patru lei în cap.

— Dar bine, domnule, nu vezi d-ta că nu-i călită cumsecade?

— Te înşeli, e fabricată din cel mai fin oţel englezesc.

— Ia nu te mai face caraghios! Trebuie să fii orb să nu vezi că e făcută dintr-una veche...

— E o marfă minunată, care o să ţie până la moartea d-tale.

— Dacă cumva nu s-o rupe în otavă, zise ţăranul râzând.

— Coasă ca asta n-ai avut d-ta de când eşti pe lume. Mă rog, n-ai decât s-o cercetezi mai bine şi să vezi...

— Aş, ce să mai cercetez? Coasa-i coasă, una ca şi alta. O iau pe care îmi cade în mână. Ei, spune-mi verde, cât ceri pe ea, că n-am vreme de pierdut. Am o mulţime de treburi prin târg...

— Ţi-am spus o dată: patru lei.

— Dar bine, domnule, pe ce ceri d-ta patru lei, pe ce?...

Şi, zicând aceasta, începu să cerceteze coasa din nou, iar ca să o vază mai bine, ieşi în stradă. În prag, însă, se întoarse şi strigă:

— Ia seama, că mi-am lăsat înlăuntru pălăria!

Afară razele soarelui tremurau şi alunecau vesele pe oglinda albăstrie a fierului. Ţăranul duse coasa încetinel la gură, suflă şi aşteptă cu adâncă evlavie până ce aburii o întunecară o clipă şi apoi se limpeziră iarăşi, numaidecât. Pe urmă o atinse de câteva ori cu vârful de trotuar, făcând-o să clincăie.

— Cam ciudat sună, mormăi dânsul întorcându-se alene în prăvălie. O dai cu trei lei şi cincizeci, sau n-o dai?

— Ei bine, fie; deoarece ţin la d-ta, hai să rămân eu de pagubă, ia coasa cu trei lei şi şaptezeci şi cinci de bani!

— Doamne fereşte!... Ce-ar zice feciorii mei când ar afla c-am dat atâta?... Ei, o dai ori n-o dai?

— Mai ieftin nu pot s-o dau.

— Atunci să rămânem sănătoşi!

Ieşi; dar din mijlocul străzii se întoarse repede înapoi şi mai strigă o dată:

— O dai ori n-o dai?

— Nu, n-o dau.

Ţăranul îşi mototoli zăpăcit pălăria unsuroasă între degete.

— De când sunt n-am avut treabă cu un om mai fără suflet ca d-ta... de când ţin eu minte... Ştii ce, domnule, pun coasa deoparte, am să mă mai gândesc niţel afară.

După vreun ceas de vreme veni însoţit de o rubedenie.

— Am venit, zise dânsul, ştergându-şi sudoarea de pe frunte. Dumnealui e cumnatul meu. Ne-am sfătuit să cumpere şi el o coasă, că doară când cumperi două se cuvine să le iei mai ieftin...

— Mai ieftin nu le pot da, ţi-am spus de o mie de ori.

— Gândeşte-te bine, domnule, să nu-ţi pară rău.

— Nu, nu. Nici să nu ne mai răcim gura.

— Va să zică, nu vrei să laşi nimic. Nici măcar un ban? izbucni ţăranul furios.

— Nicio para, răspunse hotărât negustorul.

— Ei, acu ce să mai zic? adăogă ţăranul mai îmblânzit.

— Zi ce-ţi place. Eu nu mai stau de vorbă cu d-ta.

— Aide, aide, nu te mai supăra şi d-ta aşa, ca o cucoană bătrână. Dacă ţi-e scumpă vorba, hai, dă mâna.

Şi ţăranul, mulţumit, dădu mâna cu negustorul.

— Aşa. Iacă, ne-am învoit! Câine să fie cine nu se va ţine de tocmeală…

Cu o încetineală sărbătorească, începu să-şi descheie pieptarul. În vremea aceasta însă nu-şi luă de loc ochii din colţul unde răzimase coasa cumpărată. Deodată i se năzări că coasa e mai strâmbă şi mai mică decât aceea pe care o alesese. Iscodi cu priviri mânioase personalul prăvăliei, apoi ridică coasa şi-i cântări greutatea.

— Asta-i altă coasă! strigă dânsul întărâtat. Poţi să spui ce vrei, asta nu-i coasa mea!…

Şi repede îşi încheiă nasturii lucitori de cositor ai pieptarului.

— Cum să nu fie asta coasa d-tale?! Vino-ţi în fire, nene, altmintrelea o să-mi ies şi eu din ţâţâni!…

— Nnda, hm… hm… Cine dracu m-a pus să ies din prăvălie!… Sunt şi eu de vină, ce e drept!… Ei, acu ce mă fac?…

— Îţi spun că asta-i coasa pe care ai ales-o!…

— Asta?… Parcă eu n-am ochi să văz?!

O ciocăni cu degetul, o îndoi pe genunchi, o scoase în stradă, o zăngăni de trotuar şi se întoarse cu ea, pleoştit, în magazin.

— Asta nu-i coasa mea!… Pe asta nu dau mai mult de trei lei şi cincizeci!

— Nu umbla cu matrapazlâcuri, nene!… Dacă nu-ţi place asta, poftim, alege-ţi alta. Găseşti aici câte doreşti.

— Da’ ce, crezi d-ta că eu sunt nerod să mă apuc din nou să-mi bat capul alegând? O iau pe asta, dar mai ieftin, fiindcă e mai slabă ca cea dintâi.

— Spui prostii, neică, încetează!

— Cum? Adică vrei să rămân eu de pagubă? Nu te-ar durea pe d-ta sufletul să-mi iei mie două preţuri?

— Hai, scoate banii degrabă şi nu mai vorbi degeaba.

— Bine, strigă ţăranul amărât, să ai d-ta dreptate. Dar cel puţin să împărţim cei douăzeci şi cinci de bani, să nu rămân eu cu toată paguba.

— Rămâne aşa cum am spus.

— Ei, dacă e aşa, ia-ţi banii!...

începu iar să-şi descheie pieptarul, din al cărui buzunar scoase, cu multă băgare de seamă, o piesă de doi lei şi o întinse negustorului.

— Ceilalţi îi strâng acuşica!

Dintr-alt buzunar al pieptarului mai scormoni patruzeci de bani, iar dintr-un al treilea alţi zece băni.

— Uite cincizeci bani.

Apoi vârî mâna în buzunarul cioarecilor, unde găsi şaptezeci şi cinci de bani.

— Cincizeci de bani cu şaptezeci şi cinci fac un leu şi douăzeci şi cinci. Acu cât mai lipseşte?

— Încă cincizeci de bani.

— Cincizeci?... Hm... Nu cred să mai am atâta.

În vremea aceasta, cu mutra cea mai nevinovată din lume, pândea ochii negustorului, parcă ar fi vrut să-i citească gândurile.

— Adică... Ia stai niţel... Unde dracu i-am pus? Aha, în nodul basmalei!...

Într-adevăr, din colţul boţit al unei basmale roşii mai scoase douăzeci de bani.

— Ăştia au fost cei din urmă, zise dânsul prietenos. De unde nu-i nici vodă nu poate lua!

— Încă treizeci de bani! stărui negustorul fără milă.

— Acuma lasă, nu mai zice nimic; coasa şi aşa nu face două parale! Şi nici nu mai am bani la mine, că ce brumă mai am i-am uitat în căruţă, în suman. Cred că nici d-ta nu vrei să alerg atâta amar de loc pentru câţiva gologani. O să ne răfuim noi altădată ca oamenii cinstiţi.

— Mie să-mi plăteşti pe deplin! Du-te de adă paralele, că coasa n-are să fugă până te întorci d-ta!

Atunci ţăranul deodată făcu pe jicnitul.

— Ce? Adică n-am eu la d-ta cinste de câţiva gologani? Ştii d-ta, domnule, că tata şi cu bunicu-meu au fost primari? Mie nu-mi trebuie mila nimănui, să ştii d-ta i Cumnate, aruncă-i treizeci de bani şi hai să plecăm!…

Îşi luă posomorit coasa şi se îndreptă spre uşă. În prag însă se mai întoarse o dată cu faţa schimonosită, plină de dispreţ, şi, făcând să lucească coasa în lumina soarelui, strigă triumfător:

— Ascultă, domnule! Să ştii de la mine că asta-i cea mai bună din toate coasele d-tale; celelalte nu fac două parale!

SENTINELA

Prinţesa Nadejda se uita pe fereastra castelului mohorât în care trebuia să-şi macine tinereţea. Ferestrele castelului erau închise cu un grilaj de fier gros şi pântecos şi astupate cu geamuri concave, aşa că trecătorii, care îşi aruncau ochii spre ele, credeau că în dosul lor oamenii nu trăiesc, ci doar visează viaţa. Deasupra porţii, o pajură de piatră, înnegrită de bătrâneţe, căsca plictisită.

De la fereastra prinţesei nu se vedea decât un loc mare, pătrat, înconjurat de o cazarmă joasă, cu pereţii galbeni şi cu coperişul roşu. Dincolo de cazarmă, însă, se zăreau, ca nişte ape mari din basmuri, livezile şi lanurile înflorite.

În curtea cazărmii făceau exerciţii soldaţi în haine albe, cu gulerul roşu, iar în odaie, o pendulă uriaşă arăta trecerea vremii, cu ţăcănitul ei bizar de aramă.

Curtea cazărmii, pardosită cu lespezi spălate, albe şi cenuşii, îngrădită cu salcâmi mărunţi, prin frunzişul cărora privea pe furiş siluetele albastre, vopsite pe pereţi pentru tragerea la semn, soldaţii cu tunicile albe, cu pantalonii albaştri, care toată dimineaţa tropăiau prin curte şi se jucau cu puştile: toate acestea pentru prinţesa Nadejda erau o privelişte foarte plăcută. Şi curtea friguroasă, mucegăită i se părea o lume străină, curioasă, în care nu se putea coborî niciodată... Bărbatul ei era un om straşnic, zgârcit până la nebunie şi gelos până la

turbare...

Totuşi, prinţesei îi plăcea mai mult curtea cazărmii în după-amiezile somnoroase, când nu umbla printr-însa ţipenie de om şi când toată lumea era tăcută, plină numai de ecouri. Doar un singur soldat, sentinela, păşea, ca o pendulă de ceasornic, în sus şi în jos, pe sub peretele cazărmii, iar baioneta arunca umbre lungi pe peretele galben.

Sentinela se plimba ceasuri întregi de ici-colo, fără să obosească, şi numai rareori se oprea la ghereta care era tocmai sub fereastra prinţesei. Atunci se uita în toate părţile şi, fiindcă nu vedea pe nimeni, căsca cu lăcomie.

Prinţesa Nadejda cerceta cu de-amănuntul tunica albă a soldatului, pe care licăreau tiviturile de postav roşu şi nasturii de aramă, pantalonii ca culoarea cerului de vară, bocancii mari, hopuroşi, coiful strălucitor, raniţa roasă din spate, părul blond-roşcat, obrajii şi nasul roşu, ochii albaştri, şi când căsca, se minuna de dinţii lui albi şi de limba lui roşă.

Prinţesa credea că toate acestea sunt nedespărţite de sentinelă şi nici nu-şi putea închipui că omul acesta se poate dezbrăca, de pildă, ca bărbatul ei. Ea credea că bărbatul ei e singurul om care îşi poate scoate hainele. Pe ceilalţi oameni îi văzuse doar veşnic îmbrăcaţi.

Nadejda avea şasesprezece ani, iar de trei ani suferea în braţele prinţului. Şi pe-atunci, ca şi astăzi, uneori, se întâmpla că fetele fragede erau date de neveste unor boieri puternici şi morocănoşi. Nadejda era fata unui zarzavagiu; tatăl ei a luat două sute de galbeni pentru dânsa, şi se ştie că niciun popă n-a binecuvântat cununia ei cu prinţul.

Schimbarea vremii şi a sentinelelor prinţesa o vedea numai prin fereastră. Prinţul, bătrân şi veşnic posomorit, fugea de oameni, şi, în afară de servitori bătrâni şi slujnice, nu vorbea cu nimeni.

Câtă vreme Nadejda a fost copilă, n-a băgat de seamă

că, la gheretă, se plimba mereu altă sentinelă, că păpuşa aceea cu mişcări maşinale o dată e bălaie, o dată oacheşă, uneori scundă, alteori înaltă. Dar odată veni un flăcău cu nişte ochi atât de albaştri, ca cicoarea de răsăritul soarelui.

„Ce bine trebuie să fie să mângâi asemenea ochi!” se gândi prinţesa Nadejda, şi întinse mâna, dornică, spre dânsul.

A doua zi ochii erau bruni ca nucul, şi toată păpuşa ceva mai mică, dar avea mustăţi mai subţiri, mai răsucite.

„Ce plăcut trebuie să fie să mângâi asemenea mustaţă!” se gândi prinţesa Nadejda, şi ar fi vrut să poată zbura ca vrabia care se avântă de pe prichiciul ferestrei ei tocmai în vârful gheretei.

Cu VTemea cunoscu pe toţi soldaţii şi, fără să-şi dea seama, era îndrăgostită de toţi. Căci toţi erau tineri, cu obrajii îmbujoraţi de brumă, şi toţi erau departe de dânsa…

Într-o noapte prinţesa Nadejda se trezi din somn. Inima îi bătea nebuneşte. Era cea dintâi noapte petrecută fără odihnă, noaptea care curmă visurile adânci şi naive ale copilăriei. Arma sentinelei licărea din când în când în lumina lunii, îmbrăcând în lumină şi pe soldat. Nadejda nu putea desluşi care soldat este, dar, oricare ar fi fost, se îndrăgosti de el. Îl privi mult, ca să-l recunoască şi altădată, dar degeaba, faţa nu i-o putea vedea, doar talia şi mersul putea să şi le însemneze mai bine.

De acuma înainte se uită mereu ziua la toţi soldaţii, ca să recunoască pe sentinela din noaptea aceea. Dar niciunul nu era aşa de înalt, aşa de voinic ca sentinela dorită. Acela cu baioneta la armă era parcă atât de înalt ca un plop plăpând, iar faţa, ale cărei trăsuri nu le zărise, şi-o închipuia palidă ca giulgiul. Încetul cu încetul, ajunse să creadă că atunci nici n-a avut de-a face cu o fiinţă omenească, ci cu vreo fantomă, jocul zglobiu al imaginaţiei ei prea încordate…

Odată însă, într-un apus de soare, când Nadejda căuta ceva în scrinul cu ştofe scumpe, auzi zgomotul unor paşi zdraveni, maşinali. Inima prinţesei se strânse ca un ghem. Repede duse la fereastră un fotoliu vechi, zdrenţuit, se căţără la geam, şi de-acolo văzu o baionetă care, în razele soarelui ce se scufunda, strălucea roşă ca sângele şi mereu se îndepărta. Prinţesa Nadejda se uită nerăbdătoare şi aşteptă până ce sentinela se apropie.

— Hei! zise deodată domol cu glasul ei subţire.

Baioneta se opri.

— Hei! strigă mai tare.

Soldatul se uită împrejur de unde o fi venind glasul. Nu văzu decât o mână micuţă care îi făcea semn dintr-o fereastră.

— Cine-i? întrebă soldatul cu glasul gros.

— Eu sunt. Prinţesa Nadejda.

Soldatul rămase uluit, apoi sări, ca ars, vreo trei paşi înapoi şi se împiedică. Despre prinţesa Nadejda auzise şi el multe de pe la ofiţerii care cercetau cu ocheanele castelul şi spuneau minuni despre părul castaniu al prinţesei, despre obrajii ei de lapte, despre trandafirii însângeraţi din obrajii ei şi despre buzele ei ca cireaşa coaptă.

— Tu ai fost sentinelă deunăzi, când a fost lună plină? întrebă Nadejda.

— Eu, minţi soldatul.

Inima prinţesei era gata să plesnească.

— Atunci urcă-te şi mă sărută, vorbi ea dornică şi înfricoşată.

Soldatul nu ştia ce să facă. Fereastra era înaltă. El n-avea voie să se mişte de la locul de pază. Tremura, se temea şi dorea ceva, ca şi când o zână l-ar fi ispitit 15 în vis, poftindu-l să o sărute.

Îşi răzimă arma de perete. Se căţără spre fereastră. Obrazul îi ajunse până la grilajul de fier. În întuneric văzu doi obraji ca de spumă şi doi ochi de femeie, mari,

înflăcărați, cu luminile verzui, care îl priveau. Nadejda vedea întâia oară fața unui bărbat tânăr și străin atât de aproape de obrajii ei, și, de mirare, rămase cu buzele întredeschise. Uită să-i zică cel puțin: „Sărută-mă!”

Deodată, un bubuit groaznic se auzi... O dungă de foc luci înaintea ochilor ei și un fum greu îi umplu obrajii și privirile. Fața soldatului se schimonosi, gura i se deschise larg și se închise cu o strâmbătură caraghios de dureroasă, apoi se prăvăli din fereastră. Nadejda nu mai auzi decât un bubuit surd...

Pe-atunci așa se pedepseau sentinelele care își părăseau postul. Erau vremuri războinice!

BARBA

Razele orbitoare ale becurilor electrice se răsfrângeau mândre în cristalul oglinzilor veneţiene. Bărbierul lucra repede, tăcut şi mişcat; în tăcerea încremenită, scârţâitul briciului semăna cu ţârâitul timid al unui greier.

Petre Ulvineanu vedea în oglindă, cu multă plăcere, cum i se întinde, se reliefează şi îi întinereşte, clipă cu clipă, faţa obosită, aproape ofilită, pe care barba de o zi o acoperise cu umbrele şi brazdele plictisitoare ale bătrâneţei.

„Am ajuns la vârsta — se gândea dânsul — când trebuie să-ţi iei cafeaua cu lapte aşteptând bărbierul. Iată-mă nevoit să am mai multe întâlniri cu briciul decât cu mireasa.”

Petre Ulvineanu era mire. Tocmai la patruzeci şi şapte de ani avu şi el norocul ca o fată tânără, bogată să vrea să-şi lege de dânsul toată viaţa. Până acum nu-l luase nimeni în serios. Fusese regele flirtului, regele patinajului, regele balurilor, regele cravatelor, dar cu toate astea trecea prin lume ca o cocotă cu care toţi vreau să petreacă, dar căreia nimeni nu se gândeşte să-i întindă mâna.

Cât a fost într-adevăr tânăr, i-a plăcut să-l mângâie aripile uşoare şi pestriţe ale vieţei; când însă tinereţea lui încăpu pe mâinile bărbierului, ale croitorului şi ale lui Dumnezeu, când lunea părea de douăzeci şi cinci de ani,

iar marţea deodată avea cincizeci, când fu nevoit să înconjoare lumina prea strălucitoare, ca nu cumva cutele ascunse ale bătrâneţei să înceapă a rânji de sub masca tinereţei lui meşteşugite, când acasă trebui să arunce cât colo corsetul ca să se poată tolăni bătrâneşte într-un fotoliu moale şi cuprinzător, se posomori foarte mult şi începu să se gândească.

Seara, înaintea oglinzii, faţa lui părea tânără şi neobosită, mai ales după întâlnirile cu bărbierul. Ziua, însă, obrajii lui raşi de nenumărate mii de ori, chinuiţi de tăişul briciului, gâtul lui ca un gât de curcan, cearcănele de zbârcituri înguste şi dese de sub ochii scufundaţi în orbite îi trânteau în nas o sumedenie de adevăruri cumplite şi triste. Deseori, în saloanele cele mai vechi şi strălucite, simţea o greutate de plumb în ceafă şi un fior rece prin spinare.

— La ce te gândeşti, domnule Ulvineanu? îl întrebă odată Fanny Dragnea, tocmai într-o clipă când simţea greutatea de plumb în ceafă.

— Mă gândesc — răspunse Ulvineanu strâmbând deodată cochet din colţul gurii — mă gândesc la plictiseala oamenilor ăştia. Aci mă simt ca şi când aş sta între flori artificiale şi aş fi silit să cred că e primăvară. Ei, asta nu mai merge! Asta nu se mai poate! Mi-e dor de natură, de locurile unde acuma e zăpadă, unde e vântul care îţi mână sângele în obraji, unde omul poate să fie într-adevăr om. Dar n-am cu cine să mă duc prin locurile astea...

Aluzia aceasta avu urmări grave. Peste vreo săptămână Ulvineanu primi o scrisoare din Sinaia, de la domnişoara Fanny. Scrisoarea era atât de drăguţă, atât de dulce, încât Ulvineanu nu se putu stăpâni şi plecă la Sinaia. Repede de tot ajunse şi regele toboganului şi apoi se logodi cu domnişoara Fanny. Simţea însă că această izbândă minunată şi neaşteptată nu i se datoreşte lui, ci numai şi numai aerului aspru care i-a îmbujorat obrajii,

care l-a întinerit sau cel puţin l-a făcut să pară tânăr… cine ştie până când?

— Pudrează-mă, te rog, şi pe gât, zise bărbierului, care îşi dădea toată silinţa să-l întinerească, fiindcă ştia unde se duce Ulvineanu.

— Acu sunteţi atât de freş, conaşule — vorbi bărbierul — încât, dacă aş fi femeie şi dacă aş fi de şaisp'ce ani…

— Taci din gură, săpunarule! Vrei adică să-mi spui că d-tale îţi datoresc tinereţea? Ştiu, ştiu…

Bărbierul îşi mângâie chelia.

— Poftiţi de vă uitaţi, conaşule, la tidva mea. Sunt chel şi bătrân, cu toate că încă n-am împlinit treizeci şi trei de ani. Boierii trebuie să aibă vreo taină a lor de rămân tineri. La vârsta d-voastră eu o să fiu un bărbier bătrân şi uscat ca tinicheaua, pe când d-voastră vă însuraţi, luaţi o fetiţă de optsp'ece ani, şi cu ea patru sute de mii de lei… Nevastă-mea încă n-are treizeci de ani, dar nici nu-mi vine să mă uit la ea. În schimb, primadona pe, care am văzut-o aseară la teatru se zice că e de patruzeci şi unu, şi — de ce n-aş spune-o, conaşule! — azi-noapte am visat-o, iar dimineaţa, când m-am trezit alături de nevastă-mea, m-am înfuriat aşa de rău, că era cât p-aci s-o iau la bătaie… Ehe, boierii ştiu să trăiască şi să-şi păstreze tinereţea! Îi vezi pe dric, şi tot tineri îi vezi!…

Şi-n vreme ce bărbierul îi ungea părul cu alifii scumpe şi mirositoare, Ulvineanu, privind cu ochi mari la luminile gălbui, simţi parcă nevoia să se gândească cu glas tare.

— Ai dreptate, domnule săpunar, ai dreptate! Toţi suntem nişte actori mizerabili. D-ta joci rolul bărbierului în viaţă şi ai să rămâi un figurant urât cât vei trăi. Mie mi-a fost împărţit rolul de viveur elegant, cu toate că îmi aduc foarte bine aminte, începusem să joc alt gen, şi la douăzeci şi patru de ani păream de treizeci şi cinci. Da, da. Mi-am schimbat genul. Fie că de nebun, fie că de necaz, lăsasem să-mi crească barbă. Şi aveam o barbă lungă, frumoasă, ca un popă îndrăgostit. Şi lumea

începuse să mă ia în serios. Oamenii vorbeau cu respect de mine. Colegii mei prinseră a mă ocoli, prea le păream serios. În schimb, bătrânii mă îmbrăţişau cu căldură în mijlocul lor, iar eu, fără să-mi dau seama, mă simţeam bine printre dânşii. Eram student în medicină şi toată lumea îmi prorocea o carieră strălucită. Până şi chelnării, cari, în privinţa asta, sunt specialişti, vorbeau cu mine ca cu un viitor profesor... Apoi deodată mi-a ieşit în cale o veveriţă. O fetiţă roşcovană, durdulie, pe care o întâlnii într-un local de petrecere tocmai când o durea un dinte. Am dus-o acasă şi i-am scos rădăcina cu pricina. Drept recunoştinţă, mi-a spus următoarele: „Să-ţi dau o povaţă. Rade-ţi barba. Să ştii de la mine că nicio fată n-are să te placă cu bărboiul ăsta de-un cot. Parc-ai fi de-o sută de ani. Te-aş săruta dar mi-e scârbă de barbă!” A doua zi mi-am dat jos barba. Cariera de doctor s-a dus dracului. De-acuma nu mai îndrăznii să mă duc printre domnii profesori. Mă întorsei iar la prietenii mei zburdalnici şi începui să mă înfund prin localurile de noapte. Adevărat că acuma nu mă mai stânjenea barba. Avui din ce în ce mai mari succese la femei. Încetul cu încetul, ajunsei regele flirtului, regele patinajului, regele cravatelor, regele valsurilor, iar astăzi, la vârsta de patruzeci şi şapte de ani, sunt tot acolo unde eram când aveam douăzeci. Rolul de viveur trebuie însă să-l joc până la sfârşit, trebuie să-l joc... Mă gândesc de mult ori că, dacă nu mi-aş fi ras barba, astăzi poate aş fi profesor la Universitate, aş avea clinica mea, aş umbla în cupeu, aş purta ochelari de aur, aş avea mutră gravă şi serioasă... Viaţa e o comedie, domnule săpunar! E îngrozitor să te gândeşti că nimic nu atârnă de noi, că totul se învârteşte în jurul bărbii sau în jurul mustăţilor... Apropo, vopseşte-mi, te rog, mai bine sprâncenele!...

SFÂRŞITUL

Cerul părea acoperit cu un văl foarte fin: era palid şi boţit. Iar din dosul pânzişului mătăsos al ceţei luna privea cu o tristeţe picantă, aproape femeiască. Lumina stelelor, era spălăcită, ca şi când toate stelele s-ar fi topit sau ar fi vărsat şiroaie subţiri de lacrimi.

În grădină fâlfâiau miresme dulci, pierdute. Globurile de sticlă colorată licăreau în lumina rece a lunei ca nişte turbane pestriţe din poveşti, se înălţau, se îndoiau, se ridicau parcă în vârful picioarelor şi, ca şi Anastasiu, se uitau pe cărarea prunduită care se pierdea în întunericul depărtării.

Pe cărare, pietricelele albe, obraznice scârţăiau sau alergau, ca nişte copii zburdalnici, să anunţe din vreme pe Anastasiu că se apropie cineva.

— Eleonora! şopti Anastasiu dintre turbanele de sticlă.

Fata vru să fugă, dar Anastasiu îi căzu în genunchi şi îi sărută piciorul, acolo unde panglicile sandalelor îi îmbrăţişau gleznele rotunde.

— Ce cauţi d-ta aici, domnule Anastasiu? zise Eleonora încet, strângându-şi pe umere şalul de caşmir. Scoală-te, te rog... Ce-ar fi să te vadă cineva aşa...

— Mie puţin îmi pasă de prejudecăţile lumii! strigă tânărul. Eu vreau ca, împotriva lumii întregi, să fii a mea! Vreau să te duc de aici departe, unde prejudecăţile, clevetirile lumii să nu ne poată ajunge...

— Sunt unele formalităţi, domnule, sunt unele

formalităţi, zise fata foarte tulburată.

— Formalităţile ne omoară viaţa, răspunse Anastasiu. Eu caut fondul vieţii, fondul cel adevărat. Vino cu mine! O salcie pletoasă sub care ne vom îmbrăţişa, o ciocârlie care ne va ciripi cântecul ei ceresc sunt formalităţi mult mai frumoase, mult mai poetice decât toate ceremoniile nupţiale...

— Dar, domnule, murmură Eleonora, d-ta nu te gândeşti la urmări...

— La copii? întrebă Anastasiu.

Eleonora se roşi ca racul, căci ea nu se gândise la aceasta.

— Copiii, zise Anastasiu cu căldură, se nasc liberi şi independenţi. Părinţii n-au dreptul să le octroieze prejudecăţile lor...

Eleonora îşi ascunse obrajii în palme şi de-abia putu zice:

— Domnule, d-ta eşti greşit... Dar nu mă miră de loc... D-ta încă n-ai cunoscut o femeie în care să găseşti delicateţea... Femeile pe care le-ai cunoscut d-ta (nu ţi-o spun cu imputare, d-le Anastasiu) au privit viaţa mult mai uşor de cum este... Nu trebuie să fii atât de cinic dacă vrei să te mai ascult...

— Eleonora! Eleonora! se auzi dinspre casă, unde câinii începură a lătra furioşi.

— Pe mine mă caută! păli fata. Trebuie să mă duc... Adio!

— Nu, nu te las! zise Anastasiu apucând mina Eleonorei. Eas' să ştie toată lumea că te iubesc, că te vreau şi că *je m'en jous* de toată lumea! Dacă mă iubeşti trebuie să rămâi cu mine...

— Eleonora! Eleonora! se auzi tot mai aproape.

— Domnule, dacă eşti impertinent... şovăi Eleonora.

Dar Anastasiu o îmbrăţişă şi o sărută de mai multe ori, murmurând:

— Ah! mă iubeşti! Mă iubeşti!

Pe cărare se ivi o figură de bărbat care lumina cu un felinar prin tufişuri.

— Tata, şopti fata tremurând.

Luă pe Anastasiu de mină şi-l târî după ea în desişul parcului. Fugeau prin tufişuri întunecoase. Anastasiu se mira doar că se duc tocmai spre casă. Înconjurară toată grădina şi ajunseră în dosul casei. Deschiseră uşa bucătăriei şi, prin câteva camere întunecate, intrară deodată într-o odaie mare, unde era pusă masa şi unde candelabrele risipeau raze gălbui pe farfuriile, paharele şi tacâmurile luxoase. Când intrară, dintr-un fotoliu adânc se ridică un preot tânăr, în care Anastasiu recunoscu îndată pe zelosul şi cucernicul preot al târgului. Cei doi bărbaţi se priviră o clipă cu ochi de lup, până ce Anastasiu se hotărî, şi cu o ironie superioară întinse mâna preotului.

— Bună seara, părinte!

Eleonora făcu un semn preotului să nu se supere.

— Tinere, zise preotul cu glas cucernic, am auzit multe lucruri bune despre d-ta de când cu nesocotinţa-ţi a trebuit să… în sfârşit, să-ţi ispăşeşti nesocotinţa…

Ştiu că te-ai făcut om silitor, că ocoleşti societăţile gălăgioase şi zădărniciile lumeşti…

În vreme ce preotul vorbea, Anastasiu zâmbea ironic din colţul buzelor.

— Fata aceasta, zise preotul deodată, mi-a încredinţat o taină mare… mi-a spus că te iubeşte…

La vorbele acestea Eleonora o tuli repede din odaie.

— Mi-a spus, urmă preotul, că e îngrijorată din pricina d-tale, care ai ajuns cu totul în ghearele ateismului…

— Ţi-a spus aceasta? zise Anastasiu cam deziluzionat.

— Nu mi-a spus-o tocmai aşa cum ţi-o spun eu, răspunse preotul, dar sufletul ei nevinovat şi blând a simţit şi m-a făcut să simt şi eu în ce primejdie grozavă te găseşti… Acuma însă nu vreau să discut aceasta. Dar trebuie să înţelegi că pe d-ra Eleonora n-o poţi lua decât

respectând formalităţile cele sfinte şi onorabile. Oricât de emancipat te-ai crede d-ta, omul, când pune bazele familiei, trebuie să ţină seamă şi de obiceiurile lumei. Crezi d-ta că eu sunt mulţumit cu întocmirea societăţii de azi? Nu, domnule, aceasta încă nu este împărăţia lui Isus, pe care noi, teologii, o visăm şi o aşteptăm. Vedem şi noi răutatea lumii, dar în mijlocul nemărginitelor rătăciri omeneşti credinţa e un liman de scăpare...

Anastasiu se jucă un răstimp cu lanţul de la ceasornic, apoi deodată se uită în ochii preotului:

— Spune-mi, părinte, ce trebuie să fac?

Uşa se deschise şi intrară părinţii Eleonorei.

— Înainte de toate să vorbeşti cu părinţii fetei, zise preotul, se sculă, duse pe Anastasiu în faţa părinţilor şi-l prezintă.

— Pe tatăl d-tale îl respectăm foarte mult, zise tatăl Eleonorei cu glas solemn. Ce doreşti de la noi?

Anastasiu vru să rămână stăpânul situaţiei până la sfârşit şi zise scurt:

— Mâna fiicei d-voastră. Inima ei este a mea de mult.

— Tatăl d-tale îţi cunoaşte intenţiile? întrebă tatăl Eleonorei.

— Eu, răspunse Anastasiu, sunt stăpânul răspunzător şi independent al hotărârilor şi faptelor mele.

Cât priveşte formalităţile de drept, învoirea tatălui meu pot spune c-o am cu siguranţă.

Tatăl Eleonorei vorbi din nou:

— Noi nu vrem să împiedecăm fericirea fiicei noastre. Ea te iubeşte, şi aceasta ne obligă să fim cât se poate de indulgenţi în privinţa formalităţilor. Din partea noastră deci nu va întâmpina nicio împotrivire...

Anastasiu îşi păstrase sângele rece şi astfel simţea, vedea cât de teatral a fost aranjată toată scena. Dar în clipa următoare intră Eleonora, alergă la părinţii ei, îi sărută, apoi se aruncă plângând în braţele lui Anastasiu...

Apoi veni nunta... sfârşitul idilei...

FAMILIA MISTERIOASĂ

Până mai dăunăzi am fost vecin cu o familie foarte misterioasă, de care nu mă despărţea decât un perete subţire ca hârtia; săptămâni, luni de-a rândul, nu făceau mai mare zgomot ca un şoarece care zuruie printre petice de hârtie aruncată. Niciun cuvânt mai răspicat, nici uruit de vase sau de mobile, nici măcar baterea în perete a unui cui nu tulbura liniştea, îngrozitoare parcă, ce stăpânea dincolo. Uneori părea că toată familia ar fi murit şi că în mijlocul pereţilor goi nu mai trăieşte decât veşnica tăcere, veşnicul gol...

Când şi când, totuşi întâlneam pe câte cineva din familie. Erau nişte oameni modeşti, fricoşi, nu îndrăzneau să te privească în ochi şi se lipeau de perete, să facă drum, când treceai pe lângă dânşii. Învederau neputinţa, neştiinţa de a trăi, tulburarea copilărească ce o simt toţi cei care stau fără dinţi şi fără gheare faţă-n faţă cu lupta năprasnică a vieţii.

Cu cât vedeam mai mult pe oamenii aceştia, cu atât mi se furişa mai adânc în suflet compătimirea şi curiozitatea. Vecinătatea lor mă făcea sentimental şi nervos. Am ajuns să-mi fac uneori imputări că nu aud prin zid plânsorile lor mute, că nu mă duc la dânşii chiar nepoftit, că nu-i ajut pe oamenii aceştia, care nu îndrăznesc şi nu ştiu să ceară şi să se înghesuiască.

În casă, slugile, proprietarul, chiriaşii, toţi făceau mare

haz de mizeria familiei. Chilia n-o puteau plăti decât în rate săptămânale, şi chiar aşa mergea greu şi neregulat. La băcănie au cumpărat pe datorie pâinea, într-o bună zi băcanul le-a tăiat scurt creditul. Acuma nu mai mâncau decât pâine şi dovleac, căci brutarul din colţ, un om bun la inimă, le-a deschis cont nemărginit pentru pâine şi dovleac. Aşa trăiau, şi toată casa îi ştia şi-i batjocorea.

Într-un târziu, am înţeles ce însemnează zgomotul de şoarece care se auzea din vecini uneori, când era linişte desăvârşită. Tuşea bărbatul. Tuşea încet, timid, discret, ca o cucoană foarte fină, şi parcă vedeam mâna străvezie, ca de pergament, cum o ţine la gură. Niciodată nu pomenisem un ofticos atât de pudic, atât de răbdător. Şi, desigur, tot el împrăştia în casă acea atmosferă atonă, a cărei tristeţă parcă se strecura prin perete până la mine.

Odată, pe scară, am întâlnit o fetiţă blândă, fricoasă, sfioasă. Doar m-am uitat la ea, şi am ghicit că e din familia cea misterioasă şi tristă. Cu iuţeală, fericit, am băgat mâna în buzunar, am scos un franc şi i l-am dat: „Cumpără-ţi bomboane!”

Fetiţa roşi, dar în clipa următoare ochii i se aprinseră şi se aţintiră la banul de argint, pe care îl strânse pătimaş între degete. Uită să mulţumească şi alergă în goană înapoi, acasă.

Scena aceasta m-a cutremurat până-n adâncul sufletului. M-am hotărât ca îndată ce o să mai văd pe fetiţă să-i dau un napoleon. Am şi învelit napoleonul într-un petic de hârtie şi l-am pus într-o despărţitură deosebită a pungii.

Napoleonul îşi are însă şi el povestea lui tragicomică. Nici eu nu sunt bogat; o dată chiar am fost în aşa strâmtoare, că numai napoleonul acesta m-a scăpat dintr-o situaţie foarte penibilă, parcă înadins ar fi vrut să-mi răsplătească buna intenţie, ca în basme.

Astfel, când am mai întâlnit fetiţa, nu mai aveam

napoleonul. Dar, de altmintrelea, fetiţa a trecut aşa de repede pe lângă mine, că nu i-am putut oferi nici măcar o piesă mai mică. Pe urmă parcă ar fi înghiţit-o pământul: n-am mai văzut-o Mi-am închipuit că părinţii au dat-o cuiva de suflet, ca să nu le îngreuieze şi mai mult sarcina vieţii...

Nu înţeleg nici astăzi cum atâta mizerie n-a putut să înduioşeze pe ceilalţi chiriaşi. Dar familia aceasta, ce-i drept, avea o trăsătură de nobleţe, de mândrie, care nu te lăsa să te apropii. Sufereau mult, şi de aceea nu puteau face mutră de cerşetori, fără de care însă nu poţi înmuia oamenii. Femeia, care îşi pierdea toate clipele îngrijind pe bărbatul bolnav, chiar în zilele de cea mai neagră mizerie, ieşea îmbrăcată bine şi curat, trecea puţin semeaţă pe sub ferestrele vecinilor şi nu saluta pe nimeni. Iar vecinii nu credeau că în rochie curată, cu obrajii fragezi, zâmbitori, cineva se poate târî prin toate iadurile foamei...

Într-o zi apoi a dispărut şi femeia. Chiriaşii au luat act cu satisfacţie, căci toţi spuseseră de mult că femeia asta mândră şi luxoasă nu va putea îndura mult mizeria. Eu însă eram convins că dispariţia femeii trebuie să aibă o pricină grozavă. Simţeam că e o crimă că n-am intervenit până atunci. Am trimis deci prin poştă, pe adresa bărbatului, o sumă mai mare, scriind că i-o ofer împrumut. A treia zi am primit mandatul şi banii: „Adresantul a murit”.

„Cum a murit? Când a murit? Cum se poate să nu ştie nimeni nimic? Proprietarul spunea bâlbâind că într-o dimineaţă au venit câţiva oameni şi bau dus, dar că atunci de-abia mai sufla. Unde l-au dus? Nu se ştie. Trebuia să se mute de Sf. Dumitru, să facă loc chiriaşului cel nou, care luase casa şi chiar începuse a o tapeta din nou.

Chiriaş gălăgios, pretenţios, care ştie să trăiască.

Lada mea cu gunoi, care alunecase puţin sub fereastra

lui, o trânti aşa, că tot gunoiul mi se răsturnă în uşă.

ANA MARIA
[Prelucrare]

În lumea cea veche şi frumoasă a basmelor, când scriitorul şi cetitorul storcea din fiecare poveste oricât de neînsemnată „morala”, frumoasele flori ale povestirilor le strângeau în buchete mâini binevoitoare, şi poveştile n-aveau numai savoare, dar şi miere dulce mângâietoare. Azi e mai anevoios să culegi flori aşa de blânde şi sentimentale, căci vitrinele scriitorilor sunt pline cu orhidee şi alte flori cu mirosuri exotice îmbătătoare. Totuşi, uneori ţi-e dor de vremile frumoase de demult, de poveştile frumoase de demult şi de morala care zâmbeşte cu gingăşie, care e în acelaşi timp blândă şi cochetă.

Ana Maria Rosenmond, la vrâsta de doisp’sce ani juca *leandler* cu atâta patimă şi foc, că preotul din micul sat austriac chemă pe părinţii fetiţei, îi puse să şează pe scaunele în stil Biedermeier şi, răzimându-se de dulapul de rufării care era coperit cu o faţă în horbotă şi pe care stătea o cruce de lemn, încercă să le vorbească la inimă:

— Copila voastră, Ana Maria, dumineca trecută înnebunise eu jocul ei pe flăcăii din sat. În fata asta arde focul Diavolului şi dacă n-o cătaţi de cu vreme de mântuirea sufletului ei, o să *Kichopni.* Cerul i-a dăruit prea multă frumuseţe şi acum cerul cere să i-o daţi îndărăt. Fiica voastră să fie mireasa lui Hristos, să îmbrace haina călugărească, care singură o va apăra de

suferinţele pământeşti şi de chinurile iadului.

Părinţii merseră plângând acasă, se sfătuiră multă vreme ce să facă, în sfârşit, hotărâră să trimită pe Ana Maria într-un institut de călugăriţe la Gratz. Preotul satului luă asupra-şi sfânta misiune să ducă pe Ana Maria în Gratz, şi în decursul călătoriei vorbi necontenit la sufletul tinerei fete.

Casele cele mari, oamenii cu haine ciudate şi femeile ce răspândeau razele frumuseţii însă stricară imaginaţia Anei Măriei. Tăcea cu încăpăţinare ori de câte ori preotul îi punea vreo întrebare. Înaintea unei cârciume unde pe uşe scria: „Vin nou” — popa, căruia i se făcuse cald, după mai multă zbuciumare sufletească, se opri şi vorbi astfel Anei Maria:

— Eu acuma intru aci, dar tu n-ai voie să vii cu mine. Stai aici în colţ, zi şase *Tatăl nostru*, şi până vei zice al şaselea, eu voi fi din nou lângă tine.

Ana Maria îşi împreună mâinile, se uită cu evlavie la cer, şi preotul se depărtă liniştit. Când se întoarse, Ana Maria — nicăiri. Preotul era cât p-aci să-şi piarză minţile, alergă ca un smintit pe uliţe, întrebând de la toţi oamenii nu cumva au văzut trecând pe undeva o fetiţă de la ţară în haină roză. Degeaba fură toate, Ana Maria nu se găsi. Preotul se opri în colţul stradei unde lăsase pe Ana Maria, zise şase *Tatăl nostru*, apoi îşi zise aşa: „A luat-o Diavolul.”

Şi plecă trist acasă.

Când fu de 15 ani, Ana Maria Rosenmond era balerină la Burgtheaterul din Viena. Un arhiduce o luă la ochi, şi de-atunci din rândul cel din urmă al baletului aşa zicând, zi de zi făcea câte un pas înainte către rivaldă. Se şi vorbea că pe cea mai celebră balerină din vremile acelea, care după arhiduce era „o vază aulică”, să o înlocuiască cu dânsa. Arhiducele însă deodată gândi altceva şi fugi cu Ana Maria în Veneţia. Şpionii împăratului ştiriciră în care

palazzo se ascunde arhiducele. Pe arhiduce îl chemară acasă în Viena, împăratul îl certă şi-l puse în carantină mai multe luni. Ana Maria primi 200 de taleri de la un omuleţ ciudat, misterios şi apoi o izgoniră pentru totdeauna de pe teritoriul Austriei.

Trebui să părăsească minunata Veneţie, oraşul visurilor, care pe atunci aparţinea Austriei. Dar un director italian care tocmai vroia să meargă cu compania sa în Paris, auzise de la republicani unde se ascunde Ana Maria, o cercetă şi-i oferi un contract splendid.

Ana Maria ajunse în Paris şi într-un an de zile deveni una dintre cele mai celebre balerine ale Operei italiene. Asta-i fuse epoca de aur. Ziarele scriau coloane întregi despre jocul ei, muzicanţi îi dedicau ei compoziţiile lor, poeţi o admirau şi o iubeau de departe, iar prinţii îi făceau curte de aproape. Vestea idilei veneţiane ajunse şi în Paris şi făcu să crească şi mai mult nimbul balerinei.

Dar gloria atunci îi ajunse la zenit când un tânăr şi renumit poet francez bău otravă în supărarea-i amoroasă pentru că Ana Maria îi trimise înapoi versurile de dragoste însoţite de-un compliment italienesc de surugiu. Ana Maria aici fusese curat nevinovată. Ea nu-şi aducea aminte decât că între multe mii de oameni i-au prezintat un bărbat foarte blond, aproape alb de blond, căruia ceilalţi îi ziceau Rene şi care toată seara nu-şi luă ochii de la dânsa. Versurile, ca semnul unei obrăznicii vădite, i le-a trimis îndărăt.

Poetul nu muri de otravă, dar îşi pierdu lumina ochilor.

Pe-atunci oamenii erau încă impresionabili faţă de istoriile sentimentale, şi vestea poveştii sentimentale dintre poet şi Ana Maria se răzleţi în toată lumea. Bătrânul preot aşa auzi întâi de vestea mieluşelului pierdut.

— Opera diavolului, zise trist, să-i aşteptăm sfârşitul…

Peste un an nimeni nu mai ştia nimic de Ana Maria.

Într-o seară dispăru misterios de-aci şi nici nu mai ieşi la iveală. Îndrăgostiţii ei scormoniră pentru dânsa întreg oraşul, degeaba! Într-un an toată lumea o uită... chiar şi numele.

Ana Maria în timpul acesta zăcea într-un mormânt mare şi trist, a cărei învelitoare era de aba proastă şi de unde nu putea vedea nici cerul, căci fereastra era la spatele ei şi ea nu se putea mişca. Călugăriţe forfoteau în jurul ei şi ea în visurile-i de aiurire credea că bătrânul popă totuşi a dat peste ea undeva şi acuma vrea s-o facă cu de-a sila mireasa lui Christos. O boală lungă, chinuitoare o ţintuise în pat, şi-n vremea asta nu se gândea la altceva decât la satul ei şi la popa bătrân.

„Dacă mă vindec. Îşi zicea deseori, mă fac călugăriţă. Bine-mi spunea bătrânul popă.”

Trecu un an de când Ana Maria ajunse în spital, şi-n vremea asta toată frumuseţea i se ofilise, pe care nu demult prinţii i-o asediau, pictorii o eternizau, compozitorii o puneau pe note şi poeţii o cântau.

— Eşti vindecată, fiica mea, zise într-o zi doctorul. De-acuma te poţi duce de-aici, ba chiar trebuie să pleci.

Ana Maria cei dintâi paşi îi făcu spre oglindă şi-ntr-o clipă văzu ce stricăciuni a făcut într-însa un an de zile. Multă vreme zăcu leşinată în odaie, în vechea ei odaie unde cununi de lauri, benzi colorate, daruri rămaseră cu amintirea ultimă a gloriei trecute. Când îşi veni în fire, prinse a mângâia ca o nebună lucrurile cari îi erau dragi şi-n sfârşit se opri dinaintea portretului copilului ei, care era încadrat cu văl negru de doliu.

Ana Maria înţelese brusc şi aceasta:

— A murit, a murit fără să-i fi putut săruta guriţa...

Şi ce chin este pe lume s-a zvârcolit în sufletul ei. Toate suferinţele iadului îi trecură prin vine ca un oleu înfierbântat.

Dac-ar fi văzut toate astea bătrânul preot...

Aici s-ar cuveni să închei povestirea. În lumea cea veche şi frumoasă a poveştilor, aici aş fi pus jos condeiul, pentru că am scos frumos la iveală „morala”.

Dar eu n-aş avea hodină dacă aş tăcea cele ce i s-a mai întâmplat cu Ana Maria. Documente reci ne spun scurgerea vieţei ei mai departe şi tot aşa de rece vreu s-o spun şi eu.

Ana Maria pierduse tot ce putea pierde şi nu-i rămase decât un medalion în care era pictată cu email chipul Sfintei Maria şi pe care încă bătrânul preot i-l atârnase la gât. Medalionul acesta îl căută în toate părţile, dar nu-l găsea nicăiri, căci în decursul anilor s-a irosit. Când văzu Ana Maria că-şi pierduse şi această ultimă nădejde, îngenunche pe pământul rece şi grăi astfel:

— Sfântă Maică Precistă, şi tu m-ai părăsit!... Acu trebuie să mor!

Şi vru să moară, dar un glas, parc-ar fi fâşiit de pe buze de femeie, îi şopti:

— Caută!

Şi Ana Maria începu din nou să caute, scormoni prin toate sertarele, prin toate crăpăturile odăii, examină totul cu de-amănuntul, şi douăzeci şi patru de ore căută nemâncată, nebeută, parcă canonindu-se, medalionul, ultima nădejde. Chipul Sfintei Maria nu-l mai găsi. În schimb, dădu peste o scrisoare al cărui scris nu-l cunoştea şi o desfăcu curioasă, căci încă nu era nici desfăcută.

În scrisoare poetul care vruse să-şi facă seama cu otravă din pricina ei îşi lua adio de la dânsa şi de la viaţă.

„Dacă aş fi desfăcut atunci scrisoarea asta, se gândea în sine Ana Maria, nenorocitul băiat nu s-ar fi otrăvit şi n-ar fi orbit din cauza asta.”

Apoi deodată-i veni în minte întrebarea: „Oare mai trăieşte? Ce face? În visurile lui neluminate mă vede tot aşa de frumoasă ca de mult? Ochiul lui n-o să creează nici dacă petele mele de vărsat...”

Nu se linişti până ce nu găsi pe poet, care cu orbia şi pesimismul lui se retrase la ţară. Într-un an îl uitaseră şi pe dânsul, dar Ana Maria îl găsi şi-i vorbi astfel:

— Eu sunt Ana Maria. Îţi mai aduci aminte? Poetul credea că-i face cineva vreo glumă crâncenă, dar vecea era vocea cea veche, pentru care se topea şi pe care n-o mai putea uita.

Mângâie mâinile şi obrajii fetei şi-i zise:

— Te duci de la mine?

Ana Maria îi spuse fericită:

— Nu, rămân aici pentru totdeauna... căci aici am găsit din nou tot ceea ce pierdusem. Slavă ţie, Maică Precistă!

---- Sfârşit ----